

Jia Mwafaka Za Kuchabua Bibilia

HARVESTIME INTERNATIONAL INSTITUTE

Funzo hii ni sehemu ya **Harvestime International Institute**, mpango uliotengenezwa kuimalisha waumini katika kazi njema ya mavuno ya kiroho Kusundi kuu ni kufunza yale aliofunza yesu iliosababisha watu waliokua wavuvi, watosha ushuru kuwa watu waliobandilika na kuwa wakristo wenye faida kuuwalioufikia ulimwengu wao kwa Injili kupitia nguvu za Roho Kitabu hiki ni funzo moja katika mipangirio kadhaa ya mafunzo ya kituo hiki ambayo inawezesha muumini kutoka katika hali ya kuwa na maono hali ya kuongezeka, hali ya mipangilio, na hali ya mikusanyiko ili kufikia malengo ya uinjilisti.

**Kitabu hiki kimetafsiliwa nakuandaliwa na;
REV PATRICK NJUGUNA GACHERU
(DIP;B.A, M.A)
HARVESTTIME TRANSLATORS NETWORK
MOMBASA
KENYA
TEL +254 727 114 355
EMAIL; poweroffaithmin@yahoo.co.uk
© Harvestime International Institute**

YALIOMO

Jinsi Ya Kutumia Kitabu Hiki	I
Mawazo Kuhusu Utafiti Kwa Kikundi	II
Utangulizi wa Kosi	1
Malengo Ya Kosi	3

SEHEMU YA KWANZA: KIINI CHA UCHABUZI

1. Ufahamianji Wa Bibilia	4
2. Vitabu Vya Bibilia	17
3. Nakara Ya Bibilia	37

SEHEMU YA PILI: UANDALIZI KWA UTAFITI

4. Kabla Ya Kuanza	43
5. Vyobo Vya Utafiti Wa Bibilia	55
6. Kanuni Za Utafsili	65
7. Kiini Cha Bibilia	73
8. Mpangilio, Kuweka alama na charti	88

SEHEMU YA TATU: UCHABUZI WA BIBILIA

9. Kuchabua Bibilia Ukitumia Bibilia	96
10. Uchabuzi wa kimakini	109
11. Uchabuzi Wa Kitabu	119
12. Uchabuzi Wa Sura	126
13. Uchabuzi Wa Kipengele	137
14. Uchabuzi Wa Mstari	149
15. Uchabuzi Wa Neno	155
16. Uchabuzi Wa Somo	168
17. Uchabuzi Kwa Jia Ya Kibiografia	174
18. Uchabuzi Kwa Jia Ya Kitheologia	183
19. Kuchabua Mashaili Ya Bibilia	196
20. Kuchabua Unabii Wa Bibilia	203
21. Uchabuzi Kwa Jia Ya Kityplogia	221
Kimalizio	231
Majibu	235

JINSI YA KUTUMIA KITABU HIKI

MUUDO WA KITABU

Kwa kila SURA kuna:

Lengo: Kuna yale mambo unafaa utilie manani. Yasome Kabla hujaanza Lesoni.

Ufunguo: Mstari huu ndio wa muhimu sana katika sura hii kwa hivyo ukalili

Kila Sura: Soma kila sura. Tumia Biblia yako kwa maelezo abayo hayajaandikwa katika hiki kitabu.

Jalibio: Chukua jalibio hili baada ya kumaliza kusoma kurasa renyewe. Jaribu kujibu maswali bila kutumia Biblia yako ama kitabu hiki. Ukimaliza jaribio hili angalia majibu katika kurasa la majibu mwisho wa kitabu.

Kwa Masomo zaidi: Ukurasa huu utakusaidia kuendelea kusoma neno la Mungu, kuongeza jukumu lako la masomo, na kuwa na ulichosoma ndani ya maisha yako na huduma.

Mtihani wa mwisho: Kama Umeingia kwa hii kosi na ndeni, utapokea Mtihani wa mwisho wa hii kosi. Wakaki wa malizia kosi hii Unafaa umalize mtihani huu na kuurudisha kama ilivyo elezewa.

VITU VINAVYOHITANJIKA

Unahitanji Biblia (King James version).

MAJANDILIANO YA VIKUNDI

MUKUTANO WA KWANZA

Kufungua: Kufungua na Maombi na maelezo. Uandikishaji wa wanafunzi.

Maelezo kuhusu kikundi: Kuchagua mwenye atakaeongoza mukutano,masaa,siku na tarehe ya mkutano.

Kusifu na kuambudu: Kukaribisha Nguvu za Roho Mtakatifu katika Mafundisho yenu.

Kupeana vitabu kwa wanafunzi: Waeleze chanzo cha kitabu na yaliomo ilioko katika kurasa za mwanzo wa kitabu.

Jalibio la kwanza: Wanafunzi watasoma kurasa walizopewa kisha wajijalibu wenyewe

Kupanga Mukutano ujao. Kila kurasa utakayoisoma kwa kila mukutano italingana na kitabu chako na tena kujitolea kwa kikundi chako.

MUKUTANO WA PILI NA INAYOFUATA

Kufungua: Kuomba. Kukalimbisha na kuadikisha mwanafunzi mpya na kumpea kitabu. Kutuliza

na kuwa na wakati mzuri wa kusifu na kuambudu.

Kurejea: Toa tarifa kidogo kuhusiana na ale muliyosoma katika mkutano uliopita.

Lesseni: Jadili kila jambo kwa kila kurasa ukitumia **VICHWA VIMEANDIKWA**

KWA HERUFI KUBWA Katika ufundishaji, Uliza wanafunzi maswali au jambo lolote kuhusiana na

mafundisho. weka mafundisho ndani ya maisha na huduma ya mwanafunzi wako.

Jaribio: Hakikisha mwanafunzi amemaliza jalibio. (Tiria maanani, kama hutaki mwanafunzi

aone majibu unafaa uondoe kurasa la majibu ilioko nyuma ya kila kitabu)

Kwa masomo zaidi: Unaweza kusoma huu mujadala kwa kikundi ama wewe binafsi.

Mtihani wa kumalizia: Kama kikundi chako kimejiandikisha sahani hili na deni, umepokea

mutihani wa mwisho na sahani hili. Unahitaji kuwa **nakala** ya kila mwanafunzi na kuandikisha

mtihani kabla hujamaliza funzo hili.

II

1

Muudo: Sahani: Uchabuzi wa Biblia

UTANGULIZI

Nabii wa Agano Jipya Yohana Mbatizaji alijilikana kama "sauti aliayo nyikani" maana alitangaza Neno la Mungu. Ujube wake ulikuwa wa wakati huo, wenye nguvu, na ulilingana na mahitaji ya kiroho ya wakati wake. Watu wengi leo wamefanyika milio kutoka kwa sauti wanazosikia za ukweli wa kiroho. Wao sio sauti ambao Mungu anaweza kutumia kufunua ujube wake, lakini wao ni milio kupitia yalle wamesikia wengine wakisema. Wao nikama manabii ambao Mungu alisema, "ibeni Neno langu kila mtu kutoka kwa jirani wake" (Yeremiah 23:30).

Ili uweze kunena Neno la Mungu inakubindi kwanza ufahamu aliyoyasema Mungu nah ii ndiyo kusundi ya kosi hii kukuimalisha kuelewa Neno la Mungu. Utahitaji kitabu hiki peke yake, na mwongozo wa Roho Mtakatifu kujifunza hii "*Jia Mwafaka Ya Kuchabua Bibilia.*"

Jia ni hali ya mpangilio Fulani kukusaidia kukamilisha jambo au ukipenda ni mpango. Jia za kuchabua Bibilia ni mpangilio uliopangwa kukusaidia kuchabua Neno la mungu lililoandikwa. Neno "Mwafaka" linamaana ya kuwa na uwezo wa kuleta jambo mpaya. Kosi hii inakufunza jinsi ya kuchabua neno la Mungu peke yako, bila kuegemea na utafiti wa wengine maana utaweza kutengeneza uvhabuzi wako mwenyewe kulingana na hali ya uhabuzi wako wa neno la mungu.

Kwa kujifunza jia sawa za kuchabua bibilia, unaweza kufanyika sauti ambayo mungu anaweza kufunua ukweli wake kwa ulimwengu wenye jaa ya kiroho. Hautakuwa msemaji wa yaliosema.

"*Jia Mwafaka Ya Uchabuzi Wa Bibilia*" inakufahamisha Bibilia kama Neno la mungu moja wa kweli. Inakuelezea hali ya migawanyiko ya Bibilia, nakala, tafsili na hali ya maelezo. Kwanza kosi hii inakuongoza katika hali ya kufahamu jinsi Bibilia inasema kuihusu yenyewe, kisha jia mwafaka zinaelezwa na unapewa nafasi ya kutumia jia hizo. Kosi hii pia inaelezea jinsi ya kutengeneza mipangilio, kuandika noti katika uhabuzi wako, kuweka alama katika bibilia yako ili uweze kufahamu mahli unahitaji kwa uepesi, na kutamatisha sehemu zilizo ndefu katika hali ya kutengeneza charti. Kosi nhii ninakuongoza katika jia sawa za kutafsili na kufanyicha kazi Neno la Mungu. Inalengeshwa msimamo wako kwa Mwalimu Mkuu wa wote, ambaye ni Roho Mtakatifu. Kama ukifuata maelezo yalioletolewa utaweza kuhisi maisha mapya yakibubujika ndani yako..

Hakuna jia ya uhabuzi wa bibilia inayoweza kuwa kwa niaba ya huduma ya ukufunzi wa Roho Mtakatifu. Yeye ndiye uwezo wa kiroho ambao unawezesha jia yoyote kuwa hai. Yeye husema na moyo wa mwanadamu ukweli wa neno la Mungu, ambayo inaleta mtililiko wa uhai maana jia hii ya uhabuzi haitoshi pake yake, wala sio lengo la mwisho. bJia hizi ni hali tu ya kukamilisha malengo ya kuchabua Neno la Mungu na basi haitoshi tu kujifunza jia hii, inakubindi utumie ulichojifunza katika maisha yako na huduma. Ijapokuwa utakamilisha leseni hii katika kitabu hiki, katika ukweli hauwezi kumaliza kosi hii

Uchabuzi wako katika Neno la Mungu hautawahi malizika maana ni ukweli ulio na utajili mwingi wa kiroho hauwezi icha.

---

fahamu: Kosi hii inafunza jia za kuchabua Biblia, lakini sio yaliomo katika Biblia .Harvestim e International Institute inapeana kosi ingine kwa jina la "Utafiti Wa Biblia" ambayo inaleta kiini cha Biblia , mpangilio wa kila kitabu,mwandishi,wakati kilicho andikwa,walio andikiwa,kusundi,mstari mkuu, wasika wa maana, mapi, tarehe na charti za kutamatisha habari yote ya Biblia.Kwa sababu ya haja ya utangulizi wa kijumla katika kosi zote bili, sura za kwanza tatu katika somo hizi ni sawa, lakini zingine ni tofauti.

MALENGO YA KOSI HII

Utakapomaliza kosi hii utaweza ku:

- Eleza ilikotoka Biblia.
- Eleza mpangilio wa Biblia katika hali ya Agano, migawanyiko mkuu na vitabu.
- Tamatisha historian a mpangilio wa Biblia.
- Eleza umoja na upana wa Biblia.
- Eleza vile nakala tofauti za Biblia zilipatikana.
- Tumia sheria za kutafsili Biblia sawa.
- Tamatisha yale Biblia inafunza kuihusu yenyewe.
- Fahamu unayohitaji kwanza katika uhabuzi wa Biblia.
- Tengeneza mpangilio, charti, kutamatisha,na kuweka alama katika mistari Fulani..
- Tumia jia mwafaka katika uhabuzi wako wa neno la mungu.
- Tumia vifaa vya uhabuzi wa Biblia.

SEHEMU YA KWANZA: MWANZO WA BIBLIA

SURA YA KWANZA

MAELEZO YA BIBLIA

MALENGO:

Baada ya kumaliza sura hii utaweza:

Andika mstari wa kufungua kwa kumbukumbu.

- Eleza maana ya neno "Bibilia."
- Eleza maana ya neno "Andiko."
- Elezea pahali Bibilia ilitoka.
- Elewa sababu kuu ya Biblia.
- Elewa ya kwamba Agano la Kale na Agano Jipya ndizo sehemu mbili kuu za Biblia.
- Taja sehemu nne za Agano la Kale.
- Taja sehemu nne za Agano Jipya.
- Eleza maana ya "umoja na umbali" wa Bibilia.
- Eleza yule ambaye anazungumziwa kwa ufunuo wa Agano zote mbili.

MSTARI KIELELEZO

kila andiko, lenye pumzi ya Mungu, lafaa kwa mafundisho, na kwa kuwaonya, watu makosa yao, na kwa kuwaongoza, na kwa kuwadhibisha katika haki ili mtu wa Mungu awe kamili, amekamilishwa apate kutenda kila tendo jema.. (Timotheo wa Pili 3:16-17)

UTANGULIZI

Sura hii inaeleza kuhusu Bibilia ambayo imeandikwa neno Mungu mmoja wa ukweli. Neno "Bibilia" lamaanisha "vitabu." Bibilia ina vitabu sitini na sita tofauti. Neno "Andiko" linatumiwa pia kumaanisha neno la Mungu. Neno hili ni la kilatini linaloamaanisha

"kuandika." Wakati neno "Andiko" limetumiwa na herufi kubwa "S" inamaanisha maneno matakatifu ya Mungu mmoja wa ukweli. Neno "Bibilia" halitumiki katika Bibilia. Ni neno lililotumiwa na watu kama kichwa cha cha maneno yote ya Mungu.

CHANZO CHA BIBLIA

Bibilia ni neno la Mungu lililoandikwa. Katika Bibilia ametumika watu wasiopungua arobaine kuandika neno lake. Watu hawa waliandika kwa zaidi ya miaka elfu moja na mia tano. Kukamilishwa kwa agano ya waandishi hawa jambo moja ya wote waliongozwa na mwandishi mmoja. Mwandishi huyo alikuwa Mungu.

Waandishi wengine waliandika yale maneno Mungu alikuwa amesema:

Twa gombo la chuo, ukaandike ndani yake maneno yote niliyokuambia juu ya Israeli, . . . (Jeremia 36:2)

Waandishi wengine kuhusu waliyoyapitia au yale Mungu aliwafunulia kuhusu wakati ujao:

Basi uyaandike mambo haya uliyoyaona,nayo yaliopo,nay ale yatakuapo baada ya hayo.

(Ufunuo 1:19)

Waandishi wote walioandika kwa uwezo wa Mungu neon Lake kwetu.

SABABU YA BIBILIA

Bibilia yenyewe imerekodi sababu yake kuu:

Kila andiko yenye pumzi ya Mungu lafaa kwa mafundisho ,kuwaonya watu makosa yao na kwa kuwaongoza na kwa kuwabandilisha katika haki:ili mtu wa Mungu awe kamili amerkamishwa ikli aweze kutenda kila tendo njema.

(Timotheo wa pili 3:16-17)

Maandiko yanatumiwa kwa mafundisho,kukanya na kurekebisha maovu, na kufunza kuhusu utakativu. Yatakusaidia kuishi unavyohitajika na kukutayarisha ili kumfanyia Mungu kazi.

MIGAO MIKUU

Bibilia imegawanyishwa kwa sehemu mbili kuu ambazo ni Agano la Kale na Agano jipya.Neno

"Agano"lamaanisha agano tu.Agano ni kuelewana.Agano la Kale imerekodi Agano ya kwanza ya Mungu au uelewano wake na binadamu.Agano Jipya imerekodi Agano lile Mungu alifanya kupitia kwa mwana wake, Yesu kristo. Nini kilikuwa kipindi cha Agano hizi mbili?Yote mawili yalikusisha kurejesha mtu aliyetenda dhambi kwa uhusiano mzuri na Mungu.Mungu alitengeneza amri yakuwa dhambi inaweza samehewa baada ya kumwagwa kwa damu:

. . .bila kumwagika kwa damu hakuna kusamehewa. (Wahibilania 9:22)

Chini ya Agano la Mungu katika Agano la Kale,damu ya mnyama kama dhabihu ilitengenezwa

na binadamu. Hii ilisimamia damu ya dhabihu Yusu alitoa katika Agano Jipya.Kupitia kwa kuzaliwa,kuishi,kufa, na kufufuka kwa Yesu,dhabihu lamwisho sababu ya dhambi ilitolewa:

Lakini kristo akishakuja aliye kuhani mkuu wa mambo yote

,kwa hema iliyokubwa na kamilifu zaidi,

isi ofanyika kwa mikono maana yake ,

isio ya ulimwengu huu,

wala si kwa sdamu ya mbuzi na dama mbali kwa damu yake mwenyewe

aliingia mara moja tu katika patakatifu,

akishapata ukombozi wa milele

kwa maaana ikiwa damu ya mbuzi na mafahali na majivu ya dama ya

ngombe

walionyunyiziwa wenye uchafu hutakasa hata kusafisha mwili

Basi si zaidi damu yake kristo ambaye kwamba kwa roho wa milele alijitoa

nafsi yake kwa Mungu kuwa sadaka isio na mawaa,

itawasafisha dhamili yeenu na matendo mafu mpatwe kumwabundu Mungu

aliye hai na kwa sababu hii ni ujumbe wa Agano jipya

.

Maiti ikishakufanyika kwa kukomboa makosa yaliokuwa chini ya Agano

laKwanza.Hao walioitwa walipokea ahadi ya uridhi wa milele.(Ahibilania

9:11-15)

Agano zote mbili ni neno la Mungu na lazima tusome ili tuelewe ujumbe wa Mungu. Maneno Agano "kale" na "jipya" zinatumiwa kutofautisha kati ya magano ya Mungu na binadamu mbele na baada ya kuzaliwa kwa yesu kristo

MGAO ZAIDI

Bibilia kwa umbali imegawanywa kwa vitabu sitini na sita. Agano la kale ina vitabu thelathini na tisa. Agano Jipya lina vitabu ishirini na saba. Kila kitabu kimegawanywa kwa Milango na Mistari. Hata kama yaliyokuwa kwa kila kitabu ni neno la Mungu, kugawanywa katika sura na Mistari ilifanywa na mtu kuifanya rahisi kueleza ujumbe wa maana. Ingekuwa ngumu sana kupata ufahamu kama vitabu vyote vilikuwa kwa sura moja kuu.

Hapa ni mchoro unaonyesha vile vitabu vya Bibilia vimegawanyishwa:

BIBILIA

Agano la kale Agano Jipya\

Vitabu 39 Vitabu 27

UMOJA WA BIBLIA

Tukiongea kuhusu umoja wa biblia, tuna maana mbili:

YA KWANZA: BIBLIA IMESHIKANISWA NA YALIYOMO:

Ata ingawa Biblia imeandikwa na watu wengi kwa miaka mingi haina hata kosa, mwandishi

mmoja hajaharibu mwandishi mwingine.

Biblia inajadili kuhusu kuudwa kwa kitu tofauti kinachotajwa. Ata ingawa

wandishi wa Biblia

wanaongea mambo kuazia kitabu cha kwanza Biblia mpaka kitabu cha mwisho.

Hii iliwezekana

kwa kuwa kulikuwa na mwandishi mmoja: Mungu. Wandishi hurekodi chini ya magizo yake na maelezo yake ka hivyo Biblia iko na Umoja.

YA PILI: BIBLIA IMESHIKANISHWA NA KUSUNDI:

Watu hufikili Biblia ni mkusanyiko wa vitabu 66 kando na zenye tofaut. Hawajui yakuwa Biblia imeshikaniswa na theme. Toka mwanzo mpaka mwisho, Biblia inatufunza Kusudi kubwa la Mungu ambalo limekamilishwa katika kitabu cha Waefeso:

Akisha kutujulisha siri ya mapenzi yake sawasawa na uradhi wake alioukusudia katika yeye

yaani kuleta madaraka ya wakati mukamirifu atavijumlisha vitu vyote katika kristo vitu vya mbinguni na vitu vya duniani pia Naam katika yeye huyo.

Na ndani yake sisi nasi tilifanya urinthe, huku tukchaguliwa tangu zamani sawasawa na kusudi lake yeye ambaye hufanya mambo yote kwa shauri ya mapenzi yake. (Waefeso 1:9-11)

Biblia inafunza mambo ya mipango ya Mungu yenye ni munganisho mkuu wa Biblia. ni ufunuo

wa Yesu krito aliye muokozi wetu. Yesu alielezea vile agano la kale

walimuangazia:

Kisha akawambia hayo ndiyo maneno yangu niliyowambiwa nilipokuwa nikali pamoja nanyi

ya kwamba ni lazima yatimizwe yote niliyoandikiwa na torati ya musa na katika manabii

nazaburi.(Luka 24:44)

Kwenye huu mwanzo, Yesu akaedelea . . .***akawafunulia akili zao wapate kuelewa na mandiko.***

(Luka 24:45)

Ni ujumbe gani yesu aliwapa ili kuelewa ? Ukweli wakuwa wote walimwelekea:

. . . Akawambia ndivyo ilvyo andikwa kwamba Kristo atateswa na kufufuka siku ya tatu

nakwamba mataifa yote watahubiriwa kwa jina lake habari ya toba na odoleo la dhambi

kuanza tangu yerusalemu nanyi dini mashahidi wa mambo haya.(Luka 24:46-48)

Agano jipya na la kale zote zinapeana hadithi za Yesu. Agano la kale linatutayalisha kwa

yanayotendeka nalo lile jipya linatweleza yale yaliyotendeka. Katika agano la kale Watu

waliomwangukia Yesu walisamehewa dhambi zao kupitia kwa imani ya Mungu. Yeyote atakaye

fanya hivyo na kumtazama Yesu atatendewa vile vile katika imani

KUPANULIWA KWA BIBLIA

Tunavyo ongea kuhusu jina kunuliwa kwabiblia ina maana kuwa Biblia ina upana. Inaeleza jia

mbili tofauti venye Mungu alivyopambana na watu na njia tofauti walizomjibu nazo.

Biblia imeandikwa na njia tofauti mistari ingine inakupa furaha na ingine inakupa huzuni. Biblia ina aina nyingi za uandishi. Iko na hadithi, shairi, unambii, barua, ndimi, miujiza, na hadithi za mapenzi na kwa sababu ya upana wake, Biblia imegawanyishwa kwa vikundi vya vitabu.

KUGAWANYWA KWA AGANO LA KALE

Vitabu vya agano la kale vimegawa kwa vikundi nne vikumbwa: sheria, historia, shairi, na unambii.

VITABU VYA SHERIA:

Kuna vitabu tano vya sheria. Majina ya vitabu hizi ni:

1. Mwanzo
2. Kutoka
3. Mambo ya walawi
4. Hesabu
5. Kumbukumbu la torati

Vitabu hivi vinaeleza Mungu aliumba wa mtu na dunia na historia mbeleni ya mtu. Vinaeleza vile Mungu aliinua nchi ya Israeli kama watu wale angepitia ili ajionyeshe duniani.

Vitabu hivi vimerekodi amri za Mungu. Sehemu inayojulikana sana ni amri kumi za Mungu (Kutoka 20:3-17), amri kuu kwa zote (Kumbukumbu la torati 6:5), amri ya pili kuu ni (Mambo ya Walawi 19:18).

Fungua Biblia yako na uandike vitabu vya amri. Andika Mistari iliyokuwa mbele ya aya na uisome. Mifano ya amri za Mungu zilizorekodiwa katika kitabu hiki.

VITABU VYA HISTORIA

Kuna vitabu kumi na viwili katika Agano la Kale. Majina ya vitabu vya historia ni haya:

1. Yoshua
2. Waamuzi
3. Ruthu
4. Samueli wa kwanza na wa pili
5. Wafalme wa kwanza na wa pili
6. Mambo ya Nyakati
7. Ezra
8. Nehemia
9. Esta

Tafuta vitabu hivi katika Biblia. Vinapatikana baada ya vitabu vya sheria. Vitabu vya historia ya eleza kuhusu historia ya watu wa Mungu kwa wakati wa miaka elfu moja., Israeli. Kawaida yake hayaelezi kila kitu kilichofanyika, lakini mambo muhimu yaliyotendeka nakuonyesha matokeo ya waliofuata na waliokataa ari za Mungu

VITABU VYA SHAIRI:

Kuna vitabu vitano vya mashiri. Majina ya vitabu ni:

1. Zaburi
2. Mhubili
3. Wimbo uliobora

Vitabu hivi ni vitabu vya kuabundu vya watu wa Mungu, Israeli. Vinatumika kama vitabu vya kuabudu na waumini wa sasa. Fungua Zaburi 23 na usome. Huu ni mfano mzuri wa ibada nzuri la mashairi katika vitabu hivi.

VITABU VYA UNABII:

Vitabu vya unabii viko katika Agano la Kale na vimegawanywa kwa vikundi viwili vinavyoitwa

Vitabu vya Manabii Wakuu na wale wadogo. Hivi si kumaanisha kuwa vitabu vya Manabii

wakuu ni wa maaana kuliko wale wadogo. Kichwa kinatumika sababu Manabii wakuu ni vitabu

vikumbwa kuliko Manabii wadogo. Kuna vitabu kumi na saba vya Manabii katika Agano la

Kale. Majina ya vitabu vya unabii ni hivi:

Manabii wakuu:

Kuna vitabu vitano vya manabii

1. Isaya
2. Jeremia
3. Maombolezo
4. Ezekieli
5. Danieli

Manabii wadogo:

1. Hosea
2. Nahumu
3. Yoeli
4. Habakuki
5. Amosi
6. Zefania
7. Obadaya
8. Hagai
9. Yonah
10. Zechariah
11. Mika
12. Malaki
- 15

Vitabu hivi ni ujumbe wa Unabii kutoka kwa Mungu kwa watu wake kuhusu mambo

yajao. Unabii mwingi ushakamilishwa, lakini mengine yatatimizwa baadaye. Pata vitabu hivi

kutoka kwa Biblia yako. Ni vitabu vya mwisho katika Agano la Kale.

KUGAWANYWA KWA AGANO JIPYA

Vitabu vya agano jipya vimegawa kwa vikundi nne vikumbwa: Injili, historia, shairi, na unabii..

INJILI:

Kuna vitabu nne za injili. Majina ya vitabu haya ni:

1. Mathayo
2. Mariko,
3. luka,
4. Yohana

Vitabu hizi zinaongea kuhusu kifo, uhai, na kufufuka kwa Yesu Kristo. Kusudi la vitabu hizi ni

kukufanya ujue Yeye ni Kristo mwana wa Mungu Angalia injili katika Biblia yako na usome

Yohana 20:31 yenye inaelezea haya.

KITABU CHA HISTORIA:

Kuna kitabu kimoja tu cha historia katika Agano jipya, kitabu cha

1. Matendo ya Mitume .

Kitabu hii inatueleza jinsi kanisa ilianza na kutekeleza mambo ya Yesu na injili dunia nzima.

Tafuta kitabu hii kwa biblia.

16

WARAKA:

Kuna barua 21 katika agano jipya. Majina ya Barua hizi ni:

1. Warumi
2. Tito
3. Wakorintho wa kwanza
4. Wakorintho wa pili
5. Filemoni,
6. Wagalatia,
7. Wahibirania
8. Waefeso
9. Yakobo
10. Wafilipi
11. Petro wa kwanza
12. Yohana wa pili
13. Wakolosai
14. Yohana wa kwanza
15. Yohana, pili na
16. Yohana wa tatu
17. Wathesalonike wa kwanza
18. Wathesalonike wa pili
19. Yuda
20. Timotheo wa kwanza
21. Timotheo wa pili

Barua imeandikiwa waamini wote kusudi yao ni kuwalida na kuwasaidia kuka vile Yesu anataka.

Warumi 12 ni mfano mwema kwa mafundisho yao. Fungua bilia.

UNABII

1. Ufunuo ni kitabu cha kipekee cha unambii katika agano jipya. Inasema kuhusu ushindi wa Yesu na watu wake. Kusudi lake nikukuhimiza kukaa ukiwa mukristo mpaka mwisho wa masiku. Ujumbe wake unamaliziwa katika kitabu cha Ufunuo 2:10.

MUTIHANI WA KUJIJARIBU

1. Andika mstari wa ufunguo:

---

2 Jina Biblia inamana gani? _____

3 Jina andiko lina maana gani? _____

4. Ni migayo ipi mikumbwa katika Biblia?

---

6. Tanja vikundi vine vile vimegawa agano la kale:

---

7. Tanja vikundi vine vile vimegawa agano Jipya

---

8. Jina agano lina maana gani?

---

mwisho _____ wa

12

9. Tanja kusudi mara nne ya Biblia? Soma Biblia ili kupata majibu.

---

10. Ninini maana ya umoja katika Biblia"?

---

11. Ninini maana ya upana katika Biblia

---

12. Soma kila tarifa. Kama taarifa ni ya ukweli weka herufi T Kama taarifa ni ya uongo weka

herufi F:

a. _____ Biblia ni Neno la Mungu Mtakatifu.

b. _____ Ingawa Mungu ndiye mwenye Biblia alitumia watu kuiandika.

c. _____ Kwa sabab kulikuwa na waandishi wengi wa Biblia miaka mingi iliyopita ndiyo sababu

Biblia ina kutosikisana kwingi.

d. _____ Hakuna umoja katika Biblia ni munganisho wa vitabu kutoka vipindi tofauti .

e. _____ Manambii wakuu wa agano la kale ni wa maana kuliko manambii wandogo.

13. Ninani aliyeyatajwa katika ufunuo wa kale na mpya? Soma Biblia kukusaidia kwa maswali jibu. _____ mstari wa Biblia _____

(Majibu ya mutihai huu yameandikwa katika kurasa la mwisho wa kitabu hiki.)

KWA MAELEZO ZAIDI

Alama ya vitabu iliyokatika ukurasa ufwatao itakusaidia kusoma mgawanyiko wa Bibilia . Zitoe alama za vitabu kutoka kwa laini inayowagawanyisha na uyaweke katika Biblia.Kama umeshindwa kupata mahali utakapoweka hizo alama,tumia utangulizi katika Bibilia yako.Inaorodhesha vitabu hivi kqwa mpangilio vile vilivyo katika Bibila.Bado inaeleza nambari za kurasapale kila kitabu kimeanzia.

AGANO LA KALE

Weka alama ya kwanza katika mwanzo wa Kwanza.

Weka alama ya pili katika mwanzo wa Yoshua.

Weka alama ya tatu katikka mwanzo Ayubu.

Weka alama ya nne mwanz walsaya.

AGANO JIPYA

Weka alama ya tano katika mwanzo wa mathayo.

Weka alama sita katika mwanzo wa Matendo.

Weka alama ya saba kwa mwanzo wa Warumi

Weka alama ya tanokatika mwanzo wa kitabu cha Ufunuo.

Unaweza zipata sehemu hizo za kugawanywa kwa sehemu kuu ya Bibilia.

Endelea kutumia alama mpaka utaje na uandike hiyo migawanyiko kwa ukumbusho.

AGANO LA AGANO LA KALE AGANO LA KALE AGANO LA KALE SHERIA (1) HISTORIA (2) SHAIRI (3)

MWANZO YOSHUA AYUBU

KUTOKA WAMUZI ZABURI

MAMBO YA WALAWI RUTHU MITHALI

HESABU SAMWELI WA KWANZA MUHUBIRI

KUMBUKUMBU LA TORATI SAMWELI WA PILI WIMBO ULIO BORA

MFALME WA KWANZA NA WAPILI

MAMBO YA NYAKATI WA KWANZA NA PILI

EZRA

NEHEMAYA

ESTA

AGANO LA KALE

UNAMBII (4)

MANAMBII WAKUU NA WANDOGO:

ISAYA HOSEA **VITABU VYA AGANO LA KALE**

YEREMAYA YOELI MAOMBOLEZO AMOSI

EZEKIELI OBADIA

DANIEL JONAH

MIKA

NAHUMU

HABAKUKI

ZEKARIA

HAGAI

ZEKARIA

MALAKI

AGANO JIPYA AGANO JIPYA AGANO JIPYA

INJILI (5) HISTORIA (6) BARUA (7)

MATHAYO MATENDO WARUMI

MARIKO WAKORINTHO WA KWANZA

LUKA WAKORINTHO WA PILI YOHANA WAGALATIA

WAEFESO

WAFILIPU

WAKOLOSAI

WATHESALONIKE WA KWANZA NA WA PILI

TIMOTHEO WA KWANZA NA WA PILI

TITO

FILEMONI

WAEBRANIA

YAKUBU

PETRO WA KWANZA NAPILI

YOHANA WA

KWANZA

AGANO JIPYA YOHANA WA PILI

UNAMBII (8) YOHANA WA TATU

YUDA

UFUNUO

VITABU VYA AGANO JIPYA

SURA YA PILI

VITABU VYA BIBLIA

MALENGO:

Baada ya kumaliza ukulaza huu utaweza::

- Andika mstari wa ufunguo kwa kumbukumbu.
- Taburisha ni vitabu ngapi viko katika agano la kale.
- Taburisha ni vitabu ngapi viko katika agano Jipya.
- Elezea ni kwanini uwe na mpango kamili wa kusoma Biblia.
- Toa maoni mara nne ukitaka kuelewa Biblia.

MSTARI KIELELEZO:

Ee, bwana, kilio changu na kikukaribie, Unifahamishe sawasawa na neno lako. (Zaburi 119:169)

UTANGULIZO

Sura iliyopita ulijifunza kuhusu Bibilia kama neno la Mungu. Ulisoma kuwa ina sehemu mbili

kuu Agano la Kale na Agano Jipya. Ulisoma kuhusu sehemu nne za Agano la Kale:

1. Sheria
2. Historia
3. Mashairi
4. Manabii

Pia ulisoma kuhusu sehemu nne za Agano Jipya:

1. Injiri
2. Historia
3. Barua
4. Manabii

Picha ifwatayo inajumuisha kile ambacho umesoma kuhusu Bibilia kwa sasa:

BIBILIA

NENO LA MUNGU LILILOANDIKWA

(66) VITABU SITINI NA SITA

MGAWANYIKO WA AGANO LA KALE MGAWANYIKO WA AGANO JIPYA

Sheria

Injiri

Historia

Historia

Mashairi

Barua

Manabii

Manabii

Sura hii ina jumla ya kila vitabu sitini na sita za Biblia zinazotengeneza sehemu kuu ya Agano la Kale na Agano Jipya. Inatupa kielelezo na yanayohusika katika Agano zote mbili. Maoni nne ya kuweza kusoma Biblia yamebeanwa na utachagua mtindo ilo na mpangilio ilikuanza kusoma neno la Mungu

VITABU VYA AGANO LA KALE

(39) Vitabu thelathini na tisa)

VITABU VYA SHERIA:

Mwanzo:

Inarekodi mwanzo wa dunia, binadamu, sabatu, kuo, dhambi, dhabihu, nchi, na serikali na wanaume wakuu wa Mungu kama Abram, Isaka, Yacobo, na Yusufu

Kutoka

Inaeleza vile Israeli ilikuja kuwa nchi na Musa kama kiongozi wao. Israeli ilikombolewa kutoka utumwani na wakaelekea mlima Sinai pale Amri za Mungu zilipeanwa.

Mambo ya WAlawii:

Kitabu hiki kilikuwa mwongozo wa kuabudu kwa Israeli. Kinatoa masharti kwa viongozi wa dini na kinaeleza vile mtenda dhambi anaweza mwongereshwa mtakatifu. Kina uhusiano na kuja kwa Yesu Kristo kama mwana wa Mungu anayechukua dhambi zote za dunia

Hesabu:

Rekodi miaka Arobaine ya Waisraeli ya kuteseka huko jangwani iliyosababishwa na kutomtii Mungu Kichwa cha kitabu kimetolewa katika hesabu mbili (Kuhesabu kwa watu) iliyofanyikawaliokuwa safarini.

Kumbukumbu la Torati:

Kimerekodi siku za mwisho za maisha ya Musa na kurejerea sheria zilizopeanwa katika Kutoka na Hesabu

VITABU VYA HISTORIA:

Yoshua:

Maelezo kuhusu Yoshua, ulinzi wa Musa, kuongozwa kwa waisraeli mpaka nchi ya magano

canani. Inarekodi mgayo wa mashamba kwa watu.

Wamuzi: Israeli walimugeuka Mungu baada ya kifo cha Yoshua. Kitabu hii kinarekodi habari

mbaya kwa dhambi zao na hukumu Mungu akawatoa katika mikono mwa adui.

Ruthu:

Hadithi ya Ruthu, mwanamke wa kimataifa kutoka Moambi, mwenye aliamua kutumikia Mungu wa Israeli. Alikuwa nyanya ya Daudi. Samweli wa kwanza: Kitabu hiki kinalenga watu watatu: alikuwa wa mwisho katika wamuzi wa Israeli; Sauli, alikuwa mfalme wa kwanza Israeli; naye Daudi alimufanya Sauli kuwa mfalme. Samweli wa pili: Miaka arobaine ya uongozi wa Daudi uko katika kitabu hiki. Mfalme wa kwanza: Uongozi wa mfalme sulemani na viongozi wa mgayo wa mataifa chini ya uongozi wa ahabu katika kaskazini na Yehosafati kusini ziko katika kitabu hiki. Mfalme wa pili: kuanguka kwa mwisho Israeli na Yuda kumekumbukwa kayika kitabu iki. Watu wa Mungu wako kwa dhambi. Mambo ya nyakati wa kwanza: Uongozi wa Daudi na kutayalishwa kwa kujenga hekaru ni katika kitabu hiki. Wakati wa kitabu hiki ni sawa na Samweli wa pili.

Mambo ya nyakati wa pili

Kitabu hiki kinaedeleza historia ya Israeli wakati wa uongozi wa mfalme sulemani ikiwa lengo kwa taifa la kuzini . Inamalizia na watu waliorundishwa kutoka babiloni hadi Yerusalemu. Ezra: Kurudi kwa wayahudi kutoka utumwani wa babiloni iko hapa. Nehemia: Ujenzi wa kuta za Yerusalemu kwa uongozi wa Nehemia. Huduma ilianza mwaka wa kumi na nne baada ya Ezra kuludi na watu. Esta: Ukomboi wa Mungu kwa wayahudi kupitia kwa Esta na Moridekai iko hapa.

VITABU VYA MASHAIRI:

Ayubu: Kitabu hiki kina historia ya Ayubu, mtu aliyeishi wakati wa Abram. Lengo kuu ni swali la kwa nini mtu mtakatifu huteseka. Zaburi: Kitabu cha maombi na sifa cha Mungu. Mithali: sehemu ya hekima ya shinda zetu za kila siku Mhubiri: Mazungumzo ya umuhimu wa maisha kando na mambo ya Mungu. Wimbo ulio Bora:

Kinaeleza kuhusu hali ya kimapenzi kuhusu Sulemani na mpenzi wake wa Kishunami. Hiki kinaeleza kuhusu Upendo wa Mungu kwa Waisraeli na Wakristo kwa kanisa.

VITABU VYA UNAMBII:

Vitabu vingi kati ya hizi ziliandikwa wakati nchi ya Israeli ilipogawanywa kwa mataifa mawili

tofauti: Israeli na Yuda.

Isaya:

Inaonya kuhusu hukumu yawa Yuda kwa sababu ya dhambi zao.

Yeremia:

liandikwa wakati wa kuanguka kwa Yuda. Inaongea kuhusu hukumu ya Nebukadreza.

Maombolezo:

Kuombolezo kwa Yeremia kwa kuhalibiwa kwa Yerusalemu na Babiloni.

Ezekieli:

Inaonya kuanguka kwa kwanza kwa Yerusalemu harafu kulejeshwa kwake.

Danieli:

Nambii Danieli alishikwa wakati wa Yuda na kupelekwa Babiloni. Kitabu hiki kinafundisha

kuhusu historian na unambii venye ni muhimu kwa kuelewa Unambii wa Biblia.

Hosea:

Lengo la kitabu hiki ni waisraeli kutokuwa waminifu adhibu yao na kulejeshwa na Mungu.

Yoeli:

Inaeleza kuhusu mapigo inayoonyesha kuhusu hukumu.

Amosi:

Wakati wa kuenea kwa uhalibifu, Amosi aliwaonya Israeli na nchi zingine kuhusu hukumu ya

Mungu juu ya dhambi zao.

Obadia:

Hukumu ya Mungu kwa Edomi, na mataifa mabaya yene yako kusini mwa Dead Sea.

Yona:

Hadithi ya nambii Yona mwenye alihubiri kutubu mji wa Nineve kitabu inaonyesha upendo na

mpango wa kutumbu.

Mika:

Unambii mwingine kuhusu dhambi za Israeli. Inaongea nchi ya kuzaliwa kwa yesu miaka 700

kabla kufanyike.

Nahumu:

Inaeleza kuhusu kuangamizwa kwa nineve kwenye kulikuwa kumewekwa miaka 150 wakati wa

mahubiri ya Yohana.

Habakuki

Huonyesha mpango wa Mungu wa kuadhibu mataifa yenye dhambi. Inatufunza kuwa wema wataishi kwa haki"

Zefania:

Hukumu na kulejeshwa kwa Yuda.

Hagai:

Inahimiza wayahudi kujenga hekaru baada ya kukaa miaka 15 juu ya kuzuiwa na adui.

Zekaria:

kumaliza hekaru na kufanya upya kwa mambo ya kiroho, kuhusu kuja kwa Yesu mara ya

kwanza na ya pili.

Malaki:

Inaonya kuhusu upunguvu wa kiroho na kuja kwa Yohana mbatizaji na Yesu.

AGANO JIPYA

(27) Vitabu Ishirini na saba)

INJIRI:

Vitabu hivi vinne vya Injiri vimerekodi kuzaliwa, maisha, huduma, mafunzo, kufa na kufufuka

kwa Yesu Kristo. Kila kitabu kina tofauti kwa uandishi:

- Mathayo:

Kinasisitiza Tesu Kristo kama Mfalme na kilielekezwa kwa Wayahudi.

26

- Mariko:

Kinasisitiza kuhusu Yesu Kristo kama mtumishi wa Mungu na kilielekezwa kwa Warumi.

- Luka:

Kinaonyesha Yesu Kristo kama "Mwana wa Mungu," mwanaume aliyekamilika kama

mwokozi.

- Yohana:

Kinaonyesha Yesu akiwa kwa nafasi hiyo ya kuwa Mwana wa Mungu.

VITABU VYA HISTORIA:

- Matendo Ya Mitume.:

Hiki ndicho kitabu kimoja tu cha historia katika Agano Jipya kinachoeleza kuhusu kukua kwa

ukristo wa zamani kwanzia wakati Yesu ilirudi mbinguni kupitia kufungwa kwa Paulo huko

Romu. Kitabu hiki kinaeleza kuhusu miaka Thelathini na tatu na kinasisitiza

kuhusu kazi ya

Roho Mtakatifu.

NYARAKA:

- Warumi:

Kitabu kama cha Injiri kinachosisitiza kuhusu wokovu katika imani pekee .

- Wakorintho wa kwanza:

Kiliandikwa ilikurekebisha makosa ya mienendo ya mkristo huko kanisani.

- Wakorintho wa pili:

Kinaongea kuhusu huduma ya ukweli ya injiri,na Paul's na mamlaka ya Paulo ya kitume

- Wagalatia:

Inahusika na shinda ya kuchanganya sheria na imani.Lengo ni kutakaswa kwa imani pekee.

- Waefeso:

Kinawahimiza waaminifu kuhusu nafasi yao kama wakristo.

- Wafilipi:

Kinasisitiza kuhusu furaha ya umoja wa Wakristo.

- Wakolosai:

- Kinahusiana na shinda ya funzo la uongo lililokataa ya kwamba Yesu alikuwa kweli

mwana wa Mungu na wa binadamu.Kiatbu pia kinasisitiza Yesu kama kiongozi wa

kanisa.

- Wathesalonike wa kwanza:

Mawaidha kuhusu maisha ya Mkristo na kusisitiza kwa kurudi kwa Yesu.

- Wathesalonike wa Pili:

Maagizo zaidi juu ya kurudi kwa Yesu na vile ujuzi wa haya unahusiano na maisha ya kila

siku .

- Timotheo wa kwanza:

Kinasisitiza mafunzo bora,Serikali ilyokuwa na mpangilio mzuri wa kanisa, na sheria

zitakazoiongoza kanisa kwa miaka ijao.

- Timotheo wa Pili:

Kinaeleza kuhusu mtumishi wa ukweli waq Yesu kristo.Kinawaonya kuhusu kuanguka kwa

kiroho kulikokuwa kushaanza.Kinaeleza neno la Mungu kwa kitabu cha kurekebisha shinda

zote.

- Tito:

Barua ya Paulo kwa mtumishi mchanga aliyelitwa tito aliyemtumikia huko jangwa la

CreteMafundisho na maisha ya kumfwata Mungu wamesisitizwa.

- Filemone:

Paulo anaomba kwa sababu ya mtumwa mkolosai aliyekuwa mkristo tajiri aweze

kutoroka.kinaelezeavile Yesu aliombea kanisa kwa niamba ya waamini waliokuwa mwanzo watumwa wa dhambi.

- Ahibirania:

kinaeleza kuhusu ukuu wa Wakristo kuliko Wayuda.Kinaonyesha Yesu kama mkuu ,kuhani mkuu na anaowapatanisha Mungu na binadamu.

- Yakobo:

Kinafunza ya kuwa imani ya kweli inadhibitishwa na kazi,hata kama wokovu ni kwa imani pekee.

- Petero wa kwanza:

barua ya kuwapumzisha na kuwatia nguvu waamini,sanasanawaliokuwa wanaumia kwa mapabano ya kiroho kutoka nje ya kanisa kwa hao wasioamini.

- Petero wa Pili:

Onyo sababu ya vita vya kiroho kutoka tu huko karibu.kwa mfano,walimu wa uongo waliokuwa wameshikilia kanisa.

- Yohana wa kwanza:

Kiliandikwa ili kibinge yale yalimkana Kristo kama mwana wa Mungu na wa binadamu.Kitabu hiki kinasisitiza kuhusu ushirika na upendo kati ya waamini na kinawaahidi uhai wa milele waamini wa ukweli.

- Yohana wa Pili:

Kimawaonya juu ya upinzani wowote na shinda za mafundisho na kuisitiza ya kwamba ukwelilazima uzingatiwe kwa upendo.

- Yohana wa Tatu:

Kuwaonya juu ya dhambi ya kukataa ushirika na wale waliokuwa waamini wa kweli.

- Yuda:

Onyo lingine juu ya mafundisho ya uongo.Lengo ni sawa na hilo la Petero wa Pili.

KITABU CHA UNABII:

Ufunuo:Kitabu hiki cha ufunuo wa mambo ya mwisho ya historia ya dunia.kinaeleza kuhusu mambo yaliyo,yako,yatakayokuwa baadaye kwa mpango wa Mungu(Ufunuo 4:22).

KUSOMA BIBILIA KULIKOAMIKA

Utajifunza mengi katika funzo kuhusu vile unawerza kuelewa na kueleza Bibilia.Utajifunza pia kuhusu njia za kusoma Bibilia na kuelewa.Jambo la kwanza la kuelewa Bibilia na kisoma

kwanza.Kukusaidia kuanza kusoma Bibilia tumeorodhesha mipango tofauti ya kusoma
Bibilia.Hizo zinahuzisha mpango kwa wale wanaoanza kusoma na wale wameendelea kusoma
neni la Mungu.
Kwanza,hapa kuna maoni mara nne ya msomi Bibilia bora:

1. SOMA BIBILIA:

Bali sheria ya BWANA ndiyo impendezayo,Na sheria yake yake huitafakari mchana na usiku.

(Zaburi 1:2)

Mungu aliuba mwili wako kwa hivyo lazima uwe na chakula cha kila siku ili uwe na nguvu.Kwa

njia hiyo,roho yako lazima ilishwe na chakula ambacho ni neno la Mungu kama utakuwa na nguvu za kiroho:

. . . Imeandikwa ya kwamba mtu hataishi kwa mkate tu.(Luka 4:4)

2.SOMA UKICHAGUA:

Anza kwa kusoma "maziwa" ya neno.Huu ndio ukweli wa neno la Mungu:

Kama watoto wachanga waliozaliwa sasa yatamanini maziwa ya akili yasiyoghoshiwa,ili kwa

hayo mpate kuukulia wokovu. (Petro wa kwanza 2:2)

Baadaye utakomaa kiroho ili uweze kula"nyama"ya neno la Mungu.Hivi ni kumaanisha ya kuwa utaweza kuelewa mafunzo magumu ya Bibilia:

Kwa maana kila mtu atumiaye maziwa hajui sana neno la haki,kwa kuwa ni motto mchanga.

Lakini chakula kigumu ni cha watu wazima,ambao akili zao,kwa kutumiwa,zimezoezwa

kupambanua mema na mabaya.(Waebrania 5:13-14)

Niliwanyweshwa maziwa sikuwalisha chakula;kwa kuwa mlikuwa hamjakiweza.Naam,hata

sasa hamkiwezi . . . (Wakorintho wa Kwanza 3:2)

3.SOMA KIMAOMBI:

Kwa maana huyo Ezraailkuwa ameuuelekeza moyo wake kuitafuta sheria ya BWANA,na

kuitenda,nakufundisha maagizo na hukumu katika Israeli. (Ezra 7:10)

Kabla ya kuanza kusoma,Omba kwa Mungu na umuulize akusaidie kuelewa ujumbe aliokupa kupitia kwa neno lake lililoandikwa.Wacha maombi yako yawe kama ya Daudi mzaburialiyoomba:

Uyafumbue macho yanguniyatazame maajabuyatokayokatika sheria yako.(Zaburi 119:18)

4.KUSOMA KWA MPANGILIO:

Watu wengine hushidwa kuelewa neno la Mungu sababu hawana mpangilio kamili wa kusoma.

Wanasoma sura hapa na pale na kushindwa kuelewa vile yote yameunganishwa.

Hivi ni kama kusoma kurasa chache hapa na pale katika kitabu cha udakitari harafu ujaribukufanya utabibu.

Bibilia inatueleza tu "tutafute sura" (Yohana 5:39). Hii ni kumaanisha waisome kwa utaratibu.

Bibilia ni kama kitabu kinachotumika shuleni. Lazima ilisome kwa utaratibu ili uweze kuelewa ujumbe wote. Chagua onyesho moja la kusoma na uanze kusoma Bibilia kila siku.

KWA WANZILISHI

Kama hujawahi soma Biblia anza na kitabu cha Yohana katika agano la kale. Kitabu hiki kiliandikwa na mfuasi mmoja wa Yesu aitwaye Yohana anaelezea kuhusu Yesu na njia abaye utaelewa.

Soma kurasa moja ya Yohana kila siku kwa mpango venye viko katika biblia yako. Tumia orodha hii.

Injili ya Yohana:

_____ 1	_____ 5	_____ 9	_____ 13	_____ 17
_____ 2	_____ 6	_____ 10	_____ 14	_____ 18
_____ 3	_____ 7	_____ 11	_____ 15	_____ 19
_____ 4	_____ 8	_____ 12	_____ 16	_____ 20

MPANGILIO MFUPI

Mpangilio mfupi wa kusoma biblia inasaidia kuhusu kujua kupitia vivungo hivi.

Tumia orodha.

AGANO JIPYA:

_____Yohana_____wathesalonike wa kwanza _____waefeso

_____Mariko _____wakorintho wa kwanza _____Timotheo wa kwanza

_____Luka _____warumi _____petro wa kwanza

_____matedo _____filemone _____Yohana wa kwanza

_____ warumi _____wafilipi _____ufunuo 1-5; 19:6-22:21

AGANO LA KALE:

_____Mwanzo _____Amosi

_____kutoka _____Isaya I-12

_____Hesabu 10:11-21:35 _____Yeremia-25;39-33

_____kumbukumbu la torati I-11 _____Ruthu

_____yoshua I-12; 22-24 _____yona

_____wamuzi I-3 _____zaburi I-23

_____samweli wa kwanza I-3, 9-10,1 3,15-18,31 _____ayubu 1-14, 38-42

_____samweli wa pili _____mithali 1-9

_____mfalme wa kwanza I-II _____Danieli 1-6

_____Nehemia

MIPANGILIO MIKUBWA

Orodha hii ya vivungu inashika pahali pakubwa pa biblia kuliko ile ingine.

AGANO JIPYA:

_____ Mariko _____ wafipi

_____ Mathayo _____ waefeso

_____ Yohana _____ Timotheo wa pili

_____ Luka _____ Tito

_____ Matedo _____ Timotheo wa kwanza

_____ wathesalonike wa kwanza _____ petro wa kwana

_____ wathesalonike wa pili _____ wahibirania

_____ wakorintho wa kwanza _____ Yakubu

_____ wakorintho wa pili _____ Yohana

_____ wagalatia _____ Yohana wa pili

_____ warumi _____ Yohana wa tatu

_____ Filemone _____ Yuda

_____ wakolosai _____ petro wa pili

_____ ufunuo 1-5 na 19:6-22:21

(Mipango mikubwa inaendelea)

AGANO LA KALE:

_____mwanzo _____Yeremia 1-25 na 30-33

_____kutoka (1-24) _____Nahumu

_____mambo ya walawi 1-6:7 _____Habakuki

_____hesabu 10:11-21:35 _____Ezekieli 1-24 na 33-39

_____kumbukumbu la torati 1-11 na 27-34 _____Obadia

_____Yoshua 1-12 na 22-24 _____maombolezo

_____wamuzi 1-16 _____Isaya 40-66

_____samweli wa kwanza _____Zekaria 1-8

_____samweli wa pili _____Malaki

_____mfalme wa kwanza _____yoeli

_____mfalme wa _____Ruthu

_____mambo ya nyakati wa kwanza _____Yona

_____mambo ya nyakati wa pili _____zaburi

_____Ezra _____Ayubu

_____Nehemia _____mithali 1-9

_____Amosi _____wimbo ulio bora

_____Hosea _____muhubiri

_____Mika _____Esta

_____ Isaya I-12 _____ Danieli

_____ Zefania

MIPANGILIYO KAMILI

Kumalizia kwa mipangilio ya Biblia itakuorodhesha mwaka mzima.

Januari Februari

- _____ 1. Mwanzo 1-2 _____ 1. Kutoka 14-17
- _____ 2. Mwanzo 3-5 _____ 2. Kutoka 18-20
- _____ 3. Mwanzo 6-9 _____ 3. Kutoka 21-24
- _____ 4. Mwanzo 10-11 _____ 4. Kutoka 25-27
- _____ 5. Mwanzo 12-15 _____ 5. Kutoka 28-31
- _____ 6. Mwanzo 16-19 _____ 6. Kutoka 32-34
- _____ 7. Mwanzo 20-22 _____ 7. Kutoka 35-37
- _____ 8. Mwanzo 23-26 _____ 8. Kutoka 38-40
- _____ 9. Mwanzo 27-29 _____ 9. Mambo ya walawi 1-4
- _____ 10. Mwanzo 30-32 _____ 10. Mambo ya walawi 5-7
- _____ 11. Mwanzo 33-36 _____ 11. Mambo ya walawi 8-10
- _____ 12. Mwanzo 37-39 _____ 12. Mambo ya walawi 11-13
- _____ 13. Mwanzo 40-42 _____ 13. Mambo ya walawi 14-16
- _____ 14. Mwanzo 43-46 _____ 14. Mambo ya walawi 17-19
- _____ 15. Mwanzo 47-50 _____ 15. Mambo ya walawi 20-23
- _____ 16. Ayubu 1-4 _____ 16. Mambo ya walawi 24-27

- _____17. Ayubu 5-7 _____17. Hesabu 1-3
- _____18. Ayubu 8-10 _____18. Hesabu 4-6
- _____19. Ayubull-13 _____19. Hesabu 7-10
- _____20. Ayubu14-17 _____20. Hesabu 11-14
- _____21. Ayubu18-20 _____21. Hesabu 15-17
- _____22. Ayubu21-24 _____22. Hesabu 18-20
- _____23. Ayubu 25-27 _____23. Hesabu 21-24
- _____24. Ayubu 28-31 _____24. Hesabu 25-27
- _____25. Ayubu 32-34 _____25. Hesabu 28-30
- _____26. Ayubu 35-37 _____26. Hesabu 31-33
- _____27. Ayubu 38-42 _____27. Hesabu 34-36
- _____28. Kutoka I-4 _____28. Kumbukumbu la torati 1-3
- _____29. Kutoka5-7
- _____30 Kutoka8-10
- _____31. Kutoka 11-13

(Mipango mikubwa inaendelea

Machi Aprili

_____1. Kumbukumbu la torati 4-6 _____1. Samweli wa kwanza 21-24

_____2. Kumbukumbu la torati 7-9 _____2. Samweli wa kwanza25-28

_____3. Kumbukumbu la torati 10-12 _____3Samweli wa kwanza29-31

_____4Kumbukumbu la torati 13-16 _____4. Samweli wa pili1-4

_____5. Kumbukumbu la torati 17-19 _____5. Samweli wa pili 5-8

_____6. Kumbukumbu la torati 20-22 _____6Samweli wa pili 9-12

_____7. Kumbukumbu la torati 23-25 _____7. Samweli wa pili 13-15

_____8. Kumbukumbu la torati 26-28 _____8. Samweli wa pili 16-18

_____9. Kumbukumbu la torati 29-31 _____9. Samweli wa pili 19-21

_____10. Kumbukumbu la torati 32-34 _____10. Samweli wa pili 22-24

_____11. Yoshua 1-3 _____11. Zaburi

_____12. . Yoshua 4-6 _____12. Zaburi

_____13. . Yoshua 7-9 _____13. Zaburi 7-9

_____14. Yoshua 10-12 _____14. Zaburi10-12

_____15. . Yoshua 13-15 _____15. Zaburi 13-15

_____16.. Yoshua 16-18 _____16. Zaburi 16-18

_____17. . Yoshua 19-21 _____17. Zaburi 19-21

- _____18. . Yoshua 22-24 _____18. Zaburi 22-24
- _____19. Hesabu 1-4 _____19. Zaburi25-27
- _____20. Hesabu 5-8 _____20. Zaburi 28-30
- _____21. Hesabu 9-12 _____21. Zaburi 31-33
- _____22. Hesabu 13-15 _____22. Zaburi 34-36
- _____23. Hesabu 16-18 _____23. Zaburi37-39
- _____24. Hesabu 19-21 _____24. Zaburi 40-42
- _____25. Ruthu 1-4 _____25. Zaburi43-45
- _____26. Samweli wa kwanza 1-3 _____26. Zaburi46-48
- _____27. Samweli wa kwanza 4-7 _____27Zaburi 49-51
- _____28. Samweli wa kwanza 8-10 _____28. Zaburi 52-54
- _____29. Samweli wa kwanza II-13 _____29. Zaburi 55-57
- _____30. Samweli wa kwanza 14-16 _____30. Zaburi 58-60
- _____31. Samweli wa kwanza 17-20

(Mipango mikubwa inaendelea)

Mei Juni

- _____ 1. Zaburi 61-63 _____ 1. Mithali 1-3
- _____ 2. Zaburi 64-66 _____ 2. Mithali 4-7
- _____ 3. Zaburi 67-69 _____ 3. Mithali 8-11
- _____ 4. Zaburi 70-72 _____ 4. Mithali 12-14
- _____ 5. Zaburi 73-75 _____ 5. Mithali 15-18
- _____ 6. Zaburi 76-78 _____ 6. Mithali 19-21
- _____ 7. Zaburi 79-81 _____ 7. Mithali 22-24
- _____ 8. Zaburi 82-84 _____ 8. Mithali 25-28
- _____ 9. Zaburi 85-87 _____ 9. Mithali 29-31
- _____ 10. Zaburi 88-90 _____ 10. Muhubiri 1-3
- _____ 11. Zaburi 91-93 _____ 11. Muhubiri 4-6
- _____ 12. Zaburi 94-96 _____ 12. Muhubiri 7-9
- _____ 13. Zaburi 97-99 _____ 13. Muhubiri 10-12
- _____ 14. Zaburi 100-102 _____ 14. Wimbo urio bora 1-4
- _____ 15. Zaburi 103-105 _____ 15. Wimbo urio bora 5-8
- _____ 16. Zaburi 106-108 _____ 16. Mfalme wa kwanza 5-7
- _____ 17. Zaburi 109-111 _____ 17. Mfalme wa kwanza 8-10
- _____ 18. Zaburi 112-114 _____ 18. Mfalme wa kwanza 11-13

- _____19. Zaburi 115-118 _____19. Mfalme wa kwanza 14-16
- _____20. Zaburi 119 _____20. Mfalme wa kwanza 17-19
- _____21. Zaburi 120-123 _____21. Mfalme wa kwanza 20-22
- _____22. Zaburi 124-126 _____22. Mfalme wa pili1-3
- _____23. Zaburi 127-129 _____23. Mfalme wa pili 4-6
- _____24. Zaburi 130-132 _____24Mfalme wa pili7-10
- _____25. Zaburi 133-135 _____25. Mfalme wa pili 11-14:20
- _____26. Zaburi 136-138 _____26. Yoeli 1-3
- _____27. Zaburi 139-141 _____27. Mfalme wa pili 14:21-25; Yona 1-4
- _____28. Zaburi 142-144 _____28. Mfalme wa pili14:26-29; Amosi 1-3
- _____29. Zaburi 145-147 _____29. Amosi 4-6
- _____30. Zaburi 148-150 _____30. Amosi 7-9
- _____31. Mfalme wa kwanza I-4

(Mipango mikubwa inaendelea)

Julai Agosti

_____1. Mfalme wa pili 15-17 _____1. Mfalme wa pili 20-21

_____2. Hosea I-4 _____2. Zefania I-3

_____3. Hosea5-7 _____3. Habakkuk 1-3

_____4. Hosea 8-10 _____4. II Kings 22-25

_____5. Hosea II-14 _____5. Obadia/Yeremia 1-2

_____6. Mfalme wa pili 18-19 _____6. Yeremia 3-5

_____7. Isaya I-3 _____7. Yeremia 6-8

_____8. Isaya 4-6 _____8. Yeremia 9-12

_____9. Isaya 7-9 _____9. Yeremia 13-16

_____10. Isaya 10-12 _____10. Yeremia 17-20

_____11. Isaya 13-15 _____11. Yeremia 21-23

_____12. Isaya 16-18 _____12. Yeremia 24-26

_____13. Isaya 19-21 _____13. Yeremia 27-29

_____14. Isaya 22-24 _____14. Yeremia 30-32

_____15. Isaya 25-27 _____15. Yeremia 33-36

_____16. Isaya 28-30 _____16. Yeremia 37-39

_____17. Isaya 31-33 _____17. Yeremia 40-42

_____18. Isaya 34-36 _____18. Yeremia 43-46

- _____19. Isaya 37-39 _____19. Yerima 47-49
- _____20. Isaya 40-42 _____20. Yerima 50-52
- _____21. Isaya 43-45 _____21. Maombolezo 1-5
- _____22. Isaya 46-48 _____22. Mambo ya nyakati wa kwanza 1-3
- _____23. Isaya 49-51 _____23Mambo ya nyakati wa kwanza 4-6
- _____24. Isaya 52-54 _____24Mambo ya nyakati wa kwanza 7-9
- _____25. Isaya 55-57 _____25Mambo ya nyakati wa kwanza 10-13
- _____26. Isaya 58-60 _____26Mambo ya nyakati wa kwanza 14-16
- _____27. Isaya 61-63 _____27. Mambo ya nyakati wa kwanza 17-19
- _____28. Isaya 64-66 _____28. Mambo ya nyakati wa kwanza 20-23
- _____29. Micah 1-4 _____29. Mambo ya nyakati wa kwanza 24-26
- _____30. Micah 5-7 _____30. Mambo ya nyakati wa kwanza 27-29
- _____31. Nahumu1-3 _____31. Mambo ya nyakati wa pili 1-3

(Mipangilio kamili inaendelea)

Septemba Octoba

- _____ 1. Mambo ya nyakati wa pili4-6 _____ 1. Esta 4-7
- _____ 2. Mambo ya nyakati wa pili7-9 _____ 2. Esta 8-10
- _____ 3. Mambo ya nyakati wa pili10-13 _____ 3. Ezra 1-4
- _____ 4. Mambo ya nyakati wa pili14-16 _____ 4. Hagai 1-2/Zechariah 1-2
- _____ 5. Mambo ya nyakati wa pili17-19 _____ 5. Zechariah 1-2
- _____ 6. Mambo ya nyakati wa pili 20-22 _____ 6. Zechariah 3-6
- _____ 7. Mambo ya nyakati wa pili23-25 _____ 7. Zekaria 7-10
- _____ 8. Mambo ya nyakati wa pili26-29 _____ 8. Ezra 5-7
- _____ 9. Mambo ya nyakati wa pili30-32 _____ 9. Ezra 8-10
- _____ 10. Mambo ya nyakati wa pili33-36 _____ 10. Nehemia I-3
- _____ 11. Ezekieli 1-3 _____ 11. Nehemia 4-6
- _____ 12. Ezekieli 4-7 _____ 12. Nehemia 7-9
- _____ 13Ezekieli 8-11 _____ 13. Nehemia 10-13
- _____ 14. Ezekieli 12-14 _____ 14. Malaki I-4
- _____ 15. Ezekieli 15-18 _____ 15. Mathayo 1-4
- _____ 16. Ezekieli 19-21 _____ 16. Mathayo 5-7
- _____ 17Ezekieli 22-24 _____ 17. Mathayo 8-11
- _____ 18. Ezekieli 25-27 _____ 18. Mathayo 12-15

_____19. Ezekieli 28-30 _____19. Mathayo 16-19

_____20. Ezekieli 31-33 _____20. Mathayo 20-22

_____21. Ezekieli 34-36 _____21. Mathayo 23-25

_____22. Ezekieli 37-39 _____22. Mathayo 26-28

_____23. Ezekieli 40-42 _____23. Mariko I-3

_____24. Ezekieli 43-45 _____24. Mariko 4-6

_____25. Ezekieli 46-48 _____25. Mariko 7-10

_____26. Danieli 1-3 _____26. Mariko II-13

_____27. Danieli4-6 _____27. Mariko 14-16

_____28. Danieli 7-9 _____28. Luka I-3

_____29. Danieli 10-12 _____29. Luka 4-6

_____30. Esta I-3 _____30. Luka 7-9

_____31. Luka 10-13

(Mipangilio kamili inaedelea)

Novemba Decemba

_____1. Luka 14-17 _____1. Warumi 5-8

_____2. Luka 18-21 _____2Warumi9-11

_____3. Luka 22-24 _____3. Warumi12-16

_____4. Yohana1-3 _____4. Matendo 20:3-22

_____5. Yohana 4-6 _____5. Matendo23-25

_____6. Yohana7-10 _____6. Matendo26-28

_____7. Yohana11-13 _____7. Waefeso 1-3

_____8. Yohana14-17 _____8. Waefeso 4-6

_____9. Yohana18-21 _____9. Wafilipi 1-4

_____10. Matendo1-2 _____10. Wakolosai 1-4

_____11. Matendo 3-5 _____11. Waebrania 1-4

_____12. Matendo 6-9 _____12. Waebrania 5-7

_____13. Matendo 10-12 _____13. Waebrania 8-10

_____14. Matendo 13-14 _____14. Waebrania 11-13

_____15. Yakobo 1-2 _____15. Filemone/Petro wa kwanza 1-2

_____16. Yakobo 3-5 _____16 Petro wa kwanza 3-5

_____17. Wagalatia I-3 _____17. Petro wa pili 1-3

_____18. Wagalatia 4-6 _____18. Timotheo wa kwanza I-3

- _____19. Matendo 15-18:11 _____19. Timotheo wa kwanza 4-6
- _____20. Wathesalonikewa kwanza I-5 _____20. Tito I-3
- _____21. Wathesalonike wa pili I-3 _____21. Timotheo wa pili I-4
- _____22. Wakorintho wa kwanza 1-4 _____22. I Yohana I-2; Matendo 18:12-19:10
- _____23. Yohana wa kwanza 3-5 _____23. I Wakorintho 5-8
- _____24. Yohana wa pili na wa tatu _____24. Wakorintho wa kwanza 9-12
- _____25. Ufunuo 1-3, Yuda _____25. Wakorintho wa kwanza 13-16
- _____26. Ufunuo 4-6 _____26. Matendo 19:11-20:1; Wakorintho wa pili 1-3
- _____27. Ufunuo 7-9 _____27. Wakorintho wa pili 4-6
- _____28. Ufunuo 10-12 _____28. Wakorintho wa pili 7-9
- _____29. Ufunuo 13-15 _____29. Wakorintho wa pili 10-13
- _____30. Ufunuo 16-18 _____30. Matendo ya Mitume 20:2/Warumi 1-4
- _____31. Ufunuo 19-22

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu kutoka kwa ukumbusho.

2.Kuna vitabu vingapi katika Agano la Kale?

3.Kuna vitabu vingapi katika Agano Jipya?

4.Kuna umuhimu gani kuwa na mpangilio kamili wa kusoma Biblia?

5.Eleza maoni manne ya msomi hodari wa Biblia?

(Majibu ya kujaribu yametolewa kwa kimalizio cha sura ya mwisho wa kielezo hiki.)

MASOMO ZAIDI

- Rejerea mielezo ya kila kitabu ya Biblia yaliyotolewa katika sura hii.
  - Andika jina la kila kitabu cha Biblia iliyo hapo chini.
  - Kwa kila jina la kitabu elezea ujumbe wake kwa maneno mawili au matatu.
  - Umefanyiwa mawili ya kwanza kwako kama mfano.
- (Kwa kufupisha manbo kwa njia hii utaweza kuwa na ujuzi wa ujumbe ulioko katika Biblia yote..)

Jina ya kitabu Yiliyomo

Mwanzo kitabu cha kwanza

Kutoka ni kutoka huko misri

SURA YA TATU

UTAFSILI WA BIBLIA

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza:

- Andika mstari mkuu kutoka kwa ukumbusho.
- Andika lugha tatu zilizotumiwa kwa kutafsiri Biblia .
- Eleza maana ya neno "version."
- Eleza tofauti kati ya kutafsiri na hali ya kuelezea Biblia.

MUSTALI KIELELEZO

Bwana analitoa neno lake Wanawake watangazo habaeri ni jeshi kubwa Zaburi 66

.Utasoma tofauti kati ya kutafsiri na **kueleza**. Mifano kutoka kwa version.

LUGHA TATU

Mwanzo wa Biblia iliandikwa na lugha tatu. Agano la kale liliandikwa na waebrania isipokuwa kitabu cha Danieli na cha Nehemia zenye ziliandikwa na ki aramaka. Agano jipya liliandikwa na kigiriki.

Hakuna ile andiko la Biblia kamili zenye zinapatikana ni zenye zimetorewa kwa ili yenyewe.

Zimetafsilifa kutka kwa zile zenyewe. Kutoka zamani watu walikuwa watafsiri Vitabu ili kila Mmoja angesoma kwa lugha yake.

Hakuna utafsiri umefanana kwa sababu lugha zote mbiri zifananani. Maneno mengine hutumiwa kwa Biblia hautaipata katika lugha zingine. Kwa mfano, kuna kabila la wahidi, huko ekuodo, amerika ya chini, wanaoitwa auka. Wakati wamisheni waliasilian na wao hawa kuwa wajua kusoma ama kuandika.

Hakukuwa na jina kuandika ama kusoma katika lugha zao ama kitabu.

Wahidiwa auka walikuwa wanachonga michongo wanaweka kwa mali yao kama vitambulisho.

Hakukuwa na neno Andiko kuandika ama kitabu. Wakati Biblia ilitafusiliwa na lugha yao iliitwa "Kuchongwa kwa Mungu." Hii ni kutaburisha ni kitu cha Mungu. Ili ni moja wapo ya mashida kuhusu kutafsili Biblia katika lugha nyingi.

UTAFSILI NA UFAHAMU

Kuna lugha tofauti ambazo zimeadika Biblia. Njia mbiri za vasioni ya Biblia: Utafsili na ufahamu.

UTAFSILI:

Kutafsili ni kuweka nguvu maandishi ya wagiriki, wahibrania, na waramika venye inasema. Huwa inakupee neno kamili kama iwezavyo. Maneno mengine inawekwa pahali inayofaa ili musomaji aelewe vizuri.

UFAHAMU:

Ufahamu huwa haitafsili neno kwa neno. Inatafsili mawazo kwa mawazo.

Ufahamu ni rahisi kusoma kwa sababu imeandikwa na maneno ya kisasa. Lakini sio utafsili halisi wa neno la Mungu.

Katika kivungu cha " Masomo zaidi iko na mifano ya utafsili wa kingereza ili ulinganishe.

KUCHAGUA BIBLIA

Kusudi ya masomo haya na usomaji wa Biblia, Tungetaka utumie kitabu cha KJV.kuna sababu ya hayo:

KWANZA:

Bblia ya KJV nizuri kwa kutafsili na kwa masomo ya kindani.

PILI:

Kuna vyombo nyingi za kuelewa masomo katika Biblia ya KJV.

TATU:

Biblia ya KJV inapatikana kwa lugha zote kuliko ingine yoyote. Sisi wana Harvestime International Institute tulichagua Biblia hii kwa sababu inapatikana kwa lugha zote.Ni vizuri uwe na Biblia.utazipata huku:

P.O. Box 5601, Grand Central Station, New York, New York 10164, U.S.A. wako na lugha kama KJV hujaipata kwa lugha yako tafadhali andikia United Bible Societies, Bible House, P.O. Box 755, Stuttgart I, Germany. Wako na orodha ya kuwafahamisha lugha zote Duniani.

Ukisoma kingereza ukose kufahamu, unafaa usome

"Bible in Basic English." Hii ndilo agano lote la kale na jipya ambaye limeandikwa na kingeleza kutumia maneno magumu 1,000 kwa maelezo kuhusu maneno magumu andikia . Cambridge University Press, New York, New York, U.S.A.Kwa ujumbe wowote.

MANENO MEKUNDU

Vitabu tofauti vya Bibilia vimeandikwa kwa kile tunachoita"kitabu cha barua nyekundu Ni kitabu abacho kimeandika mambo ya Yesu na rangi nyekundu hayo mengine yote na rangi nyeusi.

Kama utapata kitabu cha maneno mekudu yenye imeandikwa na lugha yao na ambaye ni KJV tunakusihi ununue. Vile Yesu alifundisha katika vivngu vile vikumbwa vya kitabu chenye maneno mekundu ni sawa nay ale unafundishwa huku Harvestime International Institute.

KUMALIZIA

Orodha hii inamalizia venye vikundi hivyo vingine vilikuwa:

Bilia ilitorewa na Mungu Ikafunuliwa wazee watakatifu wenyewaliandika Neno la Mungu kwa lugha tofauti kama vile Kigiriki, kihirania, na kiaramika Imetafsiliwa katika lugha tofauti Lakini matokeo ni Utafsili kamili na ufahamu wa Biblia

JALIBIO

1. Andika mstari wa kufungua kutoka kwa kumbukumbu.

---

2. Jina kupindua lina maana gani?

---

3. Kuna tofauti gain kati ya kutafsili na kufahamu katika Biblia?

---

4. Ni aina gani ya kupindua ambaye imetumiwa katika kitabu hiki?

---

5. Ni kwa nini hakuna utafsili kamili wa Biblia?

---

6. Kuna lugha tatu ambazo ziliandika Biblia lugha hizi ni gani?

(Majibu ya maswali ya jalibio yako katika mwisho wa ukulaza wa kumalizia)

KWA MASOMO ZAIDI

Kuna mstari katika kitabu cha Yohana 3:16 kukuonyesha tofauti ya upinduzi wa Biblia Yenye imeandikwa ni ile inaajlikana sana katika Biblia nyingi za kingeleza.

KJV inasema : Kwa vile Mungu aliupenda ulimwengu akamtoa mwana wake wapekee ili kila mtu amwaminiye asipotee mbali awe na uzima wa milele.

KJV Mpya inasema: Kwa maana jinsi hii Mungu aliupena ulimwengu mpaka akamutoa mwana wake wa kipekee ili kila mtu ambaye atamwamini asikufe mbali awe na uzima wa milele.

Yenye imerundiwa inasema : Mungu aliupenda ulimwengu mpaka akamutoa mwaye ili kila mtu ambaye atamwamini asitaabike mbali awe na uzima wa milele.

Biblia Living Bible Kwa maana jinsi hii Mungu aliupenda ulimwengu akamtoa mwana wake ili kila mtu ataye mwamini asipotee mbali awe na uzima wa milele.

Biblia mpya ya kimarekani New American: Mungu aliupenda ulimwengu akamtoa mwana wa kipekee ili kila amwaminiye asipotee mbali awe na uzima wa milele.

Biblia mpya ya kingereza: kwa vile Mungu aliupenda ulimwengu sana , akamtoa mwae wa pekee ili yeyote atakaye mwamini natakufa bali atapata uzima wa milele.

Amplified Version: Mungu aliupenda ulimwengu zaidi mpaka (Hata) Akamtoa mwanae wa pekee , ili yeyote atakayekuwa na (imani, amtegemee) hatapata shinda wala taabu mbali atapata uzima wa milele.

Wafilipi: Mungu aliupenda ulimwengu sana akamtoa mwanae ili kila mtu amwaminiye asipotee,mbali awe na uzima wa milele .

Wurst: Jiulize kwa kweli Mungu aliupenda ulimwengu, hivyo sana mpaka mototo wake asahaulike, alipeaana mototo ili watu wasiteseke mbali wawe na uzima wa milele.

Moffat: Kwa maana jinsi hii Mungu aliupenda ulimwengu hata akamtoa mwae wa pekee ili kila mtu amwamiye asipotee bali awe na uzima wa milele.

SEHEMU YA KWANZA: MANDALIZI YA UCHABUZI
SURA YA NNE
KABLA YA KUENZICHA

MALENGO:

Utakapomaliza Sura hii utaweza ku:

- Kuandika mstali mkuu bila kutazam
- Fahamu mambo unayofaa kufanya kabla ya kuanza uhabuzi.
- Fahamu jia bili Mungu ametoa za kuchabua Bibilia .
- Fahamu huduma ya kufundisha ya roho Mtakatifu.
- Eleza tofauti ya maziwa na nyama ya neno la Mungu.
- Fahamu hatua tatu za kutoka kwa maziwa hadi kwa nyama ya neno la Mungu.
- Nakili jia tatu za kufanya uhabuzi wa neno la Mungu..

MSTALI MKUU:

**Yeye alie wa Mungu husikia Neno la Mungu; nyinyi hamsikii maana sio wa Mungu.
(Yohana 8:47)**

UTANGULIZI

Watu wengi hujaribu kuanza uhabuzi wa Bibilia kwa jia ile wanayosoma vitabu vingine. Wao hushukua Bibilia yao na kufungua na kuanza kusoma, lakini uhabuzi wao hauendelei maana wanaona ugumu kufahamu wanachokisoma. Wao hawafahamu jinsi Bibilia inahusiana na maisha ya kila siku hata pia wanafikili kuwa kitabu hiki sio cha kupendeza.

Bibilia inaeleza kuwa ni watu aina gain wanaoweza kufahamu neno la Mungu na pia watu hukosa kuendelea katika uhabuzi wa Bibilia maana hawakujiaada kiroho.

Bibilia ni kama mlango uendao katika uwepo wa Mungu. Kado na mlango huo kuna hazina na utajiri mwingi wa kiroho. Laki9ni lazima uwe na ufunguo wa kufungua ama hutaweza kuingia na kupata hazina hizo.

Bibilia inaeleza jia ya kuelewa neno la Mungu. Inapeana ufunguo wa kufungua mlango wa kupata hazina za kiroho.

JAMBO LA KUFANYA KABLA YA KUCHABUA BIBILIA

Hii ni jambo ambalo unahitaji kufanya kabla ya kuanzicha uhabuzi wa Bibilia. Bibilia ni Neno la Mungu, na sio kama kitabu kingine chochote na hauwezi kukichabua kama vile unafanya vingine. Kuna mambo unayohitaji kuyafanya kabla ya kuanza, ili uweze kufahamu na kuelewa mambo ya ndani ya kiroho ya Mungu. Kama ungependa kufahamu bibilia inakubindi kufahamu mwandishi; Yesu alisema,

Yeye alie wa Mungu husikia Neno la Mungu; nyinyi hamsikii maana sio wa Mungu. (Yohana 8:47)

Hauwezi kuelewa neno la Mungu bila Mungu. Unaweza kumfahamu Mungu kwa jia gani? Yesu alimwambia Nikodema, aliekuwa kiongozi wa ndini katika taifa la Israeli;:

Hakika ,hakika , nakuambia wewe, mtu asipozaliwa tena hawezi kuona ufalme. (Yohana 3:3)

Mtu anaweza kuwa na masomo, mwenye elimu, mtu wa kitamanduni, na hata mdini, lakini ufahamu wa Neno la Mungu hautafunuliwa kwake hadi aweze kufunuliwa macho ya kiroho kupitia kuzaliwa mala ya pili.

Nekodema aliuliza Yesu;"mambo haya yatawezekana aje?" Hakufahamu aliomaanisha Yesu. Kisha yesu akamwambia, je we sio mwalimu katika Israeli na unweza kusema haufahamu haya? **(Yohana 3:10)**

Nikodema alikuwa mkuu wa dini katika isiraeli, lakini hakufahamu jinsi ya kuzaliwa mala ya pili.

Hata aliuliza;...

Kuna wezekana aje mtu kuingia katika tumbo la mamake na kuzaliwa mala ya pili akiwa mzee? (Yohana 3:4)

Yesu alielezea kuwa hali ya kuzaliwa upya ni katika hali ya kiroho inayokuja katika imani nadini ya Yesu Kristo. Lazima uamini kuwa kuwa wewe ni mwenye dhabi na kutubu,. Na kisha uamini kuwa yesu alikufa na kufufuka kwa ajili ya dhabi zako. Na kisha utumbu dhabi na kuomba msamaha na kumpokea yesu kuwa bwana na mokozi wakokabla mtu hajampokea Bwana Yesu kuwa Mokozi wake ni vingumu kufahamu ukweli wa Neno la mungu:

Lakini mtu wa kawaida hawezi kuelewa mambo ya roho wa Mungu; maana mambo hayo ni upuzi kwao, na hawawezi kuyafahamu, kwa kuwa hufahamika kiroho. (wakorintho wa kwanza 2:14)

Mtu asie okoka anaweza kutamani bibilia kwa ajili ya uzuri wake na hadithi zake, anaweza kukichabua katika hali ya kihistoria au kigeografia lakini ukweli wa kiroho utakuwa umefichika hadi aweze kupokea msamaha wa dhabi.

Maana habari ya msaraba ni upuzi kwa walio katika upotevu; lakini kwetu tulio okoka ni nguvu za Mungu. (Wakorinto wa kwanza 1:18)

MUNGU HUPEANA

Kutoka wakati utakapo mpokea Yesu kuwa Bwana na Mokozi na kufanyika kiumbe kipya, mawazo yako yanaanza kufahamu mambo ya kiroho katika neno la Mungu. Kama tu motto mchanga anahitaji malazi ya kimwili, pia mtu aliezaliwa kiroho huhitaji chakula cha kiroho ili kukua na chakula hiki ni Neno la Mungu. Kuna jia bili za kuchabua Bibilia ambazo Mungu amepeana.

WALIMU:

Mungu amechagua waumini kadhaa kama viongozi katika kanisa . moja ya uongozi spesheri ni walimu wa neno la Mungu.:

Na Mungu ameweka wengine katika kanisa kwanza kuwa, mitume, wapili manabii na tatu walimu..... . (I Corinthians 12:28)

Na akatoa wengine kuwa mitume; wengine kuwa manabii na wengine kuwa wajiristi, na wengine kuwa wachunganji, na walimu;

Kwa kuimalisha wateule, kwa sababu ya kazi yz huduma; kwa kuimalisha mwili wa Kristo;

Hadi zote tufikilie katika umoja wa imani, na ufahamu wa Mwana wa Mungu, kuwa mtu aliekamilika katika kimo cha mwili wa Kristo. (Waefeso 4:11-13)

Mungu hupeana walimu kwa minaaajili ya kuelezea Neno la Mungu na kukuelekezea katika hali ya kukomaa..

MWALIMU SPESHELI:

Mungu ametoa jia ya pili kwa ajali ya kujifunza Neno lake, na kukuamuru kuchabua mwenyewe:

Fanya bidii kuonyeshana kuwa umekubalika na Mungu, mtu asiehitaji kuaibika, nakuweza kugawanya Neno la kweli. (Timotheo wa pili 2:15)

Mungu amepena Mwalimu spesheli kukusaidia unapofanya uhabuzi wa Bibilia. Wakati Yesu aliishii ulimwenguni alifunza mwenyewe wanafunzi wake ukweli wa Mungu.

Lakini Yesu alifahamu kuwa baada ya kifo na kufufuka kwake atarudi mbinguni hivyo akawaeleza wanafunzi wake kuwa mwalimu spesheli atatumwa toka mbinguni.

Mwalimu huyo ni Roho Mtakatifu.

Lakini huyo Mfarinji ambaye ni Roho Mtakatifu, ambo Baba atamtuma kwa Jina langu,

Atawafunza mambo yote, na kuwafanya myakumbuke, yote niliyowaambia (Yohana 14:26)

Basi ajapo huyo wa kweli Roho, atawaongoza katika kweli yote,

Maana hataongea kuhusu yeye mwenyewe lakini lolote alisikialo atanena na atawaonyesha yajayo.. (Yohana 16:13)

Kuja kwa Roho Mtakatifu kumenakiliwa katika kitabu cha Matendo ya Mitume sura ya pili ambayo unafaa kuisoma katika Bibilia yako. Mungu anahitaji upokee ujazo huu wa Roho Mtakatifu maana kutoka kwa Roho utapokea uwezo wa kuelewa Neno la Mungu.*:

Lakini upako mliopokea kutoka kwake unakaa ndani yenu na hamhitaji kufunzwa na mtu yeyote maana upako huo humfunza mambo yote yalio kweli, na kama mnao funza kaeni katika mafunzo hayo (Waraka wa Yohana wa Kwanza 2:27)

- Roho Mtakatifu ni nguvu za uumbaji maana ndiyo Mungu alimpulizia mwanadamu kuwa na pumzi ya uhai. (Mwanzo 2:7).
- Ni Roho huyo aliemfufua Yesu kutoka kwa wafu (Warumi 8:11).
- Ni nguvu hizo tu za Roho Mtakatifu ambazo zinachukua uhabuzi wa Bibilia ulio wa kawaida na kuubandilisha kuwa na wenye kuuba

Tulisema katika utangulizi wa kosi hii kuwa hali ya kuwa na uwezo wa kuuba na hali ya kuleta kitu kipya.

Mafundisho ya Roho Mtakatifu inaleta mtililiko wa ufahamu wa Neno la Mungu na kufanya Bibilia kuwa hai, mpya na tamu hata inayo lingana na maisha yako.

NENO LA MUNGU: MAZIWA NA NYAMA

Kuna viwango bili za undani wa kiroho katika Neno la Mungu, ambayo ni kiwango cha "maziwa" ambacho kinaongea kuhusu ukweli usio wa ndani wa Neno la Mungu ambao hata motto anaweza kuufahamu, kama vile mpango wa wokovu. Kiwango cha "nyama" cha neno la Mungu inahusika na ukweli ulio wa ndani ambao sio rahisi kuelewa.

---

* kama hujapokea ujazo wa Roho Mtakatifu, basi tumana kosi kutoka kwa Harvestime International Institute ititwayo "Ministry Of The Holy Spirit."

Watu wengine wamempokea Yesu kama mokozi wao na kujazwa na Roho Mtakatifu, lakini hawakui katika kufahamu Neno la Mungu, nab ado wanaendelea kunywa maziwa. Katika asiri hakuna shida motto kunywa maziwa na pia katika hali ya kiroho, maana unapozaliwa mala ya pili unahitaji kutamani maziwa ya Neno la Mungu

Kama watoto wachanga, mkatamani maziwa yasiogochiwa ili mpate kukua (Waraka Wa kwanza wa Petero 2:2)

Lakini kunakuja wakati katika asiri kwamba motto anaanza kula chakula kigumu ili aweze kukua katika kimo. Hali hii ni sawa hata katika kiroho, kuna wakati itakubidi kuondoka katika maziwa na kula nyama.:

Maana kila mtu atumia maziwa hana ujizi katika Neno la utakatifu maana yeye ni motto.

Lakini nyama ngumu ni ya wale waliokomaa na walio na uwezo wa kutabua mabaya na mazuri. (Waebrania 5:13-14)

Paulo alisema kuwa ni wakati wa waumini kutoka kwa maziwa ya kiroho na kuingia katika nyama lakini wengine hawakuwa tayari:

Maana wakati mlipokuwa mnahitajika kuwa walimu, bado mnahitaji kufunzwa kanuni za kwanza za Mungu, na hata mnahitaji maziwa, na sio nyama ngumu. (Waebrania 5:12)

Kwa nini ilikuwa hivi? Kwanini wakristo wengine huzama ndani katika Neno la Mungu naili hali wengine hawawezi kupenya hata kidogo? Kwa nini watu wengine wanakuwa na kiu "mambo ya ndani" katika Neno la Mungu na hawapati? Paulo aliandika:

Na mimi wapendwa, singeongea nanyi kama watu wa kiroho, lakini kama watu wa kimwili; hata kama watoto katika Bwana.

Nimewalisha kwa maziwa, na sio kwa nyama, maana wakati huu hamngeweza, hata sasa hamwezi.

Maana bado mko watu wa kimwili; kwenu kuna ungomvi, wivu na migawanyiko, je nyinyi sio watu wa kimwili na na kutembea kama watu? (Wakorinitho wa Kwanza 3:1-3)

Hawangeweza kutoka kwa maziwa hadi kwa nyama maana walikuwa wakristo wa kimwili. Hii nikumaanisha kuwa walikuwa watoto kiroho. Walikuwa wenye wivu, ungomvi, husuda na migawanyiko na dhabi zingine katika maisha yao. Wakati mkristo ni wa kimwili, hataweza kufahamu mambo ya unadani ya Mungu na ataishi katika kuyanywa maziwa hadi aweze kutubu na kukua kiasi cha kutafuna nyama. Ni mapenzi ya Mungu kwamba utoke kwa maziwa hadi kwa nyama amabo ni Neno lake maana hii ndio njia ya kufahamu Neno la Mungu

Ni nai atakayefundisha ufahamu? Na ni nai atakayefanywa kufahamu mafundisho? Walio ashishwa kunyonya na kutolewa kwa matiti. (Isaiah 28:9)

Ni muhimu kufahamu kuwa unafaa kutoka kwa maziwa na kuendelea kwa nyama maana ni kwa waliokomaa kiroho ambao Bwana humwagia Roho wake.

Ni nai atakayefundisha ufahamu? Na ni nai atakayefanywa kufahamu mafundisho? Walio ashishwa kunyonya na kutolewa kwa matiti..

Maana ubeti utakuwa kwa ubeti, ubeti juu ya ubeti, mstari juu ya mstali, mstali juu ya mwingine; hapa kidogo na hapo kidogo;

Maana kwa watu wa ndimi geni atawanenea watu hawa

Kwao aliosema; hii ndio pumziko utafanya waweze kupumzika walioshoka

Na hali ya kuliwazwa; lakini hawakusikia. (Isaiah 28:9-12)

Mungu alihitanji kubariki watu wake na upako wa ajabu na kuwafufua na hata kuwapa pumziko la kiroho, lakini hawangeweza kuingia maana hawakusikia Neno lake. Hawakutembea katika na kutoka kwa maziwa ya kiroho ili kuingia katika nyama.

JINSI YA KUTOKA KATIKA MAZIWA

Sasa swali kuu ni . . . Mkristo alizaliwa mala ya pili awezaje kutoka kwa maziwa hadi kwa nyama ambao ni Neno la Mungu?

TAMANI MAZIWA:

Kwanza unafaa kutamai maziwa ya Neno la Mungu na kupata ufahamu kuhusu kanuni za neno la Mungu.

Kama watoto wachanga, tamani maziwa yalio sawa ya neno la Mungu ili mkaweze kukua (Waraka wa Petero 2:2)

Hauwezi kuanza na nyama ya kiroho maana inakubindi kuanza na maziwa ya kiroho.

UWE MWAMINIFU KWA NENO LA MUNGU:

Hii ndio hatua ya kwanza ya muhimu. Wakristo wa kimwili hawawezi kutii yalio katika maziwa na hivyo hawawezi kukomaa kula nyama. Biblia inasema kuwa haitoshi kusikia neno la Mungu lakini inakubindi kutii na kuwa mtendanji wa Neno hilo.

Lakini muwe watendaji wa Neno, na sio wa kusikia tu, na kujindanganya..

(Yakobo 1:22)

Kuongezeka katika ufahamu wa kiroho unapatikana katika kutafakali na kutii Neno la Mungu. Hii ndio jia ya kutoka kwa maziwa hadi kwa nyama. Daudi aliandika,

Wewe kupitia amri zako umenifanya mwelevu kuliko andui zangu....

Nina ufahamu kuliko walimu wangu wote; maana shuhuda zako nazitafakali,

Nina elewa kuliko wazee, maana naweka maagizo yako....

Na kupitia maagizo yako napata ufahamu, basi nashukia kila jia ya uongo.

(sehemu katika Zaburi 119:99-104)

Maana daudi aliweka maagizo ya Mungu na alikuwa akitenda neno, ufahamu wake ukaongezeka. Bwana hatakupeleka katika ufunuo wa ndani kama haujafanya kitu katika yale umejifundisha katika maziwa ya Neno.

TAFUTA NYAMA:

Katika hali ya asiri, kutafuna nyama kunahitanji nguvu zaidi kuliko kunywa maziwa na hivyo pia katika hali ya kiroho. Kugundua nyama la Neno la Mungu inahitanji uwezo zaidi kuliko kuishi katika maziwa ya Neno la Mungu.

Mithali sura ya pil inatuonyesha hali ya kutafuta nyama

Mwanangu, kama ukijapokea maneno yangu,;

**na kuficha maagizo yangu ndani yako;
Tegeni masikio mpate kujua ufahamu;
Kwa kuwa nawapa mafundisho mazuri;
Msiache sheria yangu;
Maana nalikuwa mwana kwa baba yangu;
Mpole, mpenzi wa pekee kwa mama yangu;
Naye akanifundisha akaniambia;
Moyo wako uyahifadhi maneno yangu;
Shika amri zangu ukaishi;
Jipatie hekima, jipatie ufahamu; usio sahai;
Mithali 2:1-5)**

Hizi ndizo hatua za kugundua na kufahamu hekima ya Mungu:

1. Pokea Neno langu: Unafaa kuwa mtu anaefunzika.
2. Ficha sheria zangu ndani yako: Lazima ukubali Neno na kulichanganya na katika maisha na roho. Usijaribu kubandilisha neno liweze kukubaliana na jia zako za kuishi.
3. Tega sikio lako kwa ufahamu: Sikiliza yale Mungu anasema kwako kupitia kwa Neno lake na kubandilisha baada ya kusikia na kupata mahali panahiji mabandiliko
4. Weka moyo wako katika hali kuelewa. Jiweke katika hali ya kuelewa na kutafsili Neno.
5. Mtafute kama fedha na kama hazina iliofichwa; kama mtu akikueleza kuhusu hazina iliofichwa mahali, je unaweza fanya nini? Ungeanza kushiba hata utafute jia mwafaka ya kuifikia. Hii ingekuwa jambo la muhimu katika maisha yako, wakati unaweza kufanya Neno la Mungu kuwa jambo la kwanza na kuanza kutafuta ujuzi wake, basi utaupata. Lakini ni wakati tu ukiifanya kuwa jambo la kwanza katika maisha yako. Utaikabilia katika furaha na kujitoa kwingi kana kwamba unatafuta hazina Kama ukifwata mielekeo hii na kutafuta nyama ya Neno la Mungu, basi haya ndiyo matokeo:

1. Basi ndipo utakapofahamu kumcha Mungu: mstari wa 5
2. Na kupata kumjua Bwana: mstari wa 5
3. Ndipo utakapofahamu haki na hukumu, na adili na kila jia jema: Mstari wa 9
4. Maana hekima itaingia katika moyo wako: (utatocheleka) mstari wa 10
5. Busara itakulinda: Busara ni uwezo wa kufanya kauli jema na hukumu sawa. Mstari wa 11
6. Ufahamu utakuweka: mstari wa 11
7. Utakombolewa kutoka kwa ubaya: mstari wa 12

MAWAZO YA KUTENDA

Mawazo ya kutenda katika uhabuzi wa Bibilia.

PANGA WAKATI SPESELI:

Tenga wakati shesheli kila siku wa kufanya uhabuzi wa Neno kulingana na shuguli zako. Wengine hupenda kusoma asubuhi na mapema wakati wako sawa na wamepumzika., wengine hupata nafasi ya usiku kuwa sawa. Lakini licha ya wakati utakaouchagua, itenge kati ya mambo mengine ili iwe wakati wako wa kuchabua Bibilia.

CHAGUA MAHALI SPESELI:

Chagua mahali ambapo hakuna makelele mengi yatakayokusumbua na kuwa na mwangaza wa kutosha kukuwezesha kusoma bila shida. Kama kunawezekana chagua mahali unaweza kuacha vitabu vyako vya kusoma na vitabu vingine na vivaa zako. Kwa jia hiyo hutaweza kupoteza wakati ukitafuta mahali uliko weka vitabu vyako.

ANZA KWA JIA SPESHELI:

Anzicha kila sehemu kwa maombi na kuuliza Mungu afungue ufahamu wako ili uweze kupokea Neno lake.

Mwimbaji wa Zaburi Daudi aliomba kuwa

Kilio changu kukujilie ewe Bwana, unipe ufahamu kulingana na Neno lako. (Zaburi 119:169)

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Kwa nini watu huchidwa kuendelea katika kuchabua Bibilia?

---

3. Neno la kimombo "prerequisite" lina maana ya?

---

4. Jambo ambalo unafaa kufanya kabla hujaanza kuchabua Bibilia?

---

5. Nakili jia bili ambozo Mungu amepeana kwako kuchabua Neno lake.

---

6. Nani alikuwa Mwalimu mkuu alietumwa toka mbinguni baada ya yesu kupaa?

---

7. Maana ya "maziwa " ya Neno la Mungu?

---

8. Maana ya "nyama" ya Neno la Mungu ni?

---

9. Nakili hatua tatu zinazotoa muumini katika maziwa hadi katika nyama ya Neno la Mungu:

---

10. Nakili mawazo tatu ya kufanya iliosungumziwa katika sura hii

---

(Majibu yametolewa katika mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

1. Geuka katika Wakorintho wa Kwanza 3:1-3 katika Bibilia yako, kisha unakili maneno matatu Paulo aliyoyatumia kuelezea mkristo wa kimwili.

---

2. Kutoka kwa Mithali 2: 1-5, nakili hatua tano za kutafuta nyama ya Neno la Mungu.

---

3. Soma Mithali 2:5-12. nakili matokeo saba utakapotumia hatua hizo katika uhabuzi wa Neno.

SURA YA TANO

VIFAA VYA KUCHABUA BIBILIA

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utawezaku:

- Andika mstari mkuu bila kutazama.
- Eleza matumizi tatu ya konkodansi.
- Tumia konkodansi.
- Tumia kamusi.
- Tumia kitabu cha maneno ya uhabuzi cha Bibilia.
- Tumia kitabu kuandikia chenye somo.
- Tumia encyclopedia ya Bibilia
- Tumia komentali ya Bibilia
- Kutumia lamina ya Bibilia.
- Kutumia kitabu cha Bibilia.

MSTARI MKUU:

Wewe kupitia amri zako umenifanya mwelevu kuliko andui zangu....

Nina ufahamu kuliko walimu wangu wote; maana shuhuda zako nazitafakali,

Nina elewa kuliko wazee, maana naweka maagizo yako....

Na kupitia maagizo yako napata ufahamu, basi nashukia kila jia ya uongo.

(sehemu katika Zaburi 119:99-104)

UTANGULIZI

Wasomi wa Bibilia wameandika vitabu spesheli amabzo zinasaidia katika kuchabua Bibilia. Sura hii inaeleza jinsi ya kutumia vifaa vya uhabuzi wa Bibilia. Sio lazimea uwe na vifaa hizi ili uweze kuchabua Bibilia, usiwe na hofu kama huwezi pata maana kosi hii inakufundisha jinsi ya kujifunza Bibilia mwenyewe ikiwa na Bibilia peke.

Kama hauna vifaa hizi sasa, ni vema pia kufahamu aina gain zinapatikana. Hii ndio sababu tumeweka sura hii katika, ili ukiweza kufanya uhabuzi kupitia vifaa hizi maana tungependa ujui kuzitumia sababu ni muhimu kwako. Kuna jia kadhaa unaweza kupata vitabu hizi

Pengine unaweza kununua katika nduka la vitabu vya kikristo ama kutoka kwa waandishi. Kama huwezi kununua pengine unaweza kuazimwa. Kama unaishi karibu na chuo cha Bibilia, unaweza kutumia mahabara yao. Au pengine muhuduma au mkristo lafiki ako na vitabu hizi na anaweza kukusaidia

Vifaa vya uhabuzi wa Bibilia ni muhimu, lakini sio kuondoa Bibilia yenyewe. Inafaa ufanye uhabuzi huu baada ya kusoma Neno la Mungu, maana kutazama kitabu cha usaidizi ni kama kuegemea sana na waliosema wanadaamu kuliko vile Neno la Mungu na mawazo yake inasema.

Watu walioandika vitabu hizi za usaidizi walipokea habari yao kama vile wengine wanvyofanya, kutoka kwa Bibilia yenyewe. Haifai kuegemea kwa utafiti wa wengine kama vifaa vya uhabuzi wa Bibilia hazipatikani kwako basi usife moyo, maana ndani yako kunaishi Roho Mtakatifu wa ukweli, na mwalimu wa ajabu alietumwa na Mungu kukuongoza katika kweli yote. Ambaye ni mwema kuliko vifaa vyote vya uhabuzi wa Bibilia kutoka kwa watu. Lakini kama vifaa hizi ziko, jifunze kuzitumia ilikuongezea ujuzi wa Neno la Mungu, lakini usitegemee vifaa kuliko Mungu. Tegemea ufunuo wa Roho wa Mungu.

KONKODANSI YA BIBILIA

Konkodansi ya Bibilia inapeana orodha katika jia ya kialfabeti na kunakili maneno makuu katika Bibilia kwa kina chake. kama huna fedha za kutosha kununua vitabu basi hii ndio kitabu cha kwanza unaweza kupanga kununua.

Aina bili za konkodansi ni:

- Inayoelezea Bibilia iliyo andikwa na Robert Young published by Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.
- Inayomalizia Bibilia iliyo andikwa na James Strong published by Abingdon Press, Nashville, Tennessee, U.S.A. (Strong's inatumika katika kuelezea uhabuzi ufuatao katika kutumia konkodansi.)

Konkodansi ina usaidizi kwa jia tatu:

1. Kukuelekeza kwa kila andiko linalolingana na Neno fulani.:

Kwa mfano, iktaka kuchabua kuhusu malaika unaweza kutazama jina "malaika" katika konkodansi yako na utaweza kupata kila sehemu utakalo pata hili neno na kutumika katika Bibilia nah ii itakusaidia kutazama maandiko hayo. Unaweza kutazama majina ya watu katika Bibilia na kufanya uhabuzi katika konkodansi. Kwa mfano, ukitazama jina "Musa" inakili katika Bibilia nzima kumhusu

2. Kutafuta Andiko Fulani:

Pengine unaweza kukumbuka neno moja au bili katika Bibilia na unahitaji kutafuta neno hilo katika Bibilia; basi tumia neno hilo kutafuta mstari huo. Kwa mfano, kuymbuka neno "mzaliwa" kutoka kwa mstari "Kwa maana jinsi hii Mungu aliupenda ulimwengu hata akamtoa mzaliwa wa pekee," unaweza kutazama neno "mzaliwa" katika konkodansi yako na kisha utapata maandiko yote kuhusu neno hilo. Enda shini hadi upate neno unalolitafuta. Kwa kutumia konkodansi unafahamu kuwa neno hili linapatikana katika Yohana 3:16. Sas unaweza kupata neno hilo katika Bibilia yako.

Mzaliwa

m Sethi ilikuwa miaka mia nane Mwanzo 5:4 3205

m wa baba ako, yeye ni Walawii 18:11 4138

Je niliwazaa ili .. Hesabu 11:12 3205

Wana waliozaliwa nao Kumbukumbu la Torati 23 8 3205

Na wana wa mwili wake Waamuzi 8:30 3318
 Ama alie zaa umade Ayubu 38:28 3205
 Siku hii nimekuza Zaburi 2:7 3205
 Kwa moyo wako, nani alienizalia hawa Isaia 49:21 3205
 Maana wameza watoto wageni Hosea 5:7 3205
 Kama mzaliwa wa pekee wa Baba Yohana 1:13 3439
 Mzaliwa wa pekee, alie katika...Yohana 1:18 3439
 Kuwa aalimtoa mzaliwa wake wa pekee Yohana 3:16 3439
 Jina la mzaliwa wa pekee wa Mungu Yohana 3:18 3439
 Mwanangu, siku ya leo nimekuzaa Matendo ya Mitume 13:33 1080
 Kila andiko linaakilishwa na herufi ya kwanza. Kwa mfano, tazama neno "mzaliwa":
 Neno "mzaliwa" inaonyeshwa kwa herufi "m"atika kila andiko lililonakiliwa.. Herufi
 hutumika kwa vitabu vya Bibilia badala ya kuandika kitabu chote.

3. Kutafuta Maana Ya Neno:

Katika mwisho wa kila nakala chini ya neno katika konkodansi utapata nabari. Katika mwisho wa konkodansi utapata kamusi bili, moja kwa lugha ya Hibirania, ambayo ni kugha ilioandika Agano la Kale na nyingine ni ya kigiriki, lugha ilioandika Agano Jipya. Haufai kuwa unafahamu kigiriki ama kiebrania ili kutumia kamusi hii. Tumia nabari iliomwisho wa nakala katika konkodansi

Tazama nabari katika kamusi ya kiebrania kama neno hilo limetumika katika Agano la Kale.

Tazama nabari katika kamusi ya kigiriki kam neno hilo limetumika katika Agano Jipya. Tunachabua neno "mzaliwa" kama ilivyotumika katika Yohana 3:16. Maana iko katika Agano Jipya tutatazama nabari 3439 katika kamusi ya kigiriki.

Hii ndio nakala ya kigiriki unafanana:

(1) (2) (3) (4)

3439 Hoyoyevhs monogenes, mon-og-en-ace’;

(5) (6)

kutoka 3441 na 1096; mwana wa pekee alezaliwa,.

Yohanao 3:16kwamba akatoa mzaliwa wake wa pekee. . . 3439

Nabari katika vifungo( ) haziko katika kamusi lakini ni muhimu kwa anjili ya maelezo yafuatayo;

(1) Hii ni nabari ambayoutapata neno la Kigiriki.

(2) Hii ndiyo neno kwa lugha ya kigiriki.

(3) Hii inaonyesha matamshi ya neno hilo.

(4) Hii inaonyesha migawanyiko neno hilo katika sehemu na herufi.na hali matamshi yanawekwa katika kutanja neno hilo.kwa kigiriki.

(5) Hii inapeana nabari ya "mzizi" wa neno hilo "mzaliwa.”

Haya ndio maneno ya asili ambako neno "mzaliwa" linatoka. (unaweza kutazama maneno hayo katika kamusi ya kigiriki kama ukipenda ukitumia nabari zao.).

(6) Hii inakupatia maana ya neno "mzaliwa"

Wakati haelewi maana ya neno katika Bibilia jia hii ya uhabuzi wa neno utakusaidia.

Utajifunza mengi kuhusu uhabuzi wa neno katika kosi hii baadaye.

KAMUSI YA BIBILIA

Kamusi ya Biblia hunakili maneno katika kialfabeti na kueleza maana yake. Kamusi ya Biblia sio kama kamusi ya kawaida maana kamusi ya kawaida hupeana neno na maana yake kama inavyotumika sasa lakini kamusi ya Biblia inapeana maana kama ilivyotumika katika maandiko ya asili. Hapa kuna

UPARA (Kipala), kwa watu wa Asia upala katika mwanume ni kitu cha heshima lakini ni kinyume katika Wamisri, walionyoa kichwa na uso wote kwa ishala ya kuomboleza.

Ilikuwa ni desturi ya kunyoa au kungoa. Waisiraeli walikatazwa kukata misho ya ndevu zao pengine ilitazamiwa kuwa ni tabia ya kimataifa. (Walawii 19:27). Kumshawishi mtu kukata ndevu zake ilikuwa kumuaibisha (Samueli wa pili 10:4)

CHOKA: Kutoka kwa AXINE, choka, kin to agumi, kuvuja, Inapatikana katika Matayo 3:10 na Luka 3:9

Zifuatazo ni aina za kamusi ya Biblia:

- Unger's Bible Dictionary by Merrill Unger. Kimechapishwa na Moody Press, Chicago, Illinois, U.S.A.
- Zondervan Pictorial Bible Dictionary by Merrill C. Tenney kuchapishwa na Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.

VITABU VYA UCHABUZI WA NENO

Vitabu vya uhabuzi wa neno inaenda zaidi ya kamusi ya Biblia maana inapeana neno la kigiriki au la kiebrania na kupeana andiko mahali neno hilo limetumika. Hapa kuna mfano kutoka kwa kitabu cha uhabuzi wa neno

Nakala za neno katika Kigiriki inahusiana na neno lingine ("agumi"), zieleza maana ya neno kueleza mahali neno hilo linapatikana katika Biblia

MZALIWA Wabrana . Yalad (Walawii. 18:11; Ayubu 38:28; Zaburi 2:7; na kadhalika.); Gk. Yenna (Matendo ya Mitume 13:33; Waebrania 1:5; 5:5); NEB also "sired), "akawa baba yako", na kadhalika. katika RSV hali hii hutokea katika utendaji wa Mungu katika kumfanya Kristo Mwanaye "Wewe u Mwanangu, leo nimekuzaa" (Zaburi 2:7), imenaliwa katika Matendo ya Mitume 13:33 kuhusu ufufuo wake. (Warumi 1:4). Sehemu hiyo imesemwa katika Waebrania 1:5 ikihusiana na ukuu wa Kristo ukiringanishwa na ukuu wa malaika "pia amepata Jina kuu kulikomajina yao," hii ni., Jina Mwana na pia (5:5) wa Mungu kumpa utukufu wa ofisi ya kikuhani..

Vitabu vya Uhabuzi wa neno vi fuatao zinapeanwa:

Kamasi yenye maelezo kuhusu Agano la Kale na Agano jipya zote kutoka kwa W.E. Vine na kuchapichwa na

Fleming H. Revell Company, Old Tappan, New Jersey, U.S.A.

ENCYCLOPEDIA YA BIBILIA

encyclopedia ya Biblia ina masomo nyingi na maneno mengi katika kialfabeti nayalioyaeleza. Lakini inapeana majadiliano ya kindani zaidi kuliko kamusi.

Hapa kuna mfano:

Ifutayo ni aina ya encykolopidia ilidhibitishwa:

- Wycliffe Bible Encyclopedia na C.F. Pfeiffer, V.F. Vos, na John Rea; Imechapichwa na Moody Press, Chicago, Illinois, U.S.A.

- The Zondervan Pictorial Encyclopedia, (volume tano) Imechapishwa na Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.

KOMENTARI YA BIBILIA

Komentari Ni kitabu kinachopeana mawazo kuhusu andiko katika Bibilia. Hutoa mawazo kuhusu sura kwa sura na kueleza sehemu zilizo ngumu lakini inafaa ukumbuke kuwa haya ni mawazo ya mtu moja na sio mawazo ya watu wote. Hi ndio sababu ya umuhimu kufanya uchabuzi wako mwenyewe kabla na usije ukatumainia mawazo yaw engine pekee.

Kuna aina nyingi za komentari na zingine zina volume moja inayoshukua Bibilia nzima zingine hushukua kitabu kimoja na kupeana mawazo yake.

Komentari zilizodhibitishwa:

- Wycliff Bible Commentary by Charles F. Pfeiffer and Everett F. Harrison published in by Moody Press, Chicago, Illinois, U.S.A.
- Matthew Henry's Commentary of the Whole Bible published by Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.

LAMANA YA BIBILIA

Lamana ya Bibilia ina lamani na habari za nchi za Bibilia kukusaidia kuelewa mpangilio wa kigeografia katika mipangilio ya kiasili. Lamana zifutazo zinaweza kukusaidia

- Compact Bible Atlas with Gazetteer published by Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.
- Hammond's Atlas of the Bible Lands by Harry T. Frank published by Scripture Press, Wheaton, Illinois, U.S.A.
- Oxford Bible Atlas by Herbert G. May published by Oxford University Press, New York, New York, U.S.A.
- The Macmillan Bible Atlas published by Macmillan Publishing Company, New York, New York, U.S.A.

VITABU VYA SOMO

Kitabu cha somo ni aina ya kitabu kinachopanga Bibilia kwa somo kadhaa na kuyaeleza na kupeana mstari mahali somo hili linapatikana. Hapa kuna mfano kutoka kwa kitabu cha somo

GIDEON. Kuitwa na malaika, Waamuzi. 6:11,14.

Sababu zake, Waamuzi. 6:15.

Ahadi ya Bwana kwa, Waamuzi 6:16.

Malaika anadhibitisha mwita kwa miunjiza, Waamuzi. 6:21-24.

Anaharibu madhabahu ya Baali, na kunjenga ya Mungu, Waamuzi. 6:25-27

Ombi lake, Waamuzi 6:36-40.

Kuongoza jeshi na kushida Wamidiani, Waamuzi. 6:33-35; 7; 8:4-12.

Shida ya Waifraimu kwao kwa sababu hawakualikwa katika kuwapiga wamidiani, Waamuzi. 8:1-3. Avenges himself upon the people of Succoth, Judg. 8:14-17. Israel desires to make him king, he refuses, Judg. 8:22-23. Makes an ephod which becomes a snare to the Israelites, Judg. 8:24-27. Alikuwa na wa sabini, Waamuzi. 8:30. Kifo cha, Waamuzi 8:32; Imani ya, Waebrania. 11:32

Zifuatazo ni aina za vitabu vya somo vinavyo dhibitika:

- Nave's Topical Bible yenye somo 20,000 na maandiko 100,000 kutoka kwa Bibilia. Iliandikwa na Orville J. Nave na kuchapishwa na Guardian Press, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.
- Zondervan Topical Bible yenye somo 21,000 na zaidi ya andiko 100,000 kutoka kwa Bibilia. Ilichapishwa na; Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.

KITABU CHA MKONO CHA BIBILIA

Kitabu cha mkono cha Bibilia huwa na vulumu moja ya kutamatisha habari ilikuwa imechaguliwa kuhusu Bibilia. Ina lamana za muhimu na charti, maelezo, habari kuhusu nyakati za Bibilia na kimalizio cha vitabu za Bibilia. Pia hupeana mtazamo wa Bibilia yote kwa ubari.

Zifuatazo ni baadhi ya kitabu cha mkono cha Bibilia

Unger's Bible Handbook, Moody Press, Chicago, Illinois, U.S.A.

Eerdman's Handbook To The Bible, Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, U.S.A.

MTANDAO

Kwa wale wana ujuzi wa kutumia komputa na wana uwezo wa kupata mtandao, hii ni jia ya ajabu ya kufanya uhabuzi wa Bibilia. Nyingi kati ya vifaa hizi zilizotajwa katika sura hii zinaweza kupatikana kupitia mtandao kupitia neno kuu kama vile “uchabuzi wa Bibilia” au “vifaa vya uhabuzi wa Bibilia.” Pia waweza kujaribu kutazama somo unalotaka kuchabua, kwa mfano, “Nave’s Topical Bible” itakutafutia somo hilo.

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Matumizi tatu ya konkodansi ni gani?

---

3. Tazama maneno katika orodha ya kwanza, kisha tazama maelezo katika orodha ya pili. Andika nabari inayolingana na maelezokatika sehemu uliopewa

Orodha ya Kwanza

Orodha ya Pili

___ Kitabu cha somo 1. Kinapeana mawazo kuhusu bibilia, mstarikwa mstari, sura kwa sura.

___ Kamusi ya Bibilia 2. Kama kamusi ya kawaida lakini inaeleza neno kama ilivyotumika katika nyakati za Bibilia.

___ encyclopedia ya Bibilia 3. Inapeana lamani na habari kuhusu mpangilio wa kigiografia katika Bibilia.

___ Kommentari 4. Inanakili somo katika Bibilia na mahali maandiko hio inapatikana.

___ Lamani 5. Inatoa maelo ya neno zaidi kuliko kamusi ya Bibilia.

___ Vitabu vya uhabuzi wa neno 6. Inatoa habari kuhusu Bibilia na historian a kadhalika (Majibu yametolewa mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Kama unaweza kupata vifaa vya kuchabua Bibilia basi kamilisha jaribio hili:

1. Tumia konkodansi kutazama mstari huu ufwatao. Kamilisha mstari na kunakili mahali unweza kupata maandiko mengine:

“Maana kuna watu waliopenya kisili, walihukumiwa tangu zamani

”

Maandiko mengine: _____

2. Tumia konkodansi, Kamusi ya Bibilia na kitabu cha uhabuzi wa neno kutazama neno "ufisadi." na kutamatisha maana yake:

---

3. Tazama Jude 1:4 katika Kommentari na uone ni mawazo gani yametolewa kuhusu mstari huu. Tamatisha utakachojifunza:

SURA YA SITA

KANUNI ZA KUTAFSILI

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku:

- Andika mstari mkuu bila kutazama.
- Elezea maana ya "kugawa sawasawa" neno la kweli.
- Andika sheria sita za utafsili sawa.
- Eleza kila ya sheria hizi sita.
- Eleza hali ya maongeo na tofauti yake.

MSTARI MKUU:

Jitahidi kuonyesha kuwa umekubaliwa na Mungu, mtenda kazi asiye na sababu ya kutahayari, ukitumia kwa halali neno la kweli. (Timotheo wa pili 2:15)

UTANGULIZI

Soma mstari mkuu tena. "ukitumia kwa halali" kama ilivyotumika hapa imetolewa kutoka kwa sheria za dhabihu katika Agano la Kale inayo maanisha "kukata sababa." Katika Agano la Kale wakati mtu alileta dhabihu kwa ajili ya dhabi, mnyama aligawanishwa mala tatu. Sehemu moja ilitolewa Mungu, sehemu ya pili ilipewa aliyetoa na sehemu ya tatu ilienda na kuhani. Kutoka kwa hali hii, tunapata hali ya kugawanya sawasawa. Ina maana ya kumpa kila mtu kinacho mhusu.

Katika uhabuzi wa Bibilia ni muhimu kugawanya neno la Mungu sawasawa, hii inamaanisha kuwa unafaa kufahamu nini inasemwa nanai kwa nini. Unahitaji kutafsili na kutumia maana yake kisawa sawa.

Kuna vikundi vitatu vikubwa ambazo neno hujieleza yenyewe. Zimeandikwa katika Wakorintho wa Kwanza 10:32:

Msiwakoseshe Wayahudi wala Wayunani wala kanisa la Mungu. (Wakrintho wa Kwanza 10:32)

Maandiko yote yalipeanwa kwetu, lakini sio mistari yote inatuhusu. Kwa mfano, Mungu alimwambia Noa ajenge Sabina. Hadithi hii imeandikwa kama mfano kujifunza mambo ya kiroho lakini haimaanishi ujenge Sabina. Sehemu nyingine ya Bibilia imelenga Wayahudi na nyingine wayunani na nyingine kwa kanisa

Ili kupata maana kamili ya neno kutoka kwa Bibilia inakuhitaji klujifunza kutumia kwa halali neno la kweli. Neno lingine kuhusu hali hii ni "kutafsili" ambayo inamaanisha kupeana maana sawa ya kitu. Unafa kujifundisha kutoa maana sawa kwa kila andiko. Yesu aliwaeleza viongozi wa wakati wake

. . . mwa potea kwa kuwa hamjui maandiko wala uwezo wa Mungu. (Matayo 22:29)

Makosa ya kiroho inatokana na kutomfahamu neno la Mungu. Kuna kanuni kadhaa unafaa kufwata ili uweze kutafsili Neno la Mungu kwa usawa. Kuna sheria sita za muhimu kukusaidia katika kutafsili Bibilia inayo kusaidia katika kutumia kwa halali neno la kweli. .

SHERIA YA MAMLAKA YA KIUNGU

Sheria ya mamlaka ya Kiungu inamaanisha kuwa tunakumbali Bibilia kama mamlaka ya mwisho na kuwa tunaamini kuwa Bibilia imeandikwa na Mungu, kutoka Mwanzo hadi Ufunuo:

Andiko lote ni pumzi ya Mungu, na inafaa kwa mafundisho, maonyo kwa kurekebisha, kwa kuongoza katika haki. (Timotheo wa Pili 3:16)

Maana unabii haukuja kwa mapenzi ya mwanadamu, lakini kupitia watu watakatifu wa Mungu walinena wakiongozwa na Roho Mtakatifu. (Petero wa Pili 1:19-21)

Kuna hali bili za kuandikwa kwa Bibilia, ya kunenwa au ile ya asili na hali ya ilio andikwa baadaye au kutafsiliwa.

Yaani kila neno katika Bibilia ni pumzi ya Mungu katika hali ya kiasili. Plenary ni kusema kila neno ni pumzi ya Mungu wala sio sehemu.

Tunapokubali mamlaka ya neno la Mungu, basi hakuna mashidano kati ya sayansi na historia. Na kama kuna mashidano ni kwa sababu.

1. Tumeshidwa kuelewa historia au sayansi. . .
2. Ufahamu wa kisayansi sio kamili, kama kuna tofauti, basi Bibilia inashukuliwa kuwa mamlaka ya mwisho maana ni pumzi ya Mungu. Siku za zamani kama kungekuwa na mashidano kati ya imani sayansi, historia au Bibilia, baada ya mambo yote na utafiti, Bibilia inasimama kuwa kuwa ndio sawa.

SHERIA YA UTAFSILI WA KAWAIDA

Kutafsili Bibilia katika hali ya kawaida inamaanisha kuwa kutafsili katika vile neno limeandikwa. Inakufaa kutafsili Bibilia kwa jia ya kawaida ila tu kuna hali ina hitaji tafsili nyingine. Kwa mfano, Bibilia inasema kuwa Isiraeli walipitia Jordani kama nchi kavu unafaa kuikubali kama ilivyo. Wakati Bibilia inasema kuhusu kuanguka kwa kuta za Yeriko, ikubari kama ilivyo semwa na Roho Mtakatifu.

Bibilia haina haina "mifano." Ya watu, mahali au mambo Fulani katika asili kwa mambo yatakayokuja.. Sura ya Ishilini na Moja katika kosi hii itakusaidia kufahamu. Umbo au alama pia hutumika katika Bibilia ambayzo husimamia maana ya kitu kingine. Kwa mfano, katika Mariko 14:22 devai imetumika kama mfano wa damu ya Yesu Kristo (hawakuwa wanakunywa damu harisi) Mifano mala nyingi inatumika katika unabii wa Bibilia. Kwa mfano, mfano mkuu ambao Nabukadinezaro aliona katika doto katika Danieli ina maana ya kimfano. Kila sehemu ya mfano huo inasimamia ufalme katika (Daniel 2). Bibilia hueleza maana ya mifano wakati zimetumika kama mifano hasa katika habari hii ya Danieli, utafsili wa mfano huu uko katika Danieli 2:31-45. Jesu pia alifunza kupitia mifano au fumbo. Fumbo ni hadithi inayotolewa kwa minajili ya kuelezea ukweli wa kiroho. Wakati wowote Yesu alitumia fumbo basi lazima ingenakiliwa kuwa ni fumbo, na sio kusema hadithi hiyo yafaa kuaminiwa kama ilivyokuwa.

SHERIA YA KUFHAMU KIINI

Kila MSTari wa Bibilia unafaa kuchabuliwa katika kiini chake, yani katika hali ya mistari mingine ilio pamoja nahiyo wala sio peke yake na hata katika uhusiano wa Bibilia kwa jumla.

Kwa mfano Bibilia husema, hakuna Mungu, je ulijua hivyo? Utapata habari hii katika Zaburi 14: 1 hapo peke inasema "hakuna Mungu" lakini tukisoma sehemu yote basi tunafahamu kuwa

Mpubavu amesema moyoni mwake, hakuna Mungu (Zaburi 14:1)

Mstari huu ukiwa umekamilika katika kiini chake unaleta utofauti mwingi kuliko sehemu ilio ondolewa katika kiini chake.

Katika kuchabua mistari katika kiini chake jiulize maswali haya

1. Ni nani anayeongea au kwandika?

Ijapokuwa Bibilia lote ni Neno la Mungu, watu tofauti walitumika katika kwandika na kunena

2. Anasema nini?

Tamatisha pointi muhimu kuhusu anayosema

3. Nani anaye nenewa?

Israeli? Wayunani? Kanisa? A Mtu binafsi?

4. Kwa nini ilisemwa?

Kusundi ya sehemu hii ni gani? Bibilia nyenyewe wakati mwingine hupeana kusundi ya sehemu zingine:

Kwa ishala zingine nyingi Yesu alitende bele ya wanafunzi wake; ambazo hazijaandikwa katika kitabu hiki;

Lakini haya yameandikwa ilikufahamu kuwa Yesu ndie Kristo na katika kumwamini utapata uzima katika Jina lake (Johana 20:30-31)

Kwa sehemu zingine katika maandiko sababu yake hainjanakiliwa sawasawa. Inafaa kutazama andiko hilo kwa ukaribu kisha upate kufahamu sababu.

5. Ilisemwa lini?

Wakati na mazingira ya maandiko mengine inatusaidia kuelewa maana yake. Kwa mfano kulikuwa na mchanganyiko wa mambo katika kanisa la Korintho na Paulo akaandika ujube spesheli kwao. Akawaabia wanawake kunyamaza. Je, ilimaanisha kuwa wanawake hawangesifu, kuomba, kufundisha au kuabundu katika kanisa? Katika ibada za kiyahudi wanawake waliketi upande tofauti na wanaume. Wanawake wa Korintho walikuwa wanharibu ibaada katika kuwauliza waume wao maswali wakati wa ibada kwa sauti wakiwa upande wa pili na ikafanya Paulo aseme;

Hebu wanawake wenu wakimie katika makanisa; maana hawana ruhusa kunena, lakini wanahitanji kutii, kama ilivyo sheria (Wakorintho Wa Kwanza 14:34)

Kutafsili andiko katika kiini chake itakusaidia kuelezea maana ya sehemu hiyo. Kuchukua andiko nje ya kiini chake italeti utafsili mbaya na kutoelewa vizuri kwa andiko hilo. Mala nyingi kiini cha andiko hupeana maana ya andiko. Mfano mwema ni mfano wa mpazi. Katika 13:1-9. Kama ukiendelea kusoma habari yote mfano huu umetafsiliwa katika mistari 18-23. Katika habari nyingi Bibilia hujitafsili yenyewe katika kiini chake nahii ndio sababu ni muhimu kutazama kiini chake sana.

SHERIA YA KUTANJWA MALA YA KWANZA

Sheria ya kutanjwa mala ya kwanza ni kama ifutayo: wakati wa kwanza sehemu au neno au kitu au jambo limetanjwa katika Bibilia, inapeana mwongozo sehemu nyingine itakayotajwa.

Kwa mfano katika Mwanzo 3 kuna kutanjwa mala ya kwanza kuhusu matawi ya mkuyu. Hapa Adamu alitumia matayi haya kujaribu kujifunika uchi wake na dhabi zake. Matawi ya mkuyu kunena kuhusu utakatifu wa mwanadamu wa kujiwekelea, na hali ya kukataa msamaha wa Mungu na kujaribu kujifanyia jia yako bele za Mungu.

Basi hii ndio maana ya matawi ya mkuyu mahali pote yametajwa baadaye katika Bibilia. Kwa mfano, wakati wa mwisho matawi ya mkuyu yametajwa na Yesu katika Matayo 21 na Mariko 11 na 13. Hapa tunaona mkuyu na matawi bila matunda na Yesu anailaani na inakauka.

Kufahamu tendo hili tunapaswa kufahamu sheria ya kutanjwa mala ya kwanza na kuenenda hadi Mwanzo 3. Matawi ya mkuyu ina maanisha hali ya kuka taa haki ya Mungu na kujitafutia jia yako kujaribu kujifanya haki. Mkuyu ulisimamia taifa la Israeli amabalo lilimkataa Yesu kama mfalme na hata mpango wa wokovu na kujaribu kuwa wenye haki katika desturi zao.

SHERIA YA KURUDIWA

Bibilia yote ni pumzi ya Mungu na hakuna sehemu isio sawa; kila neno ni pumzi ya Mungu na ni muhimu. Kwa sababu hii wakati jambo limeweza kurudiwa katika maandiko inabindi ufahamu kuwa kuna muhimu katika andikop hilo. Inamaanisha kuwa ukweli iliomo ni muhimu kuutazama.

Yohana 3 inaonyesha kuhusu hali ya kurudiwa. Yesu anmwambia Nikodema kuhusu umuhimu wa kuzaliwa mala ya pili na kuirudia mala tatu;

Bila mtu kuzaliwa mala ya pili; hawezi kuuona ufalme wa Mungu.(Yohana 3:3)

Bila mtu kuzaliwa kwa maji na Roho hawezi kuingia katika ufalme wa mungu.(Yohana 3:5)

Usichangae nikikwabia kuwa; lazima uzaliwe mala ya pili. (Yohana 3:7)

Kumbuka: Lolote bibilia inarudia ni jia ya Roho Mtakatifu kusema "Simama na utazame jambo hii"

SHERIA YA UFUNUO WOTE

Sheria hii imeelezwa katika Bibilia:

Mkijua neno hili kwanza yakwamba hakuna unabii katika maandiko upatao kufasiliwa kama apendavyo mtu Fulani.

Maana unabii haukuletwa popote kwa mapenzi ya mwandamu lakini wanadamu walinena yalivyotoka kwa Mungu WAKIONGOZWA NA Roho Mtakatifu (Petero wa pili 1:20- 21)

Aina ya Schofield Bible inatoa tafsili hii:

Hakuna unabii wa maandiko unajitafsili; hivyo nikusema haijaondolewa kutoka kwa maandiko mengine nayale Neno linasema mahali pengine.

Sheria ya ufunuo wa kiungu ni hali hii Ukweli wote wa neno la Mungu hauwezi kupatikana katika kukusanya sehemu zilizo mbali; lakini ukweli wote unafaa kufikiliwa katika yale bibilia inasema na hivyo inafahamika kama ufunuo wote.

Hauwezi kutengeneza mafundisho yako katika mistari kadhaa hapa na pale. Inakubidi uendelee kuchabua hadi upate ufahamu wa kila andiko.

JARIBIO

1. Andika mstari kielelezo bila kutazama.

---

2. maana ya kutumia neno la kweli kwa halali inamaana gani?

---

3. Maana ya "maongeo" katika kwandikwa kwa Bibilia inamaana gani?

---

4. Maana ya "plenary" katika hali ya Mungu kuandika bibilia ni gani?

---

5. Nakili kila sheria ya utafsili iliojadiliwa katika sura hii kisha ueleze kwa kifupi.

Sheria 1: _____ Maana yake: _____

Sheria 2: _____ Maana yake: _____

Sheria 3: _____ Maana yake: _____

Sheria 4: _____ Maana yake: _____

Sheria 5: _____ Maana yake: _____

Sheria 6: _____ Maana yake: _____

(Majibu yametolewa mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Kunasehemu kadhaa katika bibilia zinazodhibitisha hali ya neno kuwa pumzi ya Mungu
Tazama kila moja na uitamatishe.

Andiko   **Kutamatisha**

Waebrania 1:1 _____

_____

Wathesalonike wa Kwanza 2:13 _____

_____

Timotheo wa pili 3:16 _____

_____

Wakorintho wa pili 14:37 _____

_____

Wakorintho wa kwanza 2:7-13 _____

_____

Wakorintho wa kwanza 11:23 _____

_____

Wagalatia 1:11,12,16,20 _____

_____

Waefeso 3:1-10 _____

_____

Petero wa kwanza 1:10,11,21 _____

_____

Petero wa Pili 3:16 _____

_____

SURA YA SABA

KIINI CHA BIBILIA

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku:

Andika mstari mkuu bila kutazama.

Fahamu vipindi vikuu vya kihistoria.

Eleza maisha ya kila siku katika nyakati za Bibilia.

Eleza kuhusu archaeologia ya ki Bibilia.

MSTARI MKUU:

Tokea zamani nimejua shuhuda zako; yakuwa umeziweka zikae milele. (Zaburi 119:152)

UTANGULIZI

Kila sehemu ya Bibilia ilitendeka kwa wakati wake katika historia katika hali tofauti. Hali sawa ya kuelewa kifungu cha Bibilia inahusiana sana na mambo haya. Sura hii inapeana kimalizio kifupi nakuelezea kuhusu maisha ya kila siku katika nyakati za Bibilia.

HISTORIA KATIKA HALI YA KIKRONOLOGIA

Hitoria ya kikronologia inatuambia wakati jambo lilitendeka katika wakati uliopita kwa utalatibu na jia asili.

Katika mambo mengi ya kiulimwengu, tarehe na nyakati zinagawanywa katika sehemu bili Nyakati hizi bili zinaonyeshanwa kwa kutumia herufi.baada ya nabari ya mwaka

B.C. namba yenye alama hii inamaanisha kuwa jambo hilo lilitendeka kabla ya kuzaliwa kwa Yesu.

A.D. nambali yenye alama hii inamaanisha kuwa jambo hili lilitendeka ka baada ya yesu kuzaliwa.

Wakati tunasema jambo lilitendeka miaka 250 B.C., inamaanisha lilitendeka miaka 250 kabla ya Kristo.

Wakati tunasema kuwa jambo lilitendeka miaka 700 A.D., inamaanisha kuwa ilitendeka miaka 700 baada ya kuzaliwa kwa Kristo. Wakati namba ina B.C. baada yake basi inaonyesha kuwa ni ya kitabo

B.C.

A.D.

---

500 B.C. 300 B.C. 100.B.C. 100 A.D. 300 A.D. 500 A.D.

ù ù

Tarehe hii ni ya kitabo maana ilitendeka miaka 500 kabla ya Kristo. Kama nabari ina malizia na A.D, Tarehe hii ni ya juzi maana ilitendeka miaka 500 baada ya Kristo. Charti hii itakusaidia kuelewa tarehe.

Kuna jia kadhaa tunaweza kufahamu ufuatanishi wa mambo katika historia.

1. Bibilia yenyewe hupeana tarehe zingine za mambo fulanis.
  2. Nakala za kale za kihistoria hupeana tarehe.
  3. Kupitia jia ya Kiarchaeologia abayo ni utafiti wa mambo ya kale kwa jia ya kisayansi katika kufahamu mambaki ya vitu za kibibilia katika nchi za Bibilia
- Rekodi zingine za kihistoria zimepatikana katika kuweka tarehe ya mabaki hayo.

HISTORIA KWA JIA YA KIKRONOLOGIA

Historia ya kikronologia kuhusu Bibilia imegawanywa katika sehemu 12 za nyakati. Charti ya kwanza inaonyesha nyakati kuu katika historia ya Bibilia . Tazama korumi ya pili katika charti inaonyesha vipindi 12 katika historia ya Bibilia ikianza na "Uumbanji hadi Ibrahimu" na kumalizia na "kuenea Kwa Injili"

Koramu ya kwanza nay a Tatu inaonyesha wakati vitabu vya Bibilia vili andikwa. Fahamu kuwa kati kati ya Agano la kale na Jipya kuna kipindi cha miaka 386 ambayo hakuna kitabu kiliandikwa. Tazama habari hii unapofanya uhabuzi wako kukusaidia kufahamu wakati kila jambo lilitendeka

Charti Ya Kwanza Mpangilio wa Kihistoria wa Bibilia

Moja Mbili Tatu

MWANZO 1. Uumbanji hadi Ibrahimu

2. Ibrahimu hadi Musa

KUTOKA

MAMBO YA WALAWII 3. Kutoka

HESABU

KUMBUKUMBU LA TORATI

YOSHUA 4. Kushda

WAAMUZI 5. Waamuzi

RUTHI

6. Ufalme wa JOB

ZABURI

MITHALI

MUHUBILI

WIMBO ULIO BORA

SAMUELI WA KWANZA ISIAH

SAMUELI WA PILI JEREMIAH

MAOMBOLEZO

WAFALME WA KWANZA EZEKIEL

WAFALME WA PILI DANIEL

HOSEA

JOEL

AMOS

MAMBO YA NYAKATI WA KWANZA 7. Falme bili OBADIAH

MAMBO YA NYAKATI WA PILI 8. Juda Pekee JONAH

MIKAH

NAHUM

HABAKKUK

9. Mateka ZEPHANIAH

EZRA

NEHEMIAH HAGGAI

MALAKI 10. Ulegesho ZECHARIAH

(Charti ya Kwanza, kuendelea)

Kati kati ya Agano

Moja Mbili Tatu

MATAYO

MAROKO 11. Maisha ya Kristo

LUKA

YOHANA

WARUMI

WAKORINITHO WA KWANZA NA WA PILI

WAGALATIA

WAEFESO

WAFILIPi

WAKOLOSAl

WATHESALONIKE WA KWANZA NA WA PILI

MATENDO YA MITUME 12. Kuenea kwa Injili TIMOTHEO WA KWANZA NA WA
PILI

FILEMONE

TITO

WAEBRANIA

YAKOBO

PETERO WA KWANZA NA WA PILI

YOHANA WA KWANZA WA PILI NA WA TATU

JUDA

UFUNUO

Sasa soma maelezo kuhusumatukio makuu yaliotendeka katika nyakati hizi 12 za Biblia:

1. Ubanji hadi Ibrahimu (Kutoka Ubanji hadi 2000 B.C.):

Kuubwa kwa ulimwengu, kuanguka kwa mwanadamu katika dhabi, kuawa kwa Abeli na Kaini Noa na mafuriko na mnara wa Babeli ni baadhi ya mambo makuu yaliotokea katika kipindi

2. Ibrahimu hadi Musa (200-1500 B.C.):

Kipindi hiki kinachukua kama miaka 500 na kinahusu mtu mmoja Ibrahimu na kizazi chake. Kutoka kwa Ibrahimu Mungu aliinua taifa lake Isiraeli ambalo kwake alipenda kujihidhilisha kwa mataifa ya ulimwengu. Kipingi hiki kina habari kuhusu, Isaka mwana wa Ibrahimu na mwana wa Isaka, Yakobo. Kipindi hiki kina habari kuhusu Yusufu, mwana wa Yakobo alieuzwa katika utumwa Misri na baadaye kufanyika mtu mkuu. Yakobo na familia yake walienda huko Misri baadaye

3. Kutoka (1500-1460 B.C.):

Kati ya kufunga kwa Mwanzo na kufungua kwa kitabu cha Kutoka kuna kama miaka 100 iliopita. Jamii ya Yakobo ilizaana na kuwa Taifa la Isiraeli katika wakati huo. Watu wa Misri wakaogopa kwa zile wa Isiraeli waliongezeka haraka basi wakawafanya kuwa watumwa.

Musa aliinuliwa na kupitia uongozi wake Waisiraeli kwa jia ya kimiunjiza walitoka Misri. Baada ya kukaa mwaka moja katika mlima Sinai, kisha wakasunguka nyikani kwa miaka 38. Kipindi hiki kinamalizika kwa kifo cha Musa na Yoshua kushukua uongozi.

4. Ushidi Huko Kanani (1460-1450 B.C.):

Katika kipindi hiki Yoshua aliwaongoza Waisiraeli kunyakua nchi ya Kanani ambayo Mungu aliwaahidia. Wakati watu waovu wa eneo hili walishidwa kijeshi, nchi iligawanywa kati ya kabila 12 za isiraeli. Kipindi hiki cha miaka 10 kimenakiliwa katika kitabu cha Yoshua

5. Waamuzi (1450-1102 B.C.):

Kipindi hiki ni wakati Mungu aliinua waamuzi kuwatawala watu wake. Ulikuwa wakati wa ngiza katika historia ya Isiraeli na wakati wa kukosa katika jia ya kiroho kwa miaka 348

6. Ufalme (1102-982 B.C.):

Samueli, hakimu wa mwisho katika Isiraeli alianzisha ufalme katika Isiraeli kwa kumpaka mafuta Sauli kuwa mfalme. Wafalme watatu, sauli, Daudi, na Suleimani, walitawala kila mmoja miaka 40 na wakati huu taifa la Isiraeli lilikuwa lenye utukufu mwingi duniani na katika historia. Serikali ulikuwa nyenye nguvu na mipaka iliongezeka. Habari hizi kuhusu wafalme hawa watatu utaipata katika Samueli wa kwanza na wa pili, Wafalme wa kwanza na wa pili na Mambo ya nyakati wa kwanza na wa pili. Ufalme huu au kipindi hii kilikuwa cha miaka 120

7. Falme Bili (982-722 B.C.):

Wakati kijana muovu wa Suleimani, Rehoboamu, alikuwa mfalme, kabira za kusini zikakataa kushilikiana naye. Na kutengeneza ufalme wa kado uliofahamika kama Isiraeli na ufalme kaskasini ukawa ufalme wa Yuda kwa miaka 259

8. Yuda Pekee (722-587 B.C.):

Isiraeli, ufalme wa kusini walishabuliwa na Washuri mwaka wa 722 B.C. Watu wakapelekwa uhamishoni na baada ya kuanguka kwa Isiraeli Yuda ilikaa miaka 135 maana wafalme wa Yuda walionyesha heshima kwa Mungu na watu hawakua wamepenya katika dhabi sana.

9. Uhamishoni (587-538 B.C.):

Licha ya maonyo kutoka kwa manabii Yuda walipenya kabisa katika dhabi hadi Mungu akawaachilia mikononi mwa Nebkadnezaro na wakapelekwa uhamishoni kama mateka babiloni. Mji wa yerusalem uliharibiwa, na watu wa Mungu waliokuwa wamevuka Yordani kimiunjiza miaka michache iliopita wakaenda katika monyororo.

10. Ulegesho (538-391 B.C.):

Wakati mfalme kwa jina Cyrus alifanyika mkuu huko Babylon, aliwaruhusu watu wa Mungu kurudi Yerusalemu na kujenga hekaru yao ya kuabundu. Zerubabeli aliwaongoza watu kuishi katika nchi ya ahadi tena. habari hii inapatikana katika vitabu vya Ezra, Nehemiah, and Esteri Kipindi cha uregesho kilichukua miaka 147.

Kati ya Agano (391-5 B.C.)

Agano la Kale inafunga na kustawishwa kwa watu wa Mungu mala ya pili katika kanani kisha kunakunja kipindi cha miaka kama 400 kati ya Agano la Kale na Agano Jipya. Hakukua na vitabu vya bibilia vilivyo andikwa wakati huu hivyo basi habari ilitoka katika hali ya ulimwengu.

Katika nyakati hizi Palestina ilitawaliwa na Parsia (536-333 B.C.), Wagiriki (333-323 B.C.), WaMisris (323-204 B.C.), Wa Ashuri (204-165 B.C.), Maccabeans (165-63 B.C.), Warumi (63 B.C. hadi wakati wa Kristo).

11. Maisha ya Kristo (5 B.C. to 28 A.D.):

Baada ya miaka 400, Yohana Mbatizaji alinuliwa na Mungu kutengeneza njia ya kunja kwa Yesu Kristo. Yesu alikuwa awe mokozi wa mwanadamu mwenye dhabi. Ahadi ya mpango huu ilitolewa kwanza katika shamba la Edeni wakati mtu aliasi mala ya kwanza. (Mwanzo 3:15). Yesu alizaliwa kimiujiza na bikira Mariamu, akajionyesha kwa Waisraeli kama Masihi, wakamkataa, na akasurubishwa kwa dhabi za ulimwengu wote na kisha kufufuka katika nguvu za Mungu. Habari hii ya miaka 33 imeandikwa katika Mattayo, Mariko, Luka na Yohana..

12. Kuenea Kwa Injilil (28-100 A.D.):

Kipindi hiki kinachukua wakati wa mambo yaliotokea baada ya Yesu kupaa au kurudi mbinguni na kuenea kwa Injili kutoka Yerusalemu, Samaria, Judea na ulimwengu wote.

Charti Ya pili: Waamuzi Katika Isirelil

Agano la Kale inaeleza kuhusu mambo memgi yaliotukia nyakati za utawala wa waamuzi maana walitawala Israeli kabla ya wafalme. Tumia charti hii kufahamu hali hii

Waamuzi Wa Israeli

Jina Tarehe Kabla kuzaliwa kwa Yesu Miaka ya kutawala

- Othnieli 1400-1360 40
- Ehudi 1360-1280 80
- Shamgari 1280 1
- Debora 1280-1240 40
- Gideoni 1240-1200 40
- Abimeleki 1200-1197 3
- Tola 1197-1174 23

- Yaira 1174-1152 22
- Yeftha 1152-1146 6
- Ibzani 1146-1138 8
- Eloni 1138-1128 10
- Abdoni 1128-1121 7
- Samsoni 1121-1101 20

Charti Ya Tatu: Wafalme Wa isiraeli Na Yuda

Mambo mengi katika Agano la Kale yametanjwa kana kwamba yalitokea wakati wa utawala wa wafalme tofauti katika isiraeli na Yuda:

Wafalme wa Israeli

Jina ya mfalme Miaka aliyohudumu Tarehe kabla ya Yesu kuzaliwa

- Jeroboamu I 22 976-954 Mfalme wa kwanza 11:26-14:20
- Nabati 2 954-953 Mfalme wa kwanza 15:25-28
- Basha 24 953-930 Mfalme wa kwanza 15:27-16:7
- Ela 2 930-929 Mfalme wa kwanza 16:6-14
- Zimri (siku7) 929 Mfalme wa kwanza 16:9-20
- Omri 12 929-918 Mfalme wa kwanza 16:15-28
- Ahab 21 918-898 Mfalme wa kwanza 16:28-22:40
- Ahazia 1 898-897 Mfalme wa kwanza 22:40- Mfalme wa pili 1:18
- Yehoramu 11 897-885 Mfalme wa pili 3:1-9:25
- Yehu 28 885-857 Mfalme wa pili 9:1-10:36
- Yehoazi 16 857-841 Mfalme wa pili 13:1-9
- Yehoazi (Yoashi) 16 841-825 Mfalme wa pili 13:10-14:16
- Jeroboamu II 40 825-773 Mfalme wa pili 14:23-29
- Zekaria ½ 773-772 Mfalme wa pili 14:29-15:12
- Shalumu (muezi 1) 772 Mfalme wa pili 15:10-15
- Menahemu 10 772-762 Mfalme wa pili 15:14-22
- Pekahia 2 762-760 Mfalme wa pili 15:22-26
- Peka 20 760-730 Mfalme wa pili 15:27-31
- Hoshea 9 730-721 Mfalme wa pili 15:30-17:6

Mfalme wa Yuda

Jina ya mfalme Miaka aliyohudumu Tarehe kabla ya Yesu kuzaliwa

- Rehoboamu 17 976-959 Mfalme wa kwanza 11:42-14:31
- Abijam 3 959-996 Mfalme wa kwanza 14:31-15:8
- Asa 41 956-915 Mfalme wa kwanza 15:8-24
- Yehosifati 25 915-893 Mfalme wa kwanza 22:41-50
- Yohoramu 8 893-886 Mfalme wa pili 8:16-24
- Ahaziah 1 886-885 Mfalme wa pili 8:24-9:29
- Athalia 6 885-879 Mfalme wa pili 11:1-20
- Yoashi 40 879-840 Mfalme wa pili 11:1-12:21
- Amazia 29 840-811 Mfalme wa pili 14:1-20
- Azaria (Uzia) 52 811-759 Mfalme wa pili 15:1-7
- Yothamu 18 759-743 Mfalme wa pili 15:32-38
- Ahazi 19 743-727 Mfalme wa pili 16:1-20
- Hezekia 29 727-698 Mfalme wa pili 18:1-20:21
- Manase 55 698-643 Mfalme wa pili 21:1-18
- Amoni 2 643-640 Mfalme wa pili 21:19-26
- Yosia 31 640-609 Mfalme wa pili 22:1-23:30
- Jehohaz (miezi3) 609 Mfalme wa pili 23:31-33
- Yehoyakimu II 609-597 Mfalme wa pili 23:34-24:5
- Yekonia (miezi3) 597 Mfalme wa pili 24:6-16
- Zedekia II 597-586 Mfalme wa pili 24:17-25:30

Charti Ya Nne: Manabii wa Agano La Kale

Sababu sehemu kubwa ya Agano la Kale ni vitabu vya manabii, ni muhimu kufahamu walivyoitwa na wakati waliishi na kutabili. Tumia charti hii katika hali hio.

Jina La Nabii Aliowatabilia Mwaka

- Jonah Ashuri Kabla ya kutekwa (800-650)
- Nahum Ashuri Kabla ya kutekwa (800-650)
- Obadiah Edom Kabla ya kutekwa (800)
- Hosea Israel Kabla ya kutekwa (750)

- Amos Israel Kabla ya Kutekwa (750)
- Isaiah/Jeremiah Judah Kabla (800-606)
- Jeremiah/Maombolezo Judah Kabla (800-606)
- Joel Judah Kabla ya kutekwa (800-606)
- Micah Judah Kabla ya kutekwa (800-606)
- Habakkuk Judah Kabla ya kutekwa (800-606)
- Zephaniah Judah Kabla ya Kutekwa (800-606)
- Ezekiel Judah Wakati wa umateka (606-536)
- Daniel Judah Wakati wa umateka (606-536)
- Haggai Judah Baada ya umateka (536-400)
- Zechariah Judah Baada ya umateka (536-400)
- Malachi Judah Baada ya umateka (536-400)

MAISHA KATIKA SIKU ZA BIBILIA

Bibilia, historia na utafiti wa kiakiologia umetoa habari kuhusu maisha ya kila siku ya watu wa Israeli katika nyakati za Bibilia kabla ya wakati wa kwenda Misri walipokuwa wakiishi katika hema. Walitembea pamoja na mifugo yao wakitafuta lichen a maji. Baada ya kutoka Misri na miaka walio tembea katika nyika, waisraeli walitulia katika nchi yao ya kanani

Kutoka wakati maisha ya watu ya kawaida yalianza na ku bandilisha hali ya kwanza pole pole Kulikuwa na kazi ya wanaume ambao hawakuwa wenye mali walifanya kazi katika mashaba ili hali wanawake na watoto walichunga boma zao. kilimo na kuweka mifugo ilikuwa pia ni ya muhimu kwao. Kazi hiyo ya wanaume ilikuwa kama vile ya uvuvi na ujenzi wa vinyago, uhunzi na kila aina ya kazi ya mikono. maji yalikuwa haba maana nchi ilikuwa yenye njoto na kavu wakati mwingi Yalitekwa kutumia ngozi za mbizi katika vizima vya kijiji.

Kulikuwa na mahali spesheli na muhimu ya wanawake kukutana

Watu walivaa nguo ndevu aina ya kanzu kulingana na utajili wa kila mtu. Waliokuwa na fedha nyingi kanzu zao zilikuwa za bei ya juu. Na pia mavazi yalivaliwa kulingana na kazi yako katika maisha yako au mwito kama vile ukuhani na marabii waliokuwa walimu katika Israeli walivalia nguo ya langi ya zabalau na viatu kutoka kwa kozi ya ngombe iliotengenzwa na kufungiwa kwa mguu.

Ndoa na harusi zilipangwa na wazazi na kulikuwa hakuna hali kubwa ya kuchanganyana pamoja kwa vijana, maana bi arusi alikuwa chombo cha kazi, na ilikuwa alipiwe mahali. Katika siku za Agano la Kale hakukua na shule za watoto wa watu wa kawaida walifundishwa kazi ya mikono pamoja na ndini na wazazi wao. Katika nyakati za Yesu elimu ya msichana ilikuwa kazi ya mama yake lakini vijana wa kiume walienda shule wakiwa umri wa miaka sita katika sinagogi. Agano la Kale kilikuwa ndicho kitabu cha kusoma kuhusu historia, jografia, hadithi na sheria. Wanafunzi wachache walitumwa Yerusalemu kufunzwa na marabii. Kila kijana ililazimu kujifunza kazi ya mikono na

alipofikia umri wa miaka 13 alifanyika kuwa "Bar Mitzvah" kwa kiyahudi ni kusema "mwana wa sheria." Hii inamaanisha kuwa alitabauliwa kama mwanume.

Kifo kati ya watu wa Isiraeli ilileta watu pamoja kwa kusundi la kuomboleza na wakati mwingi waliokuwa staid katika kuomboleza walilipwa kufanya kazi hiyo. Katika Agano Jipya mwili ulipakwa mafuta na kufungwa na nguo spesheli. Maskini walizikwa kwa makaburi ya kawaida na watu matajili walijenga kaburi zao na kuitengeza.

Kulikuwa na tofauti kati ya sheria za watu wote na sheria za kidini katika Isiraeli. Katika malango ya jiji au mji ndio shida zote zililetwa na kuauliwa. Koti iliyokuwa kuu zaidi ilikuwa Yerusalemu kwa jina la Sanhedrin ilikuwa na wanaume 70 waliokutana katika hekaru.

Mamlaka ya kirumi waliokuwa wenye ushukani wakati wa Agano Jipya waliwaruhusu Waisiraeli kutoa hukumu yoyote ila tu hukumu ya kifo. Maisha ya kidini katika Waisiraeli ilikuwa katika hali ya hema kisha hekalu huko Yerusalemu. Huduma katika Agano la kale za kidini zilifanywa na kuhani na walawii. Siku kuu zaidi ya kidini katika mwaka ilikuwa siku ya msamaha. Katika siku hii kuhani mkuu aliingia patakatifu pa watakatifu kutoa dhabihu kwa dhabi zake mwenyewe na dhabi za watu wote.

Shelehe zingine zilikuwa kama Pasaka, iliokuwa kumbukumbu ya Waisiraeli walivyokombolewa kutoka Misri. Sherehe ya Pentekosti iliokuwa mwanzo wa mavuno na sikuku ya viumba ilikuwa wakati wa mavuno. Sikukuu ya Purim ilikuwa kumbukumbu ya Esteri alivyokomboa wayahudi na sikukuu ya Tarubeta ilikuwa ya kutangaza mwaka mpya.

Kati ya mwisho wa Agano la Kale na mwanzo wa Agano Jipya hali ya ibada ilitolewa kutoka kwa hekalu kuu hadi kwa sinagogi za vijiji. Hali hii ilianza wakati waisiraeli walikuwa katika mateka na hakukua na hekalu Yerusalemu. Ni wanaume pekee walikuwa wakitenda kazi katika sinagogi hizi na wanawake na watoto waliketi kado wakiwa pamoja.

Mpangilio wa ibada hii ulikuwa kusema misemo maombi na kusoma kutoka kwa sheria na manabii. Kisha ilfuata na wakati wa mahubili na baadaye wanume wangepata nafasi ya kuuliza maswali kwa aliehudumu. Maandiko ya Agano la kale yaliandikwa kwa vikujo vitakatifu ambazo ni daktali wa sheria ange ruhusiwa kufungua. Kulingana na uwezo watu walitembea Yerusalemu katika hekalu la Suleimani la asili wakiwa umati mkumbwa. Hadithi ya Biblia imewekwa juu ya msingi wa familia ya kiasili na maisha ya vijiji ambayo haikubandilika kwa miaka mingi. Pia iliwekwa kunyume na falme zilizowasunguka na kuwaonya na mashidano ya ufalme wa Kirumi. Roma ilikua imeenea kuwatawala watu wa Isiraeli wakati wa Yesu..

JARIBIO

1. Andika Mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Kulinganisha: Kwa kila nyakati katika orodha ya kwanza tafuta maelezo inayolingana katika orodha ya pili na uandike herufi hiyo katika sehemu iliotolewa.

Orodha ya Kwanza: Nyakati

Orodha ya Pili

_____ Uubaji hadi Ibrahimu   a. Matendo na nyaraka husema habari hii.

_____ Ibrahimu hadi Musa   b. Matayo, Marko, Luka, na Yohana husema habari hii

_____Kutoka	c. Ukombozi wa Isiraeli kutoka Misri
_____Ushidi	d. Isiraeli walipata nchi ya ahadi wakati huu.
_____Waamuzi	e. Nyakati za dhabi kuu ambao Mungu aliinua waamuzi
kukomboa Isiraeli.	
_____Ufalme	f. Isiraeli iligawanyika katika falme bili wakati huu.
_____Falme Bili	g. Wakati wa utawala wa Sauli, Daudi, na Solomoni..
_____Juda Pekee	h. Isiraeli na Judah katika umateka .
_____Umateka	i. Jerusalem na hekaru kutengenezwa upya wakati hu
_____Ulegesho	j. Judah ilikuwa tu ndio falme.
_____Maisha ya Kristo	k. Habari za Noah, Cain, Abel, na mnala wa Babeli.
_____Kuenea kwa Injili	l. Abraham, Isaaka, Jakob, na Josufu ndoi walikuwa
wahusika wakuu kipindi hiki	
3. Historia au Kronologia inasema _____ilitendeka.	
4. Archaeologia ya ki Bibilia ni ni gani?	

(Majibu yametolewa nyuma ya kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

1. Kama unahaja sana na chronologia ya Bibilia pata aina ya *New Chronological Bible* imechapishwa na World Bible Publishers. Hi ni aina ya tasfili ya King James ambayo imepangwa kwa jia hio. Kumaanisha kuwa badala ya kupangwa katika hali ya mpangilio wa vitabu(Mwanzo hadi Ufunuo) hii sura na mistari imenakiliwa kama vile ilvyotendaka katika wakati wake.

Mambo katika Mwanzo hadi ufunuo yamepangwa chini ya sehemu kumi na bili;

-Kuendelea kwa ulimwengu wa kwanza

-Kuendelea kwa Isiraeli kama kabila

- Kufanyika kwa Waisiraeli kama Taifa
- Kufanyika kwa Waisiraeli kama Ufalme
- Mgawanyiko wa Isiraeli kuwa falme bili
- Kunusulika kwa ufalme wa chini
- Waisiraeli katika uhamisho huko Babiloni
- Urgesho wa Isiraeli kama Taifa
- Kuhufadhiwa kwa Isiraeli wakati wa kati ya agano
(Huu ni wakati kati ya Agano la kale na Agano Jipya)
- Kubuniwa kwa ufalme wa Mungu duniani
- Kuendelea kwa ufalme wa Mungu duniani
- Kilele cha ufalme wa Mungu duniani

The Narrated Bible iliochapishwa na Harvest House Publishers, Eugene, Oregon, pia ni kifaa kizuri kwa uhabuzi wa kikronologia. Kitabu hiki hakipeani mstari ya Bibilia lakini kinakuelekeza mahali unaweza kupata mstari hiyo katika jia ya kikronologia na maelezo mafupi kuhusu kila andiko.

2. Kama unatamani kupata ufahamu zaidi juu ya fundisho la ki archaeologia, vitabu hizi zitakusaidia:

- *Beginnings In Biblical Archaeology* by Howard Vos published by Moody Press, Chicago, Illinois, U.S.A.
- *Archaeology in Bible Lands* by Howard Vos published by Moody Press, Chicago, Illinois, U.S.A.

SURA YA NANE

KUPNGA, KUWEKA ALAMA, KUTENGEZA CHARTI

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utweza ku:

- Andika mstari mkuu bila kutazama.
- Tumia jia ya kuweka alama kwa Bibilia
- Tengeneza mpngilio.
- Tengeneza charti iliotamatishwa

MSTARI MKUU:

Haki ya shuhuda zako ni ya milele unifahamishe nami nitaishi. (Psalm 119:144)

UTANGULIZI

Kuendelea kwa hali tatu za ujuzi itaongezea katika jia yeyote ya uhabuzi wa Biblia. Ujuzi huu ni kama vile kufahamu kuweka alama kwa Biblia, kutengeneza mpangilio, na kutengeneza charti. Na hii ndio somo la sura hii.

KUWEKA ALAMA

Kuweka alama ni jia ya kusitiza sehemu maalumu katika Biblia na jia hii huwezasha kwa urahisi kupata mstari au sehemu unayo itafuta. Kuweka alama unaweza kutumia kalamu ya langi tofauti na kupiga mstari chini ya mstari au sehemu unayohitaji kukubuka.

Unaweza kutumia rangi zifuatazo kuweka alama

Nyekundu: Kwa mstari inayohusiana na wokovu maana nyekundu inaakilisha damu. Pia unaweza kutumia alama ya msalaba kwa mstari inayonena kuhusu wokovu.

Kinjani Kibichi: Hii ni langi ya vitu vinavyo kua na unaweza kuitumia kuweka alama habari kuhusu kukua katika kiroho, pia unaweza kutumia mauwa kuweka alama kwa vitu vinavyo kua.

Langi ya Mawingu: Hii ni langi ya mawingu na unaweza kutumia langi hii kuweka alama kwa mistari inayonena kuhusu kunja kwa bwana yesu mara ya pili, Yerusalemu Mpya na mbingu. Kama unatumia mifano unaweza kuweka alama ya taji kwa mistari kuhusu ufalme wa mungu.

Langi Ya Undongo: Shamba la ngano tayari kuvunua inaweza kuwa na langi hii. Yesu alitumia mfano huu alipokuwa akinena kuhusu uinjilisti. Tumia langi hii kuweka alama kwa mistari inayonena kuhusu uinjilisti na mavuno. Unaweza kutumia alama hii (#) inayomaanisha nambari, katika hali ya kukukubusha nabari ya watu amabo hawajafikiwa na Injili

Unaweza kufikila langi zingine kuweka alama mistari mengine muhimu: majano, kijani, nyeusi, na kadhalika.

Pia unaweza kutumia mifano mingine na kuzipatia maana: ! # Z _ i . . μ 5

KUPANGILIA

Mpangilio ni jia ya kupanga nakala za uhabuzi na kufanya ziwe katika hali ya kutamatishwa ili kutumiwa katika huduma na kusoma tena siku zingine. Mpangilio unalenga na kunenea jambo moja na baada ya kufahamu jambo au swala hilo, jambo la pili ni kufahamu pointi kuu ambayo inanena kitu kuhusu somo hilo.

Kisha kutakuwana pointi ndogo ambazo huja chini ya pointi kuu na kunena kitu kuhusu pointi kuu.

Kuna jia nyingi za kufanya mpangilio na tumechagua moja inayotumia nabari za kirumi katika pointi kuu. Kama haufahamu nabari za kirumi kuna orodha ya nabari hizi katika sehemu ya "mafunzo zaidi" katika sura hii

Pointi ndogo katika mpangilio huu zinaoneshanwa katika herufi kubwa za kialfabeti.

Kama kuna pointi zingine chini ya hizo, zinaonyeshwa kwa nabari za kawaida.

Tazama mfano ufutao unaotamatisha jinsi ya kutengeneza mpangilio..

WEKA KICHWA CHA SOMO HAPA

I. Hi ni nabari ya kirumi inayosimamia "I" inatumika kwa pointi kuu.

A. Hii ni herufi kuu inayotumika kwa pointi ndogo inayohusiana na pointi kuu.

1. Kama kuna pointi ndogo inayolingana na hii itakuwa na nabari I.

2. Pengine kuna pointi inayohusiana na hiyo pointi ndogo A.

Kama kunayo endelea kuziandika kwa numbari za kawaida.

B. Pointi kuu I inaweza kuwa na pointi ndogo kadhaa. Kama ziko, basi endelea kuandika katika herufi za kialfabeti. Kama zinavyohusiana na pointi kuu.

II. Kuleta pointi ingine kuu tumia nabari ya kiroma

A. Kwa pointi ndogo fuata mtindo chini ya pointi kuu.

Kwa mfano tumetengeneza mpangilio wa Warumi 12:1-2. Kwanza soma mistari:

Nawasihi wapendwa katika Bwana, kwa rehema za Mungu, mkaitoe mili yenu, kama dhabihu ilio hai, takatifu nay a kupendeza kwa mungu ambayo ndiyo ibada yenu yenye maana. Wala msifuatishe namna ya dunia hii, bali mgeuzwe kwa kufanywa upya nia zenu, mpate kujua hakika mapenzi ya Mungu, yaliomema nay a kupendeza na yalio makamilifu. (Warumi 12:1-2)

Mpangilio wa mistari hii ni ifuatao:

HATUA ZA KUFHAMU MAPENZI YA MUNGU

I. Toa mwili wako kama dhabihu:

A. Takatifu.

B. Inayokubalika.

II. Msifutani she namna ya ulimwengu huu:

A. Mgeuzwe.

1. Tunageuzwa kupitia kubandilishwa kwa nia zetu.

III. Hatua hizi zitafanya kufahamu mapenzi ya Mungu ambao ni:

A. Mazuri.

B. Ya kukubalika.

C. Kamili.

Unaweza kuona jinsi mpangilio unatamatisha hatua za kutafuta mapenzi ya Mungu kama ilivyo katika Warumi 12:1-2.

KUTENGENEZA CHARTI

Jia ingine ya kupanga uhabuzi wako ni kutumia jia ya kutengeza charti. Utapewa charti kadhaa ukamilishe katika kipindi hiki kukusaidia kuongeza ujuzi. Jia hii ni muhimu maana inakusaidia kutazama kile umejifunza na kutamatisha katika hali ya ufupi kukuwezesha kuikubuka.

Kuna jia bili za kuchora charti.

CHART MLABA :

Chora charti mlaba kwa karatasi kisha uchore laini zikipita na kugawanisha kwa wingi uitakavyoweze kana kulingana na uchabuzi wako. Charti mlaba ni sawa kutumia katika uchabuzi wa kitabu. Unaweza kupata mfano katika sura ya kumi na moja.

CHART YA KUSIMAMA:

Jia hii ni ya kusimamisha kwa karatasi na kuchora saduku likiwa limesimama kisha chora mistari ikiwa imepita kwa wingi kulingana na uchabuzi wako

Hapa kuna mfano wa charti ya kusimama kutoka kwa kitabu cha Yakobo 1:26-27.

Soma mistari kwanza:

Mtu akidhani ya kuwa anayo ndini, wala hauzui ulimi wake kwa hatamu, hali akijindanganya moyo wake, dini yake mtu huyo haifai.

Dini ilio safi, isio na taka bele za Mungu Bab ni hii,

Kwenda kuwatazama yatima na wajane katika dhiki yao,

Na kujilinda na dunia pasipo mawaa. (Yakobo 1:26-27)

Sasa tazama charti

JARIBIO LA DINI

Maelezo ya Mtu Jaribio Matokeo dini

Aonekan kuwa mdini kuzuia ulimi Kunjidanganya ulimi tupu

Bila mawaa Kutembelea maskini, Isio najisi na safi bele za Mungu,

Kujiweka bila najisi

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama.

---

2. Kuna ubaya gain katika mpangilio ufuatao?

KICHWA

I. Hii ndio pointi ya kwanza kuu.

A. Hii ndio pointi ndogo inayolingana na pointi kuu

B. Hii ndio pointi kubwa ya pili.

3. Jia bili za kuchora charti ni gani?

---

4. Maana ya "kuweka alama" kulingana na uhabuzi wa Bibilia ni nini?

(Majibu yametolewa katika mwisho wa kitabu.)

MAFUNZO ZAIDI

1. Soma Yakobo 3:2-6 katika Bibilia yako. Kamilisha mpangilio ufuatao:

ULIMI WA MWANADAMU

I. Kama hatukosei katika neno basi tu: (tazama mstari wa 2)

A.

B.

II. Mfano wa nguvu katika vitu vindogo:

A. Kifungo katika kinywa cha farasi ambacho kinatumika kwa sababu bili: (Tazama 3)

1.

2.

B. Nanga ya meli: (mstari wa 4)

1.

C. Moto mdogo: (mstari wa 5)

1.

III. Ulimi pia ni mdogo lakini una: (msatri 5-6)

A. Unamalingo mengi.

B. ni ulimwengu wa uovu.

C.

D.

E.

95

ULIMI: ULINGANISHI

Mfano matokeo

Kifungo cha mdomoni mwa farasi kinacho geuza mwili wote

Nanga ya meli

Moto mdogo

Ulimi wa mwandamu

2. Sasa kamilisha charti ifutayo inayo kamilisha sehemu ya Yakobo.3:2-6:

3. Charti ifuatayo ya nabari za kirumi zinatumika katika kutengeneza mpangilio katika sura hii.

1 I 30 XXX

2 II 40 XL

3 III 50 L

4 IV 60 LX

5 V 70 LXX

6 VI 80 LXXX

7 VII 90 XC

8 VIII 100 C

9 IX

10 X

11 XI Fuata mpangilio huo tu (I, II, III) kwakil seti.

12 XII Kwa mfano, 32 itakuwa XXXII

13 XIII

14 XIV

15 XV

16 XVI

17 XVII

18 XVIII

19 XIX

20 XX

SEHEMU YA TATU: UCHABUZI WA BIBILIA WENYE MAZAO

SURA YA TISA

UCHABUZI WA BIBILIA KUPITIA BIBILIA

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku:

- Utaweza kiuandika mstari mkuu bila kutazama
- Kufahamu mifano inayotumika katika neno la Mungu.
- Kuchabua Neno la Mungu ukitumia Bibilia.
- Fahamu chanzo cha neno.
- Tofautisha kati ya maziwa na nyama ya neno la Mungu.

MSTARI MKUU:

Fungua macho yangu, niweze kuona mambo ya ajabu katika sheria zako. (Zaburi 119:18)

UTANGULIZI

Moja ya jia iliosawa sana kuanza uhabuzi wa bibilia ni kufahamu kile Bibilia inasema kuhusu yenyewe. Hii ndio somo la sura hii na katika leseni hii utajifunza kuhusu mifano ya Neno la Mungu na mambo spesheli yaliyofunuliwa katika Bibilia yenyewe. Katika kosi nyingi za chuo hiki wakati tunasema kuhusu andiko tunaandika katika kiini cha somo au leseni kwa ajili ya kuokoa wakati wako. Lakini hatuja nakili mistari katika leseni hii kwa sababu ya sababu spesheli.

Kwanza sababu ya leseni hii ni kukufanya upate kuifahamu Bibilia yako katika kuitumia, kwa hivyo tumenakili sehemu utakayopata andiko Fulani, na kisha unapochabua leseni hii tazama mistari hiyo katika bibilia yako. Kama haufahamu mahali vitabu vya Bibilia viko tazama katika mwanzo wa bibilia katika sehemu ya "yaliomo" ambayo ina kitabu na naba ya ukurasa. Ukipata kitabu hicho utakuwa katika sura ya kwanza, kisha tazama sura unayohitaji na mstari

Zaburi 119: 89

...

Jina la Kitabu sura na mstari na nabarir

CHANZO CHA NENO

Chanzo cha neno ni Mungu mwenyewe. Soma Zaburi 68:11. Hii inadhibitisha kuwa Mungu ndiye chanzo cha Neno. Wathesalonike wa kwanza 2:13 inaelezea kuwa Bibilia ni Neno la Mungu na haitokani na wanadamu. Wakati Yesu alinena katika huduma yake hapa ulimwenguni, alifanya ufahamike kuwa chanzo cha Neno lake ni Mungu Tazama Yohana 14:10 na 24; 17:8 na 14; na 3:34.

HISTORIA YA NENO

Bibilia inafunua mengi kuhusu historia yake yenyewe kama vile "Tangia lini Neno liliishi?" na "nani aliandika neno la mungu kwanza?" Soma Waebrania 11:3 mstari huu unafunua kuwa ulimwengu tulio uliubwa kupitia neno la Mungu. Soma Mwanzo sura ya kwanza katika bibilia yako inayonena habari ya uubaji na utapatahaya kuwa kweli. Mungu alinena ulimwengu ukaubika. Pia unaweza kusoma zaidi kuhusu hii katika Petero wa Pili 3:5-7. Waebrania 1:3 inasema anaendelea kushikilia ulimwengu na vitu vyote kwa Neno lake. Zaburi 33:6 inasema kuwa mbingu ziliubwa kwa Neno la Mungu. Mungu ni wa milelele, yeye hana mwanzo wala mwisho na kwa kuwa Mungu hawezi kutofautishwa na Neno lake (Yeye Ndie Neno), basi Neno halina mwanzo wala mwisho, kama alivyo Mungu., Neno lake liliishi siku zote. Soma Kutoka 20:1-17 katika Bibilia yako. Hii ndio rekodi ya kwanza ya Mungu, akimuhuisha mwandamu (Musa) kuandika Neno lake. Soma Johana sura ya kwanza katika Bibilia yako. Tazama kwa karibu mistari 1-5 na 14. Sehemu hii inahusu Yesu kama Neno. Inaonyesha kuwa Neno (Yesu) alikuwa pampja na Mungu na alikuwa Mungu katika mwanzo. Inadhibitisha jinsi Mungu pamoja na Neno waliuba ulimwengu. Yesu amekuweko pamoja na Baba, lakini msatri wa 14 unasema jinsi Neno yaanai Yesu alifanyika mwili na kuishi na wanadamu katika ulimwengu katika mwili wa mtu. Mistari wa 11-12 ina nakili kuwa alikataliwa na watu wake lakini waliomkubali walifnayika wana wa Mungu.

VITABU, VIKUNJO, NA MAWE

Neno la Mungu liliandikwa kwa jia nyingi katika miaka. Iliandikwa kwa mawe na Musa (Kutoka 20:1-17) na kwa mawe makuu wakati waisiraeli waliingia nchi ya ahandi (Kumbukumbu la Torati 27:1-8).

Neno la Mungu liliandikwa kwa kitabu (Kumbukumbu la torati 31:24-26) na kwa vikujo (Yeremia 36:2). Kikunjo ni sehemu ndefu ya karatasi na kifungo cha mbao mwisho miwili. Unaposoma au kuandika una anzia kwa upande moja na kukujua karatasi unapoendelea

Mungu alitunga nyimbo katika Neno lake, Tazama Kumbukumbu la Torati 31:19-22. Daudi aliandika Neno la Mungu katika hali ya mashaili na kutoka hiyo watu waiimba. Kitabu cha Zaburi ni kitabu cha kuabudu na kitabu cha nyimbo za Bibilia.

KUANDIKWA KWA NENO

Moja kati ya mambo muhimu Bibilia inafunua kuhusu yenyewe ni kuwa iliandikwa na Mungu mwenyewe. Kupitia Roho Mtakatifu watu wa Mungu walitumiwa kuandika ujube wa Mungu.

Tazama Timotheo wa Pili 3:16-17 katika Bibilia yako. Mistari hii inadhibitisha kuwa Neno la Mungu ni pumzi yake. Inaonyesha kuwa infaida katika mambo manne.

- Kwa mafundisho
- Kwa maonyo
- Kwa marekebisho
- Kwa kuelekezwa katika haki

Mistari hii ndiyo malengo ya Neno la Mungu inayofanya mtu wa Mungu kuwa mkamilifu, na mkomavu katika mambo yote mazuri.

NENO LA MILELE

Katika asili vitabu nyingi ni za kipindi tu kidogo. Kwa mfano, kitabu kuhusu matibabu inaweza kuwa kwa muda wa miaka michache. Wakati dawa jema zaidi au jia nzuri zaidi ya hiyo inapatikana basi kitabu hiki hakifai tena.

Neno la Mungu ni la milele na linaweza kutumika katika hali nanyakati zote. Linafaa katika wakati uliopita na wakati ujao. (Tazama Zaburi 119:89).

Soma Petero wa kwanza 1:23. Mistari huu unafunua kuwa Neno la Mungu haliishi milele tu lakini pia inadumu milele. Mungu yuko na atakuweko maana ni Mungu aishiye na alie hai na Neno lake hudumu milele. Soma Isaia 40:8; mistari huu unadhibitisha kuwa neno la Mungu litasimama milele na halitahlibika kama vitu unavyo ona karibu nawe katika ulimwengu wa asili

MIGAWANYIKO MIWILI MIKUU

Bibilia inanena kuhusu migawanyiko miwili ya neno la Mungu kama maziwa na nyama ya neno la Mungu. Maziwa ni ukweli usiositilika na unaeleweka kwa ulahisi na nyama ya neno la mungu ni ukweli uliositilika na ilio ndani na mafundisho ya kindani ya neno la Mungu inayoleta ukomavu wa kiroho.

Unaweza kusoma 5:13-14 na Petero wa kwanza 2:2.

KUSUNDI LA NENO

Mungualitoa neno lake kukamilishi kusundi Fulani au malengo au sababu. Yafuatayo ni baadhi ya malengo hayo:

- -Neno huleta imani katika Injili: Matendo ya Mitume 4:4
- -Ina saficha: Johana 15:3; Waefeso 5:26
- -Ukisikia na kuamini inaleta uzima wa milele Yohana 5:24
- -Ndio itatumika katika hukumu ya milele: Yohana 12:48
- -Mapepo yanafukuzwa kwa Neno: Matayo 8:16; Luka 4:36

- -Miunjiza inafuata kuhubili kwa Neno na kushawishi katika ukweli wa

Injili: Mariko 16:20

- -Inapeana hakikisho ya wokovu: Yohana wa kwanza 1:2-6
- -Umezaliwa tena kwa Neno: Petero wa kwanza 1:23; Zaburi 119:41
- -Neno linadhibitisha ukweli wa Injili: Yohana wa kwanza 5:7
- -Umetakaswa na Neno: Timotheo wa kwanza 4:5
- -Kuna tumaini katika Neno lake: Zaburi 130:5; 119:49, 81
- -Kuna upnyanji katika Neno: Zaburi 107:20
- -Inakuondoa katika njia ya wahalibivu: Zaburi 17:4
- -Ni roho na uhai Yohana 6:63
- -Inaleta fulaha na kufulahia: Yeremiah 15:16
- -Imani inaongezeka katika Neno Warumi 10:17
- -Inaliwaza: Wathesalonike wa kwanza 4:18; Zaburi 119:50, 52
- -Inaleta kujengwa kiroho: Timotheo Wa Pili 4:6
- -Inaleta majibu ya maombi: Yohana 15:7
- -Nifunguo ya ushidi: Joshua 1:8

- -Ukisikia na kuliweka utabarikiwa: Luka 11:28
- -Ni muhimu kwa kukua kiroho Timotheo wa pili 3:16-17
- -Inaleta baraka ukitii na laana usipotii: Kumbukumbu la torati 28
- -Ni siraha wakati wa majaribu: Mattayo 4
- -Inabandilisha nafsi: Zaburi 19:7
- -Inafanya mjinga kuwa mwelevu: Zaburi 19:7
- -Inafungua macho: Zaburi 19:8
- -Inaonya: Zaburi 19:11
- -Kutii Neno kunaleta faida kuu: Zaburi 19:11
- -Inafanya jia ya mbinguni kupatikana: Ufunuo 22:14
- -Inaleta baraka za kutebea katika uadilfu: Zaburi 119:1-3
- -Inakufanya mwenye hekima kuliko adui, walimu na wazee: Zaburi
119:98-104
- -Inahuicha: Zaburi 119:25
- -Inatia nguvu: Zaburi 119:28
- -Ndio inaleta huruma za Mungu kwako: Zaburi 119:58

- -Inaleta fulaha: Zaburi 119:92
- -Ina pea wanyonge ufahamu: Zaburi 119:130, 169; 104
- -Inaleta ukombozi: Zaburi 119:170

NENO SIO BURE

Kama vile tumeona, kuna kusundi nyingi kwa sababu ya Neno la Mungu. Na Biblia inasema kuwa Neno litatimiza kusundi yake. Soma Isaia 55:11. Hapa Mungu anasema kuwa Neno lake halitamrudia bure bila kutekeleza ahadi maana yeye hawezi kusema tu maneno matupu. Asemayo hutenda maana kila Neno la Biblia liliandikwa kwa kusundi na lazima litatimia.

MIFANO YA NENO

Biblia inatumia mifano mingi tofauti kuelezea neno la Mungu. Mfano ni kitu kinacho elezea kingine. Kwa mfano, kila ya nyota katika bedela ya Marekani inasimamia moja kati ya mikoa au state 50 zinazotengeneza taifa la Malekani. Nyota ni mfano wa mkoa. Zifuatazo ni mifano inayoelezea Neno la Mungu. Tazama zingine katika Biblia yako.

Kioo: Yakobo 1:23-27

Unapojitazama kwa kioo katika ulimwengu wa asili, kioo inakuletea sura yako. Pia unapojitazama katika neno la Mungu kama kioo, inakuletea hali yako ya kiroho.

Besheni: Waefeso 5:26-27

Besheni hii hutumiwa katika kuwekea maji ya kunawa. Maji ya neno la Mungu hukusaficha kiroho.

Taa: Zaburi 119:105

Nuru: Zaburi 119:105,130; Mithali 6:23

Taa na nuru inatuongoza na kukuwezesha kuona katika ngiza kama vile Neno la Mungu linatuongoza katika maisha ya kiroho katika ngiza ya dhabi tunaona nuru

Mvua: Isaia 55:10-11

Maji: Waefeso 5:26

Mvua na maji ni ya kuliwaza na Neno la Mungu ukilinganisha na maji au mvua ni kuliwazwa kiroho.

Chakula: Yereimia 15:16; I Petero 2:1-2; I Wakorintho 3:1-2; Waebrania 5:12-14
Vyakula: Waebrania 5:12

Bibilia inalinganishwa na chakula ambazo hutoa jaa maana inatoa jaa ya kiroho. Na kam vile chakula kinatusaidia kukua, Bibilia inatusaidia kukua kiroho. Kuna sehemu Fulani ya chakula chakiroho kinafahamika kama maziwa na kingine nyama maana sehemu hio ni nzito kiasi kuielewa. Mungu angehitaji upate kuendelea katika kujifunza Neno lake na kuchabua Bibilia itakusaidia kupata malengo yako.

Moto: Yeremia 23:29; 20:9

Katika hali ya asili, moto inatumika katika kutengeneza chuma maalum katika kuchoma uovu wote, vile vile Neno la mungu hutumika katika kushoma uovu wote, na mawazo na matendo maovu.

Nyundo: Yeremia 23:29

Nyundo inaweza vunja mawe katika sehemu ndogo, kama vile Neno la Mungu linaweza wa kuvunja vunja moyo ulio kama jiwe na kuweza kuufanya kitu cha maana bele za mungu.

Kisu au Scalpel: Waebrania 4:12

Kisu hiki kinatumika na madaktari katika upasuaji kuondoa magojwa na hivyo hivyo neno la Mungu linatumika kupasua moyo na kuondoa magojwa yote katika maisha yako.

Upanga: Waefeso 6:17

Upanga katika asili ni siraha, na pia katika kiroho Neno la Mungu ni siraha dhidi ya adui, Shetani..

Dawa: Zaburi 119:25

Kama vile dawa katika maisha ya kiasili inaponya pia Neno la mungu linatumika katika uponyanji hata wa kiroho..

Begu: Matayo 13:1-23; Mariko 4:1-20; Luka 8:4-15; I Petero 1:23; Yakobo 1:18

Neno la mungu ni kama begu ambayo ikipandwa ndani ya moyo wako na kupana ardhi sawa itakuwa na kuzaa matunda katika maisha yako.

Asali: Zaburi 19:10

Asari ni kitu kitamu sana katika maisha ya asili, Neno la Mungu linalinganishwa na asali ilitamu. Kusoma Neno la Mungu kunaleta utamu katika maisha yako

Dhahabu: Zaburi 19:9-10

Katika maisha na ulimwengu wa kiasili dhahabu ni kati ya chuma za ajabu, Bibilia inalinganishwa na dhahabu kwa ajili ya bei yake ya kiroho.

MAELEZO YA NENO

Katika kuongezea mifano, Bibilia inatoa maelezo kuhusu Neno la Mungu kama vile

- -Roho wa uzima: Yohana 6:63
- -Maneno ya uzima wa milele: Yohana 6:68

- -Ya ajabu: I Samueli 3:1
- -Safi: Mithali 30:5; Zaburi 12:6; 19:7; 119:140
- -Ukweli na ungwana: Matendo 26:25
- -Ukweli: Yohana 17:17; Wakolosai 1:5; Zaburi 119:142
- -Ukweli tangia mwanzo: Zaburi 119:160
- -Ilio jaribiwa: Zaburi 18:3
- -Haki: Zaburi 33:4; 19:8; 119:75
- -Neno la uzima: I Yohana 1:1; Wfilipi 2:6
- -Neno la wokovu: Matendo 13:26
- -Neno la imani: Warumi 10:8
- -Kamilifu: Zaburi 19:7
- -Mtetezi: Zaburi 119:24
- -Mwaminifu: Zaburi 119:86
- -Kukaa: Zaburi 119:89
- -Urithi: Zaburi 119:111

- -Neno la haki: Zaburi 119:123
- -Haki na mwaminifu: Zaburi 119:138
- -Msimamo: Zaburi 119:137
- -Furaha: Zaburi 119:143

UTENDANJI NENO

Haitoshi tu kusikia neno, au kusoma na hata kujifundisha, bibilia inasema kuwa unafaa ku;

- -Kuiasha ianguke katika mchanga mwema ambao ni moyo wako:

Mariko 4, Luka 8, Matayo 13

- -Uisikie na kutenda ili kuwa mwenye ufahamu: Yohana 12:47
- -Weka neno: Yohana 14:23
- -Amini Bwana Yesu ali Neno la mungu lindumu ndani yako: Yohana

5:38

- -Endelea katika Neno lake: Yohana 8:31
- -Usiishi katika mkate tu lakini kwa Neno la mungu Matayo 4:4; Luka

4:4;Kumbukumbu la torati 8:3

- -Tunguza Neno lake: Zaburi 56:4, 10

- -Ishukulu: Zaburi 119:62
- -Tukaza neno lake juu ya jina lake: Zaburi 138:2
- -Weka Neno lake katika moyo wako: Yakobo 1:21
- -Uwe mtendaji wa Neno Yakobo 1:22-23
- -Omba msamaha wa dhabi ili Neno lindumu ndani yako: I Yohana
1:10
- -Tamani maziwa ya neno: I Petero 2:2
- -Wacha Neno lidumu ndani yako kwa wingi: Wakorosai 3:16
- -Tumia kwa halali Neno la ukweli: II Timotheo 2:5
- -Tafuta Maandiko: Yohana 5:39; Matendo 17:11
- -Tangaza neno lake; Zaburi 119:26-27
- -Chagua Neno lake: Zaburi 119:30
- -Shika Neno: Zaburi 119:31
- -Kibia na neno lake: Zaburi 119:32
- -Weka neno: Zaburi 119:33
- -Litazame; Zaburi 119:34

- -Ifurahie; Zaburi 119:35; 70; 77; 143; 174
- -Isikilize; Zaburi 119:36
- -Tamani likaimalike ndani yako: Zaburi 119:38
- -Itamani: Zaburi 119:40
- -Itumie kuwajibu wengine: Zaburi 119:42
- -Litumainie: Zaburi 119:43, 47
- -Utunze milele: Zaburi 119:44
- -Tafuta maagizo yake: Zaburi 119:45
- -Isungumze bele ya viongozi: Zaburi 119:46
- -Itafakali: Zaburi 119:48; 78; 148
- -Usiondoke kwake: Zaburi 119:52
- -Tembea katika mafunzo yake: Zaburi 119:59
- -Usikawie kutimiza neno: Zaburi 119:60
- -Usiisahau: Zaburi 119:61, 83, 93, 153, 176
- -Marafiki wanao licha Neno la Mungu na kuliweka: Zaburi 119:63

- -Liamini: Zaburi 119:66; 128
- -Ilinde kwa moyo wako wote: Zaburi 119:69
- -Idhamini kuliko dhahabu: Zaburi 119:72
- -Tamani kujifunza: Zaburi 119:73
- -Tumaini katika Neno: zaburi 119:74; 81
- -Pata faraja katika neno: Zaburi 119:76;82
- -Itamani ibandilishe moyo wako: Zaburi 119:80
- -Usiiache: Zaburi 119:87
- -Itafute: Zaburi 119:94
- -Lifikilie: Zaburi 119:95
- -Tamani neno la Mungu: Zaburi 119:131
- -Amuru hatua zako katika Neno: Zaburi 119:133
- -Husunika wakati neno la mungu haliheshimiwi: Zaburi 119:136; 158
- -Ogopa neno la Mungu: Zaburi 119:161
- -Ipende: Zaburi 119:163, 165, 167

- -Nena neno la mungu: zaburi 119:172

JUKUMU YA NENO

Zaidi ya utumianji wa neno kwa jia sawa , unazo jukumu ya neno la Mungu. Kanisa la kwanza walichukua jukumu hii walipoenenda popote wakilihubili Neno la Mungu (Matendo 8:4; 13:49; 12:24). Waliomba ujasili wa kunena Neno la Mungu (Matendo 4:29 na 31) na Neno la mungu likaongezeka katika ulimwengu wote kwa sababu ya juhudi zao (Matendo 6:7; 19:20)

Hapa kuna yale bibilia inasema kuhusu jukumu yako kwa neno la Mungu:

- -Unafaa kulihubili Neno lake katika ulimwengu wote. Matayo 16:15; Luka 24:47;
- Mariko 16:15.
- -Kama umefundishwa neno basi inafaa kuwafunza wengine; Wagaratia 6:6.
- -Inakubindi kuhubili Neno: II Timotheo 4:2
- -Nena neno bila uoga: Wafilipi 1:4.
- -Mungu anaweka neno ndani yako ili unene kwa wengine: Kumbu kumbu la tolati 18:18-19; Isaia 51:16; Yereimia 1:9; 3:12; 5:14; 26:12; Ezekiel 2:6-7.
- -Hufai kunena maneno yako lakin I nena Neno la Mungu: Isaia 58:13
- -Usiabike kwa ajili ya Neno: Mariko 8:38
- -Uwafunze Neno hilo wanao: Kumbukumbu la torati 6:6-9

ONYO KATIKA NENO

Hapa kuna onyo kadhaa kutoka kwa Mungu kuhusu Neno lake:

Kuna hali ya mateso katika kuhubili Neno: Mariko 4:7

- -Wengine watauawa kwa ajili ya shuhuda za Neno: Ufunuo 6:9; 20:4.
  - -Neno laweza kukosa kuwa na uwezo kwa ajili ya utamanduni: Mariko 7:13.
  - -Unaweza kulipotosha neno la Mungu: Yereimia 23:36.
  - -Unaweza kupotosha Neno la Mungu: II Wakorintho 2:17
  - -Unaweza kutumia Neno kwa undanganyifu: II Wakorintho 4:2bBibilia inasema kuwa isije ukasikilize kila neno Mithali 14:15. (Hii inamanisha kuwa sio kila mtu anenaye kuwa ananena neno la Mungu.) Kuna walimu wa uongo wanaofundisha uongo (Jude I). Inakubindi kujiondoa kati ya watu hawa (I Timotheo 6:3-5. Walimu wa uongo hawaneni neno la kweli bali hunena maneno yao kama vile
1. Maneno ya uongo: Yereimia 29:23
  2. Maneno matupu: Waefeso 5:6

3. Maneno ya kuvutia: Wakorosai 2:4
4. Maneno matupu: I Wathesalonike 2:5
5. Utupu: I Timotheo 6:21
6. Maneno tu: II Petero 2:3
7. Maneno makuu: II Petero 2:18; Juda 16
8. Maneno ya hasira: III Johana 10

Katika kumalizia, Bibilia inapeana onyo la mwisho kuhusu Neno katika Ufunuo 22:18-19:

Na mshuhudia kila mtu ayasikiaye maneno ya unabii wa kitabu hiki, mtu yeyeote akiyaongezea, Mungu hayo mapigo yalio andikwa katika kitabu hiki.

Na mtu yeyote akiondoa katika kitabu hiki lolote, Mungu ataondoa sehemu yake katika kitabu cha uzima na katika mti wa uhai. (Ufunuo 22:18-19)

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Nakili mifano tano iliotumiwa katika Bibilia kuakilisha Neno la Mungu.

---

3. Kusundi nyingi za Neno la Mungu zimeandikwa katika sura hii. Nakili 3 kati yake.?

---

4. Kwa nini haufai kuamini kila neno utakaolisikia?

---

5. Onyo gani linatolewa kwa wale wanaongeza katika Neno la Mungu?

---

6. Onyo gani linalotolewa kwa wale wanaotoa sehemu kutoka kwa neno la Mungu?

---

7. Chanzo cha Neno ninani? _____

8. Maneno ya nani Yesu aliyanena? _____

9. Migawanyiko miwili ya Bibilia ni _____ na _____ ya Neno la Mungu.

10. Kulingana na rekodi za ki Bibilia, nani alikuwa mtu wa kwanza kuandika neno la Mungu?

(Majibu yametolewa katika mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Kuliko sura zote katika Bibilia, Zaburi 119 inanena sana kuhusu Neno la Mungu pia ndio sura kubwa zaidi katika Bibilia yote.

Kuna maneno tofauti iliutumika katika kueleza kuhusu Neno la Mungu katika sura hii na wakati wote maneno haya yanatumiwa basi tunapata ujuzi zaidi katika Neno la mungu.

Soma Zaburi 119 kisha uweke mstari katika mahali haya maneno utayapata.

- Neno
- Maneno
- Hukumu
- Amri
- Maagizo
- Sheria
- Amri

- -Jia
- -Shuhuda

Baada ya kuweka mstari katika maneno haya katika Zaburi 119 soma sura hiyo tena na kutengeneza charti kutamatisha uhabuzi wako. Fuata mfwatilio ufutao katika kuandika nabari ya mstari inayo maneno haya na kutamatisha yale mstari huo unafunza

Endelesha mtindo huu

Mstari Nabari Tamatisho

1 Tumebarikiwa tukienenda katika sheria zake

SURA YA KUMI

UCHABUZI WA BIBILIA KATIKA KUJITOA

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku:

- Kuandika mstari mkuu bila kutazama
- Nakili hatua za kuchabua Bibilia katika jia ya kujitoa.
- Fanya uhabuzi katika jia ya kujitoa.

MSTARI MKUU:

Macho yangu yalitangulia makesha ya usiku, Ili kuitafakali ahadi yako. (Zaburi 119:148)

UTANGULIZI

Jia ya kwanza utakayojifunza itakuwa uhabuzi wa Biblia katika hali ya kujitoa ama devotional. Sura hii inaeleza, kufafanua na kutoa mfano wa uhabuzi aina hii na kukupea nafasi katika sehemu ya "mafunzo zaidi" ilikufanyisha kazi uliojifunza.

JIA KUELEZEWA

Jia ya kidivotionia ya kufanya uhabuzi imepata jina lake kutoka kwa hali yake ya kujitakasa, hali ya kuabundu, na kujitoa katika Mungu zaidi zaidi. Pia inaelekeza katika hali ya uhusiano wa karibu na wa ndani na Bwana Yesu Kristo. Jia hii haisaidii tu katika hali ya uhabuzi wa Biblia lakini zaidi katika hali ya kufanyicha kazi uliojifunza. Ni katika jia hii ambayo Shetani hupinga sana maana yeye hana shida sana na uhabuzi wa Biblia kama vile mtu akianza kutumia alichokisoma katika maisha na huduma maana anajua inaleta mabandiliko makuu.

Haitoshi tu kuwa na ufahamu wa Neno la Mungu lakini jambo muhimu ni kusikia na kutenda maana mtu asikiaye na kukosa kutenda ni kama mtu

Lakini muwe watendanji wa Neno wala sio tu wasikilisanji mkinjindanganya. Maana kama mtu akiwa ni msikilisanji tu na sio mtandanji ni kama mtu ajitazamaye kwa kioo, maana hujitazama na kusahau na sura yake anapotoka kwa kioo.

Lakini alietazama sheria kamilifu ya uhuru na kukaa humo, Asiwe msikiaji msahaulifu, mbali mtenda wa kazi atakuwa heli katika kutenda kwake (Yakobo 1:22-25)

Utajifunza jia nyingi za kuchabua Biblia katika kosi hii lakini kila kosi na kila jia ninahitaji kufanyishwa kazi. Iwe ni uhabuzi wa kitabu sura mistari au neno kwa neno inafaa kufanyisha kazi katika huduma na maisha

JIA KUFAFANULIWA

Tumia formu iliotolewa katika sehemu ya "mafunzo zaidi" kufanya uhabuzi wako. Hapa kuna hatua za kufanya uhabuzi:

HATUA YA KWANZA: REKODI SEHEMU YA HABARI

Andika jina la kitabu ambako sehemu unayoichabua inatoka, kisha sura na mistari kwa nabari. kama ulivyo chagua .

HATUA YA PILI: FAHAMU FUNZO

Soma sehemu ya maandiko ambayo umechagua kuchabua kisha chagua kichwa kinacho tamatisha somo lako na kuinakili katika charti.

HATUA YA TATU: FAHAMU MSTARI MKUU

Ni mstari gani unatamatisha sehemu unayoichabua? Andika mstari na maandiko katika charti yako.

HATUA YA NNE: TAMATISHA

Kwa maneno yako tamatisha kile sehemu hiyo inafunza.

1. Panaga pointi kuu kama zilivyo.

2. Tumia charti kutamatisha sehemu hiyo.

3. Tengeneza sentensi ya kutamatisha.

Upande wa kwanza:

Neno lako nimelificha katika moyo wangu nisikutende dhabi.

Upande wa Pili:

Zaburi 119:11

4. Elezea sehemu hii katika hali ya kumalizia nakwa lugha ya kueleweka (Tazama mfano katika sehemu ya sura hi).

HATUA YA TANO: TAFAKALI

Ni muhimu kusoma na kuchabua Bibilia lakini inakubindi kujifunza hali ya litafakali. Neno kutafakali linamaana ya kuwaka na kutulia na kuliwaza kuhusu Neno hilo. Baada ya kuchagua sehemu ya Bibilia ya kuchabua, fahamu somo na mstari mkuu na kutamatisha mafunzo basi tafakali kuyahusu.

Mungu alimwambia Yoshua kutafakali kuhusu maneno haya kupata ufanisi.

Kitabu hiki cha torati kisiondoke kinywani chako,

Bali yatafakali maneno haya usiku na mchana,

Upatende kuangalia kutenda yote yalio andikwa humo,

Maana ndipo utakapofanikisha jia yako,

Kisha ndipo utastawi sana . (Yoshua 1:8)

Soma pole pole sehemu yote kwa sauti kisha tafakali katika hali ya Mungu kukunenea. Katika sehemu hii. Tazama yale inayosema kuwa ni wewe inanenea kwa kutumia maswali katika hatua ya sita katika somo hili. Jia moja ya tafakali Neno la Mungu ni kuikalili. Unapoikalili utaweza kuikubuka wakati wowote. Mstari mkuu uliouchagua ni sehemu nzuri kuikalili. Andika vijikalatasi kuhusu sehemu hii.

Soma mstari huu mara kadhaa kwa sauti kisha jaribu kuirudia bila kutazama. Baada ya kusema bila kutazama kisha tazama kama umepata kisha jaribu kuisema tena. Weka kijikaratasi hicho kisha uendelee na uchbuzi wako.

HATUA YA SITA: ITUMIE

Sasa uko tayari kutumia kile umesoma katika katika maisha yako maana umekitafakali na kukalili. Wakati mwingine hauwezi kufanyicha kazi yote umejifunza lakini jaribu kufanyicha sehemu kwa sehemu. Maana Mungu atakusaidia kufanya hivyo hata kama utachukua hatua moja kila wakati.

Maswali haya yatakusaidia kuifanyicha kazi kweli ulioipata katika Neno la Mungu kwa maisha yako.

Mfano Wa Kufuata:

Je kuna mfano wa kufuata katika sehemu hii?

Kosa kuepuka:

Je kuna makosa ninayofaa kuepuka?

Kazi Ya Kufanya:

Je, sehemu hii ya maandiko ina mwito gani wa kutenda?

Ahadi Kufanya:

Je kuna ahadi katika sehemu hii unayofaa kundai?

Uhusiano Kukuza:

Je, sehemu hii inakufunza nini kuhusiana na uhusiano wako na Mungu kupitia kwa Yesu Kristo? Je inafundisha nini kuhusu Mungu Baba, Yesu Kristo Mwana na Roho Mtakatifu? Je inafundisha nini kuhusu familia yako jilani kanisa na ulimwengu kwa jumla na hata uhusiano wako na wewe mwenyewe?

Mambandiliko Kufanya:

Ni mambandiliko gani unafaa kufanya kulingana na ale umejifundisha katika sehemu hii?

Ombi La Kuomba:

Omba ombi la kibinafsi kulingana na sehemu hii kisha uliza Mungu kukusaidia kufanyisha kazi ukweli ulioupata. Maombi yanafanya kanuni amabazo umejifunza kuwa zako binafsi na unaweza pia kuandika ombi kama ilivyo katika mfano uliotolewa. Katika sura hii

MFANO WA JIA YA KUJITOA**HATUA YA KWANZA: NAKILI HABARI ZA SEHEMU HII**

Kitabu: Wagalatia

Sura: 5

Mistari: 16-25

HATUA YA PILI: FAHAMU SOMO

Somo: Matend Ya Mwili na Tunda La Rohot

HATUA YA TATU: FAHAMU MSTARI MKUU

Mstari Mkuu: Kama tukiichi katika Roho, natutebee katika Roho. (Wagalatia 5:25)

HATUA YA NNE: TAMATISHA

I. Ifuatayo ni mfano wa mpangilio ulio tamatishwa:

KAZI YA MWILI NA TUNDA LA ROHO

I. Mwili unashidana na Roho na Roho inashidana na mwili. Wanaoishi katika mwili hawataulidhi ufalme wa Mungu. Matendo ya Kiroho ni haya:

A. Uashelati

B. Usinzi

- C. Uchafu
- D. Ufisandi
- E. Uabundu sanamu
- F. Uchawi
- G. Chuki
- H. ungomvi
- I. wivu
- J. gadhabu
- K. fitina
- L. faraka
- M. uzushi
- N. husuda
- O. uanji
- P. ulevi
- Q. ulafi

II. Tunda la Roho Mtakatifu ambalo Mungu anatamani kutupatia kinyume na mazao ya mwili:

- A Upendo
- B. Furaha
- C. Amani
- D. Ufumilivu
- E. Utu wema
- F. Uzuri
- G. Imani
- H. Upole
- I. Kiasi

III. Tunafaa ku:

- A. Kutembea katika Roho (mstari 16,25)
- B. Kuongozoa na roho (mstari 18)
- C. Ishi katika roho (mstari 25)
- 2. Ifuatao ni mfano wa charti iliotamathishwa:

KAZI YA MWILI NA TUNDA LA ROHO

Wagalatia 5:16-25

Kazi ya Mwili na Tunda la Roho

(Kutimiza tamaa (Kuishi katika Roho)

- Usinzi   Upendo
- Usinzi   Fulaha
- Uchafu   Amani
- Ufisandi   ufamilivu
- Uabudu Sanamu
- Uchawi   Uzuri

- Uandui Imani
- wivu
- gadhabu
- . fitina
- faraka
- uzushi
- . husuda
- . uanji
- ulevi
- ulafi

3. Hapa tuna mfano wa sentensi ya kutamatisha:Sehemu hii inaleta tofauti bili, tama ya mwili na tunda la Roho Mtakatiifu.Kama sisi ni wa Yesu inatubidi kuagika mili yetu na tama zake na kuishi katika Roho.Matendo ya mwili ni dhahili nayo ni Usinzi Uchafu,Ufisandi,Uabudu Sanamu,Uchawi,Uandui,wivu,gadhabu, fitina,faraka,uzushi,. Husuda,uanji,ulevi,ulafi

Tunda la Roho ni Upendo, Furaha, Amani,Ufumilivu, Utu wema, Uzuri, Imani,Upole,Kiasi

4.Hapa kuna mfano wa sehemu ya Wagaratia kwa jia ya kufupishwa na kuelezewa "Na walio wa Kristo wameharibu tamaa za mwili. Kama tukisema kuwa roho yuaishi ndani basi tenda kama vile ilivyo!"

HATUA YA TANO:TAFAKALI

Mstari wa kukalili na kutafakali ni mistari 16-18 na 25-26.Na pia kalili orodha ya tunda la Roho ambayo Mungu anahitaji upate katika maisha yako. Tafakali na kuchabua maana ya maneno yafuatayo. Je, maana ya kuwa , mpole ,mzuri,na utu na kadhalika?

HATUA YA SITA: ITUMIE

Mfano wa Kufuata: Kukuza tunda la Roho katika misha yangu.

Makosa ya Kujiepusha: Matendo ya Mwili.

Kazi kutenda:

Tembea katika Roho (mstari 16,25)

Ongoza na Roho (mstari 18)

Ichi katika Roho (mstari 25)

Ahadi ya kundai: "Hii nasema basi, Tembeeni katika Roho na hamatatimiza mapenzi ya mwili" Mstari 16.

Uhusiano kukuza: Uhusiano wangu na wengine unafaa kuhidhilishs upendo, utu mwema, ukarimu,upole. Nina hitaji kukuza fulaha,amani na imani katika maisha yangu.

Nilijifunza kuwa Mungu anahitaji uhusiano wangu naye uwekwe katika utakatifu wa tabia. Kama kweli mimi ni wa Mungu, anataka uhusiano wangu naye uwe katika tabia ya utakatifu nah ii itafikia uhusiano wangu na wengine na hata Mungu mwenyewe.

Mambandiliko ya kufanya: Sehemu tatu muhimu ambazo na hitaji kubandilisha

Kiasi: Nitakua na kiasi na tabia jema katika maisha yangu.

Imani: Uwe wa kuamini ahadi za Mungu.

Upendo: Kuwaonyesha upendo kwa waliokaribu nami wasio pendeka.

Ombi la kuomba:

Baba wa Mbinguni, nisaidie nitembe katika Roho wako, na kuongozwa naye na kuishi ndani yake kila wakati. Yaoshe maisha yangu kutoka kazi za mwili na kunisaidia kuagika tama za ulimwengu na ukuze tunda la Roho Mtakatifu ndani yangu. Katika Jina la yYesu Amina

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Jia ya kujitoa katika uhabuzi wa Bibilia ni nini?

---

3. Nakili hatua sita za jia ya kujitoa katika uhabuzi wa Bibilia.

---

4. Maana ya kuwa "mtendanji wa Neno" na sio "wa kusikia pekee"? Peana maandiko kuhusu jibu lako.

---

5. Kwanini Shetani anapigana na utumianji wa uhabuzi wa kujitoa?

(Majibu yako nyuma ya kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Soma Wafilipi 4:4-9 ikitumia jia hii ya uhabuzi na kisha utumie formu hii kufanya uhabuzi huu na ingine.

UCHABUZI KATIKA JIA YA KUJITOA

Kitabu: Sura: Mistari: Somo:

- **Mstari Mkuu:**

- **Tamatisho:**

- **Kutafakali:**

- **Matumizi:**

- **Mfano Kufuata:**

- **Makosa kuepuka:**
- **Kazi kufanya:**
- **Ahadi Kudai:**
- **Uhusiano Kukuza:**
- **Mamandiliko Kufanya:**
- **Maombi la Kuomba**

SURA YA KUMI NA MOJA

UCHABUZI WA KITABU

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku:

- Andika mstari mkuu bila kutazama.
- Eleza jinsi ya kufanya uhabuzi wa kitabu.
- Fanya uhabuzi wa kitabu.
- Tengeneza charti ya uhabuzi wa kitabu.
- Tengeneza mpangilio wa kitabu kutoka kwa Bilia.

MSTARI MKUU:

Jinsi gain kijana aisafiche jia yake? Kwa kutii akilifuata neno lako (Zaburi 119:9)

UTANGULIZI

Katika sura hii utajifunza jinsi ya kufanya utafiti kitabu kizima kutoka kwa Bibilia. Pia utanjifunza jinsi ya kutengeneza mpangilio na charti kutamatisha uhabuzi wako. Mfano wa uhabuzi wa kitabu umetolewa na kupewa nafasi ya kufanya uhabuzi katika sehemu ya "mafunzo zaidi" katika sehemu ya sura hii. Katika sura zifuatazo utajifunza kuchabua sura, vipengele, mistari na maneno ya kitabu

Utafiti wa kitabu ni mfano wa jia ya "synthetic" katika uhabuzi wa Bibilia. Jina hili lina maanisha kuchabua kitu kwa hali ya kijumla na kupata ufahamu Kisha tukiweza kugawanya kitabu katika sura, vipengele, mistari, na maneno, tutakuwa tukifanya uhabuzi wa hali ya "analytical" Hii nihali ya kugawanya sehemu na kufafanua kwa jia ya kisawa. Jia hii ni yenye maelezo zaidi kuliko jia ya kwanza.

MAELEZO KUHUSU JIA HIYO

Uhabuzi wa kitabu ni muhimu sababu sura, vipengele, mistari, na maneno ya kitabu lazima ipate kutafsiliwa kwa jia sawa. Uhabuzi wa kitabu inapeana ufahamu kuhusu kiini cha kitabu hicho

KUFAFANULIWA KWA JIA HII

Hapa kuna jia tatu za kuchabua kitabu cha Bibilia:

HATUA YA KWANZA: UTAFITI WA KAWAIDA:

Soma Kitabu chote kufahamu malengo na kiini cha kitabu hicho. Kisha chagua kichwa kinachotamatisha malengo utakacho tumia kufanya uhabuzi wa kitabu. Hii itakuwa kichwa cha mpangilio wako.

- Fahamu kusundi ya kuandikwa kwa kitabu hicho, walio andikiwa na alie andika. Vitabu zingine hupeana jina la mwandishi lakini zingine itakubindi ufanye utafiti. Wa kado.* Kila mwandishi alikuwa na sababu spesheli ya

kuandika chini ya uwezo wa Roho Mtakatifu. Kusundi hii inaangaziwa katika kiini cha kitabu.

Fahamu mpangilio wa kijiografia wa kitabu. Hapa ni mahali mambo yaliotendelea . Nakili hii katika kitabu na charti na kisha utamatishe kanuni za maisha na huduma kwa mstali moja. Hii ndio ukweli wa kitabu ambao unatumika katika maisha na huduma . Kuna kanuni nyingi zinazofunzwa katika kitabu kimoja, lakini jaribu kutabua ilio ya muhimu kati ya kanuni zote. Kubuka kuwa sura katika mpangilio wa kila kitabu haziku tengenzwa na Mungu lakini zilitengenezwa na mwandamu ili kulahisisha hali ya kutazama sehemu Fulani katika Bibilia. Ukisoma kitabu chote bila sura hii ni kama kutazama kitabu hicho kama kilichoandikwa kwanza. Katika kusoma huku kwa kwanza usishugulike na mambo mengi. Pitia kitabu kwa na kupata mambo yafuatayo; kusundi, mwandishi, walio andikiwa, mpangilio wa kijiografia, na kanuni za maisha na huduma. Soma kwa haraka ili kupata habari yote kuhusu kitabu hicho. Wala usisimame na kujaribu kuliwaza yale unayosoma, maana utafanya hayo baadaye..

---

*Kama hauna vitabu vya kufanya uhabuzi wa bibilia basi habari hii imetolewa katika kosi iitwayo "Utafiti Wa Bibilia" ya chuo cha Harvestime International Institute

HATUA YA PILI: CHARTI YA KUCHABUA KITABU:

Soma kitabu hicho mala ya pili na tabua migawanyiko mikuu yake. Migawanyiko inaweza kufahamika kupitia, mambo muhimu, biografia, jijiografia ama mambo mengine. Tengeneza kichwa cha kila sura inayoangazia kiini cha kijumla cha kitabu chote lakini sio ili pan asana hata kulingana na kila kitabu cha Bibilia. Fikilia kichwa kama mkono wa kuchikia kiini cha sura na iwe rahis kukumbuka. Weka vichwa hizi katika charti ya uhabuzi wa kitabu

Chagua mstari mkuu ambao unatamatisa kusundi ya kitabu hicho kicha andika mahali unaweza pata maandiko kuhusu kitabu hicho.

Unaposoma, nakili majina ya wahusika wakuu katika sehemu iliotolewa katika charti. Orodha hii itatoa majina utakayotumia kufanya uhabuzi wa kibijografia.

Utajifunza jinsi ya kufanya hii baadaye katika kosi hii. Nakili maneno makuu na sehemu ya kukubukwa katika charti maana sitakusaidia kuelewa kitabu. Hua zimerudiwa mara kwa mara au kuelezwa katika kitabu. Unaweza kutumia orodha hii katika uhabuzi wa maneno utakaofahamu kufanya baadaye katika kosi hii.

HATUA YA TATU: MPANGILIO WA KITABU:

Hatua ya mwisho katika uhabuzi huu ni kutengeneza mpangilio. Soma kitabu tena, na unaposoma tengeneza mpangilio wa kitabu chote. Migawanyiko mingine na vichwa vya sura zitakuwa pointi kuu katika mpangilio wako.

Kusundi ya mpangilio ni kutamatisa habari yote ya kitabu hiki.

MFANO WA JIA HIO

HATUA YA KWANZA: UTAFITI:

MWANDISHI: Paulo

WALIO ANDIKIWA: Kanisa huko Filipi

SABABU: Mwito wa umoja katika ukristo.

MSTALI KIELELEZO: 2:2

KANUNI YA MAISHA NA HUDUMA: Umoja katika Kristo unaleta furaha.

WAHUSIKA WAKUU: Pauo, Timotheo, Epafrodito, Ceasar

HATUA YA PILI: CHARTI YA KITABU:

Mwandishi: Paulo

Walio andikiwa: Waumini Filipi

Kusundi: Kuwashukulu kwa usaidizi wao na mwito wa umoja katika wakristo

Maneno Makuu: Furahini, furaha

Mstari Mkuu: 2:2

Wahusika Wakuu: Euodias, Syntyce, Timotheo, Clement Epaphroditus, familia ya Kaisalea

Kanuni Ya Maisha Na Huduma: Umoja wa wakristo huleta furaha

KITABU

CHARTI YA UCHABUZI WA KITABU

JINA LA KITABU: WAFILIPi

JINA LA CHARTI: MWITO WAUMOJA WAWAKRISTO

1 2 3 4 5

VICHTA VYA SURA

HATUA YA NNE: MPANGILIO WA KITABU

Wafilipi: Mwito kuhusu umoja Wa Wakristo

I. Utangulizi: 1:1-26

A. Salamu: 1:1-2

1. Kutoka kwa Paulo na Timotheo: 1:1
2. Kwa: Wateule katika Kristo, Maaskofu, na mashemanzi huko Filipi: 1:1
3. Neema na amani: 1:2

B. Ombi kwa wafilipi: 1:3-11

1. Shukulani kwa sababu yao: 1:3-5
  - a. Sababu ya shukulani: 1:3
  - b. hali ya shukulani: 1:4
  - c. Sababu ya shukulani: 1:5

2. Ujasili wake kwao: 1:6-7

- a. Asiri ya ujasili wake: 1:6

b. Haki ya kuwa mjasili: 1:7

3. Matamanio yake: 1:8

4. Maombi yake kwao: 1:9-11

a. Upendo undumu katika ufahamu na hukumu: 1:9

b. Ushilikiane na mambo yalio sawa: 1:10

c. Usiwe na lawama: 1:10

d. Ujae tunda la haki: 1:11

C. Habari ya kibinafsi: 1:12-26

1. Matukio yaliofanya Injili kuendelea: 1:12-18

a. Kifungo: 1:12-14

b. Kuhubili: 1:15-18

c. Maombi: 1:19

2. Swali kuhusu kuishi au kufa: 1:19-26

a. Tofauti ya kuishi na kufa: 1:20-21

b. Mwito wa kuishi: 1:22

c. Mashidano kuhusu kufa: 1:23-24

d. Hakikisho ya maisha marefu: 1:25-26

II. Kuhimizwa kuhusu umoja: 1:27-2:18

A. Mwito wa kuwa na umoja katika mateso: 1:27-30

1. Mawasiliano sawa: 1:27

2. Kusimama imala katika Roho na mawazo moja: 1:27

3. Kungangana pamoja katika imani ya Injili: 1:27

4. Msihofishwe kwa jambo lolote na adui zenu: 1:28-30

B. Umoja katika Kristo: 2:1-11

1. kupitia tabia nzuri: 2:1-4

a. Upendo: 2:1-2

b. ushilikap: 2:1

c. Hurumay: 2:1

d. Umoja: 2:2

e. Nia moja: 2:2

f. hakuna kutenda lolote katika mashidano lakini katika unyenyekevu wa mawazo mkawaone wengine kuwa sawa kuwaliko: 2:3

g. Mtu asije akayafikilia yalio yake pekee, lakini hata ya wengine: 2:4

2. Unyenyekevu wa Kristo: Muwe mumeunganishwa na mawazo kama yake: 2:6-8

- a. Bila kufahamika: 2:7
- b. Mfano wa mtumishi: 2:7
- c. Kama mtu: 2:7
- d. Akanjinyenyekeza: 2:8
- e. Kutii kifo cha msalaba: 2:8
- 3. Kuinuliwa kwa Kriston: 2:9-11
  - a. Kuinuliwa juu sana: 2:9
  - b. Jina juu ya majina yote: 2:9
  - c. Kila goti litapigwa: 2:10
  - d. Kila ulimi utakili: 2:11

C. Kukomaa kiroho kunaleta umoja: 2:12-18

- 1. fanyia wokovu wako kazi katika hofu maana ni Mungu: 2:12-13
- 2. Mfanye lolote bila kuteta : Msiwe na lawama: 2:14-15
- 3. Mshike sana Neno la uzima: Ili nifulahie: 2:16-18

III. Mpango wa Paulo: 2:19-30

A. Mpango wake kwa Timotho: 2:19-23

- 1. Mpango huo: 2:19
- 2. Nia ya mpango: 2:19
- 3. Sababu ya kumchagua Timotheo: 2:20-21
- 4. Uhusiano kati yao: 2:22
- 5. Wakati wa mpango huo wa safari ya Timotheo: 2:23

B Mpango wake: 2:24

C. Mpango wa Epaphrodito: 2:25-30

- 1. Hali ya mpango: 2:25
- 2. Ushuhuda wa Epaphrodito: 2:25
- 3. Sababu ya kumtuma Epaphroditus: 2:26-27
- 4. Makaribisho: 2:28-30

IV. Maonyo 3:1-4:1

A. Dhidi ya walimu wa Kijudaisi: 3:1-16

- 1. Furaha ya Mungu kama kinga dhidi yao: 3:1
- 2. Kuwa mwangalivu kuwahu: 3:2
- 3. Kuwafahamu waisir: 3:3aeli harisi

4. Hali ya Paulo kuhusu jambo hilo: 3:4-11
  - a. Msimamo wake katika hali ya kujivuna: 3:4-6
    - (1) Tohara: 3:5
    - (2) Uzao wa Isiraeli: 3:5
    - (3) Kabila la Binjamini: 3:5
    - (4) Mfarisayo: 3:5
    - (5) Katika juhudi (Mtesi wa kanisa): 3:6
    - (6) Haki katika sheria: 3:6
  - b. Hali ya mabandiliko: 3:7-11
    - (1) Asiri ya mabandiliko: 3:7
    - (2) sababu ya mabandiliko: 3:8
    - (3) Nia ya mabandiliko: 3:8-11
5. Ukamilifu kama kinga dhidi ya hitikandi: 3:12-16
  - a. Nia kuhusu ukamilifu: 3:12
  - b. Juhudi nkufikia : 13-14
  - c. Kuinuliwa kufikia ukamilifu: 3:15-16

B. Kinyume cha walimu wa uongo: 3:17-21

1. Tabia yao: 3:18
2. Mwisho wao: 3:19
3. Kuhusu waumini: 3:20-21

V. Kutiwa moyo 4:1-9

- A. Umoja kati ya Euodias na Syntyce: 4:1-3
- B. Umoja katika furaha 4:4
- C. Umoja katika hali zote: 4:5
- D. Umoja katika maombi: 4:6
- E. Umoja katika amani: 4:7
- F. Umoja katika mawazo: 4:8
  1. kweli.
  2. sawa
  3. Haki
  4. Safi
  5. Upendo
  6. Habari nzuri
  7. Upendo wa kweli.
  8. Mambo ya kusifiwa.

G. Ushilika kati ya kufahamu na kutenda: 4:9

VI. Shukulani kwa vipawa: 4:10-20

- A. Siri ya kutosheleka: 4:10-13

1. Shukulani kwa vipawa: 4:10
2. Hali yake ya uhuru kuhusu mahitaji ya kimwili: 4:11
3. Maelezo ya siri yake: 4:11-12
4. Kiini cha nguvu zake: 4:13

B. Siri ya mahitanji yake : 4:14-20

1. Shukulani: 4:14
2. Kumbusho kuhusu habari zake za kale: 4:15-16
3. Nia yake kuhusu zawadi: 4:17
4. Kupokea zawadi: 4:18
5. Siri yake: 4:19-20

VII. Kuagana na baraka 4:21-23

- A. Wasalimu wateule katika Yesu Kristo: 4:21
- B. Wapendwa walio pamoja na Paulo wametuma salamu: 4:21
- C. Wateule na walioko katika nyumba ya Kaisaliea wametuma salamu: 2:22
- D. Neema iwe nanyi: 2:23

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Andika nabari ya maelezo kuhusu aina ya uhabuzi inayo elezwa vizuri..

Aina ya Uhabuzi Maelezo

____ Uhabuzi wa kuanalise Bibilia 1. Kufanya utafiti wa kitabu.

____ Uhabuzi wa kisynthetia 2. Kuchabua sehemu Fulani kwa undani.

3. Nakili hatua za jia ya uhabuzi wa kitabu.

---

4. Mambo sita ya kurekodi wakati unafanya utafiti wa kitabu ni gani?

MAFUNZO ZAIDI

Fanya uhabuzi wa kitabu katika moja ya vitabu vya Agano Jipya. Katika uhabuzi wako wa kwanza tunaonelea uchague moja ya vitabu fupi. Tumia hatua za uhabuzi wa kitabu ambazo umejifunza katika sura hii. Tamatisha uhabuzi wako katika kutengeneza charti na mpangilio. Tumia fomu ifutayo kama kielelezo nakwa matumizi ya wakati mwingine. Kama kitabu kina sura nyingi kushida nafasi ilio tolewa katika fomu hii, itakuhitaji kutumia fomu zaidi ya moja ili kukamilisha uhabuzi wako.

KITABU

CHARTI YA UCHABUZI WA KITABU

JINA LA KITABU: KICHWA CHA CHARTI:

SURA NABARI

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

VICHWA VYA SURA

Mwandishi:

Walio andikiwa:

Kusundi:

Maneno makuu:

Mstari Mkuu:

Wahusika Wakuu:
Kanuni Ya Maisha Na Huduma

SURA YA KUMI NA BILI

UCHABUZI WA SURA

MALENGO:

Utakapo tamatisha sura hii utaweza ku:

- Andika mstari mkuu bila kutazama.
- Nakili hatua nne katika uhabuzi wa sura
- Chabua Bibilia kulingana na sura.
- Tengeneza charti ya sura kutamatisha uhabuzi wako
- Tengeneza mpangilio wa sura

MSTARI MKUU

Nimeficha Neno lako katika moyo wangu nisije nikakutenda dhabi Zaburi 119:11)

UTANGULIZI

Katika sura ilio pita ulijifunza kufanya utafiti wa kitabu kizima katika Bibilia. Sasa utajifundisha kuchabua sura katika kitabu cha Bibilia. Mfano wa uhabuzi wa sura na pia umepewa nafasi ya kufanya uhabuzi katika sehemu ya "Mafunzo Zaidi" ya leseni hii.

JIA HII KUELEZWA

Uhabuzi wa sura ni kamili kulingana vile inaitwa, ni uhabuzi wa Neno la Mungu kupitia jia ya sura kwa sura.

JIA HII KUFAFANULIWA

HATUA YA KWANZA: CHAGUA KICHWA CHA SURA

Nakili katika charti yako ya uhabuzi wa sura jina la kitabu na nabari ya sura inayoichabua. Soma sura yote kisha uipatie kichwa inayoangazia kiini cha sura hiyo. (kama ulikuwa umefanya utafiti wa kitabu basi tayari ilitengeneza na kuchagua kichwa cha sura. Sura ya kumi na moja inaeleza haya).

HATUA YA PILI: WEKA ALAMA KATIKA MIGAWANYIKO YA VIPENGELE

Weka alama katika vipengele katika sura hiyo. Katika Bibilia zingine kuna alama spesheli ya vipengele kama hii(¶). Katika zingine inaonyeshwa kwa herufi nono. Kama Bibilia yako haina alama kama hizo basi itakubindi kutengeneza alama kuonyeshana vipengele katika sura hiyo. Lazima ufahamu kipengele na maana yake kuwa ni kikundi cha mistari inayohusiana katika mawazo na nia.

Wakati somo linabandilisha, basi kipengele kipya kinaanza. Kwa kutumia alama ya mviringo weka alama katika sentensi inayoanza kipengele.

HATUA YA TATU: TENGENEZA CHARTI YA UCHABUZI WA SURA

Katika charti hii nakili jina au kichwa cha sura hii kisha andika mistari katika kila kipengele kisha kila kipengele uandike kichwa chake inayolingana na kiini cha na

kipengele hicho. Tumia kolum ilio na neno "Note" kunakili mawazo yako katika sehemu hiyo ambazo zitakusaidia katika kutengeneza mpangilio wa sura.

HATUA YA NNE: TENGENEZA MPANGILIO WA SURA

Katika sura iliopita ilijifunza jinsi ya kupanga kitabu kizima katika Biblia, basi sasa utafanya mpangilio wa sura. Tayari umechagua kichwa cha sura ulitengeneza charti, basi tumia hio kutengeneza mpangilio wa sura na kwa pointi na pointi ndogo ukitumia vipengele. Pia ongezea andiko lolote lingine linalolingana na somo hili na kuielelza vizuri.

Kama naba za vipengele inazidi sehemu katika sura basi tumia fomu za nyongeza. Kwa sura ndefu inabindi utumie fomu kadhaa.

MFANO WA JIA HII

Tumechagua kitabu cha Yuda ambacho ni kitabu chenye sura moja pekee, kutumia ka mfano wa uhabuzi wa sura

Charti Ya Uhabuzi Wa Sura

Kitabu: Yuda Sura: Sura Moja Kichwa: Maonyo Kuhusu Walimu Wa Uongo

Mistari Kipengele Kichwa Note

1-2 Utangulizi Yuda Mwandishi

3 Kusundi Shidania Imani

4 Watu Fulani Tabia tano

5-7 Rekodi za kihistoria. Isiraeli Malaika, Sodom/Gom orrah

8-10 Maelezo kuanza Tabia zingine Tano

11 Maelezo katika Mfano Kain, Balaam, Kora

12-13 Maelezo katika kuringanisha mawe katika kalamu, mawingu, miti, mawibi, nyota

14-15 Hukuma ya usoni Na Bwana na Wateule, Kutabiliwa na Enoku

16 Maelezo kuendelea Tabia zingine tano

17-18 Kumbuka Maneno Maonyo Ya Yesu

19 Maelezo kuendelea Tabia Tatu zaidi

20-21 Kuepuka Undanyifu Mpango wa Pointi Nne

22-23 Jinsi Ya Kukabiliana Nao Aina Bili

24-25 Maagano Tunaweza kuzuiwa kutokana na uovu huu

HATUA YA KWANZA: CHAGUA KICHWA CHA SURA

Kichwa kilicho chaguliwa kwa sura ya Yuda ni "Onyo Kuhusu Walimu Wa Uongo"

HATUA YA PILI: WEKA ALAMA KATIKA VIPENGELE

Sura hii iligawanywa katika vipengele ikianza na mistari 1, 3, 4, 5, 8, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 24. Mistari hii iliwekwa mvilingo katika bibilia kuweka alama vipengele.

HATUA YA TATU: TENGENEZA CHARTI YA UCHABUZI WA SURA

Hapa kuna mfano wa charti uhabuzi wa sura:

HATUA YA NNE: TENGENEZA MPANGILIO WA SURA

Hapa kuna mfano wa mpangilio wa sura kutoka kwa kitabu cha Jude:

Mapngilio Wa Sura: Maonyo Kuhusu Walimu Wa uongo

UTANGULIZI

MWANDISHI: Yuda (Ndugu wa Yesu)

WALIO ANDIKIWA: Kwa wakristo wote, ijapokuwa lengo hasa ilikuw kwa washilika katika makanisa huko Palestine na au pengine huko Asia.

KUSUNDI: Kuwaonya kuhusu walimu wa uongo

MSTARI KIELELZO: Yuda 1:3

KANUNI YA MAISHA NA HUDUMA: Tunafaa kuwa macho sababu ya walimu wauongo wao ingia bila kufahamika na kuwageuza waumini kutoka kwa ukweli wa Neno la Mungu

WAHUSIKA WAKUU: Yuda, Mikaeli malaika mkuu, Kaini, Baramu, Kore, Enoku.

MPANGILIO

Fahamu: Kitabu cha Yuda hakina sura katika Bibilia. Hivyo ni mistari tu imanakiliwa..

I. Utangulizi: Salamu: 1-2

- A. Kutoka kwa: Yuda: 1
  - 1. Ndugu ya Yakobo.
  - 2. Mtumishi wa Yesu.

- B. Kwa walio: 1
  - 1. Safichwa na Mungu.
  - 2. Hifadhiwa katika Kristo.
  - 3. Itwa.

II. Kusundi: 3

- A. Kusundi la kwanza: Wokovu wa kawaida.
- B. Kusundi ilioangaliwa tena: Kuhimizwa kushidania imani yao kwa sababu ya watu wanao penya katika kanisa.

III. Tabia ya "watu hao" (walimu wauongo): 4

- A. Wanapenya bila kufahamika.
- B. Wamewekewa hukumu.
- C. Hawana uungu.
- D. Kugeuza neema ya Mungu kuwa udhalimu.
- E. Kumkataa Bwana Yesu Kristo.

IV. Rekodi tatu za kihistoria: 5-7

- A. Isiraeli: Waliokolewa, kisha wakaharibiwa: 5 (Hesabu 13-14 Na Wakorintho wa 10:5-10)
- B. Malaika: Waliasha mahali pao pa kwanza, wamewekewa uharibifu: 6 (Petero wa Pili 2:4)
- C. Sodoma na Gomora: Lust and Tamaa na usinzi ulifanya waadhibiwe kwa moto 7 (Mwanzo 18-19)

V. Maelezo kuhusu waliimu wauongo: 8-10 (Kuendelesha kutoka mstari wa 4)

- A. Waota ndoto chafu: 8
- B. Wanajisi wa mwili: 8
- C. Wanatukana mamlaka: 8
- D. Wananena vibaya kuhusu wasio fahamu: 8-10
  - 1. Mikaeli malaika mkuu hakunena vibaya kwa shetani: 9
  - 2. Lakini wao hunena uovu kuhusu mambo wasio fahamu: 10
- E. Wanaharibu mambo ya kiasili: 10

VI. Maelezo yao kwa mifano: 11

- A. Wamepitia: Njia ya Kaini: Wamepuuza damu kuwa ndiyo inaleta kuondolewa dhabi (Mwanzo 4)
- B. Wamefwata: Makosa ya Baramu: Huduma kwa sababu ya mapato (Hesabu 22-24)
- C. Kuangamia: Katika usemi na hali ya kukataa uongozi wa Mugu (Hesabu 16)

VII. Maelezo kuhusu watu hawa kwa kulinganisha nahali ya kiasili: 12-13

- A. Mawaa: Maana yake ni mawe katika chakula chako: 12
- B. Mawingu bila mvua: Hali nya kuahidi makuu bila kuweza lolote: 12
- C. Miti mikavu: Bila matunda, bila shina au uwezo na wamekufa mara bili, kwanza katika hira na pili katika dhabi: 12
- D. Dholuba mbaya: Wenye maneno na makelel bila matendo: 13
- E. Nyota za kutrangatanga: Wanangaa wakionekana lakini wamhifadhiwa kwa ngiza: 13

VIII. Hukumu ya baadaye: 14-15 (Mwanzo 5:18-24)

- A. Mjumbe: Enoku: 14
- B. Ujumbe: 15
  - 1. Kuhukumiwa na Bwana pamoja na wateule 10,000: 14
    - a. Kwa matendo waliotenda mabaya: 15
    - b. Maneno maovu kinyume chake: 15

IX. Maelzo ya watu waovu kuendelea: 16

- A. W.enye kunugunika
- B. Walalamishi

- C. Wanafwata tama zao.
  - D. Wenye midomo inaongea malingo.
  - E. Wanaheshimu watu kwa sababu ya hali yao ya utajili, na vyeo vyao.
- X. Kumbuka: Yesu alionya kuwahusu: 17-19
- A. Wanao dhahiki watakuja siku zamwisho: 18
  - B. Na kutembea katika tamaa zao: 18
  - C. Watanjiweka katika vikundi 19
  - D. Hawatakuwa wema: 19
  - E. Hawatakuwa na roho wa Mungu: 19
- XI. Mpangilio wenye pointi nne kunjipusha na kundanganwana wao: 20-21
- A. Njinjenge katika imani: 20
  - B. Omba katika Roho Mtakatifu: 20
  - C. Njiweke katika upendo wa Mungu: 21
  - D. Tazamia kuhusu kurundi kwa Yesu: 21
- XII. Hali yatu kwa watu waovu: 22-23
- A. Onyesha Huruma kwa wengine: 22
    1. Tofautisha katiya waio wanyonge na walio waovu (Tazama mastari 23).
  - B. Wengine ikiwaokoa kwa hofu: 23
    1. Ikiwavuta kutoka kwa moto wa dhambi lakini usiunganike nao katika dhambi.
    2. Shukia hata vazi lililo na mawaa ya mwili
- XIV. Baraka za kuagana na kufunga: 24-25
- A. Anavyo tutendea sasa: Anaweza kutuzuiz tusinguke: 24
  - B. Atakavyo fanya baadaye: Kutuleta bila lawama: 24
    1. Bele ya utukufu wake
    2. Kwa furaha kuu
  - C. Kwa Mungu mwenye hekima, : 25
    1. Utukufu.
    2. Uwezo.
    3. Enzi.
    4. Nguvu

KUTUMIA MASWALI

Kunjifunza kuuliza maswali kutakusaidia kufanya uhabuzi wenye makini zaidi katika uhabuzi wako wa sehemu za bibilia. Ifuatayo ni orodha ya maswali kuhusu sura hii ya Yuda iliotumiwa kama mfano katika leseni hii. Orodha hii ni mfano kuhusu kujifunza jinsi ya kuuliza maswali na hali ya kupata habari zaidi kwa kutumia jia hii

Mistari 1-2:

Nani aliendika waraka hii?

Ni uhusiano gani ulio tajwa kati yake na mwandishi?

Ni uhusiano gani alio nao na Yakobo?

Jia gani tatu Yuda anawataburisha wakrito wake?

Maana ya "kuwekwa" gani?

Maana anwandikia walio wekwa, je kuna maana kwamba wengine wameokoka na ni wapendwa lakini hawajawekwa katika?

Mstari 3:

Je, "wokovu wa kawaida" inamaanisha?

Inamaana gain kwamba katika yuda 3 kwamba Roho Mtakatifu alibandilisha mawazo yake kuhusu somo la barua hii?

Kwani alikuwa aandike nini?

Wateule ni kina nani?

Mstari 4:

Kwa nini Yuda anawaonya kushidania imani?

Maana ya "kushidania" ni?

Je walimu walikuwa au walikuwa wanje?

Watu hawa walingilia wapi?

Maneno mawili yalio mweleza Yesu ni ganit?

Mambo matatu yalio eleza watu hawa ni gani?

Mistari 5-8:

Mambo mawili kuhusu Isiraeli ni gain katika mstari wa 5?

Inauhusiano gain na somo la yuda?

Malaika mkuu ni nani katika mstari wa 6.

Maana ya "siku kuu" ni gani?

"Moto wa milele" inahusu?

Mstari 9-10:

Mikaeli alikuwa nani

Kwa nini Mikaeli hakumhukumu Shetani?

Kutoelewana kati ya Mikaeli na Shetani ilikuwa nini?

Kina nani wanaongea vibaya mstari wa 10?

Mstari 11:

Adhabu tatu zilizopeanwa hapa ni gani?

Dhabi ya Kaini ni gani?

Dhabi ya Balamu ni gani?

Dhabi ya Kora ni gani?

Maneno matatu yanayoeleza matendo ya watu waovu ni gani?

Mstari 12-13:

Yuda analinganisha watu hawa na hali ya kiasili kama vile?

Kuna uhusiano gain kati ya mawibi,mawingu na nyota?

Mstari 14-16:

Enoki ni nani?

Mstari wa 16 inanena kuhusu nini inayoweza kufanya mtu kumheshimu mwingine?

Mistari 17-19:

Nini inalingana katika mstari wa 17 na mstari wa 1?

Nini inalingana katika mstari wa 17 na wa 5?

Mara ngapi jina "watu waovu" imetajwa katika mstari wa 15 na 18?

Mistari 20-23:

Nani anafaa kuwa na imani kulingana na mstari wa 20?

Neno "kunjenga" katika hali ya kufikia ukomafu ya kiroho ina maana gain katika maisha ya kikristo?

Nani anahitaji kuturinda katika upendo wa Mungu?

Mistari 24-25:

Nani anauwezo wa kutuzuia kuanguka?

Ina maana gani kuwa bele za Mungu bila lawama?

Tabia gain za Mungu zimetajwa katika mstari wa 25?

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama

---

2. Uchabuzi wa sura katika Bibilia ni nini?

---

3. Nakili hatua nne za uchabuzi wa bibilia kwa jia ya sura.

(Majibu yametolewa mwisho wa kosi kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

1 Tumia kile umejifunza katika sura hii kufanya uhabuzi wa kitabu cha Petero wa Pili sura ya 2. Sura hii inalingana na sura ya Yuda iliotumiwa kama mfano katika leseni hii. Tumia sehemu iliotolewa katika ukurasa ufuatao. Kisha tengeneza kopi za fomu hii kwa minajili ya utumizi wa usoni.

2. Nakiri maswali kutoka kwa sura hiyo amabyo itakusaidia kufhanya uhabuzi zaidi kuhusu mistari, vipengele, na maneno utakayojifunza katika sura zifutazo.

3. Soma Injili yote: Matayo, Mariko, Luka, Yohana kisha uandike maswali yote yalio ulizwa na Yesu na kutazama alivyoyatumia kuwasaidia wengine kujifundisha.

UCHABUZI WA SURA

KITABU: _____

—

SURA: _____

KICHTWA CHA

SURA: _____

Mistari Vipengele kichwa Note

SURA YA KUMI NA TATU

UCHABUZI WA KIPENGELE

MALENGO:

Utakapotamatisha sura hii utaweza ku:

- Eleza jinsi ya kufanya uhabuzi wa kipengele
- Fanya uhabuzi wa kipengele.
- Tengeneza charti kutamatisha uhabuzi wako
- Tengeneza mpangilio wa kipengele.

MSTARI MKUU:

**Kingilio cha Neno lako hunipa nuru; pia hupatia ufahamu mnyonge.
(Zaburi 119:130)**

UTANGULIZI

Umejifunza jinsi ya kufanya utafiti wa kitabu cha Biblia na kuchabua sura katika kitabu hicho. Ulipochabua sura uliigawanya katika vipengele, basi sasa utajifunza jinsi ya kuchabua vipengele. Mfano wa uhabuzi wa kipengele umetolewa na kupewa nafasi ya kufanya uhabuzi katika sehemu ya "mafunzo zaidi" katika somo hili.

UCHABUZI WA KIPENGELE

HATUA YA KWANZA: FANYA UCHABUZI WA SURA:

Kama ulivyo jifunza, kila sura ya Biblia imeunganishwa na vipengele ambazo zimetengenzwa na mistari kadhaa, inayoo lingana na nyingine. hii inaleta uwezekano wa uhabuzi wa kipengele

HATUA YA PILI: TAZAMA YALIOMO:

Vipengele katika kila sura zinaweza kuwa na uhusiano. Hapa kuna mambo muhimu unapaswa kutazama unapochabua vipengele.

Hali ya Uchikanishi:

Maneno yafahamikayo kama "shikanishi" ni ya muhimu sana maana hufunua uhusiano kati ya na katika vipengele. Neno "lakini" ni neno shikanishi na inaleta hali ya utofauti.

Kwa mfano;

Lakini wao hunena mabaya kuhusu mambo wasio yafahmu,

**Lakini yale waoyoyafahamu katika asili, kama wanyama wanjiharibu kuyapitia
(Yuda 1:10)**

Kuna hali ya kuleta utofauti katika kipengele hiki. Walimu wa uongo wanena umbaya wa mambo wasio yafahamu, LAKINI., wanjaribu wanayoyafahamu. Mstari huu unaanza na neno "lakini" amabayo unakufanya utazame nyuma katika mstari wa 9 kuona hali ya kinyume hii.

Bali Mikaeli malaika mkuu, alipokuwa anashidana na shetani kuhusu mwili wa Musa, hakumtusi, lakini alisema, Bwana akukemee (Jude 1:9)

Mstari wa 10 unaleta utofauti wa walimu wa uongo amabo hunena mambaya kuhusu mambo wasioyafahamu, kinyume na Mikaeli malaika mkuu. Licha yakuwa alikuwa na cheo kuu, hakuhukumu Shetani lakini alisema "Bwana akukemee." Neno shikanishi "ama" inaonyesha hali ya kinyume au tofauti.

Kwa mfano:

Maana Mungu atahukumu kazi yote, na kila neno la siri, iwe nzuri AMA mbaya (Muhubili 12:14)

Maneno mengine shikanishi unafaa kutazama ni "kama" na "kama." Badala ya kuonyesha tofauti, maneno haya huleta hali ya kulinganisha vitu.

Kwa mfano katika mstari huu Shetani anafanaishwa na samba

. . . Shetani KAMA sima agulumaye, akitembea na kutafuta atakaye rarua (Petero wa kwanza 5:8)

Neno "na" ni neno lingine linganishi maana huongezea kwa yale yaliosema:

Kwa mfano

Pia pamoja na hawa waotaji wachafu hunajisi mwili, hudhalau mamlaka, NA hunena ubaya wa uungu (Jude 1:8)

Neno "kama" inaleta hali katika habari furani kamavile katika unabii na ahadi nyingi katika agano la kale inaelezwa kwa jia hii. Husema yale Mungu atafanya KAMA watu wake wakitenda jambo Fulani.

Kwa mfano

Kama watu wangu, walioitwa kwa jina langu

Watanyenyekea na kuomba na kutafuta uso wangu..... (Mambo ya Nyakati wa pili 7:14)

Neno "ili" inaleta kusundi, yaani inaeleza kuwa jambo Fulani ilitendeka ILI kusundi Fulani litimike.

Na akaja na kuishi katika mji wa Nazaleti ILI itimie ilionenwa na manabii, Ataitwa Mnazalini (Matayo 2:23)

Tazamo pia kuhusu maneo ya kushikanisha kama vile "Kwa, sababu, hapobasi." Neno hilo hutanguliza maana na matokeo:

Lakini alipoona umati, alisikia huruma kwao,

SABABU walizimia, na kutawanyika kama kodoo bila mchunganji (Matayo 9:36)

Maneno "kuwa, katika na pamoja" ni muhimu katika ushikanishi maana yanaweza kufahamisha hali ya uhusiano kati ya kiini.

Kwa mfano

Aligeuza ziwa KUWA nchi kavu na wakapitia kwa miguu:

Hapo tukafurahishwa ndani yake (Zaburi 66:6)

Mpangilio wa Kawaida:

Unapochabua vipengele tazama mpangilio wa mawazo na vile kila mastari unahusiana na mwingine. Wakati mwingi mwandishi hufanya au kutengenza habari ya kawaida, kisha kuiieleza kwa mifano. Wakati mwingini hunakili mfululizo wa mawazo na kisha kutamatisha na mkutasali wa habari hizo.

Katika mfano uliotolewa katika sura hii baadaye, utafahamu yakuwa Yuda aliandika vipengele kadhaa akinakili tabia za walimu wa uongo. Kisha akatoa mifano katika agano la kale, ilioelezea aliofunza.

Hali ya Kurudia rundia:

Kila neno la bibilia ni pumzi ya Mungu kupitia roho Mtakatifu na wakati neno au sehemu imeruwa, basi nikuonyesha umuhimu wake. Roho Mtakatifu aliwaongoza waandishi katika hali ya kurudia neno au sehemu hiyo ili kuiwezesha kuingia katika akili zako. Maneno "Amini, amini" ni mfano wa maneno yaliorudiwa na Yesu alipohitaji kueleza kitu muhimu au kama "Naomba nipate kusikilizwa hapa, maana ninalo tangazo muhimu." Tazama kwa kirefu neno, sehemu au mstari ulio rudiwa.

Maswali na Majibu:

Ni muhimu kuwa mwangalifu kuhusu maswali na majibu katika Bibilia. Wakati mwingi mwandishi ataanzicha somo katika hali ya kuuliza swali. Kisha ateleza swali na kupeana jawabu linalolingana na swali.

Mfano sawa ni Warumi sura ya 6. soma sura yote, kisha tazama maswali katika mistari 1-3 na majibu yake katika sura hiyo..

Tangulizi:

Tazama vipengele zinazotanguliza somo itakayofuata. Kwa mfano, katika kitabu cha Yuda, mstari wa 3 inatanguliza habari itakayofuatwa.

Wapendwa, nalipofanya bidii kuwaandikia kuhusu wakovu wa kawaida, Ilikuwa ya maana kuwaandikia, na kuwatia moyo, Kwamba kwa bidii mpigania imani ililetwa kwa wateule (Yuda 1:3)

Kipengele hiki cha utangulizi kinaelezea kusundi ya kwandika kwake. Anawahimiza kupigania imani ya kweli. Kimalizio cha sura hii inaelezea kusundi hio kuwa kuna waliimu wa uongo wanaopenya kati ya kanisa wanao jaribu kuharibu imani ya kweli

Tamati na kimalizio:

Uwe makini kuhusu vipengele vinavyomalizia kifungu, sura ama hata kitabu. Kwa mfano, kitabu cha muhubili kina mstari moja tu unaotamatisha kitabu chote. Mwandishi wa kitabu cha Muhubili alieleza jinsi alikuwa na kiu kwa maisha bila Mungu. Kimalizio chake cha mwisho ni hiki

Hebu tusikie tamati ya mambo yote

Umshe Mungu na kutii amri zake, maana hii dio jukumu ya mwanadamu Maana Mungu ataleta katika hukumu kila tendo, hata kila tendo la sirini, Iwe nzuri au. (Muhubili 12:13-14)

Kuendelea katika mawazo:

Unapochabua kipengele, tazama hali ya uendelevu wa mawazo. Tazama yafuatayo

Na kado na haya, kwa juhudi kuu, ongeza upendo kwa imani yako, na kwa upende, hekima, na kwa hekima..... . (Petero wa Pili 1:5-9)

Kuna hali ya kuendelea katika kipengele hiki maana tunahitajika nkuongeza kitu juu ya kingine. hadi tuwe wenye kuzaa.

Hari ya kuandikwa:

Hali ya kuandikwa kwa kipengele ni muhimu maana vipengele vingine vimeandikwa kwa jia ya hadithi au hali ya kuelezea, kumaanisha kuwa unafaa kusoma kama hadithi. Vipengele vingine vimeandikwa kama shaili kama sehemu ya Zaburi. Zingine ni kama mithali au fumbo ambazo ni hadithi fupi inayoelezea ukweli wa kiroho. Kwa mfano Wimbo uliobora una hari ya mchezo wa kuigiza. Zingine ni kama somo ambalo linatoa maelezo kuhusu swala Fulani.

Maneno Makuu:

Kufahamu maneno makuu itakusaidia kwelewa maana ya kipengele. Maneno makuu yana umuhimu kwa maana ya kipengele, mala mingi ni maneno yaliorudiwa hasa maneno usioyafahamu yanaweza kuchabuliwa. Utasoma haya katika kosi hii.

Kwa mfano soma mstari ufuatao,

Maana kuna watu walipenya bila kufahamika, walioandikiwa tangu zamani hukumu,

Makafili wabadilio neema ya Mungu wetu kuwa ufisadi, naye hukana alie pekee mola na Bwana wetu Yesu Kristo. (Jude 1:4)

Je unafahamu maana ya neno "ufisadi"? Ni neno muhimu katika kipengele hiki maana inaeleza kuhusu walimu wa uongo.

Moja ya tabia zao ni kuwa wamebadilisha neema ya Mungu kuwa ufisadi. Neno hili ni mfano wa uhabuzi wa neno.

Hali ya Maongeo:

Neno "maongeo" inamaanisha hali ya maneno yaliowekwa pamoja kutengeneza sentensi na vipengele. Tazama maneno yanayoonyesha matendo kuhusu waliotendwa katika wakati uliopita, na anayotenda, ama atakayotenda. Pia zinatumika kamaamri.

Kwa mfano

Enendeni kote ulimwenguni na MUHUBILI Injili kwa kila kiumbe. (Mariko 16:15)

Maneno "enendeni" na "kuhubili" ni maneno yalikatika matendo ambayo ni amri yetu kutii. Maneno yanayoeleza jina la mtu mahali au kitu. Maneno yalio katika herufi kubwa ni majina.

YUDA, mtumishi wa YESU KRISTO, na ndugu wa YAKOBO... (Yuda 1:1)

Maneno haya hueleza ni nani na nini iliohusika katika hali Fulani. Maneno yanayo simamia au kuwa kwa niaba ya majina kama vile yey, mme mke. Badala ya kusema kuwa Roho Mtakatifu alimwongoza Yuda, unaweza kusema alimwongoza yeye maana neno yeye linasimamia jina Yuda. Maneno mengine ya muhimu ni yale yanayoeleza kitendo kama vile yeye alikimbia bio. Neno bio inaeleza kitendo, au pengine tukisema kuwa Yuda ni mrefu basi neno mrefu inaelezea kuhu hali ya Yuda

Kama hajafanya uhabuzi wa hali ya maongezi inaweza kuwa ngumu lakini utaendelea kusoma ili ufahamu uliosoma maana sehemu za maongeo ni muhimu maana yanaeleza kuhusu watu, mahali, vitu. Pia husema yaliotendeka na alietenda na kutoa maelezo na hali inayosaidia kufahamu neno kwa jia zaidi.

HATUA YA TATU: TENGENEZA CHARTI YA UCHABUZI WA KIPENGELE:

Katika hali ya kuchabua kipengele kwa undani kama ilivyo elezwa katika hatua ya pili utafahamu uhusiano wa kwa kila kipengele. Uhusiano wa vipengele unaweza kuwa katika hali ya kulinganisha, kinyume, hali ya kuendelea au mengine. Utatengeneza charti kutamatisha uhabuzi wako. Chagua kichwa cha kikawaida ambayo inaleta uhusiano wa vipengele au somo ambalo linafunzwa. Charti pia inafaa kuwa na kichwa cha kipengele na migawanyiko iliotengenezwa wakati wa uhabuzi wa sura. Nakiri katika charti kitabu, sura na kipengele ulichokisoma a kutumia magin ya charti hiyo kufanya mitazamo na kufanya hayo.

HATUA YA NNE: TENGENEZA MPANGILIO WA KIPENGELE:

Tumia charti kukusaidia kutengeneza mpangilio wa vipengele ambayo itakusaidia kushiliki ukweli wa Mungu na wengine maana jia hizi zitakusaidia kupeana uliojifundisha kwa jia yenye mpangilio.

MFANO WA JIA HII

HATUA YA KWANZA: FANYA UCHABUZI WA SURA:

Uhabuzi wa sura katika kitabu cha Yuda lilifanywa katika leseni iliopita, basi tutafanya uhabuzi wa kipengele kutoka kwa sura hii. Basi tayari tumekamilisha hatua ya kwanza.

HATUA YA PILI: TAZAMA YALIOMO:

Vipengele katika kitabu cha Yuda 1, zilichabuliwa kwa kindani na uhusiano kati ya vipengele hizi ikaonekana: 4, 8-10, 16, 17-18, na 19. Vipengele hizi zote zinanena kuhusu tabia za walimu wa uongo.

HATUA YA TATU: TENGENEZA CHARTI YA KIPENGELE:

Katika sura zilizopita tulitoa charti iliokuwa bila kitu kwako kumalizia. Basi unahitaji kuchora charti yako maana haiwezi kufahamika kiasi cha sehemu itakayotumika kufanya uhabuzi wa vipengele. Hii ndiyo sababu hatukuweka simamo maana vipengele vingine vina mambo mengi na inafaa kuwa na nafasi kubwa ya kuandika noti zako.

Mfano ufatao ni wa charti ya vipengele. Tumia mfano huu kutengeneza yako na usisahau kuweka nabari ya kila kipengele katika sehemu ya kushoto ya juu ya mgawanyiko wa charti.

Charti ya uhabuzi wa kipengele

Kitabu: Yuda Sura: 1 Vipengele: 4, 8-10, 16, 17-18, 19

Kichwa: Tabia za walimu wa Uongo

4

Walipenya kisili Kutembea

Walihukumiwa kitabo

Wasio na Mungu Tabia

Wanageuza neema ya Mungu wetu kuwa ufisadi Mafundisho

Wanamkataa yey alipekee Mola na bwana wetu Yesu Kristo Mafundisho

8-10

Waotanyi wachafu Tabia
Wana najisi mwili Tabia
Hudhalau mamlaka tabia
Hunena ubaya wa wasio fahamu Maongeo
Hunena ubaya wa viumbe Maongeo
Wanaharibu wanaoyafahamu Tabia

16

Wenye kunugunika Maongeo
Wenye kulalamika Maongeo
Wanatembea katika tama zao Matembezi
Midomo inayonena maneno makubwa Maongeo
Wanahitaji watu wa kuwasifu

18

Wenye kudhihaki Maongeo
Hutembea katika tama zao Kutembea
Hujitenga Tabia
Wenye hisia baya Tabia
Bila Roho mafundisho
Neno kuu la kuchabua:
Ufisadi (Kipengele cha 4): Neno hili lina maana gani?

HATUA YA NNE : TENGENEZA MPANGILIO WA KIPENGELE:

Huu ndio mpangilio wa kipengele kuhusu "Tabia za Walimu wa Uongo."

I. Kiini chao:

A. Waliwekewa hukumu tangia mwanzo

II. Mienendo yao:

A. Kupenya kisili.

B. Kutembea katika tama zao.

C. Kutembea katika tama isio ya ki Ungu.

III. Maongeo yao:

A. Hunena mabaya kuhusu uongozi.

B. Hunena mabaya kwa vitu wasio jua.

C. Wenye manuguniko.

D. Walalamishi

E. Midomo yenye kunena maneno makuu.

F. Wenye kudhihaki.

IV. Mafundisho yao:

A. Kubandilisha neema ya Mungu kuwa ufisadi.

B. Kumkataa Bwana alie peke yake Mola na Yesu Kristo.

C. Hawana Roho.

V. Tabia zao:

- A. Bila Uungu.
- B. Waotaji wachafu.
- C. Huharibu mwili.
- D. Wasio na nia jema.
- E. Hujitenga.
- F. Huharibu ujuzi wa kiasili.
- G. Hudhalau uongozi.
- H. Wenye kipendeleo.

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama

---

2. Nakili hatua nne za kufanya uhabuzi wa kipengele.

---

3. Tazama neno katika orodha ya kwanza, kisha usome tafsili yake katika orodha ya pili

Orodha ya Kwanza Orodha Ya Pili

_____ Kusungumza 1. Jia ya hadithi

_____ Mashaili 2. Kimashaili na Zaburi ni mfano

_____ Mithali 3. Kama funzo

_____ Kuhadithia 4. Hadithi fupi kueleza

4. Tazama jina la sehemu ya maongeo katika orodha ya kwanza na maelezo katika orodha ya pili na kuandika ilio sawa:

Orodha Ya Kwanza Orodha Ya Pili

_____ Noun 1. Kitendo

_____ Pronoun 2. Vile jambo lilitendeka.

_____ Verb 3. Kueleza neno

_____ Adverb 4. Jina la mtu kitu na mahali

_____ Adjective 5. Unaitumia badala ya jina la mtu

5. Tazama maneno linganishi katika orodha ya kwanza na maelezo yake katika orodha ya pili. Kisha andika ilio sawa..

Orodha Ya Kwanza Orodha Ya pili

_____ kufanana, kama 1. Majina haya huonyesha utofauti.

_____ Na 2. neno hili linamaanisha kuwa kitu kitaongezwa kwa yalio semwa.

_____ Kama 3. Neno hili linamaanisha kuwa kuna hali ya kulinganisha.

_____ Lakini, au 4. Neno hii linamaanisha kuwa jambo Fulani lazima litendeke kabla ya lingine kutendwa.

(Majibu yametolewa mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

1. Fanya uhabuzi wa kipengele katika Jude sura 1 vipengele 5-7, 11, na 12- 13 .

Vipengele hizi ni mfano wa "walimu wa uongo." Na hii ndio kichwa cha charti yako.

Mstari wa 5-7 inapeana mfano wa hukumu juu ya walimu wa uongo.

Mstari wa 11 inapeana mfano wa makosa yao.

Mistari 12-13 inapeana mifano ya kiasili ya walimu wa uongo

2. Katika sura iliopita ulifanya uhabuzi wa sura kuhusu Petero wa Pili sura ya 2. Somo

kuhusu sura hii ni sawa na Jude 1. maana inanena kuhusu walimu wa uongo. Sasa fanya

uhabuzi wa kipengele katika sura ya pili ya kitabu cha Petero wa Pili na unaweza

kuongeza katika charti ambayo tayari imeanzishwa-

"Tabia za Walimu wa Uongo" na "mifano ya Walimu wa uongo."

SURA YA KUMI NA NNE

UCHABUZI WA MSTARI

MALENGO:

Utakapotamatisha sura hii utaweza ku

- Andika mstari kielelzo bila kutazama.
- Eleza jinsi ya kuchabua mstari.
- Fanya uhabuzi wa mstari.
- Tengeneza charti kutamatisha uhabuzi wako.
- Tengeneza mpangilio wa uhabuzi wa mstari.

MSTARI MKUU

Ulimi wangu utanena kuhusu Neno lako; maana amri zako zote ni haki. (Zaburi 119:172)

UTANGULIZI

Ulijifunza jinsi ya kufanya utafiti wa kitabu cha Biblia na kufanya uhabuzi wa sura katika kitabu hicho. Pia ulijifunza jinsi ya kuchabua vipengele katika sura. Katika leseni hii, utajifunza jinsi ya kufanya uhabuzi wa mstari kwa kirefu. Mfano umetolewa na kupewa nafasi ya kufanya uhabuzi wa mstari katika sehemu ya "mafunzo zaidi" katika sura hii. Ukifanya uhabuzi wa mstari, tumia yale uliojifunza katika leseni iliopita kuhusu kuuliza maswali na kutazama mpangilio.

JIA KUELEZWA

HATUA YA KWANZA: CHABUA MSTARI KATIKA KIINI CHAKE:

Kila mstari unafaa kutafsiliwa katika hali ya kiini chake, yani mstari mingine inayousunguka. Kiini cha mstari huleta ujube wa Mungu ambao mstari moja ndio kiini cha ujube huo. Ni ya muhimu kuto ondoa mstari moja katika kiini chake maana kutaleta hali ya kutafsili makosa. Hii ndio jia wanao itumia walimu wa uongo.

HATUA YA PILI: CHABUA MSTARI INAYOLINGANA:

Katika kiini hiki utafahamu kuwa kuna mstari mingine inayolingana na mstari unao uchabua ambayo itakusaidia na habari kuhusu mstari huo katika hali ya kulinganisha au kukosoa. Wakati mwingine mstari unao uchabua unaweza kulingana na mstari mwingine katika kitabu kingine.. (Tazama mfano wa sura hii). Tazam maandiko hayo kisha uya chabue pia.

HATUA YA TATU: TENGENEZA CHARTI YA KUCHABUA MSTARI:

Chagua kichwa cha cha charti na kisha aundike jina la kitabu, sura na nabari, na pia nabari ya mstari unao chabua. Vile utapanga charti yako italingana na aina ya habari umeipata katika utafiti wako. Kama umekamilisha sehemu ya "Mafunzo zaidi" katika sura

zilizopita basi una ujuzi kamili kutumia charti na utaweza kutengeneza yako. Unaweza kutumia charti ya kusimama au ya kuenda chini kulingana na habari unayoinakili

HATUA YA NNE: TENGENEZA MPANGILIO WA UCHABUZI WA MSTARI:

Ukitumia ujuzi uliopata kuhusu mpangilio katika sura zilizopita, tengeneza mpangilio wa mstari huu. Chagua kichwa kinaofaa, vichwa na vichwa ndogo. Tumia charti yako kukusaidia kutengeneza mpangilio wa mstari.

MFANO WA JIA HII

HATUA YA KWANZA: CHABUA MSTARI KATIKA KIINI CHAKE

Tulichagua Yuda 1:11 kama mstari wa kuonyeshana kuhusu uhabuzi wa mstari. Katika leseni iliopita tulichabua mstari huu katika sura yake na vipengele kwa hivyo tumemaliza uhabuzi huo tiyari. Unapochagua mstari, ichunguze kutoka kiini chake kwanza ukitumia jia ya sura na vipengele kama tulivyojifunza katika leseni bili zilizopita. Pia kumbuka hali ya kutazama mstari huo katika ukubwa, yaani katika kitabu hicho ambocho mstari huo uko. Uhabuzi wa Yuda 1:11 katika kiini chake imerekodiwa katika charti kuhusu uhabuzi wa mstari

HATUA YA PILI: CHABUA MISTARI INAYOLINGANA

Juda 1:11 Inalingana na mistali mingine kuhusu walimu wa uongo katika sura ya kwanza. Mistari 5-7 inapeana mifano ya kihistoria na mistari 12-13 inapeana mifano ya kiasili kuhusu walimu wa uongo. Juda 1:11 ina uhusiano na vipengele tatu muhimu katika agano la kale:

- Hadithi ya Kaini: Mwanzo 4:1-15; Johana wa Kwanza 3:12
- Hadithi ya baramu: Hesabu 22-24
- Hadithi ya Kora: Hesabu 16

Uhabuzi wa mistari hii ilifanan imenakiliwa katika tamati ya charti na mpangilio.

CHARTI YA UCHABUZI WA MSTARI

Kitabu : Juda surar: 1 Mstari: 11

WALIMU WA UONGO KATIKA AGANO LA KALE

Jude 1:11: MUNGU ANASEMA: OLE WAO

SABABU...

1. Wamepitia jia ya KAINI

Mwanzo 4:1-15: Alikataa mpango wa Mungu kwamba nikupitia kumwagika kwa damu pekee dhambi zinasamehewa. Tazaam Waebrania 9:22 Barua ya Yohana wa kwanza 3:12: Aliua ndugu yake maana matendo yake yalikuwa mabaya.

2. Wamekibia katika urafi kama BALAAM

Hesabu 22-24 Hufanya kila kitu kwa kusundi ya mapato ya pesa.

3. Wakaisha katika maneno matupu kama ya CORE (Kora)

Hesabu 16: Walikataa ungozi uliowekwa na Mungu.

Tazama hali ya kuendelea: Wamepitia jia mbaya.....
Wamepitia na KUKIBILIA KATIKA MAKOSA.....
Wanaisha .....

Mifano mingine ya walimu wa uongo katika Jude 1:
Mfano wa kihistoria: Mistari 5-7
Mifano ya kiasili: Mistari 12-13

HATUA YA TATU: TENGENEZA CHARTI YA UCHABUZI WA MSTARI:

Tazama mfano wa charti ifuatayo:

HATUA YA NNE: TENGENEZA MPANGILIO WA UCHABUZI WA MSTARI

Hapa kuna mfano wa mpangilio wa mstari:

MIFANO WA WALIMU WA UONGO KATIKA AGANO LA KALE

Kitabu : Jude Sura: 1 Mstari: 11

I. Mungu asema ole wao (walimu wa uongo).

II. Sababu:

A. Wamechukua jia ya Kaini:

1. Mwanzo 4:1-15 Alikataa mpango wa Mungu kuwa bila kupitia umwagikanji wa damu hakuna msamaha wa dhabi..

a. Ukweli huu kuelezwa katika Waebrania 9:22.

2. Barua ya kwanza ya Yohana 3:12: Aliua ndugu yake kwa sababu ya matendo yake maovu.

B. Wamekibilia katika urafi na makosa ya Balamu.

1. Hesabu 22-24: Balaam alitenda yote kwa sababu ya pesa.

C. Waliishia katika maneno matupu ya kora

1. Hesabu 16: Korah alikataa uongozi wa Mungu

III. Kunahali ya uendelevu wa uovu:

A. Kwanza tunapitia kwa jia mbaya.

B. Kisha tunakimbia kiurafi katika makosa.

C. Matokeo ya mwisho ni kuangamia.

IV. Mifano mingine ya walimu wa uongo katika Yuda 1:

A. Mifano ya kihistoria: Mistari 5-7

1. Israeli

2. Malaika

3. Sodoma na Gomorrah

B. Mifano ya kiasili: Mistari 12-13

1. Mawaa katika kalamu.
2. mawingu bila mvua.
3. Miti bila matunda.
4. Mawibi.
5. Nyota zinazotangatanga.

Fahamu: Kumbuka, kama ilivyo katika jia zote za uhabuzi wa Bibilia, ni muhimu kufanyisha kazi uliojifunza katika maisha yako katika uhabuzi wa mstari. Mstari ulio uhabua unahusika namna gain katika maisha yako na huduma? Tazama tena "Jia ya kusoma" kwa maelezo yjinsi ya utumizi

JARIBIO

1. Andika mstari mkuu bila kutazama.

---

2. Ni muhimu kuchabua mstari katika.....

---

3. Andika hatua nne katika uhabuzi wa mstari.

(Majibu yametolewa katika mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Katika leseni zilizopita, ulifanya utafiti wa kitabu, na uhabuzi wa sura na uhabuzi wa kipengele.

Chagua mstari katika kipengele ulichokichabua , na ukitunia ujuzi nulipata katika sura hii fanya uhabuzi wa mstari. Tamatisha uhabuzi wako katika kutengenza charti na mpangilio katika nafasi iliyopenwa hapa vhini

CHARTI YA UCHABUZI WA MSTARI:

MPANGILIO WA MSTARI:

SURA YA KUMI NA TANO

UCHABUZI WA NENO

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku

- Andika mstari kielelzo bila kutazama.
- Fahamu maneno mkakuu katika uhabuzi huu
- Eleza bjinsi ya kufanya uhabuzi huu.
- Fanya uhabuzi wa neno.

MSTARI KIELELZO:

Hakika nawaabieni, mbingu na nchi zitapita, lakini hakuna neno hata moja litaondolewa katika sheria bila kutimizwa. (Matayo 5:18)

UTANGULIZI

Umejifundisha jinsi ya kuchabua Biblia kupitia jia ya vitabu kwa vitabu, sura, vipengele, na mistari. Katika sura hii utajifunza jinsi ya kujifunza Biblia ukitumia sehemu ndogo zaidi, ambalo ni neno moja kwa moja. Mfano wa uhabuzi huu umetolewa katika sehemu mafunzo zaidi na kupewa nafasi ya kufanya utafiti wa neno.

JIA HII KUELEZWA

Uhabuzi wa neno ni hali ya kuchabua neno moja katika Biblia kwa malengo ya kufahamu yaliosema.

Yesu akasema

Hakika nawaabieni, mbingu na nchi zitapita, lakini hakuna neno hata moja litaondolewa katika sheria bila kutimizwa. (Matayo 5:18)

"Alama na komeo" zilikuwa herufu za kiebrania ambazo kama hata hizi Yesu laizitilia manani basi inabidi ufahamu kuwa kila Neno la Mungu ni muhimu. Maana ya neno moja inageuza maana ya mstari mzima, basi mistari hueleza ubeti, na ubeti hukusaidia kuelewa sura, na sura huleta maana ya kitabu chote. Picha ifuatayo inaeleza kuhusumpangilio wa Biblia kutoka kitabu hadi kwa mstari

Ù

Sura
Umbeti
Mistali
Maneno

Uchabuzi wa kispesheli ° Uchabuzi wa neno

JIA KUELEZEWA

HATUA YA KWANZA: CHAGUA NENO

Wakati wa uchabuzi wa sura, vipengele, mistari tulileta hali ya maneno makuu. Neno la ufunguo ni neno ambalo linamaana ya mstari huo. Ni neno la muhimu ambalo wakati mwingine ndiyo neno ngumu au limerudiwa kwa sababu ya umuhimu wake. Uangalivu unafaa unapochagua neno La kuchabua. Kwa mfano, neno kama, "kwa, na kama," sio maneno makuu maana yanaunganishwa na maneno mengine na sio maneno kamili ya kufanya uchabuzi kama huu. Basi fahamu kuwa neno utakalo lichagua lazima liwe neno kuu

HATUA YA PILI: CHABUA NENO HILO KATIKA HALI YAKE

Chabua neno katika hali ya yaliomo katika sura hiyo. Je, neno hilo limerudiwa sehemu nyingine katika sura hiyo? Kama limerudiwa, je, linaweza kufunua nini kuhusu maana yake? Je kuna mstari mwingine unaoeleza maana ya neno hilo katika sura hii? Kisha, chibua neno hilo katika hali ya kipengele. Je, kichwa cha kipengele hiki ni gani, pai neno hili linahusiano mgani na kipengele hicho?

Kisha chabua neno hilo katika hali ya mstari; ina uhusiano gani na mstari huu?

Je ni sehemu gani ya maongeo, ni maelezo ya kitu, mtu mahali au hali?

Kama ukichagua neno kulichabua, na haukuwa umefanya mpangilio wake kabla, kama vile inapatikana, basi inabindi ufanye hivyo. Sura, vipengele, mistari na maneno yote pamoja ili kuleta ufahamu sawa wa Neno la Mungu. Ni muhimu kuwa neno au mstari isitolewa inje ya somo ili usije ukalitafsili makosa.

HATUA YA TATU: FAHAMU MAANA YA NENO HILO

Baada ya kuchagua neno, chibua yaliomo, na kisha hatua nyingine ni kufahamu maana ya neno hilo. Kuwa mwangalifu kuhusu maneno yalio sawa lakini yenye maana tofauti au maneno tofauti yenye maana sawa. Kwa, "Ufalme wa Mungu" na "Ufalme wa Mbinguni" au kwa mfano, katika Yohana 21:15-17 Yesu alimuuliza Petero mala tatu, "Wanipenda kuliko wengine wote?" kila wakati maana ya neno kupenda ilikuwa tofauti. Usipokuwa unafahamu Kigiriki au kiebrania na kuwa na Bibilia katika lugha hizo, basi hutaweza kufahamu tofauti yake. Kwa mahitaji zaidi kuhusu uchabuzi huu unaweza kuhitaji konkodansi na Bibilia inayoeleza maneno maana yake. Sura ya tano ya kitabu hiki inaeleza jinsi ya kutumia vivaa hizi katika uchabuzi wa Bibilia, lakini kama hauna bado unaweza kufanya uchabuzi huu ijapokuwa hautaweza kupata maana kamili. Kama hauna konkodansi au Bibilia yenye tafsili za maneno, basi fuata hatua hizi zifuatazo

1. Kama Bibilia yako ina magin ya katikati inayonakili maneno mengine kwa sababu ya uchabuzi, basi tazama mistari ilionakiliwa. Kuna uwezekano wa kufanya uchabuzi wako kuwa umepanuka kupitia jia hii.

2. Tazama nyuma ya Bibilia yako maana kuna Bibilia zingine zina kamusi au konkodansi nyuma yake inayotoa maelezo ya maneno muhimu.

3. Tazama neno katika kamusi ya kawaida maana hii inaweza kuleta ufahamu wa neno hilo licha ya kuwa matumizi katika Bibilia yaweza kuwa tofautiana kidogo.

4. Chibua matimizi ya neno hilo kayatika sehemu zingine katika bibilia maana hii inweza kukusaidia kufahamu maana yake

KAMA UNA konkodansi ama bibilia yenye maelezo ya maneno muhimu, basi fuata jia hii

1. Kama bibilia yako ina magininayotoa maelezo zaidi na maana ya maneno, basi tazama neno unalolijufundisho liko. (Pointi I katika sehemu inayofuata inaeleza jinsi ya kutumia magin ya Bibilia yako).

2. Tazama jina hilo katika konkodansi. Maneno yana nakiliwa kwa jia ya kialfabeti. Kama neno limetumika mara nyingi katika bibilia utapata mistari kadhaa inayonena kuhusu neno hilo tazama mistari hii kukusaidia kufahamu maana ya neno hilo. Tafuta neno kama lililotumika katika mstari huu unao uchabua. Fahamu mara gapi hili neno limetumika na kupatikana katika konkodansi mbele na nyuma yake. Kama utachabua neno katika mstari ya Agano la kale utaweza kutazama nambari katika kamusi ya kiebrania. Kama una chabua neno katika Agano Jipya basi utatazama neno hilo katika kamusi ya kigiriki. (Sura ya tano inatujulisha jinsi ya kufanya haya.)

Ukipata nabari ya neno, inakupatia maana asili ya neno hilo katika giriki au katika kiebrania. Inaweza kulingana na nyingine katika kamusi. Hivyo ni kusema neno unaloli chabua limetokwa kwa neno lingine. Basi kutafuta neno inafaa kutazama kutoka kwa maana yake ya asili na hata neno hilo lingine pia.

3. Tazama neno hilo katika maelezo ya bibilia ambako maneno limenakiliwa na kupangwa katika hali ya kialfabeti. Kama neno lako limetumika mahali pengine, basi utapata nakala kadhaa, na kama ukipenda kutazama maneno haya pia, kuwa makini kwa mstari ambao umechagua neno lako kutoka. Kusundi yako ni kufahamu maana ya neno hilo katika hali hio na mstari huo.

4. Tazama katika kamusi ya kawaida, amabyo itakueleza vile neno hilo linatumika katika lugha ya kisasa, maana inaweza kuwa sawa na matumizi yake katika bibilia. Tofauti kati ya matumizi ya maneno katika lugha ya kisasa na Bibilia inatokana na mambo mawili. Kwanza, maana ya neno hubandilika katika wakati na maana mpya inapatikana kwa maneno ya kale na wakati mwingine maana asili inasahaulika

Pili, Bibilia iliandikwa kwa lugha ya kigiriki na kiebrania na maneno yale yaaweza kuwa na maana tofauti kwa lugha ingine.

HATUA YA NNE: TAMATISHA UCHABUZI WAKO

Katika hatua tatu za kwanza katika uchabuzi wa neno andika yale umejifunza kuhusu neno hilo. Andika maana ya nenokutoka kwa magin, konkodansi, na maelezo ya bibilia na katika kamusi ya kisasa. Ukimaliza uchabuzi wako, tumia ulichojifunza kuhusu charti na mipangilio kutamatisha utafiti wako wa neno. Kumbuka kuanakili wapi katika charti, mipangilio wa kitabu, sura, kipengele, na neno unalolichabua

MFANO WA JIA HII

HATUA YA KWANZA: CHAGUA NENO

Katika leseni iliopita tulitumia kitabu cha Yuda sura ya kwanza kuelezea jia ya sura, vipengele na mstali katika hali kafanya uchabuzi. Kutoka kwa uchabuzi wetu wa kitabu cha Yuda 1 na tumechagua neno "makafili" katika mstari wa 4. neno hili ni neno kuu maana linawaelezea walimu wa uongo ambao ndio kichwa cha sura hii. Pia ni neno kuu maana ni neno ngumu kuelewa

HATUA YA PILI: CHABUA NENO KATIKA KIINI CHAKE

Katika leseni uliomaliza ulifanya uchabuzi kuhusu sura na kipengele kuhusu kitabu cha Yuda. Hii ni kumaanisha kuwa umechabua neno makafili katika kiini chake. Ulijifundisha kuwa ujube wa Yuda 1 ni maonyo kuhusu walimu wa uongo. Mstari wa nne ambao neno makafili linapatikana katika moja ya vipengele vya Yuda. Tazama leseni kuhusu sura na vipengele ili kukusaidia kuchabua neno hili vema. Katika sura iliopita, tulieleza jinsi ya kufanya uchabuzi wa mstari. Bado hujafanya uchabuzi kuhusu kitabu cha Yuda kuhusu mstari. Pahali neno makafili linapatikana. Simama sasa na kufanya uchabuzi wa mstari Yuda 1:4 kabla ya kuendelea. Katika uchabuzi wa mstari basi inafaa ufahamu kuwa neno ukafili liko katika hali ya kitendo, hivyo kumaanisha kuwa walimu wa uongo wanageuza neema ya Mungu kuwa ukafili

HATUA YA TATU: FAHAMU MAANA YA NENO

1. Biblia tuliokuwa tukitumia kwa utafiti huu wa neno makafili katika Yuda 1:4 ilikuwa na magin ya katikati, ilio tupeleka katika kitabu cha Tito 2:11 na Waebrania 12:15

Ukafili

Uovu, uongoudhalimu 1. . . . . Mariko 7:22 766

I ambao wametenda. . . . . Wakorintho wa pili 12:21 766

Usinzi na uchafu, l. . . . . Wagaratia 1 5:19 766

Wamejipeana kwa l. . . . . Waefeso 4:19 766

Mataifa walipotembea katika l. . . . . Petero wa kwanza 4:3 766

Neema ya mungu katika l. . . . . Juda 4 766

766. Aselgeia,

2. Hapa kuna hali ya kunakili kutoka kwa kokodansi kuhusu neno ukafili:

Katika mistari yote neno hili lilitumiwa ilipoangaliwa na kuchabuliwa, nabari "766" Anapatikana katika mwisho wa nakara kuhusu kitabu cha Yuda 1:4 na pia katika mwisho wa nakara hizi. Hii inamaanisha kuwa neno kafili lina maana sawa katika sehemu yote iliotumika. Sababu ukafili ni neno katika Agano Jipya tulitumia kamusi ya kigiriki na nyuma ya konkodansi kutazama nabari 766. Hii ni nakara kutoka kwa kamusi ya kigiriki.

3. Kitabu chenye bmaelezo katika Biblia kilitumika na ifuatayo ndiyo nakara ya neno "ukafili":

Kafili Ukafili

- Aselegeia yaeleza, asieweza kujizuilia, uchafu, ulafi; katika Mark 7:22,
- moja ya maovu yanayotoka kwa moyo; katika Wakor. Wa pili 12:21,
- Kanisa moja huko Korintho lilikuwa na kosa hili Gal 5:19,
- Iliwekwa kati ya kazi za mwili katika Waefeso 4:19,
- Kati ya dhabi za kutofanywa upya kama vile hisia za kale katika Petero wa kwanza 4:3;
- Katika Yuda 4, hali ya kubadilisha neema ya Mungu na watu kafili
- Imetafsiliwa kama “ulafi” katika Warumi 13:13, kama moja ya dhabi wakristo wanaonywa kuhusu.

Tumechabua nakara hii yote, tukiangazia neno kama lilivyotumika katika Yuda 1:4 Kamusi ya kawaida inapeana maana ya kisasa kuhusu neno makafili. *“Mwenye tama, na hisia baya.”*

HATUA YA NNE:TAMATISHA UCHABUZI WAKO

Katika hatua zilizopita tuliandika yale ulio jifunza kutoka kwa neno makafili.

Katika hatua ya kwanza tuliandika neno tulilolichagua kulichabua

Katika hatua ta pili tulikuwa tumepata uchabuzi kutoka kwa sura na vipengele kutoka somo lililopita. Hii ikawa ndiyo sehemu ya uchabuzi kwa jia ya neno. Kisha ukaulizwa kufanya uchabuzi wa mstari katika kitabu cha Yuda 1:4. Habari yote kutokana na uchabuzi huu ikawa ndio noti zako katika uchabuzi wa neno.

Katika hatua ya tatu kam tulivyo chabua magin ya Bibilia, konkodansi, maelezo ya maneno katika Bibilia, kamusi ya kisasa, na maeneo mengine yaliokuwa na neno hili, tuliandika tulichojifunza kuhusu neno makafili.

Tulikusanya habari ndefu kiasi kuhusu neno hili. Hatua yetu ya mwisho ni kutamatisha habari hii katika charti au mpangilo. Kama tulivyojifunza katika leseni zilizopita, hii ndiyo jia sawa kuhifadhi masomo katika jia ya mpango. Pia inakusaidia kushiliki uliojifunza na wengine.

Kulasa zifuatazo zinaleta tamasha ya uchabuzi wa neno ukafili. Tumia kam mfano jinsi ya kutamatisha uchabuzi wako ukitimia jia ya neno kupitia charti na mpangilio na hata picha au umbo.

Na kama katika jia yote ilioelezwa, tungependa kukukubusha umuhimu wa kufanyisha kazi yale uliojifundisha. Uchabuzi wa Bibilia sio hali ya kuwa na kiu cha ufahamu, lakini tu, maana unafaa kuwa mtendaji wa neno kwa hali ya kulifanyisha kazi katika maisha yako.

UCHABUZI KWA JIA YA NENO

KITABU: Yuda

Sura: 1

Mstari: 4

Neno: Makafili

Maneno mengine yenye maana sawa: Ulafi

Sehemu ya maongezi: Ukafili ni hali ya kitendo. Katika Jude 1:4 imetumiwa kueleza walimu wa uongo

Charti ya kwanza

Ukafili: Maelezo

Inayopatikana Kitabu Neno Nabari Maana

Kigireek 766 aselgeia

Kisasa --- Ukafili, mwenye tama ulafi

Vine's Word ___ aselgeia Hali ya kutoweza kujizuia na maovu

Charti ya Pili

Ukafili: Maongezo ya utumizi katika Bibilia

Kutamatisha

- Aselegeia yaeleza, asieweza kujizuilia, uchafu, ulafi; katika Mark 7:22,
- moja ya maovu yanayotoka kwa moyo; katika Wakor. Wa pili 12:21,
- Kanisa moja huko Korintho lilikuwa na kosa hili Gal 5:19,
- Iliwekwa kati ya kazi za mwili katika Waefeso 4:19,
- Kati ya dhabi za kutofanywa upya kama vile hisia za kale katika Petero wa kwanza 4:3;
- Katika Yuda 4, hali ya kubadilisha neema ya Mungu na watu kafili
- Imetafsiliwa kama "ulafi" katika Warumi 13:13, kama moja ya dhabi wakristo wanaonywa kuhusu.

Uchabuzi wa neno ukafili kuendelehwa

Uchabuzi wa neno unaweza kuenea katika hali hii ya uchabuzi wa neno la Mungu.

Kutoka kwa uchabuzi wa neno ukafili, basi uchabuzi ufuatao unaweza kufanyika.

1. Chabua neno katika Mark 7:22 pahali limenakiliwa kati ya dhabi zinazo toka ndani. Je, ni dhabi gain zingine zinatoka ndani?
2. Chabua Wakorintho wa Pili 12:21. Bali na ukafili ni dhabi gain tena ambao Paulo anaona katika kanisa la Korintho?
3. Tazama neno "ulafi" katika kokodansi. Neno hili lina maana sawa na ukafili. Je kuna matumizi mengine ya bibilia kwa neno hili?
4. Galatians 5:19. Matendo mengine ya kimwili kado na ukafili ni gani?
5. Ephesians 4. Tazama mistari 17-19. na pia 20 hadi 24 Tengeneza charti ukionyesha tabia za waumini na tabia za wenye dhabi katika mistai hiyo..

6. Chabua Petero wa kwanza 4:3. ni dhambi gain zingine kado na ukafili tuliotembea katika siku za kwanza?

7. Chabua Warumi 13:13. Kuongezea hali ya "urafi" ambayo ina maana sawa na ukafili, ni dhambi gain zingine ambazo muumini hafai kujiingiza nazo?

8. Chabua neema ya Mungu ambayo walimu wa uongo wameigeza kwa ukafili. Kwa mfano, Tito 2:11, yasema kuwa neema ya Mungu imefunuliwa kwa watu wote, kisha Waebrania 12:15 inaonyesha kuwa tunaweza kuanguka kutoka kwa neema ya Mungu.

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama.

---

2. Nakili hatua nne za jia ya neno ya kuchabua Bibilia.

---

3. Neno kuu ni nini?

---

4. Katika orodha ifuatayo, ni neno gani linaweza kuwa neno kuu na kutumiwa katika kuchabua?_____

Yeye, Upole, kama, Na

5. Vitabu viwili muhimu za kufanya uhabuzi wa Bibilia ni gani?

(Majibu yako mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Chagua neno katika mstari au kipengele ulio chabua katika leseni iliopita. Uwe na uhakika kuwa ni neno kuu, ama neno usio lielewa. Ukitumia ujuzi uliopata katika leseni hii, fanya uchabuzi wa neno ukitumia neno ulilolichagua

HATUA YA KWANZA: CHAGUA NENO

Neno ambalo nimechagua ni: _____

HATUA YA PILI: CHABUA NENO HILO KATIKA KIINI CHAKE

Maandiko katika Bibilia kuhusu neno hili ni:

HATUA YA TATU: FAHAMU MAANA YA NENO HILO

Kama ilivyotumika hapa neno hilo linamaanisha:

HATUA YA NNE: TAMATISHA UCHABUZI WAKO

Tengeneza charti, mpangilio, picha, au mfano kutamatisha ulichojifunza kuhusu neno hilo.

SURA YA KUMI NA SITA

JIA YA SOMO YA KUCHABUA BIBILIA

MALENGO:

Utakapo tamatisha sura hii utaweza ku:

- Andika mistari kielelzo bila kutazama.
- Eleza jia hii ya kuchabua Bibilia.
- Fanya uhabuzi wa somo fulani.

MISTARI KIELELZO:

Basi napenda sheria zako kuliko dhahabu; ndiyo, zaidi ya dhahabu safi. Basi nainua maagizo yako kuhusu mambo yalio sawa, na kushukia jia za undanganyifu. (Zaburi 119:127-128)

UTANGULIZI

Sura hii inatanguliza jia ya kuchabua Bibilia tunayoifahamu kama somo au topical. Jia hii imeelezwa na kusungumziwa na hata kuwa na sehemu ya "mafunzo ya ziada" kukuwezesha kuendelea na ufahamu na hata kufanyisha kazi uliojifunza

JIA KUELEZWA

Jia hii huangazia kuhusu somo Fulani na kiini chake ni kufanya na kutabua yote Bibilia inasema kuhusu somo hilo.

JIA HII KUFAFANULIWA

Hapa kuna jia ya kufanya uhabuzi aina hii:

HATUA YA KWANZA: CHAGUA SOMO:

Unaweza kuchagua somo lolote, kwa mfano, kuhusu miunjiza yote katika Bibilia.

Unaweza kuchagua kama vile miunjiza iliofanywa na Yesu au pengine miunjiza katika kitabu Fulani.

Kwa uhabuzi wa kwanza ni vema kufupisha somo kwa kutoka kwa kitabu kimoja kuliko Bibilia yote kwa jumla. Unaweza kuchagua somo linalohusiana na maisha yako.

Unaweza kuchagua somo amabalo lina swali uliloulizwa na hukuweza kujibu maana haufai kujibu somo bila kuwa na uhakika nalo.

Unaweza kuchabua somo unaloweza kutumia kuwafaraji wengine, ama unaweza kuchabua kuhusu uoga ili kuwasaidia walio katika uoga.

HATUA YA PILI: CHAGUA SEHEMU YA ANDIKO:

Baada ya kuchagua somo, chagua sehemu ya andiko utakalochabua. Unaweza kuchabua ukitumia kitabu kimoja cha Bibilia, au vitabu kadhaa au Bibilia kwa jumla

HATUA YA TATU: KUSANYA HABARI:

Tafuta mistari yote inayolingana na somo ulilolichagua Konkodansi ni nzuri lakini sio lazima kuwa nayo. Kwa mfano kama unachabua miunjiza ya Yesu, soma Matayo, Luka, Mariko na Yohana. Nakili sehemu yote inayoonyesha muujiza wa Yesu

HATUA YA NNE: TAMATISHA HABARI:

Baada ya kukusanya habari kuhusu somo unaweza kuwa na orodha kubwa zaidi ya maadiko. Inakubindi kupanga mistari ilikufanya somo lako kuwa lahisi kueleweka. Tazama mistari uliokusanya fahamu pointi. Je ni mistari gain mingine inaweza kutengeneza pointi hii? Panga mistari pamoja, kisha tengeneza charti ama mpangilio unaohitaji kutamatisha uhabuzi wako. Kumbuka; sio kujifunza tu yale bibilia inasema kuhusu somo Fulani lakini pia kuifanyicha kazi katika maisha na haduma.

MFANO WA JIA HII

HATUA YA KWANZA: CHAGUA SOMO:

Miujiza

HATUA YA PILI: CHAGUA SEHEMU YA MAANDIKO:

Miujiza katika kitabu cha Luka.

SEHEMU YA TATU: KUSANYA HABARI:

Miunjiza katika Luka: 1:11, 3:21, 4:30, 5:1, 7:11, 9:28, 10:17, 4:33, 13:11, 14:1, 17:11, 22:50

HATUA YA NNE: TAMATISHA HABARI HIYO:

Mfano wa mpangilio uliotamatishwa:

Miunjiza katika kitabu cha Luka

I. Miunjiza 31 imenakiliwa katika Luka.

II. Watu waliotenda miunjiza hiyo:

A. Bwana Yesu Kristo: 4:28-30; 4:31-37; 4:38-39; 4:40-41; 5:1-11; 5:12-15; 5:17-26; 6:6-11; 6:17-20; 7:1-10; 7:11-15; 7:21; 8:2-3; 8:22-25; 8:26-39; 8:41-42, 49, 56; 8:43-48; 9:11-17; 9:37-43; 11:14-23; 13:10-17; 14:1-6; 17:11-19; 18:35-43; 22:50-51; 24:1-7; 24:50-51.

B. Wengine:

1. Malaika Gabielieli: 1:11-23, 57,59
2. Roho Mtakatifu: 3:21-22
3. Mungu: 9:28-37
4. Wanafunzis: 10:17

III. Mgawanyiko wa miunjiza:

- A. Kuinua wafu: 7:11-15; 8:41-42, 49, 56; 24:1-7
- B. Kutoa mapepo: 4:33-37; 8:2-3; 8:26-39; 9:14-23; 9:37-43
- C. Kuponya: 4:38-39; 4:40-41; 5:12-16; 5:17-26; 6:6-10; 6:17-20; 7:1-10; 8:43-48; 13:11-17; 14:1-6; 17:11-19; 18:35-43; 22:50-51.
- D. Juu ya hali: 5:1-11; 8:22-25; 9:11-17

Miunjiza katika kitabu cha Luka

Munjiza	hali	wakati	Watu	Jia	Matokeo	Tendo
Uponyanji	Mwili	Jioni	Petero na mama	mkwe	ukemea Homa	kuondoka na mama mkwe kuinuka na kuwahudumia

Mfano wa charti ilio tamatishwa:

Charti iliotamatishwa inawezakufanywa kwa kila muujiza katika kitabu cha luka. Charti hii inaweza kuwa na yafuatayo,

Munjiza: Mujiza ulivyokuwa.

Hali: Je, ulikuwa muunjiza katika hali, au upnyanji kuinua wafu ama kutoa mapepo, na kadhalika?

Nyakati: Wakati gani mujiza huu ulitenda?

Watu: Watu gain walihusika?

Jia: Jia gain ilitumika kupata munjiza huu? Je, ilikuwa kuguswa, kunenewa neno, au ombi, na kadhalika.?

Matokeo: Matokeo ya muunjiza ilikuwa yapi?

Matendo: Matendo ya watu walioshuhudia ilikuwa gain, ama walikuwa wahusika?

Mfano wa mpangilio wa munjiza mmoja imeonyeshwa katika charti ifuatayo. Uchabuzi kamahuo unaweza kutendeka katika kila ya munjiza katika kitabu cha luka.

Muundo huu umetengenezwa ili kutumiwa katika uchabuzi wa miunjiza na sio kwa somo lingine lolote, lakini inasimama kama mfano wa kukusaidia jinsi ya kutengeneza charti yako na kutamatisha uchabuzi wa somo la Bibilia.

Hapa kuna mifano ya hali ya maisha na huduma inayoweza kutengenezwa kutoka kwa uchabuzi huu. Je, unaweza kufikilia mengine?

- -Je, miunjiza inafaa kuwa sehemu ya waumini? (Tazama Matayo 16:17-18; Yohana 14:12).
- -Unaweza kujifunza nini katika jia ambayo Yesu alikabiliana na magojwa, kifo na mapepo na kutumia katika huduma?
- -Unaweza kujifunza nini kuhusu uhusiano wa imani na miunjiza na kuitumia katika huduma yako?
- -Matokeo ya kweli inayofaa kufwata miunjiza ya kweli ni gani? Matokeo haya yanaweza kukusaidia vipi kutabua miunjiza ya kweli kutoka kwa miunjiza ya uongo?

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama.

---

2. Eleza jia ya somo katika uhabuzi wa bibilia.

---

3. Hatua mne za kufanya uhabuzi kupitia jia ya somo ni gani?

(Majibu yametolewa nyuma ya kitabu hiki.)

Miunjiza katika kitabu cha: _____

Muunjiza Hali Wakati Watu Jia Matokeo Matendo

MAFUNZO ZAIDI

Endelea kuchabua somo kuhusu miunjiza katika kitabu cha Matayo, kisha tengeneza mpangilio wa uchabuzi wako kama mfano uliopewa katika sura hii. Tumia charti hiyo tu ilio mfano katika sura hii kutengeneza na kuelezea kuhusu kila muujiza katika kitabu cha atayo. Agano Jipya inalekodi ya miunjiza mingine katika kitabu cha mariko, Yohana namatendo ya Mitum. Unaweza kuendelea na uchabuzi huu wa somo katika vitabu hizi. Unaweza panda kuchabua kuhusu miunjiza katika Agano la kale, ukipenda basi orodha ifuatayo itakusaidia kupata miunjiza katika agano la Kale

- Mwanzo: 1; 19:26
- Kutoka: 17
- Hesabu: 6
- Yoshua: 3
- Waamuzi: 3
- Samueli wa kwanza na wa pili: 3
- Wafalme wa bkwanza na wa pili: 26
- Danieli: 2
- Yoel: 1 (Joel 1:17)
- Yona: 1

Charti ya kukusaidia kuchabua habari hii:

SURA YA KUMI NA SABA

MAFUNZO YA KIBIOGRAFIKALI

MALENGO:

Utakapo maliza sura hii utaweza kuu:

Andika mstari kielelzo bila kutazama.

Eleza jia ya kibiografia ya kuchabua Bibilia

Tumia jia ya kibiografia kuchabua Bibilia.

MSTARI KIELELEZO:

Sasa mambo haya yote yaliwatendeke kama mfano; na kuandikwa kutunjenga sisi..... . (wakorintho wa kwanza 10:11)

UTANGULIZI

Sura hii inaeleza jia ya kibiografia ya kuchubua bibilia, mfano wa jia hii umetolewa katika sehemu ya masomo zaidi na kisha kupewa nafasi ya kufanya uhabuzi ikitumia jia hii.

JIA KUELEZEWA

Biografia ni hadithi ya maisha ya mtu, basi jia hii ya kibiografia ni jia inayohusu uhabuzi wa maisha ya watu katika Bibilia ambao inaweza kukusaidia kujifundisha na maisha yao na waliotenda. Bibilia inasema;

Sasa mambo haya yote yaliwatendeke kama mfano; na kuandikwa kutunjenga sisi..... . (wakorintho wa kwanza 10:11)

Mambo yaliotendeka katika maisha ya watu katika Bibilia yaliandikwa kwa kusundi ya faida yetu kupitia roho Mtakatifu. Hali walizopitia zinaweza kukufundisha somo kuu ya kiroho katika maisha yako. Kwa kutazama maisha yao unaweza kufahamu makosa ya kiroho kujiepusha nayo, na pia katika ushidi waliopata unaweza kujitahidi kufanya kama wao.

UFAFANUZI KUHUSU JIA HIYO

HATUA YA KWANZA: CHAGUA MTU UTAKAYACHABUA MAISHA YAKE:

Unaweza kuchagua mtu ambaye unaempenda au katika orodha ya Warebrania 11, Wagaratia 3:7 ama Luka 4:27. Unaweza kuchabua maisha ya mtu wa muhimu katika Bibilia, lakini usisahau kuwa biografia kubwa sana inapatikana katika maisha ya Yesu. Uwe mwangalifu usije ukachanganyikiwa katika majina. Kwa mfano,

- kuna majina 30 ya Zakaria katika Bibilia,
- Kuna majina 20 ya Nathani,
- Kuna majina 15 kuhusu Jonathani,
- Kuna majina 8 ya Judasi,
- Kuna aina 7 za majina Mariamu,
- Kuna majina 5 kwa Yakobo,

- Kuna majina 5 kwa jina Yohana.
Basi inakubindi uwe na uhakika wa ni nani unaeongea kumhusu na sio mwingine alien a jina sawa na hilo

Pia tazama sana maana kuna watu wenye majina zaidi ya moja. Kwa mfano Jina la Yakobo lilibandilishwa kuwa Isiraeli, Abramam kuwa Ibrahimu, Sauli kuwa Mtume Paul

HATUA YA PILI: KUSANYA HABARI:

Kusanya habari yote katika Bibilia kuhusu mtu huyu uliemchagua. Kama unakitabu cha konkodansi basi tafuta habari yake katika kitabu hicho, lakini kama hauna, basi tafuta habari yake katika Bibilia kisha tazama kila moja na usome.

HATUA YA TATU: TENGENEZA HABARI HIYO:

Orodha ifuatayo inafahmisha baadhi ya habari unafaa kukusanya na kutengeneza kwa jia ya kibiografia. Bibilia inaweza kosa kutoa habari yote katika kila biogarafia, lakini jaribu kujumuisha lolote inayotoa kuhusu maisha ya mtu unayoyachabua. Tumia charti ilio katika tamasha ya sura hii sehemu ya mafunzo zaidi kuandika na kutengeneza habari yako ulioikusanya. Habari hii inafaa kuwa pamoja na;

- Jina na maana ya jina hio
- Familia: wazazi, ndugu na dada, na watu wengine pia na watoto
- Kuzaliwa: Mahali pa kuzaliwa, umuhimu wa kuzaliwa, tukio lisilo la kawaida wakati wa kuzaliwa
- Utotoni na masomo
- Hali ya kigiografia: Ni wapi hadithi ya maisha ya mtu huyu ilitendeka?
- Malafiki na watu wa karibu, uhusiano
- Kazi yake au huduma: Alikuwa na cheo gani? Aliishi kwa jia gain na kupata liziki yake aje?
- Hali yake ya kimwili
- Tabia nzuri kati yake
- Tabia mbaya kati yake
- Hali ya matukio ya kiroho:
  - a) Wakati wa kwanza kukutana na Mungu
  - b) Wokovu au kumbandilika
  - c) Mwito katika huduma
- Jambo kuu lililotokea katika maisha yake na kuleta mabandiliko ya maisha yake (Kwa mfano, Saulo jiani Damaski)
- Kufa: Lini, wapi, kwa jia gain, ya kawaida ua aje

HATUA YA NNE: FANYICHA KAZI YALE ULIOJIFUNZA

Fanyicha kazi mambo uliojifundisha kuhusu maisha yao katika maisha yako. Kwa mfano: **Ni yapi yaliokuwa mazuri katika tabia zake?** Muulize Mungu aweke ndani yako tabia kama hiyo katika maisha yako.

Ni yapi yaliokuwa mabaya katika tabia zake? Je unaona tabia kam hii katika maisha yako? Muombe Mungu akusaidie kuzishida.

Tengeneza sentensi moja inayotamatisha uliojifunza kuhusu maisha haya. Kwa mfano, habari kuhusu maisha ya Samsoni, "Kukubaliana katika kirohokunaleta kushindwa."

MFANO WA JIA HII

HATUA YA KWANZA: CHGUA MTU UTAKAYE YACHABUA MAISHA YAKE:

Mfalme Sauli

HATUA YA PILI: KUSANYA HABARI:

Hadithi ya Sauli inapatikana katika kitabu cha Samueli wa kwanza 9-31. Habari za Sauli zilikusanywa kutoka kwa sura hizi.

HATUA YA TATU: TENGENEZA HABARI:

Jina na maana yake:

Sauli maana yake ni "Alieombwa kwa Mungu." Samueli wa kwanza 9:2

Familia: Wazazi, ndugu, dada, jamii, na watoto:

Mwana wa Kishi aliekuwa mwana wa Abieli, mwana wa Zerori, mwana wa Bekorathi, mwana wa Afia. Kishi alikuwa mbejamini mtu wa nguvu. Samueli wa kwanza 9:1 Sauli alikuwa na wana watatu wa kiume: Yonathani, Ishui, na Melikishula. Alikuwa na wana wawili wa kike: Merabu na Michal. Mke wake aliitwa Ahinoam. Samueli wa kwanza 14:49-50

Kuzaliwa: Mahali, Umuhimu wa kuzaliwa hali isio ya kawaida wakati wa kuzaliwa Bibilia haijapeana habari hizi.

Utotoni na masomo:

Alishuka punda za babake: Samueli wa kwanza 9:3

Hali ya kigeografia:

Yuda

Marafiki na watenda kazinaye, waliokuwa na uhusiano wa kibinafsi:

Wana wa Belial walimdhala: Samueli wa kwanza 10:27. Alikuwa karibu sana na Abner, mkuu wa jeshi lake, alikuwa mwana wa mjomba wake: Samueli wa kwanza 14:50. Daudi alifanyika mtenda kazi pamoja naye, na kwanza alikuwa mpendwa wake, kisha akawa na wivu na uhusiano wao ukavujika: Samueli wa kwanza 18:6-9. Wakati Sauli alifanyika mfalme alikuwa na kundi la wanaume ambao mioyo yao ilikuwa imeguzwa na Mungu. Wakati sauli alianza kuaongeza "watu wa nguvu na vita" bila mwelekeo wa Mungu shida zake zikaanza: Samueli wa kwanza 10:26; 13:2; 14:52

Kazi na huduma:

Mfalme wa kwanza wa Isiraeli.

Hali ya kimwili:

Kutoka mabegani yake kwenda juu alikuwa mlefu zaidi yaw engine wote:

Samueli wa kwanza 9:2, 10:23

Alielezwa kama mtu malidadi: Samueli wa kwanza 9:2

Tabia nzuri:

- Alijihusicha na jamii Samueli wa kwanza 9:5
- Chuguo sawa Samueli wa kwanza 9:2; 10:24
- Aliacha Roho abandilishe moyo wake Samueli wa kwanza 11:6; 10:6
- Hali: Alijificha kati ya Samueli wakwanza 10:22
- Alikataa kuu Samueli wa kwanza 11
- Uongozi: Alihusicha watu Samueli wa kwanza 11
- Mtu wa Roho Samueli wa kwanza 11
- Mwanzo alikuwa mtiifu Samueli wa kwanza 9:27
- Alitebea na watu wenye uungu Samueli wa kwanza 11:7; 10:26
- Ujasili wa Mungu Samueli wa kwanza 10:6
- Mwanzo alikuwa mnyenyekevu Samueli wa Kwanza 9:21

Tabiya baya:

- Alitenda mapenzi yake bila kumtii Mungu: Samueli wa kwanza 13:8-13
- Kutotii, mndanganyifu, na kukataa lawama: Samueli wa kwanza 15
- Alihusunisha watu wa Mungu: Samueli wa kwanza 15:35
- Alishugulika na vile watu watafikilia kuliko Mungu: Samueli wa kwanza 15:30
- Alichagua watu wa vita wenye nguvu kuwa karibu naye na kuondoa walioguzwa na Mungu: Samueli wa kwanza 10:26; 14:52

- Wa kuogofia: Samueli wa kwanza 17:11
- Alihukumu kwa alio ona: Samuei wa kwanzal 17:33
- Alitumainia siraha ya mwanadamu Samueli wa kwanza 17:38
- Mwenye wivu: Samueli wa kwanza 18:6-9
- Mwenye papo: Samueli wa kwanza 18:10
- Roho ya kulipicha kisasi: Samueli wa kwanza 18:11
- Alipanga kinyume cha mpakwa mafuta wa Mungu: Samueli wa kwanza 18:20-30

Hali ya matukio ya kiroho:

- Kukutana na Mungu mala ya kwanza: Samueli wa Kwanza 9:15-27
- Kubandilika: Samueli wa kwanza 10:9
- Mwito katika huduma: Samueli wa kwanza 10:1
- Tukio kuu lilimbandilisha: Samueli wa kwanza 13

Kifo: Lini, wapi tukio lisilo la kawida: Samueli wa kwanza 31: alikufa kupitia mkono wake mwenyewe, pamoja na wanwe watatu na msaidizi wake na watu wake walikufa siku moja huko mlimani wa Gilboa wakati wa vita na Wafilisti.

HATUA YA NNE: FANYICHA KAZI YALE UMEJIFUNZA:

Tabia nzuri katika maisha ya Sauli ambayo inanihitaji kukuza katika maisha yangu. Wakati Roho wa Mungu atakuja juu yangu nitabandilika kuwa mtu mwingine Samueli wa kwanza 10:6. Ninafaa kutafuta upako kutoka kwa Mungu.

Tabiya mbaya katika maisha ya Sauli ambayo ninafaa kujiepusha nayo katika maisha yangu. Mungu anatamani viongozi walio na moyo kama wake: Samueli wa kwanza 13:14 na licha ya kuwa Sauli alishindwa, ninatamani kuwa vile. Kutotii: Kutenda yalio mazuri bali na kutenda mapenzi ya Mungu, na kuwalaumu wengine juu ya dhabi zangu, kushugulika sana nay ale watu wanawaza kuliko kushugulika na Mungu. Nitafanya vema kutazama tema orodha ya tabia baya katika maisha ya Sauli nakisha nitazame yangu katika moyo wangu wakati baada ya mwingine Mwito wa Mungu kwa sauli alikuwa awe jemedali juu ya watu wa Mungu: Samueli wa kwanza 10:1. Lakini ni watu waliomfanya mfalme badala ya jemedali (Samueli wa kwanza 12:12-15; 10:24). Mungu alikuwa awe Mfalme wa Isiraeli, inafaa nijichunge na sifa za watu isije ikabandilisha mwito wa Mungu katika maisha yangu. Ijapokuwa Mungu alikuwa pamoja na sauli wakati wa kwanza, baadaye alipoteza ufalme (Samueli wa kwanza 10:7, 9; 13:14), hata baada ya dhabi yake na unabii kuhusu kupoteza ufalme, upako wa Mungu ulikuwa tu juu ya sauli maana mwito na kalama za Mungu hazina majuto (Samueli wa kwanza 14:47sauli alisikia sauti ya Mungu bado (Samueli wa kwanza 15:1) na kumwabundu (15:31), lakini alikuwa na dhabi ambazo hakuwa ametumbu na kwa hivyo akapoteza ufalme

Daudi alifahamu hatari za kuguza mpakwa mafuta wa Mungu kama kiongozi, pia nami ninafaa kusikia maonyo haya.

Ukweli mkuu uliojifunza kutoka kwa maisha ya sauli ni matokeo ya kutotii Mungu.

Inaweza kutamatishwa na sentensi hii kutoka kwa Nabii Samueli: "Tazama, kutii ni bora kuliko dhabihu, na kusikia bora kuliko kafala" Samueli wa kwanza 15:22

Matokeo ya ukatili kama huu unatamatishwa na maneno ya Daudi kuhusu Sauli: "Namna gain walio nguvu wameanguka" Samueli wa pili 1:19

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama.

---

2. Eleza jia ya kibiografia ya kuchabua Bibilia.

---

3. Nakili hatua nne za kibiografia katika uhabuzi wa Bibilia.

(Majibu yametolewa mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Chagua mtu katika Biblia kisha ufanye uhabuzi wa maisha yake ukitumia jia ya biografia. Tumia charti ifuatayo kwa hali hii na uhabuzi mwingine utakaofanya katika siku za usoni

UCHABUZI WA KIBIOGRAFIA

HATUA YA KWANZA: CHAGUA MTU UTAKAE YACHABUA MAISHA YAKE:

HATUA YA PILI: KUSANYA HABARI:

Andika sehemu ya Biblia inayopakili habari ya maisha yake:

HATUA YA TATU: TENGENEZA HABARI HIYO:

- **Jina na maana yake:**
- **Jamii:** Wazazi, ndugu, dada, ukoo watoto:
- **Kuzaliwa:** Mahali, umuhimu wa kuzaliwa, tukio isio ya kawaida wakati wa kuzaliwa :
- **Utotoni na masomo:**
- **Eneo la kigeografia:**
- **Marafiki na watenda kazi pamoja naye na uhusiano wa kibinafsi:**
- **Kazi na Huduma:**
- **Hali ya mwili:**
- **Tabia nzuri:**
- **Tabia mbaya:**
- **Tukio la kiroho:**
- **Kukutana na Mungu mala ya kwanza:**
- **Kubandilika:**
- **Mwito:**
- **Hali kuu au kumbandilika:**
- **Kifo:**

HATUA YA NNE: FANYISHA KAZI ULIOJIFUNZA:

Tabia nzuri ni naweza kuiga:

Tabia baya ninafaa kujiepusha nazo:

Ukweli mkuu nilionjifunza.....

SURA YA KUMI NA NANE

JIA YA KITHEOLOGIA

MALENGO:

Utakapo tamatisha sura hii utaweza ku:

Kuandika mstari kielelzo bila kutazama
Eleza jia ya kitheologia ya utafiti wa bibilia.
Nakili jia tano za kichibua Bibilia.
Eleza neno "mafundisho
Eleza maneno makuu ya kitheologia
Fanya uhabusi ukitumia jia ya kitheologia.

MSTARI KIELELZO

Shuhuda zako ni za ajabu, basi moyo wangu huiweka.
(Zaburi119:129)

UTANGULIZI

Sura hii inaeleza kuhusu jia ya kitheologia katika kushibua Bibilia.Mfano wa jia hii umetolewa katika sehemu ya mafunzo zaidi na pia kutoa nafasi ya kufanyicha kazi yale uliojifunza ukitumia jia hii ya kitheologia

JIA HII KUELEZWA

Jia ya kithelogia inaangazia sana kuhusu mafundisho ya Bibilia.Ni hali ya kushabua kitabu au Bibilia yote, kwa minajiri ya kukusanya, kulinganisha, na kupanga mafundisho. "Theologia ni mafunzo kuhusu Mungu amboyo inajumuisha Mungu Baba,Mwana na Roho Mtakatifu.Fundisho ni mfululizo wa mafundisho katika Bibilia inayolenga kufunua kuhusu Mungu katika kitheologia.

Utafiti wa kitheologia unaangazia kitabu furani na mafundisho Fulani na hata utafiti ulioenea zaidi hata kufikia kitabu kizima cha Bibilia pia hata Bibilia kwa jumla.

Mafundisho haiwezi kutengenezwa kupitia mstari moja hapa na mwingine pale. Makosa katika hali ya kufundisha hutokea wakati unatengeneza fundisho kutoka kwa mstari hapa na mwingine, ambayo ndiyo jia inayotumiwa na wenye mafundisho ya uongo.Katika hali ya kufanya uhabisi huu wa kitheologia basi unaweza kutumia jia zile ulijifundisha kuhusu kitabu,sura, fungu na mistari kufanya utafiti huu.

JIA KUFAFANULIWA

Katika jia ya kitheologia kuna hatua tano zifuatazo:

HATUA YA KWANZA: CHAGUA KICHWA

Mpangilo ufuatao utakusaidia kuchagua vicha utakazoitumia katika uhabuzi huu kwa jia ya kitheologia:

Theologia Ya Kibibilia

I. Bibliologia Utafiti wa mafundisho ya ki Bibilia

- A. Ilikotoka
- B. Ufunuo
- C. Kwandikwa
- D. Mamlaka
- E. Vile Roho Mtakatifu anasaidia katika hali ya kuelewa Bibilia
- F. Utafsili

II. Theologia Utafiti kuhusu Mungu baba

- A. Hali ya Mungu
- B. Matendo ya Mungu
- C. Majina ya Mungu
- D. Asiri ya utatu wa Mungu

III. Cristologia Mafundisho kuhusu Yesu.

- A. Hali ya Yesu
- B. Kazi za Yesu
- C. Majina ya Yesu
- D. Asiri ya utatu ya Yesu
- E. Maisha katika mwili
  - 1. Kuzaliwa na maisha ya utotoni
  - 2. Ubatizo
  - 3. Majaribu
  - 4. Kubandilishwa
  - 5. Mafundisho
  - 6. Miunjiza
  - 7. Mateso na kifo
  - 8. Ufufuo
  - 9. Kupaa
- F. Kurundi mara ya pili
- G. Ufalme wa kimasihi
- H. Uungu wa Yesu. Jinsi Yesu alikuwa Mungu na mwanadamu Katika uanadamu
- I. Kuishi kabla ya ulimwengu pamoja na Baba
- J. Mifano ya Yesu katika agano la kale

IV. Pneumatologia Mafundisho kuhusu Roho Mtakatifu.

- A. Hal;I ya Roho Mtakatifu
- B. Kazi na huduma ya roho Mtakatifu
  - 1. Katika Agano la kale
  - 2. Katika agano jipay
  - 3. Katika kanisa la sasa
- C. Majina ya Roho Mtakatifu
- D. Kuishi kabla ya ulimwengu pamoja na mungu
- E. Asiri ya uungu wa Roho Mtakatifu katika utatu

- F. Utofauti wa kuwa kwa roho Mtakatifu katika agano la Kale na Agano Jipya
- G. Mifano na umbo za Roho Mtakatifu
- H. Kalama za Roho mtakatifu
- I. Tunda la roho Mtakatifu
- J. Ubatizo wa Roho Mtakatifu

V. Angelologia : mafundisho kuhusu malaika wa Mungu:

- A. Mpangilio na taratibu
- B. Majina ya malaika
- C. Kazi ya malaika: Iliopita, sasa na siku za usoni.

VI. Demonologia: Mafundisho kuhusu mapepo wa shetani:

- A. Walikotoka
- B. Mpangilio na taratibu
- C. Majina
- D. Kazi: Iliopita, wakati huu, wakati ujao
- E. Hukumu na hatima yao

VII. Satanologia: Mafunzo kuhusu Shetani

- A. Alikotoka
- B. Mwanguko
- C. Majina
- D. Kazi: Wakati ulio pita, sasa, wakati ujao
- E. Hukumu na hatima yake

VIII. Anthropologia: Mafundisho kuhusu mwanzo na asiri ya mwadamu

- A. Alikotoka
- B. Kwanguka kwake
- C. Asiri ya dhaba ya mwanadamu
- D. Msamaha wa Mungu kwasababu ya dhaba za mwanadamu

IX. Soteriologia: Mafundisho kuhusu wakovu.

- A. Hali ya kuendelea kwa wokovu: Kufuatiliwa kutoka kwa andiko la ahadi ya kwanza kuhusu waokovu katika mwanzo 3:15
- B. Jifunze kuhusu Mokozi, Yesu Kristo (Tazama Mungu Mwana Yesu kristo, katika mafundisho ya Kristologia)
- C. Kazi ilio kamilika ya Yesu
- D. Hali ya wokovu

X. Ecclesiologia: Hi ni mafundisho kuhusu kanisa inayolenga yote Bibilia inasema kuhusu mwili wa kiroho wa Yesu iitwayo kanisa:

- A. Kanisa kama kiungo kilicho hai: Mwili wa Kristo.
- B. Tofauti kati ya kanisa na Waisiraeli
- C. Mpangilio wa kanisa:
  1. Dhabihu
  2. Mpangilio

3. Muelekeo
4. Ibaada
5. Mafundisho ya kanisa

XI. Eschatologia: Mafunzo kuhusu matukio ya mwisho kabla ya umilele

- A. Unabii kuhusu kanisa.
- B. Unabii kuhusu Isiraeli.
- C. Unabii kuhusu mataifa mengine ya ulimwengu
- D. Unabii kuhusu Masihi: Kurundi kwake na kuimalisha ufalme wake
- E. Ufufuo wa wafu
- F. Mahukumu
- G. Dhiki
- H. Millenniamu
- I. Hatima ya milele ya wenye haki na wenye dhabi

HATUA YA PILI: ELEZA FUNDISHO ILIOCHAGULIWA

Maelezo ya mafundisho ya kimsingi ya yametolewa katika mpangiliounaoendelea kama vile;

- Cristologia,
- pneumatologia,
- theologia,
- bibliologia,
- angelologia,
- demonologia,
- satanologia,
- anthropologia,
- soteriologia,
- ecclesiologia,
- na eschatologia.

HATUA YA TATU: CHAGUA KIPENGELE CHA BIBILIA CHA KUCHABUA

Fanya uamuzi kuhusu kitabu au vitabu vya Bibilia utakao tumia kuchabua fundisho hili. Vitabu vya agano Jipya ndiyo sawa kutumia katika mafundisho ya kitheologia na utafiti. Aghano la Kale ni sawa na unabii na hadithi za kuelezea. Agano Jipya, hasa Injili na Nyaraka zinapeana raslimali nyingi katika mafundisho ya kitheologia

HATUA YA NNE: KUSANYA HABARI KUHUSU FUNDISHO HILO

Tumia yale umejifunza kuhusu mafundisho juu ya kitabu, sura, kipengele mstali na neno kukusaidia kukusanya habari kuhusu fundisho unalolichabua. Unaposoma tazama lolote maandiko inasema kuhusu fundisho hilo

HATUA YA TANO: TAMATISHA HABARI ULIOKUSANYA.

Tamatisha habari ulioikusanya na kutumia mpangilio kuhusu theologia iliopeanwa katika sura hii kukusaidia kupanga maandiko yako ya kujifundisha katika jia ya mpangilio ama charti.

MFANO WA JIA HII

HATUA YA KWANZA: CHAGUA KICHWA.

Kwa mfano kuhusu fundisho la kitheologia tunachagua kichwa juu ya Kristologia

HATUA YA PILI: ELEZA FUNDISHO

Kristologia ni mafundisho kuhusu Yesu Kristo

HATUA YA TATU: CHAGUA SEHEMU YA BIBILIA ITAKAYOCHABULIWA

Tutasoma kuhusu Kristologia katika kitabu cha Wakolosai.

HATUA YA NNE: KUSANYA HABARI KUHUSU FUNDISHO HILI

KITABU CHA WAKOROSAI

MPANGILIO

I. Utangulizi: 1:1-14

A. salamu: 1:1-2

1. Kutoka kwa Paulo na Timotheo 1:1
2. Kwa: wateule na wapendwa waminifu katika Kristo huko kolosai: 1:2
3. Neema na amani kutoka kwa mungu na Kristo: 1:2

B. Shukulani 1:3-8

C. Maombi ya Paulo kwa wakristo hukokolosai: 1:9-14

1. Kuendelea: 1:9
2. kutamani kuwa waweze kujazwa na ufahamu wa mapenzi yake katika hekima yote na hali ya kuelewa kiroho: 1:9
3. Kwamba waweze kutembea katika Bwana: 1:10
4. Wapate kuzaa katika kazi zote njema: 1:10
5. waongezeke katika kumjua Bwana: 1:10
6. Watiwe nguvu katika uwezo na subira: 1:11
7. Kuwa shukulani zipewe Mungu: 1:12-13
  - a. Kutufanya washiliki katika uridhi wa wateule: 1:12
  - b. Kwa kutukomboa kutokana na nguvu za ngiza: 1:13
  - c. Kwa kutuleta katika ufalme wa Mwanae: 1:13

II. Utu na kazi ya yesu: 1:15-23

A. Bwana wa uubaji: 1:15-17

1. Kulingana na chanzo chake: 1:15-16
2. kulingana na kuendelea kwake: 1:17

B. Bwana wa kanisa: 1:18-19

1. Kichwa cha mwili: 1:18
2. Mwanzo: 1:18
3. Libuko la waliokufa: 1:18

4. Mwenye uwezo wote: 1:18
5. katika yeye uungu wote wandumu: 1:19

C. Mpatanishii 1:20-23

1. Ameleta amani kupitia damu yake msalabani:20
2. Ameunganisha vitu vyote katika yeye katika ulimengu na mbingu 1:20
3. walioharibiwa na uovu amewalegesha: 1:21
4. Kupitia kifo chake tunaletwa tukiwa: 1:22
  - a. Watakatifu.
  - b. Bila mawaa
  - c. Kufurahia haki zetu
5. Tunahitanji kuwa katika imani: 1:23
  - a. kukomaa: 1:23
  - b. Kukaa: 1:23
  - c. Kutoondolewa katika Injili: 1:23
    - (1) Walioisikia.
    - (2) Iliohubiliwa na kila kiumbe.
    - (3) Ambayo Paulo alifanywa kuwa muhuduma.

III. Paulo: Mhuduma wa ulegesho: 1:24-2:7

A. Mateso: 1:24

1. Kiasili
2. katika malengo ya kiroho.

B. Mhuduma wa siri ya Kristo: 1:25-29

1. Hali ya huduma yake: 1:25
2. Ujumbe wa huduma yake: 1:26-27
  - a. Siri ya Mungu: 1:26-27
  - b. Yesu mwenyewe: 1:27

3. Njia ya huduma yake: 1:28

- a. Kuhubili.
- b. Maonyo.
- c. Kufundisha

4. Lengo la huduma: Kuleta kila mtu akiwa mkamilifu bele ya Yesu: 1:28

5. Nguvu ya huduma yake: Kungangana katika kutenda kazi : 1:29

C. Matumainio ya umoja : 2:1-7

1. Kungangana kwake sababu ya waumini: 2:1
  - a. Huko wakorosai.
  - b. Huko Laodicea.

c. Kwa wale ambao hajawaona.

2. Mtu anayengangania: Mungu baba na Yesu: 2:2

3. Sababu: 2:2-7

a. Mioyo yao ufarijiwe: 2:2

b. Waunganishwe pamoja katika upendo: 2:2

c. Katika utanjili wote ulioko katika ufahamu: 2:2

d. Ili waweze kufahamu hazina za hekima na ufahamu uliofichwa katika Kristo 2:3

e. Kuwazuia kundanganyika kupitia maneno ya kuvutia: 2:4

f. Wawe imara katika imani: 2:5

g. Waweze kutembea katika Kristo: 2:6

h. Waweze kupandwa katika yeye 2:7

i. Na kunjengwa ndani yake: 2:7

j. ze kuimalika katika imani nkama walivyofunzwa 2:7

k. Waweze kundumu katika shukulani: 2:7

IV. Uongozi wa Kristo dhidi ya mafundisho ya uongo: 2:8-3:4

A. Bwana wa nguvu zote 2:8-10

1. Filosofia 2:8

2. Uongo: 2:8

3. Tamanduni za watu: 2:8

4. Hali ya ulimwengu na bila kumuguopa Kristo: 2:8

a. Katika yeye unaishi ukuu wote wa Mungu katika mwili: 2:9

b. Ukamili katika yeyeYe are complete in Him: 2:10

c. Ndiye kichwa cha ukuu wote na mamlaka: 2:10

B. Maisha mapyae: 2:11-14

1. tohara ya roho: 2:11

2. Kuzikwa pamoja naye katika ubatizo: 2:12

3. Kufufuka pamoja katika imani: 2:12

4. Kunuliwa pamoja naye: 2:13

5. Kusamehewa makosa yote 2:13

6. Kuondoa mashitaka yaliokuwa kinyume chetu: 2:14

C. Kushida nguvu na mamlaka: 2:15

1. Kuzihalibu: 2:15

2. Kuzionyeshana hadhalaniy: 2:15

3. Kushelehekea katika ushidi: 2:15

- D. Kukataa uongozi wa Yesu: 2:16-3:4
1. Hitikadi: 2:16-17
    - a. Nyama: 2:16
    - b. Vinywanji: 2:16
    - c. Siku takatifu: 2:16
    - d. Siku kuu: 2:16
    - e. sabato: 2:16
  2. Kuambundu malaika: Mtu anayefanya haya ni: 2:18-19
    - a. Kuingilia mambo bila kuyaona: 2:18
    - b. Kuongozwa na mawazo ya mwili: 2:18
    - c. Bila kumshkua Kristo kama kichwa: 2:19
      - (1) Ambaye katika yeye mwili umeimarika.
      - (2) katika yeye tumefanywa kitu kimoja.
      - (3) katika yeye tunaongezeka katika Mungu.
  3. Hali ya ulimwengu: 2:20-23
    - a. Hatufai kuwa shini yao: 2:20
    - b. Shuguli zao: 2:21
    - c. Amri na mafundisho ya wanadamu: 2:22
    - d. hali ya maonyesho ya nje: 2:23
      - (1) Katikahekima na ibanda ya kunjitakia
      - (2) Unyenyekevu.
      - (3) Kuacha mwili.
      - (4) Sio katika kuheshimu tama za mwili.
  4. Hali za kimwili za muda: 3:1-4
    - a. Tafuta yalio juu: 3:1
    - b. Weka mawazo yako kwa yalio juu sio kwa yalio chini: 3:2
    - c. Itawezekana kupitia ushilika wako na Kristo: 3:3
      - (1) mlifufka pamoja na Kristo: 3:3
      - (2) Sasa, mume fichwa kwa Mungu pamoja na Kristo: 3:3
      - (3) Baadaye Yesu akihidhilishwa tutafanana naye 3:4
- V. Uongozi wa Kristo na maisha ya mkristo: 3:5-4:6
- A. Tunafaa kutuliza tama zetu za kimwili: 3:5
  - B. Gadhabu ya Mungu juu ya wasio tii: 3:6
  - C. wakati uliopita tulitembea katika jia hizi lakini sasa tumefanywa wapya 3:7-8
  - D. Maisha ya kale kuondolewa: 3:5-9
    1. Usinzi: 3:5
    2. Uchafu: 3:5
    3. Hali baya: 3:5
    4. Uovu wa kila aina 3:5
    5. Tama ambayo ni kama kuabudu sanamu: 3:5-7
    6. Hasira: 3:8
    7. Gadhabu: 3:8
    8. Husuda: 3:8

- 9. Kukufuru: 3:8
- 10. Maongeo maovu: 3:8
- 11. Maongo: 3:9
- E. maisha mapya: 3:10-17
  - 1. Mtu mpya: 3:10
    - a. Inayofanya upya katika hali ya kumfahamu yeye: 3:10
    - b. Ambaye kwake hakuna mgawanyiko: 3:11
      - 2. Huruma: 3:12
      - 3. Ukarimu: 3:12
      - 4. Unyenyekevu wa moyo: 3:12
      - 5. upoles: 3:12
      - 6. Ufumilivu: 3:12
      - 7. Utulivu: 3:13
      - 8. Msamaha: 3:13
      - 9. Upendo: 3:14
      - 10. Amani ya Mungu: 3:15
      - 11. ushilika katika mwili: 3:15
      - 12. Shukulani: 3:15
      - 13. Neno la Mungu kuichi dani yenu: 3:16
        - a. Katika hekima yote.
        - b. Kufundisha
        - c. kunjengana katika zaburi na nyimbo na tensi za rohoni.
    - 14. Kazi nzuri: 3:17
      - a. Maneno na matendo.
      - b. Yafanywe kwa Jina la Yesu
      - c. Kumshukuru Mungu.
- F. Hali spesheli: 3:18-4:6
  - 1. Nyumbani: 3:18-21
    - a. Wake: 3:18
    - b. Bwana: 3:19
    - c. Watoto 3:20
    - d. Baba 3:21
  - 2. Ushilikiano katika kazi: 3:22; 4:1
    - a. Waheshimu mabwana zenu: 3:22
    - b. Hudumu kama Kristo: 3:22
    - c. Mabwana wanafaa kuwapa watumwa wao kiricho chema na haki: 4:1

3. Maelezo : 3:23-25

- a. Mkatende mambo yote kama kwa bwana: 3:23
- b. Fahamu kuwa mnatumikia Kristo na kutoka kwake mtapata adhabu: 3:24
- c. Fahamu kuwa wenye kutenda maovu watahukumiwa 3:25

VI. Maelezo ya misho: 4:2-6

A. Maombi: 4:2-4

1. Njukumu ya kuendelea katika Maombi: 4:2
2. Kutazama katika shukulani: 4:2
3. Kuwaombea milango wale wanaoenda kuhubili: 4:3-4

B. Njukumu ya mashahidi: 4:5-6

1. Kutembea katika hekima: 4:5
2. Utumizi mzuri wa wakati: 4:5
3. Maongeo safi: 4:6
  - a. Yalio na neema.
  - b. Yaliohifadhiwa kwa chumvi.
  - c. Na kwa ufahamu wa kujibu kila mtu.

VII. Kufunga: 4:7-18

A. Salamu za kibinafsi: 4:7-17

1. walio na barua: 4:7-9
  - a. Tychicus: 4:7-8
  - b. Onesimus: 4:9

2. Salamu kutoka kwa walio nao: 4:10-14
3. Salamu kwa watu wa Leodekia na kuamuru bar: 4:15-16
4. Ujube spesheli kwa Arcippus: 4:17

B. Salamu: 4:18

1. Kwa mkono wa Paulo.ua kusomwa kwao
2. Ombi kukumbuka kifungo chake
3. Neema iwe nanyi.

Kwa mafundisho haya, kwanza tumesoma na kutengeneza mpangilio wa kitabu cha Wakorosai:

(Fahamu: Pamoja na mpangilio wa kitabu, unaweza kufanya mpangilio kuhusu sura, vipengele na neno kukusaindia kufanya utafiti wa mafundisho katika kitabu hiki kulinga na vile unavyotaka kufanya utafiti. Kwa sababu ya mfano huu, tumetengeneza mpangilio pakee wa kitabu hiki).

Kisha tusome kitabu tena na kunakili kila andiko kuhusu Yesu na kutamatisha yaliofunzwa na andiko hilo:

Sura ya Kwanza:

1:1 Jina lake: Yesu Kristo.

1:2 Amani hutokana na Yesu.

1:3 Mungu ndiye bab wa Yesu Kristo.

1:4 Imani imo katika Yesu.

1:13 Ufalme wake.

1:14 Katika Yesu tunamsamaha na ukobozi.

1:15 Yesu ni mfano wa Mungu asieonekana, na mzaliwa wa kwanza katika viumbe vyote.

1:16 Vitu vyote viliumbwa na Yesu.

1:17 Yesu ni kabla ya mambo yote na yote hudumu ndani yake.

1:18 Yesu ndiye kichwa cha kanisa ilio mwili wake wa kiroho.

1:18 Yesu ndiye mzaliwa wa kwanza wa wafu (kumaanisha kuwa alifufuliwa kwanza kuishi milele kati ya wafu).

1:19 Utimilifu wote umo ndani yake.

1:20 Yesu alifanya amani kupitia damu yake msalabani.

1:20 Yesu alileta ulegesho.

1:22 Utauwa ni katika Yesu.

1:24 Kanisa ni mwili wake wa kiroho

1:27 Yesu akiwa ndani yetu tuna tumaini ya utukufu.

1:28 Yesu ndiye ukamilifu wetu

1:29 Anatenda kazi ndani yetu kwa nguvu sana.

Sura Ya Pili:

2:3 Hazina yote ya hekima na ujuzi iko ndani yake.

2:5 Yesu ndiye chombo cha imani yetu.

2:6 Inatupasa kutembea ndani yake.

2:7 Inatupasa kukua ndani yake

2:9 Katika Yesu, ukuu wote wa Mungu inadumu ndani yakekatika mwili..

2:10 Yesu ni kichwa cha mamlaka nguvu na tumekamilika katika yeye.

2:13 Jesus has forgiven us (circumcision of heart).

2:14 Yesu alitimiza sheria ya Agano la kale.

2:15 Yesu alihukumu falme na nguvu za ngiza.

2:17 Mwili ni wa Yesu.

2:19 Yeye ni kichwa cha mwili.

2:20 Kama tukifa katika Kristo, hatutakumbana nay a ulimwengu.

Sura Ya Tatu:

- 3:1 Tumefufuliwa pamoja naye.
- 3:1 Ameketi katika mkono wa kuume wa Mungu.
- 3:4 Yesu ni maisha yetu.
- 3:4 Yesu atafunuliwa na tutafunuliwa ndani yake ("Kufunuliwa" Yaweza kuwa neno nzuri ya kuchibua).
- 3:11 Kristo ni yote kwa yote; anavunja kuta za utengano.
- 3:10 Unafanywa wapya katika ufahamu wake katika mfano wake
- 3:13 Msamaha kati ya wapendwa inawezekana kulingana na msamaha wa Yesu..
- 3:15 Amani huja na yesu.
- 3:16 Neno lake lafaa kundumu ndani yetu kwa utele.
- 3:17 Inatubindi kutenda yote kwa jina lake.
- 3:17 Tunapaswa kuomba kwa Jina lake.
- 3:24 Tunapaswa kumtumikia Bwana yesu.

Sura Ya Nne:

- 4:3 Siri ya Kristo (Injili).

HATUA YA TANO:TAMATISHA HABARI ULIOKUSANYA

Mpangilio ufuatao unaeleza kuhusu habari iliokusanywa kutoka kwa Wakolosai kuhusu Kristologia na kutamatisha fundisho kuhusu Yesu katika kitabu hiki:

Utafiti kuhusu Kristologia katika kitabu cha wakolosai

I. Majina ya Yesu Kristo:

- A. Yesu Kristo: 1:1
- B. Bwana Yesu Kristo: 1:3
- C. Kichwa cha Mwili: 1:18, 24
- D. Mwana wa upendo wake: 1:13
- E. Bwana Kristo: 3:24

II. Hadhi za Kristo:

- A. Omniscient: Yuafahamu mambo yote (Katika yeye hekima na ufahamu zimo): 2:3
- B. Upendo: Alifanya amani kupitia damu yake msalabani kwa ajili ya upendo wa mwenye: 1:20
- C. Utakatifu: Yeye ndiye ukamilifu: 1:29
- D. Omnipresence: Yuko mahali popote; Kristo ni yote kwa yote: 3:11
- E. Infinity: Kabla ya mambo yote: 1:17; Kristo ni yote: 3:11
- F. Omnipotent: Mwenye nguvu zote:
  - 1. Vitu zote ziliubwa naye: 1:16
  - 2. Vyote vimechikiliwa naye: 1:17
  - 3. Falme na nguvu ziko chini yake: 2:10
- G. Muubanji: 1:16
- H. Anaye samehea: 2:13
- I. Amani: 1:2

J. Imani: 1:4

K. Hekima na maarifa: 2:2-3

III. Uungu wa yesu: Mungu katika mwili.

A. Uhusiano wake na Mungu:

1. Mwana wa Mungu: 1:3, 13
2. Alikuwa katika mfano wa Mungu asie onekana: 1:15
3. Katika yeye uungu wote uliishi: 1:19; 2:9

B. Kazi zake:

1. Muumbanji: 1:16
2. Adumishaye uhai: 1:17
3. Mokozi wa mwanadamu: 1:14, 20, 22; 2:13,14
4. Alihukumu falme na nguvu za ngiza: 2:15

C. Cheo yake:

1. Kichwa cha falme na nguvu: 2:10
2. Mfano wa imani ya waumini: 1:4, 2:5
3. Sababu na mpokezi wa huduma ya waumini: 3:17
4. Mwakilishi ambaye kumpitia muumini humfikia Mungu: 3:17
5. Kichwa cha kanisa, mwili wake: 1:24; 2:17, 19
6. Kichwa cha ufalme: 1:13
7. Alieketi katika mkono wa kuume wa Mungu: 3:1
8. Yeye ni yote kwa yote: 3:11

IV. Utu wa Yesu: Licha ya kuwa alikuwa Mungu, alifanyika kuwa mwili na kuishi kati ya wanadamu, chini ya majaribu ya kila aina na upunguvu wa mwanadamu; lakini hakutenda dhabi:

A. Alimwaga damu yake: 1:20

B. Alikufa: 2:15

C. Alifufuka kutoka kwa wafu: 2:15; 1:18

V. Kifo chake

A. Kilitimiza sheria: 2:17

B. Kilileta falme na nguvu za ngiza katika hukumu: 2:15

C. Kilileta amani na ulejesho kwa wanadamu: 1:20,22

D. Kili wezesha msamaha wa dhabi: 2:13; 3:13

VI. Ufufuo wake

A. Alikuwa mzaliwa wa kwanza na pia wa kwanza kufufuka kutoka kwa wafu na kuishi milele: 1:18

B. Alihakikisha ufufuo wetu: 3:1

VII. Kurundi kwake: Ataonyeshanwa katika siku za usono nasi katika yeye 3:4

JARIBIO

1. Maneno kadha ya kitheologia yameelezwa katika sura hii, ambayo ni vizuri kuyafahamu ili kuyaelewa utakapoyasikia yakitumiwa au kuyapata katika kifungu na mafundisho ya Bibilia

Tazama maneno katika orodha ya kwanza, kisha usome maelezo yake katika orodha ya pili kisha uchague maelezo yalio sawa kwa kuandika nabari bele ya neno katika sehemu ilio peanwa.

Orodha Ya Kwanza

- _____ Angelologia
- _____ Demonologia
- _____ Soteriologia
- _____ Ecclesiologia
- _____ Eschatologia
- _____ Kristologia
- _____ Bibliologia
- _____ Anthropologia
- _____ Satanologia
- _____ Pneumatologia

Orodha Ya Pili

- 1. Mafundisho kuhusu Bibilia.
- 2. Fundisho kuhusu Yesu Kristo.
- 3. Mafundisho kuhusu kanisa.
- 4. Mafundisho kuhusu mambo ya mwisho.
- 5. Mafundisho kuhusu wokovu.
- 6. Mafundisho kuhusu mwanadamu.
- 7. Mafundisho kuhusu malaika.
- 8. Mafundisho kuhusu malaika waovu ambao ni mapepo wa shetani.
- 9. Mafundisho kuhu malaika.
- 10. Mafundisho kuhusu Roho Mtakatifu.

2. Andika mstali kielelzo bila kutazama.

---

3. Jia ya Kitheologia ya kichibua Bibilia ni nini?

---

4. Nakili hatua tano kuhusu jia ya kitheologia.

---

5. Eleza nen "mafundisho."

(Majibu ya jaribio hili yametolewa mwisho wa kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Fundisho la eskatologia ni kujifunza kuhusu mambo ya usoni. Vitabu vya wathesalonike wa kwanza na wa Pili zinafunua mambo kadhaa kuhusiana na somo la eskatologia au mambo ya mwisho hasaa kuhusu kurundi kwa Yesu au kunyakuliwa. Kunyakuliwa ni wakati wa usoni ambayo Yesu atarundi kutoka mawinguni kuwapokea waumini wa kweli. Waumini watakaokuwa wamekufa, watafufuliwa kumraki Bwana katika mawingu kisha tutaishi pamoja na Kristo katika uwepo wa Mungu

Kutumia mfano uliopeanwa katika sura hii, fanya utafiti wa kitheologia kuhusu kitabu cha Wathesalonike wa Kwanza na wa Pili. Kusanya habari, zichabue habari zote kuhusu eskatologia, hasa kurundi kwa Yesu Kristo

HATUA YA KWANZA: CHAGUA SOMO

HATUA YA PILI: ELEZA FUNDISHO

HATUA YA TATU: CHAGUA KIFUNGU CHA BIBILIA UTAKACHO CHABUA

HATUA YA NNE: KUSANYA HABARI KUHUSU FUNDISHO

HATUA YA TANO: TAMATISHA HABARI ULIOKUSANYA

SURA YA KUMI NA TISA

KUCHABUA MASHAILI KATIKA BIBILIA

MALENGO:

Utakapomaliza sura hii utaweza ku:

Kuandika mstari kielelzo bila kutazama.
fahamu aina balibali za mashaili ya bibilia.
Aina tofauti za mashaili ya Bibilia.
Chabua mashaili ya Bibilia

MSTARI KIELELZO:

Mala saba kwa siku,nakusifu kwa sababu ya hukumu zako za haki (Zaburi 119:164)

UTANGULIZI

Bibilia ni mkusanyo wa vitabu 66 ambazo zina historia,michezo ya kigiza, mapenzi, safari na mashaili.Bibilia ni zaidi ya usomi ijapokuwa ni usomi mkuu katika hali na utendanji.Unaposoma yaliokatika kitabu unajifunza yaliondani na kufahamu ujube na hata kupata ufunuo wa ukweli wa kiroho.

Unapochabua muundo wa kitabu unafahamu kuhusu mpangilio wa kitabu hicho kuleta yaliomo. Sehemu kuu ya Bibilia imo katika hali ya kuelezea ukweli kumhusu Mungu kwa jia ya hadithi ambazo ni rahisi kuelewa. Lakini vitabu vya Bibilia --Ayubu, Zaburi, Mithali, Muhubili na wimbo ulio Bora—zimepangwa kwa jia ya kishaili. Kuna sehemu za kuongezewa katika mashaili katika sehemu zingine za Bibilia hata kama kitabu sio sehemu ya mashaili. Kwa mfano, mashaili inapatika katika vitabu vya sheria na unabii. Jia ya mashaili kuhusu kuleta ukweli kuhusu Mungu ni tofauti na ile ya kuelezea au kupitia hadithi inayotumiwa katika vitabu vingine. Mashaili ya Bibilia pia ni tofauti na mashaili mengine unayoweza kufahamu. Kwa sababu hii, mwokozi spesheli unahitajika.unapochabua vitabu hizi. Sura hii inaeleza mifano na aina za mashaili ya katika vitabu vya Bibilia.

MUUNDO WA MASHAILI

Mashaili ya Bibilia haitalinganishwa na mashaili mengine ambayo umeyafahamu maana imaeandikwa kwa muundo wa kiebrania sababu sehemu kuu ya agano la kale iliandikwa kwa jia hii na lugha hii pia. Kanuni ya msingi ya mashaili ya Bibilia ni kuwa ina usawa au ulinganishi. Kwa mfano, mistali hii ina hali ya ulinganishi

---

Wakati vitu zinalingana, kama vile mistali hii ilivyo, basi mashaili ya kiebrania inalingana katika mawazo kuhusu shaili yote. Kuna miundo mi nne inayotumiwa katika mashaili ya lkiebrania

1. HALI YA KUFANANA

Neno "synonymous" linamaanisha hali ya kufanana, yaani mstali wa pili unarundia maana ya mawazo ya mstari ya kwanza. Kwa mfano:

Bwana, ni vipi wameongezeka watesi wangu!

Wengi ni wanaoniinukia. (Zaburi 3:1)

Aketiye katika mbingu atasheka:

Mungu atawafanya wachanganyikiwe. (Zaburi 2:4)

Katika mifano yote miwili, mtali wa pili unarudia mazo kuhusu mistali wa kwanza. Wazo linaloletwa katika wazo hii inafanana na lililoelezwa katika mistali wa kwanza

2. HALI YA KINYUME:

Neno "Antithetic" inamaanisha hali ya kinyume ambayo mistali wa pili ni tofauti na mistali wa kwanza. Lakini kuna hali ya kufanana maana inaeleza ukweli unaofanana. Hii ndio sababu inaitwa hali ya kiyume

Kwa mfano

Maana Bwana afahamu jia ya mwenye haki:

Lakini jia ya wadhalimu zitaisha. (Zaburi 1:6)

Katika mfano huu, mtari wa pili ni kinyume na mistali wa kwanza. Mistali wa kwanza unanena kuhusu jia za mwenye haki, na ya pili inasema kuhusu jia za mwenye dhabi. Lakini mistali wa pili una hali ya ulinganifu katika mawazo maana inaleta ukweli huu kwa jia nyingine. Katika kuuleta ukweli.

3. ULINGANISHI WA KISYNTHETICIA :

Aina hii ya ulinganishi ni kama kujienga kwa matofali. Ambako mistali wa pili na mingine katika shaili unaongeza au kujengea juu ya mistali wa kwanza katika mawazo. Tazama mfano ufuatao, sababu mistali wa pili na iliofuata inajengea juu ya mistali huu wa kwanza katika shaili hii:

Heli mtu asiyetembea katika mashauli ya wasio haki

Wala kusimama katika jia ya wenye dhabi

Wala kuketi katika makao ya wasio haki

Lakini sheria ya Bwana ni furaha yake

Na shelia ya Bwana ni kumbukumbu yake usiku na mchana (Zaburi 1:1-2)

Katika mistari wa kwanza, laini ya kwanza, inaeleza kuwa mtu hubarikiwa asipotembea katika jia za wenye dhabi. Kisha laini zifuatazo zinaelezea kuhusu ukweli huo katika hali ya kutosimama au kuketi katika jia na makao ya wenye dhabi. Katika mistari wa pili, laini ya kwanza inanena kuhusu mtu huyu hufurahia sheria za Mungu na kuziliwaza usiku na mchana

4. UMBO KATIKA ULINGANISHI:

"Umbo" ni kitu kinacho simamia kingine au kueleza kingine. Kwa mfano, nyota katika bendela ya Marekani ni umbo zinaso simamia maeneo 50 yalio washilika katika muungano wa Malekani. Katika hali ya ulinganishi kutumia umbo katika mashaili, laini ya pili na kuendelea ni hali ya kuelezea mistali wa kwanza. Kwa mfano

Kama ayala aonaye shauku ya maji,

Ndivyo moyo wangu wakuonea kiu, ewe Mungu wangu (Zaburi 42:1)

Mtali wa pili wa kifungu hiki unaeleza wa kwanza, daudi analinganisha moyo wake kutamani Mungu na ayala ioneavyo kiu maji (ayala ni mnyama kama swala) Elezo la ayala mwenye kiu ndio umbo hapa katika hali ya kuelezea kuhusu kiu cha Daudi cha kiroho. Licha ya kuwa kuna mifano mingine ya kulinganisha katika mashaili ya kiebrania, haipatikana sana katika Biblia na hivyo basi kuinjumuisha katika utafiti wetu.

KUTUMIA MUUDO KUELEWA YALIOMO

Fahamu miundo ya kimsingi katika mashaili itakayokusaidia katika uhabuzi huu na kuelewa yaliomo kama yalivyoeleweza

1. Ukweli uliofanana kusitisizwa (Ulinganishi uliofanana):

Hii itakusaidia ukweli sawa ulioelezwa kwa jia sababa. Kurudiwa huku kunafanya ukweli huu kuwa wenye uzito katika mawazo na moyo. Ni jia ya muhimu katika hali ya kuliwaza Neno la Mungu. Kama kwa sababu zingine huwezi ukafahamu ukweli katika hali ilioletwa katika mtali wa kwanza wa shaili, liini zifuatazo zitaweza kukuwezecha kufahamu maana zinaeleza ukweli huo huo.

2. Habari tofauti kuhusu ukweli mmoja (Ulinganishi kinyume):

Utanjifunza kufahamu kuhusu ukweli mkuu, lakini utofauti katika ulinganishi wa ukweli huu. Katika mfano wa Zaburi 1;6, haukujifunza tu kuhusu jia ya mwenye haki lakini pia ulijifundisha kinyume kuhusu jia ya mwenye dhabi. Utakapojifundisha kuhusu ulinganishi wenye utofauti hautaweza tu kufanyicha kazi katika maisha yako, lakini utaweza pia kufahamu hatari ya kinyume cha hali hiyo. Katika mfano tulijifundisha kuwa Mungu anafahamu jia zako kama wewe ni mwenye haki, pia umejifunza kuwa kama wewe ni mwenye dhabi utaangamia. Wazo hili tofauti linaleta maonyo

3. Kunjenga matofali ya ukweli (Ulinganishi wa kisynthetia):

Kama vile laini ya kila shaili inajenga ama kuongeza kwa yale yameletwa katika katika laini ya kwanza na ukweli ulio undwa katika katika mawazo yako.

4. Umbo zinazofanua ukweli wa Mungu (Umbo katika ulinganishi):

Maelezo kama haya kuuda picha inayoonekana kuhusu ukweli wa mungu katika mawazo yako.

AINA ZA MASHAILI

Kuna aina tatu za mashaili katika kiebrania ambazo mgawanyiko wao umefanywa kulingana na yaliomo na hali ya kuakilishwa kwa shaili hiyo. Ikinjifundisha kufahamu tofauti za mashaili ya ki Bibilia itakusaidia kuelewa usomacho. Aina tatu za mashaili ya Bibilia ni kama vile

1. MASHAILI YA KI EPICIA:

Hii ni shaili katika hali ya kuelezea hadithi kuhusu tukio la kiushujaa. Kuna hali ya kuelezea katika hali ya shaili ya aina hii ilio katika vitabu vya historia. Soma Hesabu 22 hadi 24 inayoeleza kuhusu hadithi ya Balamu ilio namifano ya mashaili ya kiepicia

2. MASHAILI KUIGIZA:

Mashaili ya hali ya kuigiza katika kitabu cha ayubu ni mfano mzuri maana katika kufungua tunaweza kuona sinema hii na kufahamu sababu ya mateso ya Ayubu ni Shetani. Kisha tunaona wajube wakimweleza Ayubu mikasa kuhusu kupotesa wanae na mali zake. Kisha ayubu anaonekana ameketi peke yake kwenye jivu. Baada ya hayo tunaona marafiki wake wakitoa mawazo tofauti kuhusu sababu ya mateso yake. Kuma kimalizio cha ajabu kuhusu Ayubu kusikia kutoka kwa Mungu na mwisho kulegeshewa

baraka na mali. Kitabu cha Ayubu ni mfano wa mchezo wa kuigiza katika hali ya mashaili

3. MASHAILI YA UIMBAJI:

Lyric ni mashaili ya kuimba amabayo mifano yake miwili inapatikana katika wimbo wa Debora katika kitabu cha Waamuzi na pia wimbo wa Miriamu katika kutoka 15. Kuna sehemu ya mashaili ya uibaji iliotumiwa katika hali ya kuomboleza ama kuonyeshana huzuni. Mifano hii inapatikana katika 137,74, 80, na samueli wa Pili 1:19-27. Kitabu cha Maombolezo ni mfanowa mashaili ya kuiba au mashaili ya maombolezo. Licha ya kitabu hiki kuandikwa katika hali ya mashaili, kimewekwa katika vikundi vya vitabu vya Historia maana mashaili haya yanalenga hali iliokuwa katika watu wa mungu

VITABU VYA MASHAILI: UENDELEZU

Vitabu tano za mashaili inaonyesha hali ya uendelevu katika maisha ya kiroho.

- Kitabu cha Ayubu kinanena kuhusu kufa kwa maisha ya kale ya kibinafsi.
- Zaburi inaonyesha maisha mapya katika Mungu, ikiieleza katika hali ya sifa, maombi, kuabundu, kutumbu, maombezi na mengine.
- Katika mithali tumo katika shule ya Mungu ya kusoma mambo ya kibingu hekima ya kwa sababu ya maisha ya hali ya asiri.
- Muhubili inaongea kuhusu utupu katika hali ya kukibizana na maisha chini ya jua bila Mungu.
- Wimbo ulio bora inanena kuhusu hali ya kukibizana na maisha yalio na maana kupitia uhusiano wa kibinafsi na Bwana Yesu

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama.

---

2. Tazama orodha ya kwanza kuhusu aina za mashaili ya kibibilia kisha soma orodha ya pili na utafute maelezo kamili inayoeleza kila aina. Andika herufi ya maelezo kamili bele ya aina ya shaili linalielezewa

Orodha ya Kwanza

_____ Mashaili ya kuigiza a.

_____ Mashaili ya Epicia b.

_____ Mashaili ya kuimba c.

fulani.

Orodha ya Pili

Mashaili ya kuimba.

Mashali ya kama mchezo wa kuigiza.

Mashaili ya kuhadithia kuhusu kisa

3. Tazama orodha ya kwanza kuhusu mashaili ya umbo za kibibilia. Kisha soma orodha ya pili na kulinganisha inayoeleza sawa

Orodha ya Kwanza

_____ Ulinganishi uliofanana

umbo la kueleza ukweli wa laini ya kwanza emblem.

_____ Ulinganishi wa kiemblematicia au umbo ukweli kinyume na laini ya kwanza katika shaili.

_____ Ulinganishi wa kiantitheticia mawazo kuhusu laini ya kwanza.

_____ Ulinganishi wa kisyntheticia ya laini ya kwanza.

Orodha Ya Pili

a. Laini ya pili na zinazofuatana zinaleta

b. Laini ya pili na zifuatazo zinaeleza

c. Laini ya pili nazinazofuata zaeleza

d. Laini ya pili na kufuatia zinajenga juu

4. Tazama Zaburi 3:1 katika bibilia. Kipengele hiki kimeandikwa katika ulinganishi wa _____.

5. Tazama zaburi 1:6 katika Bibilia yako. Kipengele hiki kimeandikwa ulinganishi wa _____.

6. Tazama zaburi 1:1-2 katika bibilioa yako. Kipengele hiki kimeandikwa katika hali ya ulinganishi wa _____.

7. Tazama zaburi 42:1 katika Bibilia yako. Kipengele hiki kimeandikwa kupitia hali ya ulinganishi wa _____.

(Majibu yako nyuma ya kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

Katika kujumuisha vitabu vya mashaili kuna sehemu zilizotawanyika katika agano la kale na agano Jipya. Zingine zimenakiliwa hapa chini ili utumie kama mafunzo zaidi ya mashaili.

- Mwanzo 4:23-24 Lamech na wakeze
- Kutoka 15:1-21 Wimbo wa Marimuna Musa
- Hesabu 21:27-30 Wimbo wa ballad
- Hesabu 23:7-10 Wimbo wa Balamu
- Kumbukumbu la torati 33:1-47 Wimbo wa Musa
- Yoshua 10:12-14 Wimbo wa Yoshua
- Waamuzi 5:1-31 Wimbo wa Debora na Baraki
- Ruthi 1:16-17 Wimbo wa Ruthi
- Samueli wa Kwanza 2:1-10 Wimbo wa Hannah
- Samuel wa Pili 3:33-34 Maombolezo ya Daudi kwa Abner
- Samuel wa Pili 1:17-27 Wimbo kwa Sauli na Jonathan
- Samuel wa Pili 22:2-51 Wimbo wa daudi kwa ushidi
- Samuel wa Pili 23:1-7 Maneno ya mwisho ya Daudi
- Mambo ya Nyakati wa Pili 16:8-36 Shukulani za Daudi
- Jeremiah 9:17-22 Maombolezo kuhusu taifa ilioanguka
- Maombolezo 1,2,3,4,5 Maombolezo kuhusu taifa lililoanguka
- Ezekiel 27:25-28:23 Unabii kunyume cha Tyre, katika hali ya mashaili
- Ezekiel 19:1-14 Maombolezo kwa maliwali wa isiraeli
- Hosea 2:1-15 Wimbo wa adhabu
- Habakkuk 3:1-19 Ombi la Habakuki
- Luka 1:46-55 Wimbo wa Mariamu
- Luka 1:68-79 Wimbo wa Zakaria
- Luka 2:29-32 Baraka za Simioni

SURA YA ISHILINI

MAFUNDISHO KUHUSU UNABII WA BIBILIA

MALENGO:

Baada ya kumaloiza sura hii utaweza ku:

- Kuandika mstari kielelzo bila kutazama.
- Nakili sababu tatu kuhusu umuhimu wa kujifunza kuhusu unabii wa Bibilia
- Fahamu chanzo cha unabii wa Bibilia.
- Eleza unabii wa Bibilia.
- Tanja jia bili ambozo mungu alitumia kutoa unabii.
- Tofautisha kati ya unabii wa kweli na wa uongo.
- Adika sababu tatu za umuhimu wa unabii.
- Nakili mambo matano kuhusu kuelewa unabii wa bibilia

MSTARI KIELELZO:

Na akawaabia, haya ni maneno naliowaabia , nikiwa bado nanyi,kwaba mambo yote yataweza kutimilika, yalioandikwa katika sheria ya Musa na katika manabii na katika zaburi kunihusu (Luka 24:44)

UTANGULIZI

Kama ulivosoma hapo beleni katika kosi hii, kuna vitabu kadhaa katika Neno la Mungu ambazo zinafahamika kama vitabu vya unabii. Sura hii inakuletea maelezo ya kukusaidia kuelewa unabii wa Bibilia

KITABU CHA UNABII

Neno la Mungu lililoandikwa, au bibilia takatifu inatofautiana kwa jia nyingi na maandiko matakatikfu ya dini zingine. Lakini kuna tofauti ya maana zaidi. Kuwa licha ya kuwa vitabu hizi zinztanjwa kuwa maandishi mataklatifu na hata kuwa na utabili au unabii, hakuna unabii uliowahi kutimika kikamilifu. Unabii wa Bibilia ambao mwingine umetimia ni ushahidi katika hali ya maandiko haya kuwa ya kiungu

MAELEZO KUHUSU UNABII

Neno "unabii" lina maana ya kunena ambayo kuna hali tatu katika hali hii ya kunena

1. Ujube kutoka kwa Mungu
2. Utabili kuhusu mambo kabla hayajatendeka yalio katika mpango wa Mungu.
3. Tafsili ya matendo ya Mungu

MANABII

Mungu alituma kila nabii kutimiza jambo Fulani katika mpango wake.

- -Kama watafsili waliwaeleza watu kuhusu matendo ya Mungu.
- -Kama wanenanji wa Mungu walinena ukweli wa Mungu.
- -Kama manabii walitabili kuhusu mambo yatakayokuja katika mpango wa Mungu kupitia Roho Mtakatifu

Utabili katika unabii wa Bibilia uko zaidi ya uwezo wa mwandamu. Kuna hali ya mambo inayodhibitisha kuwa sio hali ya kukisia

JIA ZA UNABII

Kuna jia bili ambazo Mungu alitumia kunena na manabii

NENO LILILONENWA:

Jia iliotumiwa zaidi ilikuwa ni Neno lililonenwa. Mungu angemwambia nabii neno kisha naye nabii angelinena. Kwa mfano, Mungu alimwambia Nabii:

. . . Kwa kuwa utaenda kwa wote nitakaokutuma kwao, na lolote nitakwamulu utalisema

Katika kitabu chote cha yeremia, maagizo yote yalikuwa,. . .

Enenda ukaulilie masikioni mwa Yerusalemu, ukisema, haya asema Bwana. . . (Yeremia 2:2)

Yeremia alinena neno aliopokea.

UNABII WA KITENDO:

Katika kuongeza juu ya unabii wa kunena, Mungu aliwafanya manabii kutenda kitendo kuonyeshana hali ya ujube. Kwa mfano, Mungu alimwambia Yeremia ku

. . . Njitengenezee nira na vivungo na kuziweka shingoni mwako . . .

(Yeremia 27:2)

Nira hizi zilikuwa nira ambazo zinaokana ambazo zilikuwa zinje kwa watu kwa sababu ya dhabi zao. Yeremia alionyesha katika bmatendo

KIINI CHA UNABII

Kiini Ncha unabii nwa Bibilia ni Mungu anayefunua ujube wake kwa watu kupitia Roho Mtakatifu.

Maana unabii haukuja kwa mapenzi ya mwanadamu, lakini ni watu watakatifu waliongozwa na Roho Mtakatifu. (Petero wa pili 1:21)

Lakini Mungu ameyafunua kwetu kupitia Roho wake: kwa maana Roho hutafuta mambo yote , hata mambo ya sirini ya Mungu (Wakorinitho wa Kwanza 2:10)

Mungu anaweza kunena kuhusuusoni kwa sababu:

Matendpo yake yanafahamika naye tangia mwanzo wa ulimwengu.

(Matendo ya Mitume 15:18)

Kubuka mabo ya kale : maana mimi ni Mungu na hakuna mwingine; mimi ni Mungu na hakuna kama mimi. Ninaetangaza mmwisho wa mambo kabala ya mwanzo wake (Isaia 46:9-10)

Mungu huinua manabii:

Mungu atawainulia nabii kati yenu..... (Kumbukumbu la Torati 18:15)

Mungu anafunua mipango yake kwa manabii:

Hakika Bwana Mungu hatatenda lolote bila kufunua siri zake kwa watumishi wake manabii. (Amosi 3:7)

MANABII WA UONGO

Shetani anaiga unabii wa kweli katika hali ya kutabili uongo, kwa wachawi, na waganga. Jia hizo sio za Mungu. Nabii Danieli alisema

Danieli akajibu mbele ya mfalme, siri ambayo mfalme ameuliza haiwezi kufahamika na wenye hekima, wala wachawi, wala wanajimu, lakini yuko Mungu mbinguni afunua siri.....(Danieli 2:27-28)

Unabii wa kweli unaelekezwa kwa Yesu

Basi nawapa kufahamu kuwa hakuna mtu anaenaye kwa Roho wa Bwana amwitaye Yesu kuwa amelaaniwa, na hakuna mtu asemaye Yesu ni Bwana, ila kwa Roho wa Mungu (Wakorinitho wa kwanza 12:3)

Biblia inaonya kuhusu manabii wa uongo (Matayo 24:11,24; Mariko 13:22). Mtu kwa jina la nabii wa uongo atajitokesha katika siku za mwisho (Ufunuo 13:11-17;

16:13; 19:20; 20:10). Maandiko inafunua jia kadhaa ya kutambua manabii wa uongo:

- -Wanafuza hali ya anasa na mengine : Petero wa pili 2:13
- -Wanajaribu kuwaongoza watu nje ya kumtii Mungu na Neno lake: Kumbukumbu la Torati 13:1-5
- -Wanafanya matangazo ya uongo: Matayo 24:23-24
- -Wanawandanganya wtu kwa ishala na miunjiza: Matayo 24:11,24
- -Hawatabili kulingana na imani au katika usawa wa Neno: Warumi 12:6
- -Manabii wa uongo hawana tunda la Roho Mtakatifu katika maisha yao Matayo 7:15-16; Wagalatia 5:22-23
- -Utabili wao hautimii: Kumbukumbu la Torati 18:20-22

SABABU YA UNABII

Bibilia inafunua kusundi maluum ya Mungu, kunena na watu kupitia unabii.

KUFANYA KUWA KWELI UJUBE WA MUNGU:

Unabii uliotimika unaonyesha kuwa ni ujube wa Mungu wa kweli Isaia 41:21-23 Mungu anazitia changa moto kuhusu nguvu zao za kufahamu mambo na kutabili. Hawangetenda hayo maana walikuwa miungu tu ya uongo:

Leteni kesi yenu, asema Bwana, leteni hoja zenu zilizo na nguvu, asema Mungu wa Yakobo

Hebu walete, na watuonyeshe kitakachokuwa, hata watonyeshe yaliokuwa, vile itakavyokuwa (Isaia 41:21-23)

KUDHIBITISHA MJUBE WA MUNGU:

Unabii hudhibitisha mtumishi wa kweli wa Mungu:

Nabi anayetabili kuhusu amani, neno lake liktimia, basi atafahamika kuwa alitumwa na bwana (Yeremia 28:9)

KUWAELEKEZA WAUMINI

Waumini wanafaa kupokea mwelekeo kutoka kwa unabii na kusikiliza:

Tuko na neno la kweli zaidi la unabii, utafanya vyema ukilisikiliza.... . (Petero wa pili 1:19)

UMUHIMU WA KUCHIBUA UNABII

Kuna sababu tatu kuu kwanini tuchibue unabii wa Bibilia:

1. Andiko lote ni pumzi ya Mungu ni muhimu kwa mafundisho:

Andiko lote ni pumzi ya Mungu bna linafaa kwa mafundisho, maonyo, marekebishokwa muelekeo katika haki.

Ili mtu wa Mungu awe mkamilivu katika kazi yote njema (Timotheo wa Pili 3:16-17)

2. Unabii unatufahamisha kuhusu yaliopita, yalioko, na yatakayo kuja katika mpango wa Mungu:

... mambo ulioyaona, na mambo yalioko na mambo yatakayokuja baadaye. (Ufunuo 1:19)

3. Kufahamu mipango ya Mungu ya usoni kunatuzuia kundanganywa na Shetani:

Basi mtu yeyote akisema, Tazama Kristo yuko hapa, ama kure, msiamini. Maana kutatokea Makristo wa uongo, na manabii wa uongo na kuonyesha ishala kuu na maajabu, ili kuwa kama ikiwezekana wawandanganye walioteuliwa

TAZAMA NIMEWAABIA MAPEMA

Basi wakiwaabia kuwa yuko nyikani, msienende kure, au yuko kwa chumba cha siri, msiamini (Matayo 24:23-26)

Mpango wa usoni wa Mungu umeweza kushilikishwa watu hata kabla ya kutokea ili tusindanganywe na Shetani.

4. Kuna baraka spesheli kwa wale wanao shibua unabii wa Bibilia:

Kubarikiwa ni yule asomaye, na kusikia maneno ya unabii huu, na kuweka mambo yalioandikwa, maana wakati umewandia (Ufunuo 1:3)

UCHABUZI WA UNABII

Unabii wa Bibilia ni sehemu ya "nyama" katika Neno la Mungu kama ilivyoelezwa hapo beleni kwa kosi hii. "Nyama" hii ya unabii ni ngumu kuelewa kuliko "maziwa" ya Neno la Mungu ambayo ni mambo kuhusu imani ya ukristo.

Kama wewe ni motto wa kiroho na hauna ufahamu mwingi katika Bibilia, inakubindi kujifunza sehemu nyingine za Neno la Mungu kabla ya kujaribu vitabu vya unabii Soma vitabu vya Injili, matendo ya Mitumena nyaraka katika Agano Jipya. Kisha chibua vitabu vya mashaili, sheria, na historia katika Agano la kale. Unapoendelea kujufunza, tumia ulichokisoma katika kosi hii kuhusu, kitabu, sura, aya na neno.

Baada ya kuwa na ufahamu kuhusu migawanyiko hii, bai chibua vitabu vya unabii.

Usiwe na shaka kama haelewe unabii wote katika Bibili. Hata wasomi wengi wa Bibilia walio wakuu wamesungumsia kuhusu hali hii kwa miaka mingi kuhusu maana ya sehemu na vipengele Fulani katika unabii.

VITABU VYA UNABII

Kado na vitabu vya unabii kuna sura nyingine nyingi na mistai mingi ya unabii imachanganika katika Bibilia.

Unabii wa kwanza kabisa kunakiliwa katika Bibilia ni katika kitabu cha Mwanzo:

Na nitaweka uandui kati yako na mwanmke, na kati ya begu yake na begu yako: itakugonga kichwa na nawe utamuuma kisigino.(Mwanzo 3:15)

Mstari huu unatabili kuhusu kuja kwa Yesu Kristo, na kupitia kifo chake kwa sababu ya dhabi za mwanadamu, ataweza kuvunja adui Shetani.

Hakuna uwezekano wa kunakili kila unabii ulioko katika Neno la Mungu. Tunahitaji uweze kufahamu kuwa kuna unabii katika Bibilia nzima na sio tu katika vitabu vya unabii. Kupitia hali ya kichibua na hali ya ufahamu utaweza kufahamu kiini cha unabii katika Bibilia yote

KUELEWA UNABII

Watu wengine wanahusunika wanapojaribu kuchibua maandiko kuhusu unabii. Maana unabii ni ngumu kuliko sehemu nyingi za Bibilia, wanashidwa kana kuwa kweli Mungu anahitaji waelewe Kuna uwezekano wa kuelewa ufunuo maana Mungu anahitaji kila mtu aweze kufahamu hata katika hali ya Danieli Mungu lihitajika kumtuma malaika kumweleza kuhusu unabii. Malaika akasema. . . **nimekuja sasa kukupa ufahamu na kuelewa (Danieli 9:22)**

Yesu alichukua wakati wa kueleza kuhusu unabii wa agano la kale kwa wanafunzi wake:

Na akawabia, haya ndio maneno naliowaabia nalipokuwa pamoja nanyi, kuwa lazima mambo yaote yalionenwa katika sheria za Musa na zaburi na manabii yaweze kutimia kunihusu (Luka 24:44)

Wakati wanafunzi walimuuliza Yesu kuhusu mwisho wa ulimwengu, Yesu aliwaeleza kuhusu unabii kadhaa utakaotokea na ishala zitakazoonekana, na ili waweze kufahamu alisema,

Basi hata nyinyi mtakapona mambo hayabasi mkafahamu kuwa mwisho uko karibu, hata mlangoni (Matayo 24:33)

Katika utangulizi wa kitabu cha Ufunuo, kitabu ambacho wengine huifikilia kuwa ni kigumu kuelewa, lakini Mungu anahitaji tuweze kuelewa

Ufunuo wa Yesu Kristo amabo Mungu alimpa, kuionyesha kwa watumishi wake mambo yatakayo tendeka. . . (Ufunuo 1:1)

FUNGUO ZA UFAHAMU

Kuna funguo kadhaa ambazozitakusaidia kuelewa kufahamu na kutafsili unabii wa Bibilia.

MOJA: KIINI CHA UFUNUO

Bwana Yesu Kristo ndiye kiini cha unabii wa Bibilia. Kuna somo zingine kuhusu ufunuo wa Bibilia Kwa mfano, kuna ufunuo kuhusu hukumu ya mataifa wenye dhabi wakihukumiwa na Mungu. Lakini kiini cha unabii wa Bibilia ni kuwa inatazamia na kuguza Yesu na mpango wa Mungu:

Akiwa ametufahamisha siri sa mapenzi yake, kulingana na kusundi yake mwenyewe,

Kwaba katika utimilifu wa wakati, awezi kukusanya pamoja wote katika Kristo, vitu vyote vilivyo mbinguni na duniani, hata katika yeye.. (Waefeso 1:9-10)

Ufunuo wote wa Bibilia, hata wakati inapohusika na hukumu kuhusu dhabi ya mataifa, na kadhalika ni katika mpango wa Mungu ambao ni kuleta mtu katika uhusiano mwema na Mungu kupitia Yesu Kristo., maana kiini cha unabii wa Bibilia ni kuhusu Yesu

. . . Maana ushahidi wa Yesu ni Roho ya unabii. (Ufunuo 19:10)

Unapojifundisha kuhusu unabii wa Bibilia inakubindi kujiuliza swali hili, je unabii huu unahusika aje na Yesu na Mungu kulingana na mpango wake?

PILI: BIBILIA YANJITAFSILI YENYEWU

Funguo nyingine ya kufahamu kuwa mara nyingi Bibilia hujitafsili yenyewe au unabii wake. Kwa mfano kuhusu hali hii, soma Danieli 2, Hapa mfalme Nebuchadnezzaramepata ndoto na Mungu, baada ya kuamuka akawa amesahau ndoto hio Anawaita waganga na wenye hekima kujaribu kukubuka na kutafsili ndoto, lakini hawakuweza kufanya hivyo. Kisha Mungu anamtumia nabii Danieli kumueleza mfalme alivyo ota na kumtafsilia ndoto yake. Ndoto hii imeelezwa katika mistali ya 36- 45. Hii ni mfano ambayo inatumika hata katika sehemu nyingi katika Bibilia hali ya kujitafsili yenyewe.

Agano Jipya inatafsili nyingi ya unabii katika Agano la kale maana sehemu kubwa Agano la Kale linatimizwa katika Agano jipya

Kwa mfano, linganisha unabii huu ulio katika Agano la Kale na utimilifu wake katika agano Jipya

. . .na nitawaabia wasio kuwa watu wangu, mu watu wangu, nao wata sema, U Mungu wetu (Hosea 2:23)

Hata nasi tulioitwa, na sio wayahudi pekee, lakini hata watu wa mataifa?

Kama alivyosema katika Hosea, nitawaita watu wangu, wasiokuwa watu wangu, na wapendwa, wasio kuwa wapendwa

Na kisha itakuja kuwa katika mahali paliposemwa, nyinyi sio watu wangu, papo hapo waitaitwa wana wa Mungu aliehai. (Warumi 9:24-26)

Unabii uliotimika katika agano Jipya inajumuisha unabii wa Agano la kale kuhusu kunjja kwa Masihi, Yesu Kristo

TATU: SHERIA YA MITAZAMO MIWILI

Funguo lingine la kuelewa unabii wa Bibilia ni "sheria ya mitazamo miwili" Sheria hii inaeleza kuwa utimilivu wa wa hapo hapo wa unabii ni nkatika mafunzo ya kindani ya ukweli au ya kutabili yatakayokuwa siku za usoni.

Mala nyingi katika Bibilia unabii ulitimika wakati tu uliotolewa, lakini unabii huo haukuhusika tu na yale lakini hata kwa yale yatakayokunja katika siku za usoni

Kwa mfano, kuna unabii umepeanwa katika Ezekiel 28:1-19 kuhusu Ethbaal aliekuwa mfalme wa Tyre. Alikuwa mfalme muovu, mfano wa mpinga Kristo atakaye inuka katika siku za mwisho. Katika kusema kuwa Ethbaal ni kama au mfano wa, tunamaanisha kuwa matendo na asili yake ilikuwa kama ya mpinga Kristo atakaye kunjja.

(Utasoma kuhusu "mifano" katika sura ifuatayo.) Wakati Mungu alinena katika unabii kupitia ezeieli, ilitimia katika siku zilizofuata katika wakati wa Ethabaal. Lakini kuna wakati ujao ambapo unabii huu utakapotimia kupitia mpinga kristo.

Bi unaposoma kuhusu unabii wa Bibilia kumbuka kuhusu sheria hii, kisha ujiulize maswali mawili yafwatayo:

1. Je, unabii huu ulimanisha aje katika wakati huo kwa watu walioupokea?

2. Je, kuna utimilifu wa unabii huu katika siku za usoni?

Kuuliza maswali haya kutasaidia kuweza kutafsili unabii katika ukweli wake.

NNE: MWELEKEO WA UNABII

Manabii walieleza kuhusu mambo ya usoni kana kwamba yanaendelea wakati huo.

Kwa mfano, Isaia alitabili:

Roho wa Mungu yuko juu yangu; maana Bwana amenipaka mafuta kuhubili habari jema kwa waliowapile; Amenituma kuwafunga waliovunjika moyo, kutangaza uhuru kwa waliofungwa, na kufunguliwa kwa magereza kwa waliofungwa, Kutangaza mwaka wa Bwana na siku ya kilipisha kisasi kwa Mungu wetu, kuwaliwaza wanao omboleza,.... (Isaia 61:1-3)

Wakati Yesu alisoma kutoka kwa sehemu hii katika Luka 4:17-20 alisimamia katika sehemu inayosema kuhusu "kutangaza mwaka wa Bwana." Kisha akakifunga kitabu na kusema kwa waliomsikia, maandiko haya yametimika leo katika yeye. Kwa hii alimaanisha kuwa alikuwa akiitimiza unabii maana ni yeye alikuwa na Roho wa mungu juu yake kuhusubili habari jema, kuwainua walivujwa moyo, kutangaza uhuru na kufungua magereza.

Lakini ni muhimu kufahamu kuwa sehemu aloisimamia, kutangaza mwaka wa Bwana, lakini hakusoma sehemu inayosema "siku ya kulipisha kisasi" maana siku ya kulipisha kisasi au gadhabu haikuwa imefika. Kulikwa na wakati kati kati ya utimilifu wa unabii huu kama miaka 2,000 pia baada ya Yesu kusoma kipengele hiki. Siku ya gadhabu za Mungu haijafika lakini unabii huu ulionyesha kana kwamba itatendeka wakati huo. Kupitia ufunuo wa Roho aliona mpango kamili wa Mungu. Aliona Yesu akija kuhubili na kufungua magereza nakadhalika. Alitazama mambo haya kama unavyo weza kutazama mlima kwa ubali. Bode kati ya milima hazionekani kabla ya kupanda juu ya mulima uliokaribu. Unabii wa Mungu hufunua mipango yote ya Mungu kutoka kwa ubali. Wakati mwingine unaona kama habari hizi zitatendeka wakati huo lakini unabii unapotimilika ni kama mabode yalio bali na nyingine kama ilivyoelezwa Katika Isaiah. Yesu hanjatimiza unabii kuhusu siku ya gadhabu za Bwana.

TANO: SAILI YA KI HALI YA UNABII

Unabii mwingi wa Bibilia unapelekana na hali, hii nikusema Mungu anasema atafanya mambo mengine kulingana na hali ya majibu ya mtu. Kama mtu hatasikia ujumbe wa Mungu, basi mambo mengine yatatokea kulingana na kutotii kwake, na pia kama mtu atasikia ujube wa Mungu na kutii basi mambo mengine yatafaanyika kwa sababu ya kutii kwake

Mungu alisema

Wakati wowote nitakaponena kuhusu taifa, na kuhusu ufalme, kuiharibu, na kuiangusha,

Kama taifa, abalo nimelikusundia mambo hayo imebandilika, nami nitagaili mawazo yangu kuwahusu

Na wakati wowote nitakaponena kuhusu ufalme, kuunjenga na kuupanda,

Kama wakitenda mabaya usoni mwangu,

Na kutotii sauti yangu, basi nitagaili niliyokusundia kufanyia (Yeremia 18:7-10)

Katika hali ya unabii wa Bibilia inakubindi uendelee kujifunza ili kufahamu inayopaswa kutendwa wakati gain. Mfano sawa kuhusu kanuni hi ni kitabu cha Yona. Nabii alifunuliwa na Mungu kuwa ataharibu Ninawi kwa siku tatu kama hawangetubu.

Uharibifu huo haukutokea, maana watu wa Ninawi walishukua ujube huo kwa jia sawa na kutubu dhabi zao.

UNABII WA AGANO LA KALE

Unabii katika Agano la Kale unahusika na:

1. Watu wa Isiraeli waliokuwa taifa ambalo Mungu alilinda ali apate kinjifunua kwa ulimwengu. Wakati wa kipindi ambaco waisiraeli walikuwa wamegawanyika na kuwa falme mbili basi unabii wake unalenga Isiraeli na Yuda..Mfano wa unabii kuhusu Isiraeli ni katika kitabu cha Hosea. Mfano wa unabii kwa Yuda ni katika kitabu cha Yoeli.
2. Unabii kwa mataifa yaliosunguka watu wa Isiraeli. Kwa mfano, unabii ulitolewa kwa taifa la Babiloni,Misri, Tyre,Edomu na kadhalika. Mfano ni unabii wa Obadia kwa taifa la Edomu
3. Unabii kuhusu Masihi, Yesu Kristo, hasiko katika kitabu kimoja lakini ziko katika Bibilia nzima. Mfano sawa ni Isaia 7:14.
4. Unabii kuhusu ulimwengu wote, hatima yake, mambo ya usoni, mwisho wa ulimwengu na mwisho wa nyakati kama tunavyo fahamu. Kitabu cha Danieli ni mfano sawa katika aina hii ya unabii

Charti ifuatayo inaleta pamoja kwa kifupi kuhusu yaliomo katika vitabu vya unabii. Unapotumia charti hii basi usisahau kutumia sheria ya mitazamo miwili. Ijapokuwa unabii ulielekezwa kwa taifa na kutimilika katika wakati huo, unabii mwingi ulinena kuhusu mambo mengine yatakayo tendeka katika siku za usoni

Manabii wa Agano la Kale

Nabii	Ujube	Wakati wa Unabii
Jonah	Mungu anapenda mataifa	Washuli kabla ya kutekwa
Nahum Kumalizwa kwa Ninawi sababu ya uovu(800-650 B.C.)		
Obadiah	Kuhalibiwa kwa Edomu	Kabla ya kutekwa (800 B.C.)
Hosea	Upendo wa Mungu juu ya wasinzi	Kwa Waisiraeli kabla ya kutekwa
Amos	Watu wa Mungu tayali kuadhibiwa	(750 B.C.)

Isaiah	Masihi yujaja	
Jeremiah/ Maombolezo	Hukumu sasa utukufu baadaye	
Joel	Hukumu itaanguka kama pigo	Yuda kabla ya kutekwa
Micah	watu wa Mungu katika majaribu	(800-606 B.C.)
Habakkuk	Wenye haki ataichi kwa imani	
Zephaniah	Siku ya Bwana yaja	
<hr/>		
Ezekiel	Mungu hajamalizana na isiraeli	Yuda wakati wa umateka
Daniel	Mkono wa Mungu katika mambo ya ulimwengu	(606-536 B.C.)
<hr/>		
Haggai	Hatari ya moyo nusu	Yuda baada ya umateka
Zechariah	Utukufu wa masihi	(536-400 B.C.)
Malachi	Hatari ya moyo mgumu	

UNABII KATIKA AGANO JIPYA

Kuna unabii mwingi katika Agano Jipya ambao kiwango kikubwa chake nikuhusu mambo ya usoniambayo yatatendeka kabla ya mwisho wa ulimwengu. Kwa mfano soma unabii katika Matayo sura ya 24.

Kuna kitabu kimoja tu kuhusu unabii katika agano Jipya ambazcho ni kitabu cha Ufunuo, ambapo Yohana, mwanafunzi wa Yesu alipewa ufunuo kutoka kwa Mungu kupitia Roho Mtakatifu. Ni ufunuo wa wa Yesu Kristo:

Ufunuo wa Yesu Kristo, amao Mungu alimpatia kuwaonyesha watumishi wake yatakayokuja.... (Ufunuo 1:1)

Yohana aliabiwa. . .

Andika mambo unayoona na mambo yalioko leo na yatakayo kuja.... (Ufunuo 1:19)

Kitabu cha Ufunuo kianafaa kichabuliwa pamoja na kitabu cha Danieli maana vitabu hizi viwili vinafanana. Kuna aina nyingi katika tafsili kuhusu kitabu cha ufunuo, zingine kuhusu wakati au mambo kadhaa. Ni muhimu kuwa na ufahamu kuhusu unabii, lakini inafa kufahamu kuwa vile Bibilia inasema itakuwa. Orodha ifuatayo inaleta kuhusu mambo makuu yatakayotukia

MAMBO MAKUU YATAKAYOTUKIA

I. Bibilia inafunza kuwa Yesu atakuja duniani kuwachukuwa waumini: Yohana 14:2-3.

A. Kunyakuliwa: Wathesalonike wa Kwanza 4:13-18 inapeana habari hii kwa ukamilifu kuhusu kurundi kwa Yesu kuchukua waumini ambao hufahamika kama kunyakuliwa

1. Kristo mwenyewe atarundi: Mstari wa 16
2. Kutakuwa na ufufuo wa wafu waliokuwa waumini wakati wa kufa kwao: Mstari wa 16
3. Kutakuwa na kunyakuliwa, inayomaanisha "tendo la kuondoa mtu kutoka mahali moja hadi nyingine." Waumini waliohai watachukuliwa kutoka ulimwengu kukutana na Yesu: Mstari wa 17.
4. Kutakuwa na kuunganishwa kati ya waumini waliokufa na waliohai wakati wa kurundi kwa Yesu: Mstari wa 17.

B. Dhiki kuu: Bibilia inasema kutakuwa na wakati mgumu duniani ambao unafahamika kama wakati wa dhiki kuu.

1. Dhiki kuu itakuwa kwa wakati wa miezi 42 au siku 1,260 : Danieli 9:24-27
2. Itakuwa wakati mgumu. Hakujawahi kuwa wakati kama huu tangia kuumbwa kwa ulimwengu, lakini mambo matatu yataleta utofauti wa hali hii
  - a. Kwanza, itakuwa dhiki ya ulimwengu nzima, sio eneo: Ufunuo 3:10
  - b. Pili, watu watafahamu kuwa mwisho umekaribia: Ufunuo 6:16
  - c. Tatu, ukuu wa dhiki utakuwa mkuu kuliko wakati wote mwingine katika ulimwengu: Matayo 24:4-14

3. Maelezo yake: Kuna mfululizo wa hukumu humu duniani wakati wa dhiki kuu ambayo imeelezwa katika Ufunuo sura ya 6, 8-9, na 16 na Matayo 24:4-14.

4. Sababu ya dhiki: Uovu wa mwanadamu lazima uadhibiwe, Shetani kushidwa, na Yesu kufahamika kuwa Bwana wa wote. Hii inatamatisha mpango wa Mungu katika vizasi ilionenwa katika waefeso 1:8-9.

C. Wakati wa kunyakuliwa: Watu wengine huamini kuwa kunyakuliwa kutakuja kabla ya dhiki kuu na kuwa waumini hawatakumbana na dhiki kuu. Wengine huamini kuwa kunyakuliwa kutakuwa katikati ya wakati wa dhiki kuu. Pia wengine huamini kuwa kunyakuliwa kutakuwa baada ya dhiki kuu. Lakini ilioaminika sana ni kuwa kunyakuliwa kutakuja kabla ya dhiki kuu. Tofauti hizi zinatokana na hali ya utafsili kuhusu wakati katika Ufunuo na vitabu vingine katika Bibilia. Ya maana nikufahamu kuwa uko tayari kuenenda na Yesu atakaporundi kunyakuwa kanisa.

D.Millennium: Kipindi hiki cha miak 1,000 baada ya dhiki kuu,

- wakati Yesu atatawala duniani katika utakatifu (Zekaria 14:9; Danieli 7:14).
- Mji wa Yerusalemu utakuwa mji mkuu (Isaiah 2:3). Kipindi hiki kitaisha wakati Shetani atasimama na kuvuruga amani mala ya mwisho dhidi ya Mungu(Ufunuo 20:7-9). Mungu atatuma moto kutoka mbinguni na kumaliza upinzani wote, kisha Shetani atatupwa kwenye ziwa la moto(Ufunuo 20:10).

E. Hukumu: Viumbe vyote vitahukumiwa na Mungu katika wakati ujulikanao kama hukumu ya milele. Walio kufa katika dhabi watafufuliwa kuhukumiwa, maana hawaku tumbu na kumpokea Yesu kuwa Mokozi wao, na kutupwa jehanamu. Waumini wa kweli watakuwa mbinguni pamoja na Mungu milele (ufunuo 20:12-15), (Ufunuo 21).

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama

---

2. Nakili kusundi tatu za unabii wa Bibilia.

---

3. Nakili sababu tatu za umuhimu wa kusoma unabii wa Bibilia

---

4. Andika jia tano za kufahamu unabii wa Bibilia.

---

5. Nani alie mwazilishi wa unabii wa Bibilia?

---

6. Eleza maana ya neno "unabii."

---

7. Eleza aina tatu za kusema katika hali ya unabii.

---

8. Ni jia mbili gain amboyo Mungu alitumia katika Bibilia kutoa unabii kwa watu?

---

9. Ni wapi unabii wa kwanza katika Bibilia unapatikana?

---

10. Bibilia inapeana jia kadhaa ya kufahamu unabii wa uongo. Nakili tatu.

(Majibu yako nyuma ya kitabu hiki.)

MAFUNZO ZAIDI

1. Tumia ulichojifunza katika sura hii kusoma orodha ya unabii ifuatayo katika vitabu hizi

Agano la kale:

___Isaiah ___Jeremiah ___Maombolezo ___Ezekiel ___Daniel ___Hosea ___ Yoel
___Amos ___Obadiah ___Jonah ___Mika ___Nahum ___Habakkuk ___Zefania
___ Haggai ___Zekariah ___Malaki

Agano Jipya: ___Ufunuo

2. Mungu ananena kupitia unabii katika bibilia kwa watu wake. Pia hutumia manabii kanisani:

Na Mungu ameweka wengine katika kanisa, kwanza mitume, pili manabii...

(Wakorintho wa kwanza 12:28)

Ujube unaotolewa na manabii wakati huu haufanyiki kuwa sehemu ya Biblia lakini ujube wao unatolewa katika hali ya kudhibitisha neno la mungu, na pia wanayonena inafaa kujaribiwa kutumia Neno la Mungu. Kwa mafunzo zaidi kuhusu unabii na jinsi inavyotenda kazi9 kanisani akati wa sasa, pata kosi kutoka Harvestime International Institute iitwayo "*Huduma ya Roho mtakatifu.*" Kosi hii inaleta masungumzo zaidi kuhusu kalama za rohani na kunakili kuhusu manabii wote wa Biblia katika mafunzo zaidi

SURA YA ISHILINI NA MOJA

JIA YA KITYPOLOGIA

MALENGO:

Utakapo maliza sura hii utaweza ku:

- Kuandika mstari kielelezo bila kutazama.
- Eleza jia ya kitypologia.
- Nakili grupu nne amazo Bibilia imagawanishwa.
- Fanya ukaguzi wa kitypologia.

MSTARI KIELELZO:

Maana sheria ikiwa na kivuri cha mambo mazuri yajayo, na sio kile kitu, haiwezi kupitia dhabihu hizi zinazo tolewa kila mwaka kuwafanya waliotoa kuwa makamillifu. (Waebrania 10:1)

UTANGULIZI

Sura hii inaeleza jinsi ya kujifundisha Bibilia kwa jia ya kitypologia au kwa jia ya aina. Jia hii imeelezwa katika sehemu ya mafunzo zaidi na kupewa nafasi ya kufanya utafiti huu.

JIA KUELEZWA

Kuelewa jinsi ya kufanya mafunzo kwa jia hii inakulazimu uelewe maana ya neon namna. Kuna mistari mingi katika Bibilia inayoeleza maana ya neon hili, NAMNA au AINA. Mstari kielelzo katika sura hii ni waebrania 10:1, Inayoongea kuhusu sheria kuwa na "kivuri" cha mambo mazuri yajayo, hii ndio mfano mzuri wa NAMNA au AINA. Kivuri ni mfano ulio kamili wa kitu, licha ya kuwa habari yote yaweza kutoonekana vema, lakini wakati mwingi ni kivuri cha tofautiana ya kile kitu. Mfano ni jina lingine linaweza kutumika

Lakini kifo kilitawala kutoka kwa Adamu hadi kwa Musa, hata kwa hao ambao hawakutenda dhabi katika hali ya Adamu, ambaye ni mfano wa atakaekuja (Warumi5:14)

Kulingana na andiko hilo basi Adamu alikuwa ni mfano wa mtu atakae kuja. Kwa sababu maana ya neno mfano ni sawa na aina. Adamu alikuwa mfano wa Bwana Yesu Kristo aliekuwa aje baadaye.

Kutoa dhabihu katika Agano la kale ilikuwa mfano wa dhabihu ya mwisho ilikuwa itolewe katika Agano Jipya na Yesu

Kwa Roho Mtakatifu kuonyesha kuwa jia ya patakatifu pa watakatifu haikuwa imafahamika, maaana hema ya kwanza ilikuwa tu imesimama:

Ambayo ilikuwa ni mfano wakati huo, na madhbahu yaliotolewa dhabihu ambazo hasingeweza kumfanya haki alietoa. (Waebrania 9:8-9)

"Taratibu" ni neno lingine linaloongea kuhusu aina katika Bibilia :

Kwa maana angelikuwa wa ulimwengu, hangefanyika kuhani, maana kulikuwa na kuhani waliotoa dhabihu wakati wote kulingana na sheria;

Waliotumika kama mfano wa mambo yanayotendeka mbinguni, kama alivyomueleza Musa alivyokuwa akitengeneza hema ya makutano, kuwa ajenge,

kama aionavyo kulingana na taratibu iliyoonyeshwa huko mlimani (Waebrania 8:4-5)

Kila moja ya maneno haya, kivuri, mfano, taratibu, yote inamaana sawa tunapongea kuhusu aina. Aina au namna ni mtu au kitu katika Bibilia ambayo inaakilisha kitu kitakachofunuliwa baadaye. Ilikuwa mfano, taratibu, kivuri cha mambo yajayo

MAELEZO KUHUSU JIA

Wajkati tunapojifunza kuhusu aina hii tunaifahamu kama mafunzo ya kityologia ambo tunasoma kuhusu mtu, mahali matukio, ama mambo kisha tunajaribu kutazama na kulinganisha mifano. Katika jia hii aina ni kama unabii ambayo hupeana matokeo ya mambo kabla hayajitimika katika mpango wa Mungu. Kam tu unabii vile ulivyo basi hali ya aina au namna zingine zimetimika na zingine zinatazamia kutimilika. Ijapokuwa aina ni muhimu yenyewe, ina ishala kuu katika siku za usoni katika watu au mambo inayoakilisha. Hali ya aina ni kama picha ya ukweli wa kiroho. Kwa mfano wana waisiraeli walioponywa kupitia nyoka ya shaba katika agano la Kale. Habari hii katiwa Agano la Kale katika kitabu cha Hesabu 21:6-9 kinatueleza kuwa nyoka wenye sumu waliwauma waisiraeli na kufanya wengi kufa. Musa akatengeneza nyoka ya shaba na kuiweka juu ya mti. Kila alieitazama alipoumwa aliponywa. Habari hii ni aina ya mafano wa kifo cha Yesu

Na kama vile Musa alivyo inua nyoka ya shaba katika nyika, vile vile mwana wa Adamu ameiniuliwa ili yeyeote amwaminiye asipotee, bali awe na uzima wa milele. (Yohana 3:14-15)

Ukweli wa Bibilia ume elezwa kiasi cha kwaba hata motto anaweza kuelewa. Kuna ukweli mwingine uliofichika ambo ni siri katika sirini. Hii inahitanji mafundisho zaidi kuelewa. Hali hii ya kityologia ni kama hali ya kutafuta yaliofichika ambayo inakubinda kuchukua wakati wako kutafuta ukweli katika Neno la Mungu

Aina zote ziko katika magawanyiko mnne makuu

1. Watu
2. Mahali
3. Matukio (Ya kihistoria na kitamanduni.)
4. Vitu

MFANO WA JIA HII

Moja ya mifano mikuu katika Bibilia inapatikana katika agano la Kale kuhusu Yusufu. Soma hadithi ya Yusufu katika Mwanzo sura ya 37-50. Yusufu alikuwa mfano wa Bwana Yesu. Kulikuwa na mambo mengi katika maisha yake iliokuwa taratibu ya maisha ya Yesu. Mambo yaha yameonyeshwa katika charti ifuatayo

Utafiti wa kitypologia

FUNZO KUHUSU YUSUFU **Kama mfano wa** YESU KRISTO

- Maandiko Matukio Maandiko
- Mwanzo 37:2 Alikuwa mchungaji Johana 10:11
- Mwanzo 37:3 Alikuwa mpendwa wa Babaye
- Mwanzo 37:4 Alishukiwa na ndugu zake
- Mwanzo 37:8 Ndugu zake walikataa uongozi wake
- Mwanzo 37:11 Babake alifahamu hatima yake kama vile Mariamu alivyofahamu kuhusu Yesu
- Mwanzo 37:13 Babake alimtuma kwa ndugu zake
- Mwanzo 37:13 Alipenda kufanya mapenzi ya babake
- Mwanzo 37:18 Ndugu zake walimpangia jama
- Mwanzo 37:29 Kama ilivyokua kuhusu Pilato na Yesu, kiongozi(Reuben) alijaribu kutafuta jia ya kumuokoa
- Mwanzo 37:23 Alitolewa vazi lake maridadi
- Mwanzo 37:28 Aliuzwa fedha
- Mwanzo 37:26-28 Aliuzwa na Yuda (Judas katika Greek)
- Mwanzo 39:2 Alfanyika mtumishi
- Mwanzo 39:7-23 Alishida majaribu
- Mwanzo 39:13-20 Alihukumiwa kupitia ushahidi wa uongo
- Mwanzo 39:20 Aliteseka licha ya kuwa haki
- Mwanzo 40:1-3 Alikuwa pamoja na waasi wawili katika mateso yake:Mmoja akokolewa na mwingine hakuokolewa
- Mwanzo 41:14 Alitoka kwa kaburi ya gereza
- Mwanzo 41:57 Alikumboa ulimwengu kutoka kifo
- Mwanzo 47:1-2 Ndugu zake walifikia mfalme kupitia yeye
- Mwanzo 41:50 Alikuwa na mke wa kimataifa
- Mwanzo 50:14-21 Alionyesha roho ya msamaha

Maisha ya Yusufu ilikuwa ya maana kwake lakini ilikuwa ni mfuatanisho wa mambo yatakayo kunja. Maisha kamili yalikuwa maisha ya Yesu. Utaona kuwa kuna sehemu imepeanwa kutamatisha utafiti huu katika kolum yenye kichwa "Yesu Kristo." Maliza mafunzo haya ya kitypologia katika kutafuta maandiko katika Injili inayo sema kuhusu maisha ya Yusufu akiwa mfano wa Yesu. Baada ya kutamatisha jaribio hili basi endelea katika sehemu ya mafunzo zaidi katika sura hii kuongeza ufahamu wako

JARIBIO

1. Andika mstari kielelzo bila kutazama.

---

2. Eleza jia ya kujifuna itwayo typologia.

---

3. Ni gani baadhi ya maneno yaliotumiwa katika Bibilia kumanisha "Aina"?

---

4. Migawanyiko mikuu mi nne katika bibilia kuhusu Aina ni gani?

---

5. Ni mtu mgani kutoka agano la kale ametumiwa katika fundisho hili kama mfano wa aina katika Bibilia?

---

6. Alikuwa mfano wa nani?

(Majibu yamepeanwa nyuma ya kitabu hiki.)

KWA MAFUNZO ZAIDI

Mifano kadhaa ya aina imepeanwa katika sehemu hii ambayo unaweza kutumia kufanya utafiti wa kitypologia au ki aina.

Kuna fomu ya mafunzo mwisho wa sehemu hii unaweza kutumia.

1. Jifunze kuhusu Isaka kama mfano wa Yesu. (Mwanzo 21-28)

Mambo kadha ya kutazama: Isaka alikuwa motto wa pekee na alikuwa tayari kutolewa dhabihu mulimani. Pia alichagua bi arusi, Rebeka.

2. Soma kuhusu Rebeka kama mfano wa kanisa ambayo ndiye bi arusi wa Kristo. (Mwanzo 24) Ilimbindi awe amehitimu katika kuwa wa jamii ya Ibrahimu, ilimbindi afanye uamuzi wake kuhusu kuenda na Isaka, na pia ilibindi kuacha makao yake ya kwanza. Baada ya safari ndefu alionana na Isaka ana kwa ana

3. Soma kuhusu Sabina ya Noa kama mfano wa wokovu. (Mwanzo 6-8).

Fahamu kuwa adhabu ya dhabi ni mauti. Galika ni mfano wa hukumu ya Mungu. Hali ya kwokolewa katika Sabina ilipangwa kabisa, kulikuwa na mlango mmoja lakini kulikwa na vyumba vingi kwa wote. Sabina ilifunikwa na lami isiingize maji. Maana ya neon lami ni kufunika katika lugha ya kiebrania na wakati mwingine hutafsiliwa kama ondoleo La dhabi katika Agano la kale. Je ni vipi aina hii ilio ya wokovu katika Yesu?

4. tazama kuzunguka kwa waisiraeli katika kitabu cha Kutoka, Hesabu na kumbukumbu la Torati.

Wakorintho wa Kwanza 10:11 yaeleza kuwa ". . . maana mambo haya yote yalitendeka kwao kuwa mfano, na yameandikwa kutufunza." Kutoka Misri ni mfano wa kuacha dhabi. Kuzunguka katika jangwa ni hali ya maisha ya mkristo anayeishi katika mwili na kutawaliwa na utu wake wa kibinafsi na tama za kimwili. Hajamkataa Mungu lakini amekataa kuingia katika mpango kamili kuhusu maisha yake. Tazama kuanguka Kwa wana wa Isiraeli katika nyika Wakorintho wa kwanza 10 inaonyesha kuwa kuanguka kwao kuna maana ya kiroho. Kama hatuko waangalifu tunaweza kuanguka kama wao..

5. Tumia maelezo yafuatayo kukusaidia kufahamu na kusoma juu ya mfano mingine katika Bibilia. Hii ni sehemu ndogo ya mifano iliotolewa katika Bibilia

MAELEKEZO KUHUSU AINA AU MIFANO NA WATU

WATU:

- Aroni Makuhani Yesu kama kuhani Mkuu wetu
- Ibrahimu. Mungu Baba
- Daudi Kristo kama Mfalme
- Esau mtu wa kawaida
- Isaka Kristo mwana mtiifu

- Yakobo mtu wa kiroho kinyume cha Esau
- Yona mfano wa kufo, kuzikwa na kufufuka kwa Yesu
- Yusufu Yesu
- Yoshua Yesu kama kiongozi
- Melchizedek Yesu kama Mfalme na kuhani
- Musa Yesu kama mkombozi na mtawala
- Rebeka Kanisa bi arusi wa Yesu
- Mchunganji Yesu kama mchunganji mwema

SEHEMU:

• Njangwa	Majaribu
• Njangwa	
• Misri	dhabi
• Kanani	maisha ya kiroho
• Gomorrah/Sodom	Uovu
• Jerusalem	Mbinguni
• Mji wa kujificha	Yesu kinga yetu
• Rephidim	Maisha katika roho

MATUKIO:

Matukio ya kihistoria:

Bahari ya shamu kuacha ulimwengu

Matukio ya kiasili:

Ubatizo Kifo, kuzikwa kufufuka kwa Yesu

Vita chida za kiroho

Kuoga kutakaswa

Mtukio kikawaida:

Moto uwepo wa Mungu katika kukubalika au hukumu

Galika Hukumu

Mvua Baraka

Theruji Usafi

Upepo mkuu Nguvu

Matukio katika sherehe:

Sadaka za Isiraeli:

-Dhabihu ya dhabi Walawii 4:1-6. Mfano wa ondoleo la dhabi kupitia Yesu kumwaga damu yake

-Dhabihu ya kuteketeza: Alieitoa alifahamu kuwa kujitoa kwa Mungu ni muhimu kwa ibada ya kweli. Kujitoa kunahitaji kufanywa upya kila wakati. Walawii 1:1-

4

-Dhabihu ya amani: Iliieleza mawazo ya imani na Mungu na ushilika. Sehemu yake ilichomwa katika madhabahu kwa Mungu na sehemu nyingine kupewa makuhani na sehemu ya mwisho kwa walioabudu katika karamu hio

Karamu za Waisiraeli:

-Pasaka: Mwana kodoo alikuwa mfano wa Yesu na damu mfano wa hali ya kusamehe dhabi; Kutoka 12:3-5; 11-13

-Pentecosto: Maana kamili ya siku hii ilitimika siku ya pentecosto wakati Roho Mtakatifu alishuka juu ya wanafunzi katika chuba cha juu. Tazama Mambo ya Walawii 23:15-17 na Matendo ya Mitumes 4.

-Sikukuu ya Vibanda: Hii haitatimilika hapa ulimwenguni lakini inaonyesha picha ya itakavyokuwa Mbinguni wakati watu wote waliokombolewa watakusanyika mbele ya kiti cha enxi cha Mungu Kumbukumbu la Torati 16:13-15

VITU HALISI:

Hema ya makutano:

Mungu alipeana hema ya makutano ili aweze kukutana na watu wake..

-Sehemu ya nje: Sehemu ya makuhani na watu kukutana Pasia ilioisunguka ilionyesha kufichwa kwa uso wa Mungu kwa sababu ya dhabi. Lakini kwa sababu kuta ile ilikuwa ya pasia tu, basi kufichwa kulikuwa kwa muda. Mlango katika sehemu ya nje inaonyesha kuwa kulikwa na uwezo wa kumfikia Mungu, madhabahu iliakilisha hali ya odoleo la dhabi, na bakuri za shaba zilikubusha kuhusu usafi kabla ya kuanza ibada.

-Mahali Patakatifu: Inaakilisha huduma ya kikuhani na ndani yake kulikuwa na mishumaa ya dhahabu, na meza ya ushuhuda kulikuwa na mikate kuakilisha hali ya kulishwa kiroho na ushilika na madhabahu ya dhahabu na ufuba ikiakilisha ibada na uombezi .

-Patakatifu pa watakatifu: mahali hapa mlikuwa makao ya Mungu. Kitabaa kilichogawanisha mahali hapa na mahali patakatifu, kilionyesha kuwa kukuwa na uwezo wa kumfikia Mungu. Saduku la Agano likuwa na mafunzo ya haki ya Mungu Kiti cha rehemakilifunza kuwa licha ya kuwa Mungu ni hakimu wa haki yeyey ni mwenye huruma. Kupitia hema hii Mungu alionyesha yale atakayofanya baadaye. Ataleta jia ya kuwezesha watu kuwa na mawasiliano mazuri na mwanadamu kupitia damu ya Yesu . Mungu alikuwa aishi katika hema ya kiroho ambayo ni kanisa. Na pia alikuwa ataweza kuishi katika maisha ya watu binafsi. Hii inamaanisha kuwa hali ya kutimia somo hili

katika hali ya mfano au ya kitypologia, hema ya makutano ni mfano kuhusu Yesu, kanisa lake na waumini.

Mifano katika Chuma:

Shaba   Hukumu
Dhahabu   Utukufu
Fedha   Ukobozi

Mifano katika Rangi:

Blue   Vitu vya kibingu
Crimson, scarlet, na nyekundu   Mateso au dhabihu
Nyesupe   Usafi

Mifano katika Vyakula:

Mkate   Maisha au uhai
Tunda   Kongezeka
Asali   Utamu wa kiasili
Manna   Yesu mkate wa uzima
Nyama   Vyakula ngumu ya kiroho
Maziwa   Chakula nyororo ya kiroho kwa waumini wachanga
Chumvi   Kuhifadhiwa kutoharibika
Divai   Mafunzo
Divai ilioganda.... Mafundisho ya uongo.
Divai isioganda   mafundisho sawa

Viube:

Nyuni   Maroho wachafu
Ndume   Nguvu au kazi
Samaki   Waume
Mbuzi   Dhabi au wenye dhabi
Mwana kodoo   Yesu, dhabihu kamili
Simba   Utawala
Nyoka   Shetani
Kodoo   Watu wa Mungu

KUJIFUNZA KATIKA JIA YA KITYPOLOGIA

Kujifunza kuhusu _____ Kama mfano wa

Maandiko

Matukio

Maandiko

KIMALIZIO

JIA ZAIDI ZA KUJIFUNZA BIBILIA

Jia mwafaka ya kujifunza Bibilia ilionenwa katika kosi hii ndio inatupatia faida kuu ya kiroho katika kuifanyisha kazi katika maisha na huduma. Jia kadhaa zaidi zime elezwa katika kimalizio hiki, wakati jia hizi ni muhimu katika na zitaongeza ufahamu wako kimaandiko, hauwezi kusitumia katika maisha kama ilivyoelezwa beleni. Kwa maana hii tumepeana maelezo mafupi kuhusu jia hizi

JIA YA KISIASA:

Jia ya kisiasa katika kujifunza Bibilia unajifundisha mambo inayohusiana na siasa za mataifa katika Bibilia. Inaleta hali ya kuelewa kuhusu serikali za mataifa na mambo yalioletukia ya ki Bibilia. Kufanya utafiti huu unafaa kufahamu

I. Aina ya serikali: Kwa mfano, ni serikari ya kidictator au ki katiba?

II. Filosofia ya serikali: Je ni filosofia ya kidemokrasia ama vipi?

III. Geografia ya serikari:

- A. Eneo inayotawala.
- B. Mpangilio wa magawanyiko.
- C. Viti vya utawala.
- D. Uwezo wa kigeografia katika serikari.

IV. Vingozi katika serikali.

V. Kazi ya serikali.

- A. Utawala.
- B. Mali ya uma.
- C. Vita na uhusiano wa kimataifa.
- D. hali ya mahakimu.

VI. Uwezo wa makundi ya kindini katika serikali.

VII. Vile serikali hii ilihusika katika mambo ya ki Bibilia unayojifunza.

JIA YA KISAIKOLOGIA:

Ki saikologia ni jia ya kufahamu na kuchunguza kuhusu tabia, hisia, malengo ya watu katika katika Bibilia. Inajaribu kufahamu malengo na sababu za tabia zao. Mfano wa utafiti huu ni pamoja na ifwatayo:

- 1 .Kuchunguza nia ya huduma ya wakristo huko Filipi 1:14-19.
2. Kuchunguza kuhusu uwezo katika sheria za uongozi wa kisiasa katika uongozi wa Suleimani.
3. Kuchunguza kuhusu hisia za mwanadamu alizozifahamu Yesu.
4. Utafiti kuhusu metendo ya Mafarisayo kwa Yesu.
5. Kuhusu matendo na mawazo ya Elia baada ya tukio la Mlima kalimeli.
6. Utafiti kuhusu nia ya upingamizi kwa Nehemia katika kujenga ukuta wa Yerusalemu

JIA YA KISAYANSI:

Kisayansi ni jia ya kusoma somo katika Bibilia kama vile, mimea, wanyamaama madini. Kufanya utafiti kama huu, inakubinda kufahamu somo unalotaka kujifunza na ni wapi katika Bibilia limetanjwa, kisha tazama uhusiano wake katika kiroho. Hapa kuna mfano wa vile mafunzo kama haya huongeza ufahamu wa ukweli wa Bibilia

Somo: Haradari (Begun a mti)

Matumizi katika Maandiko: Matayo 13:31; 17:20; Maiko 4:31; Luka 13:19; 17:6

Hali ya matumizi ya kiroho: Mti wa haradali wakati mwingine unakuwa hata futi 12 kwa ulefu. Mumea huu ulitumiwa na Yesu wakati mwingine kueleza kuhusu ufalme wa Mungu na Imani. Hali ya undogo katika kuanzia kwa ufalme inaonyeshwa na begu ndogo ya haradari. Licha ya kuwa mwanzo ni ndogo na bila maana, mwisho mti huu hukuwa mkubwa kuriko miti mingine. Yesu pia alisema kama mtu ana weza kuwa na imani kama begu ya haradari anaweza kutenda makuu

NJIA YA KISOCHIOLOGIA:

Kisochiologia ni jia ya kufanya utafiti katika hali ya kufahamu watu na tabia na desturi na uhusiano katika vikundi vya watu. Pia kuhusu familia, jamii, serikali, mashilika, mawasiliano, hali ya utembezi nadini namengine

Mfano wake unaweza kuwa katika Waefeso kuhusu uhusiano kati ya watu 5:21-6:9 na wakorosai 3:18-4:1. Mfano mwingine ni katika

-----kuja hapa-----

Sosayati kadha za kibibilia.

NJIA YA KI ANTHROPOLOGIA:

Anthropologia ni usomi wa kufahamu lugha, mtu, tamaduni maendeleo ya kiasili na historia. Historia ya mtu inafahamika kupitia jia hii ya kiarchaeologia ambayo hutafuta mabaki ya watu walio ichi kitabo. Mfano wa kujifundisha hali ya lugha ni ile ya mnala wa Babeli (mwanzo 11) na pia karama za lugha siku ya pentekosto (Matendo ya Mitume 4).

Utafiti kuhusu utamaduni wa ki Bibilia waweza kuwa katika kujifunza kuhusu michongo na michoro na musiki na vitabu za wakati wa Bibilia. Kwa mafano unweza kutafakali kuhusu musiki wa Isiraeli na vyombo vya musiki zilizo tanjwa katika Bibili.

FAILI ZA UTAFITI WA BIBILIA

Ni muhimu kutayarisha nakara zako katika kujifunza Bibilia. Unaweza kupenda kujifunza somo hilo tena au kugawana kile umesoma na wengine..

Njia rahisi kupanga nakala zako ni katika kutengeneza faili. Faili ni aina ya kitabu au ama kadi bodi ilio kujwa ambayo unaweka nakala zako. Unaweza kuongeza nakala zingine kutoka kwa gazeti au kwa yale umesikiliza

Unaweza kununua faili katika duka la vitabu.

Kama huwezi kupata faili unaweza kutengeneza. Kama huwezi kupata karatasi unaweza kutimia gazeti kuu! Kutengeneza faili tumia karatasi nyenye inchi 16 kwa 22 kunjwa kama unavyo onyeshwa

-----22 inches-----

16 inches

Akati faili yako imekunjwa vizuri, mwisho moja utatokea kwa mwingine:

Jina ya faili

----- Juu ya faili

----- Shini imekunjwa

----- weka pahali imekunjwa

Weka folder yako kwa jia sawa. Kama huwezi kununua saduku ya kuweka basi tengeneza ya baoKuna faili mara tatu ambayo unafaa kutengenea :

1. Vitabu vya Biblia : Tengeneza folda ya kila kitabu cha Biblia. Weka katika folda hii nakara za kila kitu umenjifunza kuhusu kitabu hiki na sura, na aya na mistari. Tengeneza faili hii katika hali ya vitabu ukiazisha na Mwanzo na kumalizia na Ufunuo

2.Somo: Unaponjifunza kuhusu somo tofauti, tengeneza, folda kwa jina la somo. Kwa mfano, unaweza kujifunza kuhusu maombi, au mafumbo ya Yesu, ama majina ya Mungu. Tengeneza folda ya kila somo na kuweka nakara yako hapo. Tengeneza folda hizi katika saduku la faili katika jia ya alfabeti kwa jina na somo

3. Utu: faili hizi zitakua na habari kuhusu maisha ya watu na hali zao, basi weka majina yao kwa faili hizo, kama vile, "Musa," "Daudi," "Yusufu," na wengine. Hifadhi nfaili hizim katika saduku kwa jia kialfabeti

MAJIBU YA MITIHANI

SURA YA KWANZA:

1. Andiko lote lenye pumzi ya Mungu, linafaa katika mafundisho, malekebisho, na maelekezo katika haki: Ili mtu wa Mungu awe amekamilika katika mambo yote mazuri. (Timotheo 3:16-17)
2. Neno "Bibilia" inamaanisha "vitabu."
3. Neno "Andiko" inamaana ya "Maandiko matakatifu."
4. Agano la kale na Agano Jipya.
5. 66.
6. Sheria, Historia, mashaili, na unabii.
7. Injili, Historia, nyalaka, unabii.
8. Neno "Agano" linamaanisha "Mapatano."
9. Kwa sababu ya mafundisho, kulekebisha, kukosoa, katika haki. (Timotheo 3:16-17)
10. Bibilia haina utatanishi wowote na imeunganika katika kiini.
11. Maandiko ina wingi.
12. a. T; b. T; c. F; d. F; e. F
13. Yesu. Luka 24:44-48.

SURA YAPILI:

1. Hebu kilio changu kikuje wewe, ewe Bwana, nipe ufahamu kulingana na Neno lako. (Zaburi 119:169)
2. 39
3. 27
4. Kama ukisoma sura hapa na pale hauwezi kufahamu vile Bibilia imechikana pamoja. Inakubindi kusoma vizuri kama utaweza kufaidika.
5. –Soma kila siku.
-Soma ukichunguza.
-Soma katika maombi.
-Soma kwa ungwana.

SURA YA TATU:

1. Bwana alipeana Neno, kuu ni kikundi cha walio ieneza. (Zaburi 68:11)
2. Version ni hali ya Bibilia kuandikwa katika lugha nyingine ila ya kwanza.
3. Tafsili ni hali ya kugeuxa neon kwa neon kutoka kwa Kigiriki, kiyunanina kiebrania. Hali ya kueleza ni kutafsili mawazo kwa mawazo
4. Tafsili ya King James .
5. Maana hakuna lugha bili zinaso fanana basi tofauti kuonekana katika tafsili
6. Kiebrania, KiAramic, na kigreek.

SURA YA NNE:

1. Alie wa Mungu husikia Neno lake: nyinyi hamyasikii maana sio wa Mungu. (Yohana 8:47)
2. Maana wanajaribu kuisoma kwa jia ileile wanasoma vitabu vingine.
3. Jambo ambayo unafaa kufanya kabla hujafanya lingine.
4. Kumfahamu Mungu na kumkubali Yesu Kristo
5. Waumini Roho Mtakatifu.
7. Maziwa ni ukweli rahisi ya Neno
8. Nyama ni ukweli mgumu wa kiroho.
9. –Tamani maziwa.
-Tii Neno la Mungu.
-Tafuta nyama.
10. –Weka wakati spesheli kila siku
-Chagua mahali ya kujifunza.
-Anzicha kwa maombi

SURA YA TANO:

1. Kupitia magizo yako nimekuwa mwenye ufahamu kuliko maadui wangu: maana wako daima nami. Nina ufahamu kuliko walimu wangu. Maana shuhuda zako na waza, nina fahamu kuliko wazee, maana naweka maagizo yako Zaburi 119:98-100)
2. –Kutafuta kila neon linalofanana katika Bibilia.
-Kutafuta mstari furani katika Bibilia.
-Kutafuta maana ya neno.
3. 4, 2, 6, 1, 3, 5

SURA YA SITA:

1. Jitahidi kuonyesha kuwa umehitimu mtumishi wa Mungu ambaye hawezi kuaibika ikigawanya sawa sawa Neno la kweli. (Timotheo 2:15)
2. Inamaanisha unafaa kufahamu nini inayosemekana kwa nani.Lazima uitafsili na kutumia maana yake sawa sawa.
3. Kila andiko ni pumzi ya Mungu.
4. Kila andiko ni pumzi ya Mungu na sio sehemu ya Bibilia
5. Sheria na maelezo ni kama ifuatayo
  1. Sheria ya mamlaka ya ki ungu. Tunakubali Bibilia kama mamlaka ya mwisho maana ni pumzi ya Mungu.
  2. Sheria ya usemi. Hii ni kusema kuwa inamaanisha vile ilivyo sema.
  3. Sheria ya sehemu na kipengere. Kila mstari unafaa kufwatwa katika uhusiano wa kipengele furani.
  4. Sheria ya kutanjwa kwanza. Mara ya kwanza neon, kitu, jambo limetanwa katika Bibilia, inaleta funguo ya maana yake. Popote inaweza kutumika katika Bibilia.
  5. Sheria ya kurudiwa. Wakati kitu kimerudiwa katika Bibila inafaa kuwekewa maanani maana ni ya maana.
  6. Sheria ya ufunuo. Ukweli wote katika Neno la Mungu haufai kutolewa katika mistari michache lakini katika ufunuo wote kuhusu yale maandiko yanasemu kuhusu ukweli yafaa kutazamwa

SURA YA SABA:

1. Kulingana na shuhuda zako, nimezifahamu kuwa zimehifadhiwa milele(Zaburi 119:152)
2. k, l, c, d, e, g, f, j, h, i, b, a
3. Lini.
4. Utafiti wa kiarchaeologia ni hali ya kujifunza kuhusu mabaki yanayo patikana katika sehemu na mataifa yaBibilia baada ya kustawi.

SURA YA NANE:

1. Haki ya sheria zako ni ya milele, nipe ufahamu na nitaishi. (Zaburi 119:144)
2. Pointi ya pili haifai kuja kabla ya pointi ya kwanza. Inafaa kuwa kado na kuonyeshanwa na nabali ya kirumi. Tazama mpangilio uliopeanwa katika sura hii.
3. Upande na kusimama
4. Kuweka alama ni hali ya kusitisiza mstari mkuu. Unaweza kuweka mtari kwa mstari ulioichagua.

SURA YA TISA:

1. Fungua macho yangu, ili nione makuu katika sheria yako (Zaburi 119:18)
2. Tazama alama katika sura ta tisa
3. Tazama kusundi zimenakiliwa katika sura ya tisa
4. Kila mtu atabgaze kuwa ananena neon la Mungu hafanyi hivyo
5. God Mungu atawaongezea mapigo yalioandikwa katika Ufunuo 22:18-19
6. Sehemu yao itatolewa katika kitabu cha uzima na mji mtakatifu Ufunuo 22:18-19.
7. Mungu.
8. Neno la Mungu.
9. Maziwa na nyama
10. Musa .

SURA YA KUMI:

1. Macho yangu yawazuia walinzi, ili nitafakali Neno lako. (Zaburi 119:148)
2. Jia hii inahusisha hali ya kutumia ufahamu katika maisha na huduma na kuleta kunjitoa kwa Mungu zaidi.
3. –Nakili habari ya sehemu hiyo –fahamu kichwa
-Fahamu mstari mkuu -Tamatisha
-Ikalilie -Itumie
4. Haitoshi tu kusikia Neno lakini lazima ulitende Yakobo 1:22-25
5. Shetani hupinga jia hii maana anfahamu kuwa mafundisho ya Biblia yakifanyichwa kazi yanaleta mabandiliko katika maisha ya kiroho.

SURA YA KUMI NA MOJA:

1. Je, kijan anaweza kusaficha njia zake aje? Kwa kuweka maanani katika Neno lako. (Zaburi 119:9)
2. 2, 1
3. –Fanya utafiti
  - Tengeneza charti ya utafiti
  - Tengeneza mpangilio
4. –Kichwa cha kitabu
  - kiini
  - Mwandishi
  - Walio andikiwa
  - Kusundi
  - Kanuni za maisha na huduma

SURA YA KUMI NA MBILI

1. Neno lako nimelificha katika moyo wangu ili nisikutende dhabi (Zaburi 119:11)
2. Fanya utafiti wa Bibilia kwa sura.
3. –Chagua kichwa cha sura.
  - Weka alama kwa mgawanyiko wa vipengele
  - Tengeneza charti ya utafiti kuhusu sura
  - Tengeneza mpangilio wa sura.

SURA YA KUMI NA TATU:

1. Kingilio cha Neno lako kinaleta nuru, na kuwapa waliowepesi ufahamu (Zaburi 119:130)
2. –Fanya utafiti wa sura
  - tazama yaliomo katika kipengele
  - Tengeneza charti ya kipengele cha kufanya utafiti
  - Tengeneza mpangilio wa utafiti kuhusu kipengele
3. 3, 2, 4, 1
4. 4, 5, 1, 2, 3
5. 3, 2, 4, 1

SURA YA KUMI NA NNE:

1. Ulimi wangu utanena Neno lako: Maana sheria zako zote ni haki (Zaburi 119:172)
2. Kiini.
3. –Fanya utafiti wa mstari huo
  - fanya utafiti kuhusu mistari inalingana
  - Tengeneza charti ya utafiti wa mstari
  - Tengeneza mpangilio wa utafiti kuhusu mstari

SURA YA KUMI NA TANO:

1. Maana kwa hakika nawaabieni kuwa , mbingu na nchi hazitapita lakini neon moja halitaondoka katika sheria kabla kutimizwa. (Matayo 5:18)
2. –Chagua neno.
  - fanya utafiti wa neon lenyewe
  - Fahamu maana ya neno.
  - Tamatisha utafiti wako.
3. Neno kuu ni neon lenye maana ya mstali wote ambalo ni neon muhimu. Wakati mwingi linaweza kuwa lingumu kulielewa na wakari mwingi linapata kurudiwa mala nyingi
4. Kuhusu kunjifundisha neon kwa neo basi "utulivue" ni neon nzuri la kunjifundisha.
5. concordance NA Biblia ya kunjifundisha.

SURA YA KUMI NA SITA:

1. Basi niazipenda amri zako kuliko dhababu, ndiyo kuliko dhahabu nzuri. Basi nayaheshimu maagizo yako yote, na kushukia jia baya. Zaburi 119:127-128)
2. Aina ya kinjifundisha kuhusu jambo fulani. Kusundi ya mafunzo haya ni kufahamu yote kuhusu jambo fulani.
3. –Chagua kichwa.
  - Chagua sehemu ya andiko.
  - tafuta habari.
  - Tamatisha habari.

SURA YA KUMI NA SABA :

1. Sasa mambo haya yote yalitendeka kwao kwa mfano wetu, na yameandikwa kwa kutunjenga..(Wakorinitho wa kwanza 10:11)
2. Jia ya kibiographia au kuhusu kizazi inatumika kufahamu watu katika Biblia. Na kujifunza na maisha yao
3. –Chagua mtu utakaenjifunza juu yake.
  - Tafuta habari.
  - Ifahamu vyema habari.
  - Tumia ulichonjifunza.

SURA YA KUMI NA NANE:

1. 7, 8, 5, 3, 4, 2, 1, 6, 9, 10
2. Shuhuda zako ni za ajabu, basi moyo wangu waziweka. (Zaburi 119:129)
3. Aina ya kitheologia ni aina ya jia ya kujifunza mafundisho kadha katika Bibilia, jia hii inahusika na hali ya kukusanya, kulinganisha na kupanga mikakati ya mafundisho
4. –Chagua jambo uatakalojifunza.
  - Eleza fundisho uliochagua.
  - Chagua sehemu ya Bibilia.
  - Tafuta habari kuhusu fundisho.
  - Tamatisha habari uliopata.
5. "Fundisho " ni kikundi cha mafunzo kuhusu jambo Fulani katika Bibilia.

SURA YA KUMI NA TISA

1. Mala saba kila siku nakusifu sababu ya haki yako. (Zaburi 119:164)
2. b, c, a
3. c, a, b, d
4. Yaliofanana
5. Antithetic.
6. HALI YA UHAI.
7. UMBO.

SURA YA ISHILINI:

1. Na akawaabia, haya ndiyo maneno naliowaambia nalipokuwa nanyi, kuwa kila jambo lililo katika sheria na manabii shati litimike na hata zaburi kunihusu. (Luka 24:44)
2. –Kutia nguvu ujube wa Mungu.
  - Kudhibitisha mjube wa Mungu.
  - Kuelekeza waumini.
3. Andiko lote ni pumzi ya Mungu, na linafaa katika mafundisho. Unabii una akilisha hali ya yaliopita na yaliomo na pia yatakayokunja katika mipango ya Mungu. Kuelewa mipango ya Mungu kuna zuia uongo wa Shetani. Baraka ni kwa wale waifunzao
4. –Fahamu kuwa Yesu ndie maana kiini cha unabii.
  - Fahamu kuwa katikla mambo mengi Bibilia inajitafsili.
  - Elewa sheria ya kufahamu mara bili.
  - Elewa mielekeo ya unabii.
  - Fahamu kuwa unabii unaweza lingana na hali.
5. Mungu
6. Unabii ni kunena kutoka kwa Mungu
7. –Ujube kutoka kwa Mungu.
  - Kuazimia mambo ya usoni katika mpango wa Mungu.
  - Tafsili ya mwanadamu kuhusu matendo ya Mungu
8. Neno lililonenwa na unabii uliofanyishwa kazi.
9. Mwanzo 3:15. ni ahadi ya Masihi.
10. Tazama jia ya kumfahamu nabii wa uongo katika sura ya 21.

SURA YA ISHILINI NA MOJA:

1. Kwa kuwa sheria ikiwa ni kivuli cha mambo yatakayokunja, na sio kile halisi basi haiwezi hata kupitia kwa dhabihu zinazotolewa kila mwaka ambozo zinamfanya mtu huyo kuwa kamili (Waebrania 10:1)
2. Njia ya kitypologia ni hali kufanya utafiti kuhusu mtu, mahali, tukio ama vitu vingine. Saburi ya kitu humpa mtu hali ya kufahamu kitakacho kunja baadaye. Katika mpango wa Mungu, ijapokuwa aina hii ni muhimu yenyewe basi inafaa katika hali ya mwisho kwa mtu au kitu inachokiakilisha
3. Kufuli, mfano, mtindo.
4. -Watu
-Mahali
-Matukio
-Mali ya ulimwengu
5. Yosefu.
6. Yesu Kristo